

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

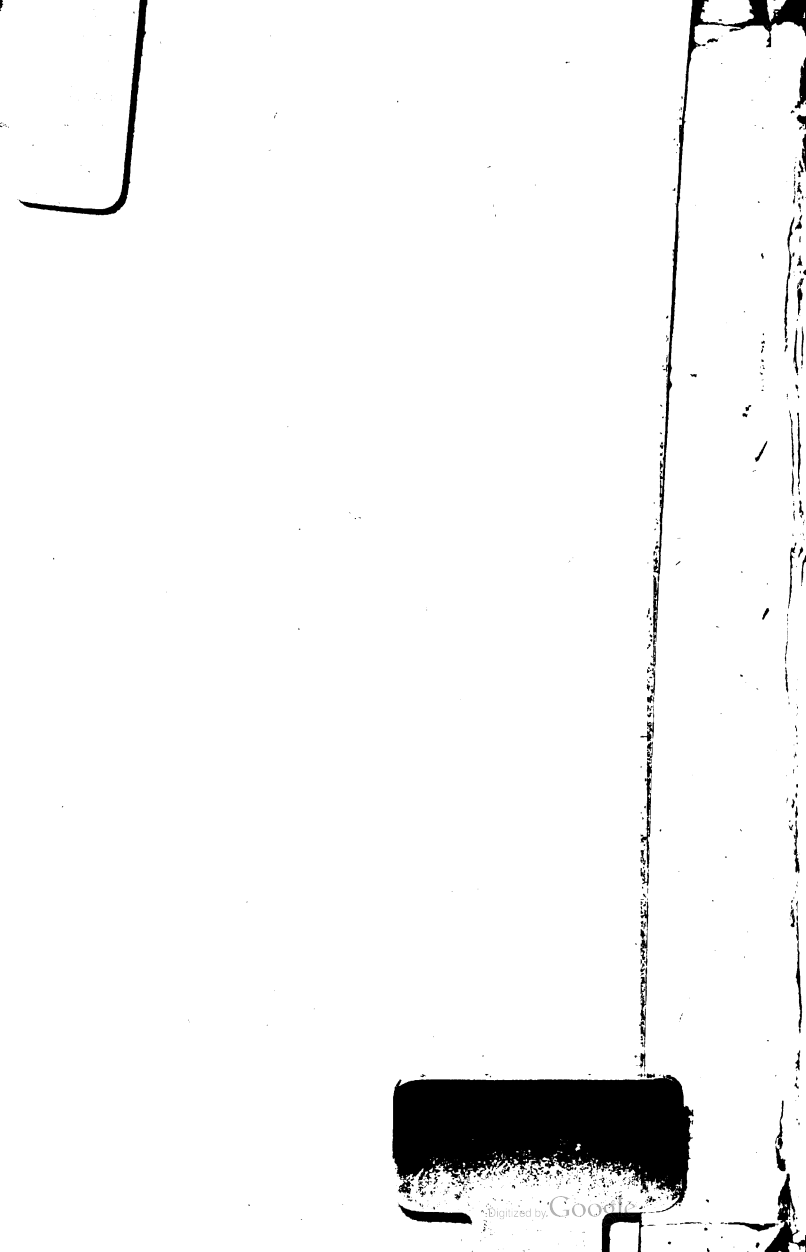
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

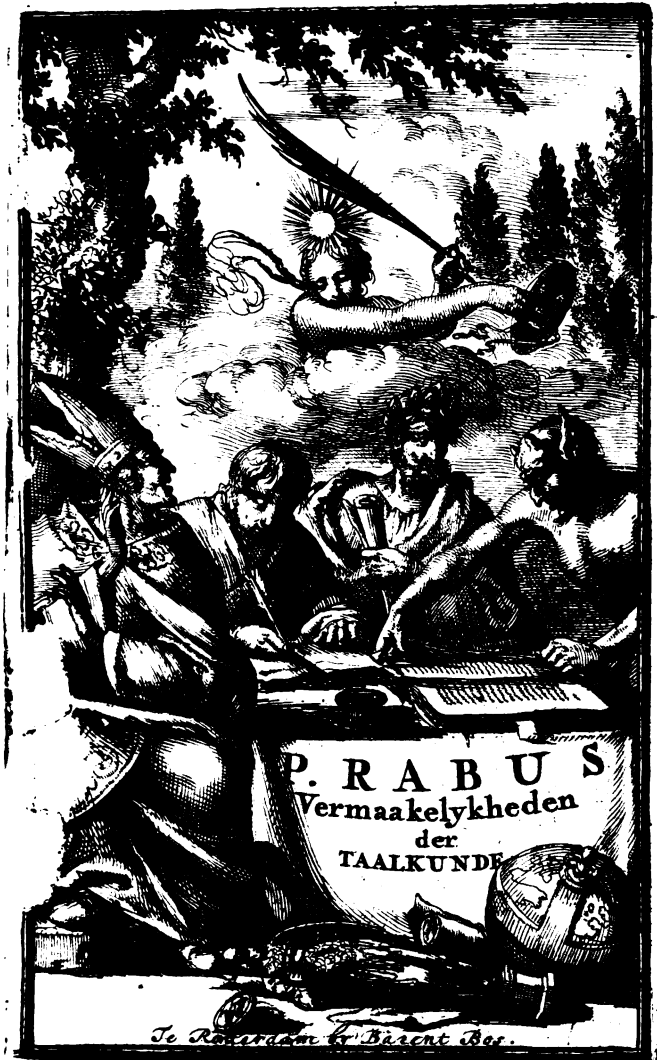
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

aan de Stads-Bibliotheek
geschenken door
Amsterdam P. A. Tiele
Maart 1854

P. RABUS
Vermaakelykheden
der
TAALKUNDE

Te Rotterdam by Barent Bos.

*Griekse , Latijne , en
Neêrduitse*

VERMAKELYKHEDEN
der
T A A L K U N D E ,

Bestaande in verscheide
A A N M E R K I N G E N
Over gewijde en ongewijde stoffe.

Door

P I E T E R R A B U S .

Te R O T T E R D A M ,
Op B A R E N T B O S , Boekverkooper op 't
West-nieuwland 1688.

OPDRAGT

aan den

Edelen, Grootachtbaaren Heere

den HEERE

H E R M A N

V A N Z O E L E N,

*Regerend Burgermeester, en Raad der
Stad Rotterdam, enz.*

*Bewindhebber der Oostindische
Maatschappy, enz.*

Edele Grootachtbaare Heer.

E gewoonte, byna althans in een wet verandert, van op't voorhoofd der nieuwelijks uit te geven boeken eenig voor naam persoonaadje te doen pralen, is niet zoo zeer de beweegreden, die my aangeprikkelt heeft, omme Uw Ed: dit werkje vrymoediglijk

*

3

op

O P D R A G T.

op te dragen, als wel de erinnering van mijn eigen plicht, die my noodzaakte Uw Ed: te verkiezen tot een beschermheer, aan wien ik mocht betuigen erkentnisse van genoten weldaden. Daar by quam, dat ik, van voornemen zijnde deze bladen toe te eigenen aan eenen rechtschape minnaar van oude en nieuwe gedenkteekenen der Taalkunde, Oudheid, en Historykenis, my geenen anderen te binnen bragt dan Uw Ed:, die, buiten den last der bevordering van uwe loffelijke bedieningen, onder de beste uitspanningen rekent, in lettervermaakelijkheden bezig te zijn, en den arbeid van naarstige mannen met gunstige oogen beschouwt.

Ook

O P D R A G T.

Ook scheen de ingang dezes jaars zelfmy hiertoe te noodigen; want gelijk het by de Ouden een gebruik was, dat niet alleen de Burgers op dien tijd elkanderen met eenige schenkaadjen, tot bevestiging van vrindschap en genegtheid, beschonken, maar ook de onderdanen hunne Vorsten, en Overheden eenige nieuwejaarsgiften opdroegen, als tot een teeken van opentlijke belijdenisse, dat zy hen eerden; en gelijk het by ons Christenen, zoo wel als by andere volken, onder de burgerlijke beleefteden word gestelt, dat met denaanvang des jaars de een den anderen geluk en heil wenscht: alzoo dunkt het my niet ongerijmt, en niemands laster onderworpen, dat ik een Heer, wien ik, onder

* 4

den

O P D R A G T.

den Goddelijken zegen noch veler jaren levens tijd van harte toewensche, met een openbaar geschrift kome begroeten, 't welk ik doe, **Edele Grootachtbare Heer**, met aanbiedinge van deze proef mijner aanmerkingen, verzoekende dat **Uw Ed:** die gelieve aan te nemen, met vervolg van dezelve gunstbe- tooninge, waar door ik al overlang verplicht ben my op een byzondere wijze te noemen.

*Edele Grootachtbare
Heer*

*Rotterd. in
Loumaand
1688.*

*Uw Edts: Onderdanigen
Dienaar*

P. RABUS.

VOOR-

VOORSCHADUWING

der stoffe.

Aan denzelven H E E R E.

Ijn boekje, tredt ten schuilhoek
uit,

Op't wijd tooneel der Neder-
landen,

En geeft zig zelven tot een
beuit

Van gunstige en van quaas verftanden.

Schoon dat het hoopt in vrye lucht

Van Holland meerder gunst van vrienden,

Dan afgunst, haat, of quaad gerucht

Van Lettervianden te vinden.

Te meer, nu 't haar gebeuren mag

Uw' naam, konstlievend Heer, te dragen

Op 't voorhoofd, en met uw' gezag

Vrymoediglijk dus op te dagen.

't Laat elk zijn kenr en oordeel vry :

Mijn wit is, anderen te toonen

Door Duitze Proze, of Poëzy,

Dat ook in Holland minnaars wonen

Van d' ed'le Griekse en Roomse taal,

Genegen om hun Landsgenooten

t' Ontvouwen, 't geen in weidser praal

Dier onde taalen is besloten.

Misschien (die 't weten roep ik niet)

Zal door mijn schrijven d' een of d' ander

Leesgierig yveraar, die't ziet,

Verblijd zijn, dat den Nederlander

Word licht gegeven, om voortaan

Het oordeel van geleerde mannen

Ontdekt te zien, en op dien baan

* §

Ook

Ook al hun krachten in te spannen ;
 Op dat men 't vals van 't waare schift ,
 En niet slechts losselijk geloove
 't Geen d' Oude zwetsten in geschrift
 Voor willens blinde , willens doove,
 De waarheid is iets * kostelijk ,
 En schoon ze schijnt van d'aard gevlogen,
 Noch heeft z' een eeuwigduerend rijk ,
 Ver afgescheiden van de logen.
 Zy hoeft geen hulp, noch kunst, noch raad,
 Van vleyende Lijfsdienaareffen,
 Geen pracht van toefel , of gewaad ,
 Maar moedernaakt schenkt zy haar lessen
 Ten besten , juist niet voor elk een ,
 Maar zulke , die , geneigt te hooren ,
 En haar meestresse na te treên ,
 Heel scherp van neus zijn, dun van ooren.
 Misschien geraken mijne blaên
 In handen , die de Waarheid zoeken,
 En zig niet houden aan een waan ,
 Eerst ingezogen uit de boeken.
 En komt 'er noch een lezer by ,
 Die smaak vind in Vermaak'lijkheden
 Van Neerlands taal , en Poëzy ,
 'k Hou my volkomentlijk te vreden.
 Dan ziet een Lezer wat het is
 Na mijn begrip te moeten (a) lezen,
 En dat 'er geen geheimenis
 Steekt in (b) Sibyllen ; als voor dezen ,
 En noch van velen is gewaant.
 Wie voor (c) godloozen zijn te houdens
 En wat de reden ons vermaant ,
 't Zy

(a) 1 Hoofd-
deel.

(b) 2 Hoofd-
deel.

(c) 3 Hoofd-
deel.

* Dus zegt Plato : *De waarheid is iets heerlijks , en bestendigs.*

't Zy voor, of tegen 't recht der Ouden.
 Wech met (d) Apollos godspraak dan (d) 4 Hoofd-
 (Wie kan d' onnooz'le praatjes achten?) deel.
 Van Sokrates, den wijsten man :
 Hy zelf had andere gedachten.
 Geloof juist (e) Plato niet alleen. (e) 5 Hoofd-
 't Is niet al godd'lijk dat zijn bladen deel.
 Beschrijven : en die * van Atheen
 Is ook zoo pluis niet in zijn daden.
 Kom, zie nu, lezer, andre stof.
 Twee (f) Heinzen ** prijzen hier twee (f) 6 Hoofd-
 *** mannen ; deel.
 Die met een onverwelkb'ren lof
 De kroon van Hollands wijzen spannen.
 Betreur, met my, het groot verval
 Van onze taal, en lees de spreuken
 Van 't Roomse (h) Keizerstwaalestal. (h) 7 Hoofd-
 Maar hoe 't zou iemand 't voorhoofd deel.
 kreuken,
 Als ik hem *** Fabers brief vertoon ?
 Waar in die verreziende schrijver
 Zoo doorgeleerd, zoo wijs, zoo schoon
 Verwerpt den averchtsen yver
 Van hen, die in (i) Jozefus blaën (i) 8 Hoofd-
 Getuigenis voor Christus zoeken ? deel.
 Geen nood. Onz' Godsdienst, vry van waart,
 Behoeft geen heul van valse boeken.
 Valt u deez' twistbrief wat te droog,
 We zullen van Tyrannen (k) spreken. (k) 9 Hoofd-
 Of deel.

* Sokrates, de Atheniëzer.

** Daniel, en Niklaas Heinſius.

*** Eraſmus, en Hugo de Groot.

**** Tanaquillus Fabers brief, waar in getoond
 word, dat de getuigeniſſe, die men in Jozefus van
 den Hoete Christus vind, een valse ingelapte plaats
 is.

- Of zoo dit ook niet in uw oog
 Behaaglijk voorkomt, laat het steken,
 En hoor eens hoe (l) Anakreon,
 Die oude Griekse Minnedichter,
 Verheven deenen zingen kon.
 Deez' stof is vrolijker, en lichter.
 Wil iemand (m) lachen, 'k lach met hem
 In ernst, of spel, na zijn behagen.
 Verand'ring geeft de meeste klem,
 Om smaak en vreugde na te jagen.
 Nu geeft de (n) Molen schrijvens last:
 En na den uitleg van 't *bemalen*,
 Verzeilenwe op de (o) Noordse kust:
 Daar ons * Olaus zal verhalen
 Weêrwolve praatjes voor de vaak.
 Maar laten wy hem tegenstreven,
 In zulk een misflag, als de (p) zaak,
 Die ** Vossius en andre schreven.
 'k Moet voor my zelf wat hooger treên,
 En zien (q) d' aanzienlijkheid der joden,
 Hun wetten, en Godsdienstigheên,
 In spijt van valsverzierte Goden.
 En van die brave stof verzaad
 Komt my een (r) smeekgedicht te voren;
 Waar in Fouquet zijn droeven staat
 Beschreid voor doove vrouwenooren.

Heb

* Olaus Magnus, Bisschop van Upsala, dewelke in zijn beschrijvinge der Noordse Landen vertelt van menschen, die hen zelve in wolven konden veranderen.

** Izaak Vossius beweert, dat de plaats in Jozefus, waar in van den Heere Christus word gewag gemaakt, niet alleen echt, en goed is, maar dat Jozefus ook onzen Heiland voor den waaren Messias erkent heeft. En dat het verhaal van Terralliaan, namentlijk dat de Keizer Tiberius Christus onder de Goden had willen stellen, waarachtig is. 't Welk met gemelden Fabersbrief rustig tegengesproken word.

Heb ik den lezer tot hier toe

Geleid, hy zal wel verder volgen,
En, van verversing noch niet môe,
Zien, hoe vermeten, en verbolgen,
't Geleerde (s) volk elkand'ren zit

(s) 18
Hoofddeel.

In 't haar, en vinnig aangedreven
Uit lust tot twisten pluist en vit
Op yder woord dat and're schreven.

Dan valt 'er van den (t) Fenix wat
Te zeggen uit aloude bladen.

(t) 19
Hoofddeel.

Diagoras, (v) weêr opgevat,
Word van zijn quaden naam ontladen.

(v) 20
Hoofddeel.

Wel aan, hier opent zig een veld
Van hooger stof, dan aardse zaken.

Het (w) Eng'lendom word voorgesteld,
En 't Griekse grondwoord strekt een baken

(w) 21
Hoofddeel.

Om in te zien het onderscheid
Van tweederley beteekenissen.

't Zy wat een oude * Christen zaid:
Die goede man kan ook wel missen.

De dolingen zijn algemeen.

Bezie met my de valse streken
Der snoode (x) Monnikken: ik meen,
Gy zult met my het zelve spreken.

(x) 22
Hoofddeel.

Maar tuffen beiden eens geruff.

Een versch(y)gedigt zal weêr verwekken
Verandering, en nieuwe lust,

(y) 23
Hoofddeel.

Tot dat we zelf na (z) Sina trekken.

(z) 24
Hoofddeel.

Daar zien we een and're zwier, en pracht,
Der oude en heerlijke Sinezen,

In voorspoed, rijkdom, eer en macht
Ver boven d' Europeers gerezen.

Nanquin, Hanchou, die pronk der steên,
(Wie

* Tertulliaan, wiens waangevoelens, elders meer
aangeween worden.

(Wie zal my hare weêrgaê wijzen ?)
 Wel hondert mijlen groot voorheen ,
 Doet * Vos ons op 't papier verrijzen ,
 Dat 's niet alleen verwond'rens waard ,
 Lees voort , hy zal u laten hooren
 Hun onbegrijpelijken aart ,
 En schranderheid , in na te sporen :
 (aa) 25 Ontelb're (aa) kunsten , hen bekend
 Hoofddeel. Alleen , en and'ren niet gebleken.
 Zoo loopt mijn boekje na het end ,
 Maar eer ik deze proef laat steken ,
 (bb) 26 Verschaft ons (bb) Barklay dichters stof ;
 Hoofddeel. En (cc) Fedrus Fabelen vercierren
 (cc) 27 De lijst van 't werk , gelijk de lof
 Hoofddeel. Des schand'ren slaafs , daar door komt
 zwieren.

Hoe schijnt het u , Grootachtbaar Heer ,
 Is 't niet te lang gerekt ? of blijven
 Uw' zinnen noch al even zeer
 Bereid , om verder voort te drijven
 Op 't vlotwerk van mijn dichtery ?
 Dat wenste ik zeker , om na dezen
 Te vinden noch wat lekkerny
 Van taal , die u mocht smaak'lijk wezen .
 Behaagt u dit , leesgierig Heer ,
 'k Beloove u , 'k heb in schrift noch meer .

* Izaaks Vossius verhaal van de groote steden , kon-
 sten en wetenschappen der Sinezen , door my ver-
 taalt.

P. RABUS.

VOOR

VOORREDEN

Aan den

LEZER.

Woen ik den *Grieksen* historyschryver *Herodianus*, en de *Samenspraken van Erasmus* vertaalt in 't licht gaf, was mijn opzet, dit boek mijner aanmerkingen kort daar op te laten volgen. Doch onderwijlen de hand aan Latijnsen arbeid slaande, en my zelven bezig houdende met de reeds uitgegevene *Ovidius Herscheppingboeken in 't Latijn*, vond ik in 't tegendeel goed, indien niet voor altoos, ten minsten eenigen tijd deze mijne Duitse bladen op te sluiten, en voortaan minst in mijne moeders sprake de pen te oeffenen: gelijk ik ook in den voorledenen tussentijd hebbe aangevangen, in het toebereiden van gemelde *Erasmus Samenspraken*, die nu al voor eenige maanden met overvloed van
La-

V O O R R E D E N

Latijnsē kantteekeningen zoo verre gebracht zijn, dat ze eerstdaags den drukperſſe zullen werk verſchaffen. Evenwel op 't aanmanen des drukkers, die te voren wiſt, dat dit werk gereed lag, ben ik van mijn tweede voorne- men verandert, en geve althans den Nederlanderen ten beſte deze mijne *Griekſe, Latijnsē, en Neêrduitſe Vermake- lijkheden der Taalkunde*, uit vele Schrij- veren, en eigen opmerkinge te zamen geſtelt.

't Opschrift dezes boeks zal lichte- lijk den lezer kunnen voldoen, als hy wete, dat de verhandelingē der ſtoffe, en de verſcheidenheid van dien my zoo vermakelijk gevallen heeft, als ooit eenige oeffening. Gy ziet hier, Le- zer, uitſpanningen, en vruchten van mijnen ledigen tijd (hoewel die naauw- genoeg beperkt is) waar van ik ook re- kenschap wil geven.

Onze groote medeborger Erasmus, doet my gedenken aan zekere zijne woorden, waar mede hy den opdracht voor eenige werken van Cicero, door hem

aan den L E Z E R.

hem verbetert , aanvangt. *Quemadmodum, inquit, qui sunt à Scorpiis icti, solent ab iisdem remediis petere, ita mihi convenire videtur, ut qui litteris sumus additi, animi lassitudinem, aut corporis afflictionem è studiis gravioribus contractam, ab iisdem studiis, sed amoenioribus recreemus. Etenim qui vere studiosi sunt, per omnem vitam nihil aliud agunt, quamdiu licet illis suo arbitrato vitæ cursum moderari, nec tam intermittunt studia, quam remittunt, & relaxant aliquoties ingenium; cessant nunquam, otiantur interdum, sed interim agentes aliquid. Feriantur aliquando, sed sic, ut otii rationem pulchre queant reddere. Et si libet, cessant etiam nonnunquam, sed ut horum cessatio plus adferat bonæ frugis, quam quorundam negotiosissimæ occupationes.* * Gelykermijs, zegt hy, die genen, dewelke van Schorpioenen gesteken zijn, wederom hun geneesmiddel uit dezelve plegen te halen, alzo schijnt het my over een te komen, dat wy, die aan de bet-
* *
terent

* Aldus spreekt Erasmus in een voorreden voor Cicero de Officiis &c. Opgedragen in den jare 1519. aan Jakob Tutor, toen tet tijd Pensionaris van Antwerpen.

V O O R R E D E N

teren toegewijd zijn, de vermoedheid onzer zinnen, of quade gesteldheid des lichaams, die men uit zwaarder boekoeffeningen gehaald heeft, met dezelve, maar vermaakelyker boekoeffeningen verfrissen. Want die waarlyk boekoeffenaars zijn, doen in hun gansche leven niets anders, zoo lang het hen vry staat na hun welgevallen den loop des levens aan te stellen: en zy laten zoo zeer niet hunne bezigheden stil staan, als zy wel daar van een uitspanninge maken, en het verstand ontspannen. Nooit staan ze stil. Ze zijn wel eens ledig, maar ondertussen iets doende. Somtijds hebben ze wel Vrydagen, maar in dier voegen, dat ze met goede reden rekenschap hunner ledigheid kunnen geven. Ja, zoo 't hen lust, ze staan ook sommijlen wel eens stil, maar zoo, dat hunne stilstand meer nutheid toebrenge, als de zeer drukke bezigheden van sommige anderen.

Indien 't my geoorloft is, buiten opspraak, de woorden des geleerden Mans. my eenigermaten toe te passen, ik kan den lezer betuigen, dat dit ook niet anders is, dan een werkje van tussenspoozing mijner gewichtiger beyveringen,

ringen, bestaande uit stukken en brokken, die, zoo nu en dan, als ik lust tot verandering kreeg, my uit de pen vielen, of uit anderen voorhenen gelezen zijnde weder in den zin quamen, en waardig schenen dat ze den Hollanders medegedeelt wierden.

't Zijn dan waare Vermakelijkheden voor my, wiens werk het is voornamentlijk Griekse, Latijnse, en Neêrduitse talen te doorgronden, en t zullen, hope ik, Vermakelijkheden zijn voor alzulke Nederlanderen, die, hoewel het hen niet heeft mogen gebeuren in 't kabinet der Oudheid in te treden, echter door een loffelijken weetlust aangedreven worden, en niet nalaten, alles, wat in hunne moeders tale tot leeringe der waarheid beschreven is, gretig na te sporen.

Des behoeve ik my niet te ontschuldigen, dat ik zulk een werk in Neêrduits ondernomen hebbe. Zekerlijk onze taal heeft genoeg cieraad, en kracht, omme alles, wat de Ouden nagelaten hebben, over te brengen:

V O O R R E D E N

En ik zoude dat hier met breeder redenen bewijzen, indien ik daar van niet gesproken hadde in mijne voorreden voor den gemelden Herodiaan, in den jare 1683. uitgegeven.

En waarom zouden wy Nederlanders niet zoo wel onze Landsgenooten in hunne moedertale doen zien de gesdenkschriften der Geleerden, in 't stuk van onderszoek der waarheid, en verhandelungen van zaken, die tot de Historykunde en Welsprekendheid behooren, als voorhenen alle Landaarden gedaan hebben, en de Franssen, op 't spoor der Voorouderen, in dezen tijd ook grootmoediglijk navolgen. My ontbreken geene voorbeelden van brave Letterhelden, die aloude zaken in hunnes Lands sprake hebben te boek geslagen, en tot groot nut in 't licht gebracht.

Grieken en Latijnen schreven wel eer met geen andere dan hunne Vaderlijke tale, en onder beide vind men doorluchtige geesten, die in cierlijk dicht en ondicht te bewerken om strijd ge-

aan den L E Z E R.

gezwet hebben. Schreyen niet elk in hunne landtale Homeer, Hesiodus, Anakreon (op dat ik alleenlijk van dichters reppe) Virgyl, Naso, en Flakus, en duizend andere, die ik voorbyga, tot verwondering der nakomelingschap? hebben niet Italianen, Spanjaarden ende Fransen hunnen eigen roem in 't dichten voortgezet? Italie stoft op de glorie van Petrarcha, Dantes, en Tasso. Lopes Vega, Castilios, en andere toonen, dat Spanje niet ledig van fraaje geesten is. Yrankrijk praalde voorheen met de Poëzie van Ronsart, en nu met die van Corneille, en Racins (om niet te spreken van ontelbare vernuften, die niet zeer ernstig zijn) trots d'ouden met hunne dichters. In Hoogduitland vindmen de statige vaarzen van den Roet Opits. Zelf hebben de lispende Engelsche, welker spraak uit alle talen van Europe samen geflanst is, scherpzinnige rijmers, onder welke Spensers, en Donne uitmunten. Dog in Holland is allenkens ten top van onnavolgelijkheid gestegen

** 3

stegen

V O O R R E D E N

stegen die grooter navolger der Ouden, en boven alle dichters, die ooit in zuiver Hollands geschreven hebben, verre uitmuntende Poët Joost vanden Vondel, wiens schriften, zoo lang nog eenig overblijffel onzer heerelijke tale te vinden zal zijn, de hoogste achtinge verdienen.

Dewijl de Hollanders dan in dat stuk geen volke wjken, waarom zouden zy ook zoo wel niet mogen inzien de brave aanmerkingen van oude en nieuwe schrijvers? Enkele liefde der waarheid, en geen ander oogmerk, heeft my aangedreven, deze order 't lezen, tot hun gerief, te vertalen. 'k Hebbe de namen der mannen niet gezwezen, op dat zy den lof genieten, die hen toekomt. Want, gelijk Plinius in zijn voorreden aan den Keizer Vespasiaan zegt, *benignum est, ut arbitror, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris.* Het is gulhartig, gelyk ik meene, en vol rechtschapene schaamte, te bekennen door welke [Schryveren] men gevordert heeft. En al wat ik uit eigen vindinge by-

aan den L E Z E R.

bybrenge, wil ik dat aan de, redenge-
toetst werde.

Hebben voorhenen Christense, en
heidense vaderen, boekmakers der
vorige eeuwen, vryheid gehad; om-
me hunne meininge in geschrifte na te
laten; wat weerhoud ons, dat we niet
met gelijk recht, buiten kreuking van
noodige geloofspunten, de zaken voor
de vuist, zonder vooroordeel, opvat-
ten, en ons gevoelen, onder verbete-
ring, voorstellen. Is'er iemand, die
meent, dat men zulke achtbare man-
nen niet behoort in den schild te varen,
zoodanig een schijnt my geen weder-
legginge waardig. 'k Schenke hem al-
leenlijk de woorden van * Plato, tot zui-
vering van zijn bedwelmt verstand: *Wy
moeten*, zegt hy, *de waarheid onder-ach-
ten als alle schryvers*. En daarom zegt
* Julius Scaliger ergens zeer wel: *Nihil
infelicius est iis ingeniis, quæ mordicus te-
nent, majores nostros nihil ignorasse*. Dat
is: *Daar zijn geen ongelukkiger verstanden,*
* * 4 als

* In Gorgia.

* Exerc. 396.

V O O R R E D E N

als dewelke stijf en sterk staande houden, dat onze voorouderen alles geweten hebben.

My is niet onbekend, hoe hatelijk het zy in d' oogen van bygeloovigen, oude waangevoelens te willen uitroeyen, doch 't meeste van die soort, dat in deze bladeren voor komt, is uit vermaak vertaalt, en zulks niet mijne, maar eens anders woorden, welker zin ik goedkeure. De rest der zaken, die we hier verhandelen, zal buiten alletwijfel geene anderen behagen, dan zoodanigen, die in boekoeffeningen vermaakelijkheden zoeken. En dewijle de grootste vermaakelijkheden in verandering gelegen zijn, eisse ik lezers van lustige luimen, letterminnaars, redenlievende, en die gaarne van Griekse en Latijnse gedenkteeken hooren gewagen, daar by, liefhebberen der Poëzie, dat voorname deel der welsprektheid. Deze worden tot mijne gerechten genoodigt.

De mannen, uit welker schriften ik sommige vertalingen hier inlasse, schreyen uit vermaak, en om anderen met nut

te

aan den L E Z E R.

te vermaken. Uit het zelve inzicht hebbe ik hun gevoelen voor mijne Landsge-
nooten bloot gelegd. Indien dit eerste
deel mijner voor eenigen tijd geschre-
ven oeffeningen (want grooter over-
vloed hebbe ik noch overig) eenig wel-
gevallen mag vinden by de genoodigde,
ik zoude daar door kunnen aangenoopt
worden, omme, behoudens welstand
van lijfen zinnen, verdere dergelijke
stofte ten besten te geven, ten zy wich-
tiger bezigheden my wederhielden.
Vaar wel, en verbeter de volgende
fouten des letterzeters,

Pag. 25. lin. 21. voor *Sibillen*, lees *Sibille*. p. 30. l. 27.
voor *Kumelsche*, l. *Kumeesche*. In't 4 Hoofd. voor *Cherofon*, l. *Cherofon* doorgaans. p. 232. l. 10. voor *tengen-
strijder*, l. *tegenstrijder*. p. 336. l. 13. voor *hem*, l. *hen*.

Indien ergens noch d'een of d'ander misstelling van
kleen belang mocht zijn ingekropen, die kan gemakke-
lijk onder't lezen, gelijk van my gedaan is, over't hoofd
gezien worden,

P E T R O R A B O

Amoenitates suas edenti.

GAUDETE *Musæ. Tuque Musarum*
arbiter

Apollo, gaude, & fronde vernanti caput
Tui corona Vatis & Mystæ tui,

AMOENITATES *qui tibi hæc consecrat,*

Tuumque nomen auget æternis modis,

Sibique nomen condit æternis modis.

Namque ille doctus tangere argutam chelyn

Amænus ipse amæna scribit carmina,

Lususque molles, quos Poëtarum chorus

Miratur, & multis celebrat laudibus.

Audetque plura, & quicquid antiquum tenet

Facunda Roma, sive docta Græcia

Describit in perennibus chartis simul:

Et quicquid orbis in sinu fovet suo.

Et quis furor sit vatibus sacris datus:

Quid nostra distent sæculis prioribus:

Quis arte scribat: quisve plenè somniet,

Et quos perenni Fama cantârit tubâ.

Charitum medulla, RABE, sic scriptis tuis

Firmare perge nomen, & celeres dies

In plurimis traduc AMOENITATIBUS;

Quas ipsa mors non delet telis suis.

D. VAN HOOGSTRATEN.

Op

Op het eerste deel van de Griekse, Latijnsche, en Nederduitse Vermaakelijkheden der Taalkunde, in verscheide Aanmerkingen, door den
H E E R E

P I E T E R R A B U S.

HOe deftig draaft de Redskunst, op 't spoor
Van wijsheid voort, in yders oog en oor?
Als RABUS geeft, (geleerde boeken door-
Gevoerd) komt rijzen;

Gelijk een licht, dat lust en leven geeft,
En door gewijd-en ongewijdebeên zweeft;
Om klaarlijk 't geen veel schrift verborgen heeft
Ons aan te wijzen.

Men hoeft geen proev' uyt al zijn voorig werk
Te zoeken, tot een wel-verzekerd merk,
Hoe zijne pen kan vliegen boven 't zwerk
Der Nederlanden,

Met schel gezang, dat stigtelijk behaagt;
Zijn groot begrip glimpt over al waar 't daagt.
Men neem' dit boek, dat Taalkunds Tjitel draagt,
Alleen in handen.

Hier hoortmen, uyt veel Keur-stof, 't eelst' vermaak
Van Grieks', Latijns' of Nederduytsche spraak,
En hoemen wel met oordeel leeft een zaak,
Zoo z' is geschreeven.

Van

Van Godloosheid, en Bygeloof; 't geen spot
Verdiens, gelijk 't Sibyl'schrift, met den zot
Euzebius. *Wien d' oude zelden, God*
Te wederstreeven.

Dan zwert de Veer van onzen RABUS voort.
Hy overweegt Apoll's Orakel-woord,
Daar Sokrates zig voor de wijste hoort
Der menschen roemen;

Dat schimp verdient terwijl hem Luciaan
En andere doen door den beklagen.
Maar RABUS komt ook d' oudheid over-staan.
En vaarzen noemen,

Welks handschrift hy uit Heinsius vertaalt,
Die Poëzy op wijz' Erasmus maalt,
Waar naar hy flux 's verbaast een overhaalt
Van 's Nederduits spreeken.

Wat Rijks spreukelks der twaalf Keyzers is.
Waar Josef word in Christus-tuygenis
Vervalst, is ons door hem uyt Faber wis
En klaar gebleken.

Ook wat de naam Tyran bedieden kon.
Hoe 't leven was van d' oude Anakreon;
En waarom die, vertaald, niet aan de zoon
Door hem komt schijnen?

Van Lacthen, en dien woorden-zin gezeld,
En van 's Gemaal (Hieraximus waarleid)
Kon zijne geest 't betek'nend onderscheid
Heel diep door-mijnen.

Hy overweegt wat mens oit Wolvig wiert,
Die Leugen-praat, en waar van daan verzierd,
Ontleed, strekt spot voor zulke en Wan-gediert
Vit Olaus Noorden.

Maar wat geeft zijne Taalkunde aan mijn digt,
Een zee van stof, wannetr by ons berigt,
Hoe Vossius gevoelen valt te ligt,
En zijner Woorden-

Vertaling strijd met schrijver Tanaguil?
d' Aanzien'lijkheid des Iodendoms behil
Ons in 't aloud gewigt der schrijvers stil
Van Mozes weegen.

Geen brein zoo hot in dichtkunst, dien niet smaakt
't Verduist Gedigt aan Maagd Mary gemaakt
Van Heer Fouquet, in hegtenis geraakt.
Hoe twisten teegen

Elkander veel geleerden, om een woord
Van Palme-boom en Fenix, hoe 't behoort
Verstaan te zijn? Erasmus misslag smoort
Met klaar beschrijven.

Nu word den God-bevegter afgebeeld.
W'at Engel in bedied en zeggen scheid.
Waar Paulus en d' Apostel-text op speeld
In hun bedrijven.

De Monniks-kap dekt deugdelooz' en goên.
Eer wouw men vals Voor-evangely broên.
Voor Christus heil-geboort' en zonden-zoên,
Maar mist de reden.

Door

Doorlezen wy deez' Noorder-speelreis-blaân ;
Eer toegeschikt aan zyn Erasmiaan.
Terwijl hy ons uit Vos geeft klaar verstaan
Der groote Steeden

Van Sina, met haar kunst en Wonderdaân.
En 't Schimp-gedigt van Barklay voegt daar aan ;
Daar Fabeltjes uit Fedrus agter gaan :
Om 't werk te sluiten ;

Dat van zoo veel verscheide zaken spreekt,
En aardiglijk graag-vaardige ooren kweekt
Tot stijl, daar niets in dicht nog prooz' ontbreekt,
Maar alles, buitert

Gemeenegang, hoogdravend boven klimt,
En door een glans van glory-woorden glimt,
En 't steil' Parnas als Febus over-kimt
Met gulde stralen

Van wetenschap ; die duisternis verwind,
En pronkt in top voor al wat oordeel mind :
Zoo lang verstand nog wijze zielen vind
Om uit te pralen.

CHR: PIERSON.

I N H O U D

der

HOOFDDEELN.

Korte Inleidinge.

Pag. 1.

Eerste Hoofddeel.

Lezen, en deszelfs gebruik, en misbruik. Hoe men Lezen moet. Wat de Grieken en Latijnen door't woord Lezen verstaan. Les van Kato, en Seneka. Pag. 2.

Tweede Hoofddeel.

Bygeloof, en Godloosheid. Der Grieken en Latijnen spreekwoord van de Sibylle. Oorspronk daarvan. Zijn ook van vele Christenen dwaasselijk geloofd. Historie van de Sibyllijnsche boeken. Loosheid der Heidense regeerkundigen. Gedenkwaardige plaats uit Polybius, Livius, en Kurtius. Euzebius verhaalt dat een Sibyl met name van Christus voorzegt heeft. Gelijke waan van Laktantius. Word bewezen, dat Euzebius het spoor byster is. Aanmerkelijk bewijs uit Cicero. Vond van Kato. Cicero maakt gewag van een Sibyllijnsch gedicht, 't welk hy toont vals te zijn. Voorzegginge van den Heerscher, die uit godenland moest komen, van Suetonius en Tacitus op de Roomse Keizers gepast. enz. Pag. 7.

Derde

Inhoud der Hoofddeelen.

Derde Hoofddeel.

Wat godloosheid is. Wie by de Ouden voor atheot of godloozen gehouden zijn. Historie van Diagoras Melius. Die den naam van Godenbevechter voert. Meinedigheid by de Ouden vervloekt. Spreuk van Aristoteles. Vaars van Tibullus, en Phocylides. Verhaal van een meinedig Burger van Mileten. Pag. 33.

Vierde Hoofddeel.

Apollos Orakel van Sokrates. Word verscheident-
lijk verhaalt. Xenofons getuigenisse. De woor-
den van 't Orakel zelf. Breeder verhaal van Plato.
Is niet waarschijsnelijk. Redenen daar van over-
wogen. Sokrates eer verdedigt met Senekaas
woorden. Pag. 39.

Vijfde Hoofddeel.

Vervolg van Sokrates. Plato en Xenofon niet ges-
looft. Diogenes Laërtius beschuldigt Plato van
leugens. Athenens belacht het praatje van de
Godspraak, en waarom? Sokrates door schan-
delijke geruchten gebrandmerkt. 't Zelve word
door Elizaans getuigenisse bevestigd. Aristofanes
bespot hem in een klucht, dien hy de Wolken
noemt. Noch scherper word hy beschimpd van
Luciaan op verscheide plaatsen. Eindelijk ook van
Diogenes beknibbekt. Pag. 44.

Zesde

Inhoud der Hoofddeelen.

Zesde Hoofddeel.

Een vaars van Niklaas Heinſius, dat weinigen bekendis. 't Zelve in duits rijm vertaalt. Welk het beſte punt dicht zy, dat Daniel Heinſius ooit gemaakt heeft. Vertalinge van 't zelve. Verval der Nederlandſe Poëzy. De woorden van J. Bar-klay in zijn Hekelſchrift op dezen tijd gepaſt. Uitzinnigheid der Hollanders in 't gebruik der baſtaardwoorden. Twee plaatſen uit Juvenaal. Gedicht op de verbaſtering der Hollandſe tale, enz. Woorden van Barleus. Pag. 50.

Zevende Hoofddeel.

Aanmerkinge over de Heerſchappy der Roomſe Kei-zeren. Word gelijk als een tooneelſpel in 5 bedrijven afgedeel. d'Eerſte uitkomt. Rijksſpreuken der twaalf eerſte Keizeren. Aëſchylus, Cicero, Hoofd, Salluſtius, Dion Kaſſius, Xenophon, en Iſokrates aangeteekent. Pag. 61.

Achtſte Hoofddeel.

Aanmerkinge over de getuigeniſſe wegens den Heere Jezus, die men by den Joodſen Hiſtoryſchrijver Jozefus vind beſchreven. Is by my altijd verdagt geweest. 't Welk naderhatid is verſterkt door 't lezen van een brief van den geleerden Tanaquillus Faber. Die alhier van woorde te woorde vertaalt word. Deſzelfs inhoud is : dat de plaats van
* * * Jozef

Inhoud der Hoofddeelen.

Jozefus wegens den Heere Jezus niet echt is. Waarschijnelijke bewijzen. Indien deze plaats van Jozefus was geschreven, zoo zoude daarin veel meer staan, dan 'er nu staat. Dat de lofspraak, die Jozefus van Jan den Dooper doet, waarachtig is. Banus was geen Dagdooper. Indien Jozefus van den Heere Jezus had willen schrijven, hy zoude het niet op die plaats, maar ontrest het einde des 5 boeks gedaan hebben. Hieronimus heeft deze plaats twijfelachtig overgezet. En hy vermoedde misschien eenig bedrog. Justijn Märtyr, en Tertulliaan tegen de Joden schrijvende, als mede Klemen's Alexandriner hebben die getuigenisse niet bygebragt. Wie de maker is van 't gene Euzebius wegens de voorwezentelijkheid van Christus heeft geschreven in 't 7 boek van zijn kerkelijke geschiedenissen. Zekere plaats uit David van Justijn bygebragt wegens 't kruis des Heeren, die echter by David niet te vinden is. Jozefus had tegen den Heere Jezus geschreven. 't Welk daar na bewezen word. Celsus d' Epikureer, tegen wien Origines heeft geschreven, is die gene, aan wien Lucian zijn boekje, Pseudomantis genaamt, heeft gezonden. Plaats van Theodoretus tegen die getuigenis van Jozefus. 't Is een zeer kragtig bewijs dat Fotius, in 't overzien van Jozefus, geen gewag van deze plaats maakt; ja zelf daar tegen schijft. Word met de getuigenisse van Origines bewezen, dat Jozefus tegen den Heere Jezus heeft geschreven. Wanneer dit bedrog schijnt gepleegt te zijn? en door wien? 't Is zeer gelooffelijk, dat het een kunstje van Euzebius is. Een klaarlijk voorbeeld van valsheid in Euzebius, wegens de kindermoord van Herodes. En aldaar een doting in de tijdrekening.

Inhoud der Hoofddeelen.

ning. Noch een ander voorbeeld. Of 't niet wel waarschijnlijk is, dat Jozefus tegen den Heere Jezus gefchreven heeft? Pag. 76.

Negende Hoofddeel.

Wat men gemeenlijk door het woord *Tyrān* verstaat? En wat het in 't griek beteekent. Het zelve woord *Tyrannus*, dat men in de Handelingen der Apostelen Kap. 19. v. 8. leest, wordt gemeenlijk uitgelegt voor een eigen naam. Gevoelen van Beza, en Erasmus. Dwaze meening van Hieronimus. Of het woord *Tyrannus* alhier niet anders zoude kunnen genomen worden, dan voor een eigen naam? Merkelijke plaats uit den Poët Anakreon.

Pag. 117.

Tiende Hoofddeel.

Anakreons gedichten, in Hollands vertolkt, worden ont redelien niet uitgegeven. Verhaal van Anakreons leven. Vaasje op zijn doed. Pag. 125.

Elfde Hoofddeel.

Lachen, en deszelfs beteekenis. Lachgod. by de Romeinen. Martiaal en Mela aangeteekent. Altaar en tempel ter eeren van 't lachen. Plaats uit Luciaan. Hoe verre het woord lachen by toepassing gebruikt word? Wie maar eens in zijn leven gelachen heeft. Lachen word genomen voor belachen Atheenfe neus. Het woord *spot. en* voor

*** 2

ont.

Inhoud der Hoofddeelen.

ontèeren by Mozes gebruikt. Luther heeft dit woord in 't Hoogduits beter vertaalt, als in de Nederduitse overzetting staat. Het zelve woord by Terentius gebruikt. Pag. 137.

Twaaifde Hoofddeel.

Aanmerkinge op het verklaren van de woorden, die in een tocpasselijken zin kunnen genomen worden. Oorspronk, en beteekenis van 't woord *molen* en *malen*. Welke Goden *Pilumnus* en *Picamnus* geweest zijn. Oud opschrift. Wanneer de Molens by de Romeinen in gebruik zijn geraakt. Molens in 't begin voor Godinnen gerekent, Offerhanden ter eere van de Molens. Molens door 't water omgedreven. Hoedanig de molens geweest zijn? Welke voorname mannen daar in gewerkt hebben. Verscheide beteekenissen van 't woord *Mola*. In welken zin het woord *bemalen* by Horatius genomen word. d' Oudvader Hieronimus verklaart het woord *molen* en *malen* in een onkuiffe beteekenis. Gedenkwaardige plaats uit den Profeet Jezaias. 't Oordeel van Hieronimus word wederlegt. Plaats uit Apulejus. Op wat wijze Tamerlaan met de Huisvrouw van Bajazeth geleefd heeft? Verdere wederlegging van Hieronimus gevoelen over 't malen van Samson in 't gevangenhuis. Pag. 143.

Dertiende Hoofddeel.

Leugenachtig verhaal uit des Bisschops Olaus Magnus beschrijving der Noordse volkeren, van menschen,

Inhoud der Hoofddeelen.

schen, die in wolven veranderen. Word overwogen, en belachen. Wichtige plaats van Herodoot den Halikarnasser over deze zaak. Fabel van Lykaon. Wat *lukanthroopia* is. En waar uit dussdanige praatjens haar oorspronk hebben.

Pag. 156.

Veertiende Hoofddeel.

Dat alle zaken kunnen voor en tegengesproken worden. Wederoim iets van de Sibyllen. Boek van Izaak Vossius, dat in den jare 1685. te Londen in 't licht is gegeven. Waar in gewag gemaakt word van de vierde harderszang van Virg. Welk de bequaamste zin van die vaarzen schijnt? 't Gevoelen van Vossius word overwogen, en getoetst. Vertalinge van zijn eigen woorden, die hy gebruikt om te bewijzen dat de getuigenissen van Tertulliaan en Jozefus wegens Christus waarachtig zijn.

Pag. 164.

Vijftiende Hoofddeel.

Waarschijnelijke bewijzen, waarom het praatje van Tertulliaan wegens Christus niet veel geloof verdient. Gedeelte van een brief van Tanaquillus Faber over dat stuk. Waar in de gemelde plaats van Tertulliaan in zijn verantwoording op 't 5 kap. word onderzocht. Handelingen van Pilatus. Tertulliaans losse bygeloovigheid.

Pag. 177.

Inhoud der Hoofddeelen.

Zestiende Hoofddeel.

Aanzienlijkheid des Joodsen Staats, Straboos getuigenisse van Mozes. De Heidenen hebben van Mozes en de Joden vasselijk geschreven, en geoordeelt. Aristoteles aangehaalt. Vertaling uit het 36 boek van Justinus, alwaar hy van de Joden spreekt. Smaadheid der Joden. Plutarchus aangeeekent. Joodse bynamen. Spoorloos verhaal uit Tacitus van de Joden. En daar over drie aanteekeningen. Joden gelastert, dat zy een Ezel, Varken, Wolken, en den Hemel geëert hebben. Was uit ontstaan. Plinius woorden aangaande de werreld. Juvenaal schempt op de Joden. Onwetenschap van den Ouden Aanteekenaar over Juvenaal. Waarom de Joden gezegt worden Bachusdienaars te zijn? Gewichtige plaats uit Florus van den gulden wijnstok. Jozefus bygebracht. Wat en hoedanig de gulde wijnstok geweest zy? Plinius wederom aangewezen. Al te naauw gezogte gissingen van sommigen. Pag. 185.

Zeventiende Hoofddeel.

Onzekere staat der Grooten. Overtreffelijk smeekdigt van den Heere Niklaas Fouquet aan Maria in de gevangenissen gemaakte. Om deszelfs heerlijkheid in rijn verdwist. Waar in 's mans rampspoed word vertoont. Pag. 209.

Ach-

Inhoud der Hoofddeelen.

Achtiende Hoofddeel.

Twistgierigheid der geleerden. Aardige plaats uit Erasmus Lof der Zoetheid. De Schriften van Erasmus zijn van velen gehaat, en gehekelt. Quadaardige getuigenissen van hom. Zijn gedenkwaardige misflag in het vertalen van 't Griekse woord *Phoenix*, door Muretus aangewezen. Horatius bygebragt. Laurens Valla. En zijn graf-schrijft; gemaakt met gelijke laatzunkonheid, als wel eer de oude Poët Nevius. Kaspar Scioppius, die velen gehekelt heeft, word zelf tot de plak veroordeelt. Pag. 226.

Negentiende Hoofddeel.

Nog iets nader van 't woord *Phoenix*, dat een vogel Fenix, en een Palmboom beduid. Gedenkwaardige plaats uit Job. Griekse, Latijnsche, Neêrduitsche, Hoogduitsche, en Fransche oversetting, en dorzelver verschil. Tertulliaan van den Fenix. Plaats uit den 91 Psalm. Wijdloopiger verhaal van den Vogel Fenix uit Herodotus, Plinius, en Tactus. 't Zelve verhaal, van vele Vaders der Christenkerke bygebragt, is niet dan een enkele Fabel. Pag. 238.

XX. Hoofddeel.

Wederom iets van Diagoras, en anderen, die den naam van *Atheoi* hebben gehad. Wichtige plaats

*** 4

uit

Inhoud der Hoofddeelen.

uit Klemens Alexandrijner by Muretus. Dezelve
mit het Grieks vertaalt Byvoegfel van Muretus.

Pag. 249.

XXI. Hoofddeel.

Jets over het woord Engel. En hoe 't zelve te ver-
staan zy? Plaats uit de Handelingen der Aposte-
len van den Engel van Petrus. Wat de Engel van
Petrus aldaar zeggen wil? Engelen by de Heide-
nen in deselve beteekenis genomen als by de Jodeu
en Christenen. Word bewezen uit de Griekse
schrijvers. Ja zelf uit het oude Verbond. Paulus
woorden in den brief aan de Korinthers. Bezaas
aanteekening. Dwaze meining van Tertulliaan.
Ongegronde verbetering van Godofredus.

Pag. 251.

XXII. Hoofddeel.

Dengd, en ondeugd der Monnikken, in 't overle-
veren van vele gedenkwaardige schriften der Ou-
den. Valse Evangelien, en Apostelbrieven.
Leugenboek, behelzende dewonderwerken, die
Christus nog een klein kind zijnde gedaad heeft.
Word van Chriostomus gewraakt. Verhaal van
een vals geschrift, onder den naam van 't Voor-
evangely, ofte wegens de geboorte van Jezus
Christus, en deszelfs moeder, de Maagd Maria,
beschreven door den H. Jacobus de jonge, zuster-
ling, en broeder van Jezus, Apostel, en eerste
Bisshop der Christenen te Jeruzalem. Word al-
hier van woorde te woorde vertaalt. Pag. 260.

XXIII. Hoofd-

Inhoud der Hoofddeelen.

XXIII. Hoofddeel.

Gedicht, door my opgedragen aan zeker vriend, onder den naam van *Erasmiaan*. d' Inhoud deszelfs is een Speelreisje na Noordholland over Amsterdam. Waar in het vermaak van eenige Steden word beschreven. Pag. 282.

XXIV. Hoofddeel.

Vertaling van Izaaks Vossius beschrijvinge der Sinesche Steden, zijnde het dertiende hoofddeel zijner verscheidene opmerkingen, uitgegeven te Londen in den jare 1685. Waar in gehandelt word van den gelukkigen staat der oude Sinezzen. Grootte macht van volk in Sina. Grootheid van de Stad Nanquin. Verwonderlijke grootheid van de Stad Hanchou. Die de grootste is van alle Steden, die ooit in de wereld geweest zijn. Word niet alleen bevestigd door Markus Paulus venetiaan, maar ook door het handschrift van den Monnik Odorikus, beide ooggetuigen. Geen gedeelte van Europe is meer bewoont als Holland. Hoe veel menschen daar in zijn? Getal van de inwoonderen te Parijs. En te Londen. Hoe groot het getal der menschen in geheel Europa is? Volkrijkdom van Asia. Oprekening van 't getal des geheelen menselijken geslachts. In hoe kleenen ruimte alle de inwoonderen der aarde zouden kunnen overend staan? Pag. 299.

*** 5

XXV. Hoofd-

Inhoud der Hoofddeelen.

XXV. Hoofddeel.

Vervolg uit den hiervorens gemelden Schrijver van de konsten en wetenschappen der Sinezen, zijnde het veertiende hoofddeel zijner verscheidene opmerkingen. Hoe veel een duurzaam leetorkunde vermag. Lof en nutheid der Sineesche spraak. Uitmuntende kennis der Sinezen in de geneeskunst, boven de Christenen. Ongeloofelijke ervarenheid in 't betasten, en bevoelen der polskloppingen. De kennis derzelve is den Europeers niet bekend. De Sinezen hebben de kennis van den omloop des bloeds al voor vierduizend jaren verstaan. Hunne nauwkeurige en ongetoonde wetenschap van die zaak, waat uit zy de oorzaak van alle ziekten straks kennen. En of 't lichaam wel of qualijk gesteld is. ja zelf op wat dag en jaat iemand sterven zal. Wonderbaarlijke schranderheid van dat volk. Wanneer de konsten, die wy meenen in deze later tijden uitgevonden te zijn, by de Sinezen al bekend zijn geweest? Hunne bedrevenheid in 't wondheelen. In de Stoffeheidig. In 't gebruik der kunstige beweegtugten. In de Bouwkunde. Muur van duizend mijlen. Porceleine torens. Marmersteene brug van vier mijlen. Noch een andere verwonderlijke brug. Hoe verre zy in de Zangkunst de Europeers overtreffen? Ook in de Schilderkunst. En Beeldhouwery. Ambachten en Handwerken. Tooneelspelen, en Bootmakeryen. Hoe lang dit volk 't gebruik van den Zeilsteen voor alle anderen gehad heeft. De Si-

Inhoud der Hoofddeelen.

Sinezen hebben de Drukkunst vijftienhondert jaren eerder als de Christenen geoeffent. Op wat wijze zy daar in te werk gaan? Echter zijn de Christenen meer bedreven in de wiskunde, en Nattekunde. En door wat reden? De Konst van buskruid, en gelicht te maken heeft in Sina byna voor zeshonderd jaren al bekend geweest. Aldaar word met spelen meer buskruid verquilt, als in Europe met oorlogen. Geen Volk afkeetiger van den krijg als Sinezen. Wanneer de Tartaren dit machtig rijk hebben ingenomen?

Pag. 320.

XXVI. Hoofddeel.

Verhaal van de vaarzen, die in 't geleerde Hekelschrift ofte de Euphormio van Barklay voorkomen. Wie die in 't Duits vertaalt heeft? Tooverzang. Gedicht op 't afbeeldsel van de Tweedracht. Op den drift der jeugd. Op de veranderlijkheid. Klachte van de verdrevene Vorstin van Walles. Twee vaarsjets op de Waarheid.

Pag. 353.

XXVII. Hoofd-

Inhoud der Hoofddeelen.

XXVII. Hoofddeel.

Lof van de Ezopifche fabelen , die door Fedrus in vaarzen gefelt zijn. Fabel van de Kikvorfen, een Koning eiffende. De Tyran Pififtraax word geprezen met de woorden van T. Faber, en een plaats uit Cicero. Noch een Fabel van de Vorfen, in Neêrduits gerijmt. Pag. 366.

Griek-

Griekse, Latijnse, en
Neerduitse

VERMAKELYKHEDEN

der

T A A L K U N D E,

Bestaande in verscheide aanmerkingen
over gewijde en ongewijde Stoffe

door

PIETER RABUS.

Korte Inleidinge.

Mijn voornemen is den leesgierigen
Nederlanderen nut en vermaak toe te
brengen, indien ik, een stapel gedenk-
waardige lessen, uit de vermaardste Griek-
se, Latijnse, Neerduitse, en andere Schrij-
veren opgaende, onbekende dingen ten
toon stelle, of die bekend zijn, verlichte
en herstelle, en, in alles de waarheid be-
oogende, my zelven ook verlustige in 't
erinneren der oude schriften, die ik door
dagelijksen arbeid my kundig gemaakt heb-
be. Niemand, denke ik, zal zulk een op-
zet verwerpen; te meer, dewijl alles, wat
hier te berde gebracht word, zijnen maker
inêebrengt. Dus word den schrijveren
geen eere ontrokken, maar, na 't pas geeft,
hunne spraak vertolkt, de zin ontdekt, het

2 Vermakelijkheden der
oordeel van anderen getoetst, verworpen,
of aangenomen; boven al, d' eigenschap
der tale uitgedrukt, en derzelve eierlijk-
heid bloot gelegd.

'k Binde my dan aan geen gezetten rang
van verhandelen, dewijl dit geen opstel-
ling van een t' zamenhangende enkele
schrijf stoffe is, maar alleen een nasporinge
van letterlijke gedenkteekenen, zoo oude,
als nieuwe, die telkens, zoo als ze in ge-
dachten voorkomen, anderen tot leeringe,
my tot ververfinge der geheugenis, op 't
papier ter nedergezet worden.

Eerste Hoofddeel.

Lezen, en deszelfs gebruik, en misbruik.
Hoe men Lezen moet. Wat de Grie-
ken en Latijnen door 't woord Lezen
verstaan. Les van Kato en Seneka.

Dewijl dan ons oogwit is
wakkerere gemoederen tot Le-
zen op te wekken / staat ons/
tot een begin / een weinig
van 't Lezen te zeggen. Veel
spreekmen van Lezen, en mogelijk zou-
de het ymand yzend kunnen schijnen /
dat we hier iets willen bybrengen van
een zaak / die zoo gemeen en bekend is/
als eenige oeffeninge der menschen.
Maar deze algemeene kennis sleept
veeltijds de grootste waan / en bet-
heerdheid met zig; en men ziet gemeen-
lijk / dat in zaken van 't meeste gebuik /
ook

Taalkunde.

3

ook schadelijke achteloosheid en mis-
 bryk zijn ingezoken. 't Is zoo gele-
 gen met de algemeene kundschappen/
 die 't gros des werrelts heeft in den
 Godsdienst / Wijsbegeerte / Staat-
 kunde / Rechtsgeleerdheid / en Ge-
 neeskunde. 't Gene men booz gemeen
 en dagelijks werk houd / word niet al-
 tijd met goede boozorge en nauwkeur-
 ge omzichtigheid waargenomen / en
 dewijl men denkt wat gedaan te hebben/
 is 'er nauwelijks wel begonnen/'t welk/
 volgens Aristoteles zeggen / de helft
 van 't werk is. En waar doch is deze
 achteloosheid meer te bespeuren / dan
 in 't gewoonlijk lezen der menschen ?
 Alst de kleene opmerkinge / die niet al-
 leen 't gemeene Volk / maer ook niet
 weinige Leeraren van alle tijden gehad
 hebben / zijn gesproten zoo vele dolin-
 gen / quade / en aberchtse bebattin-
 gen / die in 't begin van andere onbe-
 drebener nagevolgt / zulk eenen diepe
 en taepen wortel hebben geschoten / dat
 ze booz geene dwaangredenen konnen
 hertwikt worden. Ik spzke van za-
 ken / die men booz 't lezen moet ver-
 staan / gelijk als gronden van Godge-
 leerdheid / Godheid / Historphennis /
 en wat dies meer is. Hoe groot een
 verschil in 't lezen is / betruigen ontal-
 lijke plaatsen van doozluchtige schrijbe-
 ren / die vele jaren / ja eeuwen lang /
 volgens d' oude fleur kreupel gelezen /
 en qualijk verstaan zijnde / in later tij-

4 Vermakelijkheden der
 den eenen geheelen anderen schijn / en
 aanzien hebben gekregen door arbeid
 van berreztigtiger Oordeelaars / dewel-
 ke ons zonneklaar betogen / dat uit ber-
 keerd lezen / berkeerd schryben en oor-
 deelen volgt / 't geen al de wereld zulks
 een geruimen tijd bezeten heeft. We
 weten / dat men iets kan lezen zonder
 dat men 't verstaat / en 't woord lezen,
 enkel gendemt / is niets anders dan een
 aaneenschakeling van woorden / in
 beke of weinige lettergrepen bestaande /
 waar uit we met ons verstand een bezef-
 sing maken der dingen / die ons oor-
 geschreven zijn.

Maar hier nevens moeten wy straf
 denken / dat het lezen, zonder kennisse
 der voorgeschrevene tale / geen lezen is / dan
 een vruchteloos lezen ; zoo dat wel lezen
 niet denken onafscheidentlijk t' zamen
 gaat. 't Is echter niet genoeg / om wel
 te lezen / dat men woorden en taal ver-
 staat / en geheele boeken van voren tot
 achteren in een andere tale zoude kon-
 nen vertolken met eigen beteekenende
 woorden / indien men niet geen onder-
 scheidene oordeel / en denking de ver-
 stanelijke woorden in onze zinnen als
 opeet / en verteert / tot dat we 't heil-
 zame boedfel der gekaauwde en her-
 kaauwde lezingen inwendig genieten / als
 of telkens tot ons gesproken wierd.
 Iemand zoude een boek of stelling van
 de wijsbegeerte / in een vreemde sprake
 beschreven / van woord te woord in
 zyn

Taalkunde.

Sijn moeders tale kunnen uitleggen / en
 doozlezen / zonder dat hy daar dooz ee-
 nige de minste byzucht zal genfeten. De
 reden is tweederlep. Of hy verftaat
 den grond des fchrybers niet / of hy
 leeft niet wel. Zoo hy 't eene blad na't
 ander doozleest / zonder des fchrybers
 gronden te verftaan / 't waar hem beter
 ledig te zitten / dan met byzuchtloozen
 arbeid de zinnen te pijnigen. Af / in-
 dien hy zoo los leeft / dat hy zijne lezin-
 ge niet kan verantwoozden / of anderen
 recht mededeelen / men mag met recht
 het bekend Hollandfch fpreekwoozd op
 hem fchieten. Een Os in den Bijbel. Ge-
 lijks my bericht is van zoodantige Ezels
 (hoe zal ik hen anders noemen?) die
 jaarlijks de inleidingen van Iuftintiaan /
 of de Filozofifche werken van Defkar-
 tes eens uit lazen / om den naam van
 een goed Rechtsgeleerde of Filozof te
 hebben. 't Griekfe woozd *anaginooskein*
 leert ons klaarlijk hoe men lezen moet:
 Want dat beteekent ook bevatten, door-
 en door-kennen.

De kamerling van de Konfinginne Cap. 4.
 Kandar / van wien Lukas in de han-
 delingen der Apoftelen gewag maakt /
 was zoo naarftig / dat hy / op den wa-
 gen zittende / den Profheet Ezaias las /
 en deed echter geen byzucht / vooz dat
 hem Filippus onderwoes / die hem dooz
 't wel lezen en verftaan Christus deed
 kennen. Daarom vzaagde hy hem
 eerft *ara ginooskeis*, *ha anaginooskeis*; dat

6 Vermakelijkheden der
 is / verstaat gy wel wat gy leest? *Ginoos-*
kein beteekent kennen, weten. Zoo groot
 een geluk wierd dezen *Mooz dooz* wel te
 lezen toegebracht. By de Latijnen zegt
 men *Legere*: 't welk in zijn eigenlijke
 beteekenis vergaderen, en verzamelen
 luid / en rustig zoo wel genomen word
booz kiezen, en uitkiezen, als lezen. om
 dat iemand wel lezende de woorden met
 zijn gedachten verzamelt. Daarom
 binden we ook een *Latijns spreekwoord*/
 dat lezen, zonder verstaan, zoo veel als
 verachteloozen is. Ongetwijfelt geno-
 men uit * *Batoos* vermaninge aan zijn
 Zoon in 't begin der zededichten / al-
 waar hy zegt. Leest dan mijne leeringen
 zoo, dat gy die verstaat; want lezen, en
 niet verstaan, is verzuimen. *Doeg hier*
 bij *Senecaas* woorden. 't Lezen (zegt
 hy) voed het verstand, en verquikt het door
 oeffeninge, schoon het door dezelve ver-
 moeid is. En verder. Men moet over
 en weder dit met dat verwisselen, en 't een
 met het ander matigen: op dat het schrij-
 ven tot een lichaem brenge, 't welk door 't
 lezen verzamelt is. We moeten (gelijk
 men zegt) de byen navolgen, die hier en
 daar zwerven, en bloemen plukken, die
 bequaam zijn om honig te maken; daar na
 al wat zy bygebracht hebben, in ordening
 stellen, en in honingraten verdeelen, en,
 gelijk onze *Virgijl* zegt.

* Inprafat:
 Dist. Car.

Epist. 84.

Li.

————— *Liquentia mella*
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.

dat is

Zy stuwten klaren honig in de cellen.
 En vallen die met Nektar. ———

Tweede Hoofddeel.

Bygeloof, en Godloosheyd. Der Grieken en Latijnen spreekwoord van de *Sibyllen*. Oorspronk daar van. Zijn ook van vele Christenen dwaasselijk geloofd. Historie van de *Sibyllijnschen* boeken. Loosheid der Heidense Regeerkundigen. Gedenkwaardige plaats uit Polybius, Livius, en Kurtius. Eusebius verhaalt dat de *Sibyl* met name van Christus voorzegt heeft. Gelijke waan van Laktantius. Word bewezen dat Eusebius 't spoor byster is. Aanmerkelijk bewijs uit Cicero. Vond van Kato. Cicero maakt gewag van een *Sibyllijns* gedicht, 't welk hy toont vals te zijn. Voorzegginge van den Heerscher, die uit Jodenland moest komen. Word van Suetonius en Tacitus op de Roomse Keizers gepast, enz.

De Godsdienst (zegt J. Lipsius) is
 losselijk / maar gelegen / gelijk als
 tusschen twee klippen / Bygeloof, en God-
 loosheid ; welke wy beiden raden / en
 ook noodtig is / te mijden. Erbarmen
 mag men zig over den menschelijken

Monita &
 exempla
 poli: c. 3.

8 Vermakelijkheden der

staat : of / op dat ik het met de woorden van Plutarchus zegge / over de menschelijke zwakheid / dewelke eind / noch maat heeft / maar dan eens verrukt word tot bygeloof / en pdetheid / endan eens tot verwaarloozinge / en versmading van Goddelijke zaken. **O** beide een groote plaag ! maar echter is d'eerste menigbuldiger / de tweede snooder. 't Is dan beklaaehelyk / dat vele lichtgeloobige in Godsdienstzaken zoo vast blyben hangen aan een ingezogen mening / die van hand tot hand voortgeleit / doorgaans hare omhelzers heeft gebonden / by wien dezelve zoo waar als Evangelij word gehouden / gelijk onze hollandse spreekwijze is. Grieken / en Latijnen / als zy iets voor een ontwijselbare zaak wilden doen gelooben / zeyden dat het was FOLIUM SIBYLLE, dat is / een Blad van Sibyll', 't welk van dezelve beteekenis als ons spreekwoord is. Dus zegt Aristofanes de kluchtspeler ergens.

Folium Sibyliz.

In zijn klucht eireenee.

Ou metechoo toutoon, ou gar taut' eipe Sibulla.

dat is

'k Geloov' dat niet, want geen Sibil heeft dat gezegt.

En * Subenaal in zijn Bekheldichten.

* Sat: 8.

Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

dat

Taalkunde.

9

dat is

Geloof dat ik u zegg' een waar Sibilleblad.

Maar 't waar geen wonder / al bevond men / dat onder de Chzistenen dit spreekwoord zonder toepassing in zwang ging: dewijl doch vele der eerste Chzisten pberaars (welke noch bewaasemt met den damp der waangeloobigheidenen dienaangaande niet zeer berezende geweest zijn / en lichtelijk misleid andere tot gelijke waan hebben nagesteept) en niet weinige der tegenwoordige vastelijk gelooben / dat de Heidensche spreuken der Sibille klaarlijk van den oorspronk / geboorte / leere / wonderwerken / en lijden van den Heere Christus / ja ook van het laatste oordeel / en deszelfs omstandigheden hebben gesproken ; ja niet alleen by toepassing gesproken / maar zoo als zy meenen / uitzukkelijk door Gods ingeben. Verbaarlijke dolheid ! 'k twijffele waar ober men zig meer hebbe te verwonderen ; of ober de stoutheid der gener / die 't hebben durben zeggen / of ober de buitensporigheit van hen / die dezen dooessem van grollen booz zulvere waarheid hebben aangenomen. En nademaal onder de eerste Chzistenvadersen vele uermunten / die hunnen godbuchtigen pber tot het Chzistendom met dezen smook van waan jammerlijk bezwaakt hebben / is 't lichtelijk af te

10 Vermakelijkheden der

meten / dat 3p onwetende hun elgen
 godsdienst by heideten en andere laste-
 raars een grooten krak hebben gegeven.
 Maar 't lust my van deze alom ver-
 maarde Profeteffe (hoe veel andere daar
 van mogen gezegt hebben) nader te han-
 delen. Wy lezen by bekende schrybe-
 ren dat de Koning Tarquyn d'eerste
 Tweemannen gestelt heeft / wien het
 alleen geozloft was de Sibillijne baar-
 zen in te zien: want deze heidense orake-
 len waren gelijk alle andere in gedicht
 herbat. * Nulus Bellius / en andere
 zeggen dat Tarquyn (sommige willen
 dat deze Tarquyn de Oude / andere
 Tarquyn toegenaamt Superbus, dat is/
 de hoobaardtge / geweest is) die van
 een oud byemd wijf gekocht heeft / de
 welke met negen boeken by hem ko-
 mende byaagde / of hy goddelijke ora-
 kelen wilde hoopen. Maar als 3p al te
 hoogen prijs eiffende van den Koning
 bespot wierd / woyp 3p in zyn tegen-
 woordigheid drie derzelver boeken op 't
 bier / 't welk 3p in aller pl stookte / en
 byaagde of hy nu d'oberige booz de
 prijs / die ze booz altemaal geeft had /
 wilde hoopen: en als hy haar te meer
 uilachte / verbyandde 3p noch drie an-
 dere / hem wederom byagende / of hy
 noch booz de drie laatste eben hoogen
 prijs wilde geven; Tot dat Tarquyn /
 eindelijh bedaarder gewozden zijnde / de
 drie laatste boeken kocht / en 't wijf na-
 derhand nooit weder gezien is. Elk
 den:

*L. I. c. 19.
 ziet ook
 Dionijs.
 Halikarn. 4.
 boek der
 R. Oudh.

denke van dit waasje wat hy wist.
 * Plinius zegt dat het Wijf (of het de
 Sibille zelf / dan een andere razende
 Wes geweest is / raakt ons niet) deze
 boeken quam benten / en dat 'er maar
 een overig bleef. Ik geloofte het beide
 eben zeer. Deze schriften dan dus die
 van Cargum gehocht zijnde / werden
 in den Tempel van Jupiter Kapitolij-
 ner in een steene kist onder de aarde ver-
 boorgen / en zijn / zoo men wist / ten tijde
 van H. K. Spila / ontrent 80 jaren
 voor Christus gehoopte / met het Ka-
 pitool verhand. Hoewel * Suetonius
 getuigt / dat de Keizer Augustus / na
 dat hy meer dan tweeduizent zoo Griek-
 se als Latijnsche boozeggingsboeken ver-
 hand had / de Sibyllijnsche schriften
 naanheuriglijk uitgezondert / en onder
 de voetskr van Apollo Palatpner ge-
 plaatst heeft. En * Tacitus schrijft /
 dat / als Maximus Gallus de Vijftien-
 man verzocht / dat men een boek van de
 Sibille by d' andere boeken van die
 Waarzegster zoude aannemen / Tibe-
 rius onder anderen in geschijft ver-
 maande / dat / terwijl vele leugenach-
 tige dingen onder dien vermaarden
 naam uitgegeven werden / Augustus
 geheurt had / binnen wat dag die aan
 de Stads Schout moesten aangebracht
 worden / en niemand die byzonder voor
 hem mocht behouden. Doegende daar
 voorts by deze woorden. 't Welk van
 voortijden af ook zoo besloten was, na 't
 ver-

* Nat: Hist.
 Lib. 3.
 Cap. 23.

* In Aug:
 Cap. 31.

* Anna:
 lib. 6.

12 Vermakelijkheden der

verbranden van het Kapitool in den burgerkrijg, toen men te Samos, Ilium, Erythren, ja ook door Afrijke, Sicilie, en de Italiaanse bouwsteden de Vaarzen van de Sibille liet opzoeken, 't zy dat 'er een of meer geweest zijn; met last aan de Priesters, omme, zoo veel na menselijke macht doenlijk was, de ware te onderscheiden. Deze boeken wierden ingezien / gelijk gezegt is / eerst van de Tweemannen / in welker plaats naderhand de Eten-en daar na de Vijftien-mannen gekoren zijn / naar voozgaande raadsbesluit / ook wel in later tijd op bevel des Keizers / zoo wanneer men vyzende voozteekenen vernam / of als 'er twijfelachtige en gebaarlijke voozballen in 't gemeene beste waren / en alles wat gezegt wierd daar in geboden of geschreven te zijn / wierd volbragt / als of 't door Godspraak afgekondigt was. Men kan denken of daar geen streken van regeerkundigen onder geloopen hebben. Of 'er eene of meer Sibillen geweest zijn / zullen wy hier niet betwisten: 't is zeker / dat de Schrybersen verscheide namen by het woord Sibille voegen. * Laktantius weet uit M. Varro wel tien toenamen optetellen; als de Perstische / Libische / Delphische / Cumeesche / Erpthreesche / Samische / Cumaansche / Hellepontische / Frygische / en Epburtijnsche / andere hebben ook van een Sardijnische / Egyptische / en Joodse Sibille weten te praten. Laktantius

* De fals.
selig. L. 1.

tantius zelf zegt dat pder wel byzondere
 boeken heeft geschreven / maar datze
 onder een gemengt / en derhalven ge-
 looft worden van zene geschreven te
 zijn. Virgij/die van deze groote Waar-
 zegster ook genoeg gehoozt had/ verziert
 dat * Eneas / te Kume geland / 't hol
 der Sibille (dit zal de Kumesche zijn /
 denk ik) uittrad / om 't orakel van Apol
 uit den mond van dit wijf zelf te he-
 ren.

* Aeneid
 lib. 6.

At pius Aeneas arces &c.

Dat is na mijn vertaling.

Godvruchte Eneas treed na 't hooge
 Apollos slot,
 En 't schrikk'lijk hol, waar in Sibille
 spreekt met God.
 Apollo blaast haar zelf zijn geeft en kracht
 in d'aderen,
 Op dat ze wete wat gehenren zal. ———

En na dat hy in den Tempel gekomen
 was zegt de Poet verder.

Ventum erat ad limen &c.

't Welk ik dus vertuifte.

Men quam aan d' ingang van den Tempel,
 als Sibil
 Dus riep. 't Is tijd: zie daar is God, God
 zelf! sta stil.
 Ze stond vast voor de deur. Men zag haar
 strax veranderen

van

14 Vermakelijkheden der
Van wezen, en ze keeg den eene verf op
d'anderen:
De hairen rezen, en de borst zwol hij-
gend op,
A Scheen of ze grooter wierd; en uit haar
dikke krop
Quam meer dan menschenstem, dewijl ze
nu bezeten
En vol van Godheid was. ———

Eindelijk ter bede van Eneas begint
ze te razen.

As Phœbi nondam patiens &c.

Dolgens mijne hergyming aldus luf-
dende.

Maar deze Priesteres, te hevig met Apol
Bezeten, raast en tiert vervaarlijk in haar
hol,
En poogt de Godheid uit te schudden;
maar te stijver
Toomt die haar dollen mond, en boezem
zoo vol yver,
De hondert deuren ziet men teffens open-
gaan
Van zelf, en geven hem Gods antwoord
te verstaan.

Hier uit ziet men op wat wijze deze
voorzeggingen / na't gemeen geboelen
der Heidenen / wierden uitgesproken.
Waar'sints worden ze genoemd bladeren
van de Sibille.

Varro

Taalkunde. 13

Varro zegt dat de Sibille getuoon
was hare waarzeggerpe op Palmbladen
ren te schrijven : welk pzaatje Dierff
ook wel geweten heeft : Want in het
derde boek van zijn Enels / bzenge by
Helenus in / aanradende den Trojaan
tot de Kumeesche Sibille te gaan / en
haar Orakel te bzenge.

Hinc ubi delatus Cumeam &c.

Na mijn vertolkinge in dezen zin be-
staande :

Wanneer gy hier gevoert te Kume zijt ge-
komen

Ontrent de meren , en Avernus dikke
boomen ,

Daar zult ge zien de dolle Apollos Prie-
sterin ,

Die onder hare rots met opgetogen zin
't Aanstaande noodlot kan voorzeggē,
en beramen .

Haar wich'lerij op blaēn , met teekenen ,
en namen .

Ze schrijft de vaarzen eerst op bladen ,
dicht , en vol ,

Geschikt in orde , en laat die leggen in
haar hol .

Daar blijven ze op haar plaats , en zullen
niet verwiĳken

Maar komt 'er eens een wind door reet of
harre strijken ,

Die 't bladwerk haast verstroot , en mengt
het onder een ,

Zy zal nooit naderhand haar arbeid webr
bestēn ,

Om

16 Vermakelijkheden der
Om het verwaide weer in d'eersten rang te
stellen.

De Vragers krijgen dan geen antwoord. —

Maarom dan Eneas / gedachtig aan
Helenus vermaning / in 't zesde Boek
de Sibille met deze woorden bid.

———— *Folius tantum ne carmina manda, &c.*

Dat is /

Ik bidde u dat gy doch uw' vaarzen op
geen blaen

Beschrijft , op dat geen wind daar schielijk
in kan slaan ,

En strooyen ze in de lucht. Ey laat ons lie-
ver hooren

Uw mondeling gezeg. —————

Wederom leest men / dat'er booz-
zegsters geweest zijn / die met gestoten
monde uit haren buik spraken / met een
Gstekis woord *engastrimuthoi* , of *engastri-
sai* genoemd. Maar wat daar van zo /
lop zullen de mondelinge of buik-booz-
zeggingen boozhtredende alleenlijk
van de geschrevene spreken. Noch
meer. Men wil / dat hare wijze van
boozzeggen zoo kunstig was / dat uit
de eerste Letters van sommige haarer
Profeetcpbaarzen de geheele boozzeg-
ging konde gelezen worden / gelikmen
sommige vaarsjens ziet / die we naam-
gedichten noemen / welker eerste Let-
teren den naam of zaak melden / van
welke

welke in 't voors gesproken word. Van de Sibillijnsche Loreu zullen wy nu niet handelen. 't Is in te schikken / en men kan het wy alle andere bedriegerpen der Grieksche en Romeinsche Priesters zetten / dat deze dingen verhaalt worden van Heidenen / die in den dreepoel van afgoderpen en bygeloof ten halze toe versmoort lagen / en dikwils zelbe niet wisten / wat zy van hunne Goden / Godsdienstplichten / Wetligdommen en andere guichelspelen vast gelooben zouden ; maar dat Christenen / welker Godsdienst leeraart de geestelyke byzheid op 't hoogste te waarden / en hen zelben van alle waangelooft af te houden / aan zulke een doling vast zyn / dat zy deze valsche en opgestrukte Sibille , 300 veel / ja meer achtbaarheid als de goddelijke schriften toeschryben (gelijk in het gevolg zal getoond worden) dunkt wy afschuwelyk. Onder de Heidenen zelbe hebben geene mannen ontzoken / die 't gantsche beslag van hunnen Godsdienst aanzagen voorzien enkel apenspel / 't welk de Vorsten vooz een teugel en toom des onwetenden volks gebrakten. * Dolfius / die schandere Grieksche Historp-schryber / prijft de Romeinen / en meent dat ze voorzichtig gedaan hebben / dat ze 't stuk van hunnen Godsdienst en Goden in hunne heerschappp 300 gevestigt / en wy na treurspelens

Hist. lib. 6.

18 Vermakelijheden der

wijze verheben hebben / dat 'er niets aan ontzucht. 't Welke zy na mijn oordeel (zegt hy) om 't gemeene volk gedaan hebben: want indien men een gemeene beste uit wijze mannen mocht aanstellen / men had zoedanig een misleidinge niet van nooden: maar dewijl 't gros der menschen wuft is / en buften de wetten naar verscheidenheit van kwaadgertige en geweldige dingen haakt / is 't nut geweest / dat zy dooz deze inwendige verbaarthet / en gelijk als dooz een treurspel van bygeloof in banden gehouden wterden. * Titus / van Ruma sprekende / zegt / dat hy dooz 't krachtigste middel / dat bovenal den onbedrebenen / en in dien tijd rutwe volkeren noodig was / zyne onderdanen de vrees der Goden aanjaagde. Daarom maakte deze sijne Koning en Plester den gemeenen man wijs / dat hy 's nachts in een bos by de Godin Egerta ging / die hem beval wat wetten van Godsdiens en Offerhande by den burgeren moest voorschrijven. Zelden leefden van schandere Voysen / of zy gebzuikten dezen bekmantel. En hoe aardiglijk Alexander de Groote zijne soldaten wist te mompen / wanneer zy over de taning der maan moorden / en hopeloos wterden / doende hen dooz de Egyptische papen gelooven dat de Zonden Ofsken / en de Maan den Perzianen toebelhoorde / welke / zoo meenigmaal als ze taande / het verberf dooz haer volk

* Hist. lib. 1

hofs beteekende / beschryft ons de zoer-
bloepende * Kurtius / en sluit zyn ver-
haal met deze spreek.

* 4 boek
10 Hoofd-
deel.

Geen zaak beftiert zoo krachtig als by-
geloof het gemeene volk, 't welk ander-
sints machteloos, wreed, en weifelig zija-
de, als het met een valsche Godsdienst
bezeten is, beter den Priesteren, dan
hunne oversten gehoorzaamt.

Maar laat ons weder tot onze hef-
densche Sibylle keeren / die sommige
der Christen-Gubbaderen verhalen niet
alleen van den waren Godsdienst te
hebben hoorzegt / maar die ze ook ach-
ten van gelijke waardop te zyn / als de
Goddelyke schryften.

De herdelijke Historyschryjver Eu-
sebius / (dien we bewijzen konnen op
meer als eene plaats leugenachtig te
zjn) verhaalt in de reden / die Kon-
stantijn tot de vergadering der Christe-
nen voerde aan 't 23 Hoofddeel een
grieks naamgedigt / dat hy zegt van
de Cryptheefche Sibyl gemaakt te zjn
op 't laatste oordeel / en de toekomst van
Christus. Hy beuzelt / dat deze Sibyl
van haar zelven getuygt ontrent 200 ja-
ren na de Zondbloed geleest te hebben.
Dat ze een Priesteres van Apol / en
met de zelve krans als die God gekrans
was / dewelke waarnemende de vjaag-
haak / met een slangebocht omringt /
den vragenden antwoordde / dat ze door
onkruide harer Ouderen tot dien dienst
ingewijd was / en zoo hoorz. Daar

20 Vermakelijkheden de

op boegt hy de griekse vaarzen zelf /
 woekers' boozste Letteren zijn Iesous
 Christos Theou Huios Sooteer Stauros en in't
 Latijn Jesus Christus Dei Filius Servator
 Crux. beide in't Aerduits beteekene-
 nende Jesus Christus Gods Zoon Zaligma-
 ker Kruis. Tot besluit zegt Euzebius
 deze woorden ; En deze vaarzen zijn 't een-
 nemaal van Gods wegen de maagd ingege-
 ven , om te verkondigen ; en ik oordeele ,
 dat ze zalig is ; als dewelke van onzen Za-
 ligmaker is verkoren tot een waarzeggerin
 van zijn voorzienigheid over ons. Dit
 gedicht / dat met geen minder konste-
 nary in't Griex als in't Latijn de be-
 teekeneende letters uitbrengt / en op
 zulk een wijze in alle talen kan nage-
 boekt worden / bertoont genoeg tot wat
 sinder het gemaakt is / en kan tot een
 staaltje verstrekken / hoewel van dus-
 danige vaarzen / en schriften geheele
 boeken vol geweest zijn ; gelijk Laktan-
 tius die grollen als paalen / maar om
 de waarheid te zeggen tot schande van
 zijn zoetbloepende stijl verzamelt / en
 over al ingelast heeft. Al waar deze
 man eenige zaak van gewicht / wegens
 den Godsdienst / en booznamentlijk der
 Christenen uit de h. Schriften poogt te
 bewijzen / strax volgen d'er byna eeni-
 ge regels van de Erythreesche Sibyl /
 die hy onmiddellijk daar benedens
 boegt / en zegt / dit heeft de Sibil , met
 de Profeten overeenkomende , aldus voor-
 zegt. Dus maakt hy in zijn zevende
 boek /

boek / 't welk van de Goddelijke be-
 ninge handelt / gewag van 't laatste Hoof-
 deel / alwaar hy Griekse vaarzen by-
 brengt / die zoo net het gevoelen der
 Christenen wegens 't zelve hoofdeel ver-
 klaren / dat men lichtelijk kan bespeu-
 ren / dat ze van iemand verdigt zijn /
 die onder d' onnoozelen gepoogt heeft
 zijn gewin te verzoogen / of kunstshal-
 ben uit vermaak / en om aanzien aan
 zijn inzettingen te geben / anderen heeft
 willen bedzegen. En dat dit waar is /
 zal in 't vervolg blijken.

't Is aanmerkelijk / dat Cuzebius
 zelf in 't volgende Hoofdeel na 't ver-
 haalde Raamgedicht wil wederleggen /
 dat 'er vele zijn / die (gelijk het geen
 wonder was / om dat ze ten dien tijde
 wel meer bedzegerpen zoo van Kon-
 stantijn / als van zijn Christensche me-
 dehulpers hadden bemerk't) geen geloof
 aan 't Raamgedicht geben / maar dach-
 ten / dat eenig delfder van onzen Gods-
 dienst (zoo spreekt hy) die niet onbedze-
 ven in de Dichtkunde geweest is / deze
 vaarzen verzlert / en valselijk onder de
 Sibyllijne Orakelen gestelt heeft / de-
 welke andersints wel eenige nutte spreu-
 ken behelzen / om de al te groote vry-
 heid van wellusten te besnoepen / en den
 toegang tot een matig en zedig leven te
 banen. Waar na hy dan zijn bewijs
 van derzelver waarheid en Oudheid
 vertoont / met te zeggen / dat Cicero /
 die voor Christus tijd al geleest heeft /

22 Vermakelijkheden der

* De Divi-
nat. Lib. 2.

in zijn tweede boek * van de boozeggin-
gen getuigt dezelve gelezen te hebben.
Doch om Eusebius / of Konstantijns
duidelijk hier in aan te wijzen / sozwele
ik niet anders / dan het zelve getuue /
waer mede hy de loochenaars te heere
gaat / van nooden te hebben / om hem
te dooden / en Ciceroos eigene woorden
uit te drukken.

'k Zegge vooz af / niet te willen be-
twiffen / dat de Heidenen / maar niet de
verstandigste onder hen / eenige achtin-
ge vooz de boozeggingen der Sibyllij-
se boeken en baarzen hebben gehad /
want dat is borens genoeg bedestigt /
en dient tot ons oogmerk ; maar dat ze
van andere bedzegers naderhand ver-
dzaait / en geflanst / en ook wel nieu-
welijks verbicht / en op Chyristus quan-
suis toegepast zijn / en dat die schyftcen /
die onder de Heidenen berusteden / die
voozste letteren van Chyristus naam
niet gehad hebben / is by my buiten alle
twijfel. Ja we behoeden zelf geen
krachtiger getuige / dan den schynde-
ren heiden Cicero / om te bewijzen / dat
die boeken der Sibyllen een hoope leu-
genen geweest zijn / van dezen of genen
tot bebozdering van eenig oogmerk / en
Weereldlijk inzicht der Oberheid uitge-
strooit. Want / gelijk men in deze boe-
ken ging raadplegen / als eenige nood-
wendige Staatszaak moest verricht
wozzen / alzoowisten de Oberheden
en Raadsheeren / na gelegenheid van
par-

partyschap hier doo; huane personaadje
te spelen / en onder dien dekmantel
hunnen wille doo; te dzingen / als 't
maar den naam dzoeg / dat de Sibyl-
lÿnse Orakelen dit of dat geboden / of
verboden. Waer van een gedenk-
waardig boozbeeld is / de zaak / waer
over Cicero zijn * brieven aan Lentu-
lus heeft geschreven.

* Epist. ad
Famil.

Als Ptolomeus de Koning van
Egypten / uit zijn rijk gedreven zijnde /
te Roomen was komen blachten / en
doo; geldmiddelen de meeste staadshoe-
ren aan zijn zijde had gekregen / ten ein-
de hy mocht in zijn rijk herstelt / en met
geleide van een aanzienelijke krijgs-
macht wederom gebzacht worden / ont-
stond over deze zaak in den staad een
groot vershil / wie dezen Koning zoude
geleiden. Hy zelfs wilde liever van
Pompejus verzelt worden / en Cicero
trachte ter bede van zÿn vztend Lentu-
lus / die in Sicilien was / doo; te dzin-
gen / dat hy doo; Lentulus mocht wer-
den wedergebzacht. Hier tussen waren
de Sibyllÿnse boeken nagezien / (300
men zeide) dewelke verklaarden / dat
de Koning met geen krijgsmacht mocht
wedergeleid werden. Dion Cassius /
een Grieks Historpschÿber / verhaalt
in zijn 39 boek / dat deze de woorden der
Sibille waren : Indien de Koning van
Egypten enige hulpe behoevende [tot u
Romeinen] zal komen, gy zult hem wel
geen vriendschap weigeren, maar gy zult
hem

24 Vermakelijkheden der

hem met geen macht van volk helpen, anderfints hebt gy ongevallen, en gevaar te wachten. Hier was nu 't spel gaande. Cicero schrijft dan aan Lentulus / met hoe groot een ernst hy zijn zake in den Raad had voorgebragen / maar dat de Godsdienst der Sibille daar tegen streed. En dewijl hy wel wiste / dat het praetje van 't Orakel niet al te waarachtig was / noemt hy 't *religionis calumniam*, waar mede hy wil zeggen / dat het een quaadaardige bond van Godsdienst was / om het wederom leden des Konings geheel en al om ver te stooten. En dat het zekerlijk een bestekken stuk geweest is / heeft Cicero voorgevast geloofd: Want Dion schrijft / dat die voorzegginge der Sibille was ontdekt dooz Kato / die een viand was van het wederboeren des Konings / en die dat kuispen / en rijkelyk geschenken van den koning niet konde dulden.

De Roomse Raad dan keurde / als of 't Godsdiensthalven geschiede / dit gebod der Sibille voorgee / niet zoo zeer uit bepbering der Godsdienst / als wel uit benijding / dat de koning zoo mild in geschenken was: En wie ziet niet / dat Kato / viand van alle koninglyke hoogheid / zijn slag waarnemende / met hulp van zijn aanhangelingen dit Sibillyns Orakel flux uit de moutw geschud / en op 't rappt gebracht heeft / om 't wederkeeren van Ptolomeus / die hier in zijn grootsheid be-

beoogde / te steuten ; Want hy wil
wel / als 't Orakel verbodt eenige
krijgsmagt tot wederleibinge te geben /
dat dan niemand graag zoude geweest
zijn om Ptolomeus te leiden. Die uit
zulk een bewijs niet kan zien / wat een
flechten gevoelen Cicero van de Sibyl-
lijnsche schriften gehad heeft wil / mijns
bedunkens / op helderen middag geen
licht zien / en heeft zijn oogen niet een
onafwasselijken modder van waan be-
streken. Nu zullen wy verder gaan
zien / hoe weinig het zeggen van Ceze-
bius by ons behoort te gelden / als hy
hem daar op beroept / dat Cicero dit
betonste Naamdicht van Christus voor
Christus tijd al gelezen heeft. Cicero
zegt in 't tweede boek *de divinatione*, waar
in hy onderzoekt de manieren der Dooz-
zeggingen / aldus.

Wy nemen acht op de vaarzen der Sibil-
len , die men zegt , dat zy razende uitge-
sproken heeft , welker uitlegger onlangs
na 't gerucht der menschen geoordeelt
wierd in den Raad onwaarachtiglijk te zeg-
gen , dat die * gene , dien wy waarlijk
voor Koning hielden , ook Koning moest
B 5 ge-

* Namelijk Julius Cesar. Want daar liep een ge-
rucht , dat de Sibyllijnsche boeken voorspelden ,
dat de Parthers niet dan van eenen Koning konden
overwonnen worden , en L. Kotradarde in den Raad
voorgedragen , of men derhalven I. Cesar Koning
zoude noemen ? 't Welk ook de samengezworene
minnaars der Vryheid aanprikkelde om zijn onder-
gang te verhaasten : Zie Suetonius in 't leven van
Cesar.

26 Vermakelijkheden der

genoemt worden, indien wy wilden, dat het ons wel ging. By aldien dit in de boeken staat, op wat mensch, en op wat tijd staat het? Want hy, die deze dingen t'zamen gestelt heeft, heeft looffelijk gemaakt, dat alles wat 'er gebeurt mocht zijn, zoude schijnen voorzegt te wezen, de bepaling van menschen en tijden wech genomen zijnde. Ook heeft hy 'er een schuilhoek van duisterheid bygevoegt, op dat dezelve vaarzen d'eene tijd op deze, d'ander tijd op die zake zoude schijnen toegepast te kunnen worden. En dat die vaarzen van geen razend mensch zijn, verklaart eensdeels 't gedicht zelf (want het bestaat meer in kunst, en naarstigheit, als in drift of beweging) en ten anderen dat vaars, dat *akrostichis*, [dat is Naamgedicht] genoemt word, waar in vervolgens uit de eerste letteren van 't vaars iets word verrat, gelijk in sommige vaarzen, die Ennius gemaakt heeft: zekerlijk, dat past meer een aandachtig, dan razend verstand; en in de Sibyllijnsche boeken word uit het eerste vaars van yder spreuk het geheele gedicht met de eerste letteren van de spreuk bewimpelt. Dit is 't werk van een die naarstigheit inspant, niet die dol is. Derhalven laten wy die Sibyl verborgen, en aan een zijde houden, op dat, gelijk van onze Voor-ouders gezegt is, de boeken, zonder bevel van den Raad niet gelezen werden; en laten ze meer bequaam zijn om de godsdienstigheden om ver te slooten, dan aan te nemen.

Ik had ik niets anders als deze reden
 van Cicero opgebracht / my dunkt dat
 ik Eusebius genoeg wederlegt / en ge-
 lijk ik gezegt hebbe / met zijn eigen
 dagge hebbe doofstehen. Wel hoe
 zal iemand my loofschieten / hier maakt
 immers Cicero gewag van 't *akrostichis*
 of Raamgedicht / en dat woord van
 Eusebius vertelt. Daar op ik niets
 hebbe te antwoorden / dan dat ik ont-
 kenne / dat dit het zelbe Raamgedicht
 is / 't welk van Christus spreekt / en
 dat / Cicero mijns oordeels / niet ge-
 droomt heeft / 't zelbe aan te voeren.
 Want Cicero spreekt hier eerst in 't al-
 gemeen van een Sibille / en daar na
 van eenig Raamgedicht / dat hy / zoo
 als uit zijn woord is af te meten / vooz
 een leugengedicht houd. En wie zou-
 de gelooven / dat dit vaars / waer in
 van een Koning gesproken wierd / het
 Raamgedicht van Christus geweest zy /
 als of 'er maar een Sibyllijns Raam-
 gedicht in de wereld bekend ware ge-
 weest ; 't welk zeer belachelijk is / de-
 wijl 'er mischien ontallijke van die
 soort geweest zijn / en duizend nentwigt-
 heden vooz Sibyllijnsche Godspzaken
 te berde gebracht wierden / daarze in
 tegendeel van looze quanten dikwils uit
 de vuist verzonnen waren / gelijk in dat
 voozbeeld van Kato blijkt. Zoo dat die
 zeggen van Cicero van geene het minste
 gewicht is / om te bewijzen / dat dit
 Raamgedicht van Christus / al vooz
 Chri-

28 Vermakelijkheden der

Christus tijd is gemaakt / maar tot een bevestiging strekt / dat het gedicht / waar van Cicero spreekt / een geheel ander lengenschijft geweest is / handelende niet van Christus roekomt / en den verschijtelijken dag des laastten oordeels / maar van regeerkundige zaken ; en gelijk in allerley boorzallende nientwigheden / de bedziengerpen der genaamde Sibillijne Orakelen in zwang gingen / alzoo ook naderhand onder de Christenen eenige schalken deze bond hebben nageaapt. En wat zal men d'er anders van zeggen / dan / gelijk Cicero wel uitdrukt / dat 'er altijd in dusdanige boorzeggingen een schuilhoek van duisterheid bygeboegt was ?

It blijkt uit de loffe giffing / die ten tijde van Flavius Vespasianus gezegt word uitgebarsten te zijn / over zekere Orakelspreuken / dewelke lang te voren boorzegt hadden / dat 'er een Heerscher uit het Jodenland zoude komen. De Christenen hebben 't altijd op Christus gebuid / meenende dat deze oude boorzegginge met zijn komst onder Augustus reeds verbult was / de Joden wisten het niet recht t' huis te brengen / en de Heptenen betoerden / dat de boorzegging in hunnen Ketzers verbult wierd. We lezen by Suetonius / in 't leven van gemelden Vespastiaan / deze woorden. *Percrebuerat Oriente toto verus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur.* Id de Impe-

Imperatore Romano, quantum eventu postea patuit, praedictum Iudaei ad se trahentes rebellantur &c. dat is. In geheel Oosten zweefde een oude en stantvastige meening, dat het door 't Noodlot besluten was, dat ten dien tijde uit het Jodenland Heerschers zouden komen, en het gebied bemachtigen. 't Welk van den Roomschen Keizer (gelijk naderhand door d' uitkomst gebleken is) voorzegt zijnde de Joden zig aantrokken, en wederspanning wierden enz. **C**actus zegt in 't 5 boek der Historien / na dat hy booz af zeer beuzelachtig van den afkomst der Joden had gesproken / misschten booz d' afgodische priesteren qualijk onderrege zijnde / aldus. *Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valeret Oriens, profectique Iudaea rerum potentur. Quae ambages Vespasianum ac Titum praedixerant. Sed vulgus, more humanae cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretatus, ne adversis quidem ad vera mutabatur.* **Dit luid in Nederduits.** Vele hadden een inbeeldinge, dat d' oude schriften der Priesteren inhielden, dieu zelve tijd te zijn, dat het Oosten in maecht zoude opstijgen, en uit Jodenland komen zouden, die 't bewind in handen zouden krijgen: welke bewimpelingen van Vespazian en Titus voorzegt hadden. Maar 't gemeene volk [hy spreekt van de Joden binnen Jeruzalem] na de wijze der menschelijke begeerlijkheid, zulk een grootheid van 't Noodlot op haar zelve passende,

30 Vermakelijkheden der
de, wierd zelfs door tegenspoed tot geen
waarheid bekeerd.

Hier zien toe / dat de Romeinen zig
gebleid hebben / dat tot hunne glorie
verbuis was de voorspelling / die hen
ter ooren was gekomen / wegens de
nieuwe Heerschers uit Jodenland / ge-
makende / dat daar door beduid was de
Keizer Despaziaan / en zijn Zoon Ti-
tus / die uit Judea triumerende t'huis
gehoert is / en na zijn Vader 't bewind
machtig werd. * Valerius Flakkus /
een treffelijk Dichter / die ten tijde van
Despaziaan geleef heeft / bleid den
Keizer / en zijn Zoon / in 't begin van
zijn eerste boek / aber die geluk / en 't
inroepen van Jeruzalem ; en wenst
behoef te zijn van d' Orakelen der Iu-
dische Sibyl / die quansuis zulke een
heerschapp van Despaziaan belooft
hebben. Dat nu iemand tot bevesti-
ging der Sibyllijne waarheden zeggen
wil ; 't is immers waar, dat alle voorsp-
ellingen van den Heerscher, die uit de Jo-
den zoude voortkomen, op Christus heb-
ben gezien, en hier zeggen ons de Heide-
nen dat de Kumelsche Sibyl van dezen
Heerscher voorspelt heeft. 'k moet be-
kennen / dat het iets schijnt te willen
betwijzen / doch echter niets minder
doet. Want wie weet niet / dat die
sude en vaste meeninge / die Suetonius
zegt door geheel Oosten verspreid te zijn
gewees / niet uit de Romeinen / maer
uit de Joden was ontstaan ? En dat de

* Argonaut
Lib. I.

To.

den / dit niet verwachteden / of hoop-
 ten uit bodderijen van Sibyllen / maar
 uit hunne Goddelijke schriften / waar
 uit ze toen ter tijd / gelijk noch ten hui-
 digen dage / niet hebben kunnen zien /
 dat de Messias gekomen was / lijd geen
 betwisting. Waar blijft nu 't Orakel
 der Sibylle? De Romeinen / van die
 Joodsche verwachtinge genese gedoopt
 hebbende / en in allen deele eerzuchtig
 zijnde / bezierden ten volgeballe van
 hunne moogenheid / (gelijk in onrusti-
 ge tijden gewonenlyk sommige bedzter-
 gers met hunne Profetien booz den dag
 komen) dat de Sibyl van hunne Ket-
 zers boozegt had / 't gene ze verstaan
 hadden dat de Joden uit oude schriften
 verwachteden: Want als 'er wat te lie-
 gen was / dat men geloof wilde doen
 etlangen / star moest de Sibyl aan-
 houden. Ga heen nu / en geloof booz-
 taan Euzebius / die van andere Kerke-
 lijke schryveren niet geen minder onbe-
 dachtheid en waan nagevolgt word:
 Geloof nu Constantius en andere Chri-
 sten schryvers / die van de Sibyllen
 zoo veel weten te praten. Waar het niet
 handen te tasten is / dat zoodanige ber-
 dichtelen / uit den dreck van 't afgo-
 disch heidendom opgebaggerd / eerst
 van bedztelijke / en wederhand byge-
 loobige Christenen geslaast zijn ; niet
 tot bekrachtiging / gelijk ze meenden /
 maar schande van den Christelijken
 Godsdienst / die om deze / en dergelij-
 ke

32 Vermakelijkheden der
ke grollen den lasteraren tot een spot
is geweest. Gelijk het dan voor al
noodig is / dat men mijde de snoode klip
der Godloosheid / alzo staat ons daar
benebens te vlieden die gevaarlijke bank
van bygeloof. 'k Zegge tot besluit met
Cicero in 't begin van zijn boek dat hy /
over de Natuur der Goden geschreeven
heeft.

Wat is 'er sterker als lichtvaardigheid ?
of wat is 'er zoo lichtvaardig, en dat de
deftigheid, en stantvastigheid van een wijs
man minder past, dan, of vals te gevoe-
len, of het gene, dat men niet nauwkeu-
riglijk genoeg bevat, of verstaan heeft,
zonder eenigen twijfel te verdedigen ?

Byvoegfel.

Da dat deze aanmerkingen volbracht/
en ter drukperffe gereed waren / is
my ter hand gekomen het boek van Pe-
trus Petrus Philozof / en Geneesheer
te Parijs / wegens de Sibylle / waar
in hy niet ongeleerdelyk uit wijsgerige
en letterkundige gedenktekenen be-
wijst / dat daar in maar eene Sibyl te
vinden is; waarom hy ook in eenhou-
digen getale van de Sibylle, niet van de
Sibyllen spreekt: 't welk ik met des te
groofter vermaak doozblader hebbe /
om dat ik van dat geboelen nooit vrend
geweeft ben / gelijk de lezer ook eeniger
wijze uit dit Hoofddeel heeft konnen be-
speuren. Opziedende doozts de gemel-
de

de Schryver / dat hoewel van deze Si-
 bppe (die hy een duibelse boozegster
 meent geweest te zyn) waarachtige
 boozspellingen wegens sommige heis-
 densche zaken / naderhand boozgebal-
 len / gebonden worden / echter / gelijk
 waar is / alle die van Christus / en
 den waren Godsdienstrakende dingen
 worden bygebragt dooz bedriegers on-
 der de Christenen verducht zyn. De le-
 zer kan dit met het 14 Hoofddeel verge-
 lyken.

Derde Hoofddeel.

Wat Godloosheid is. - Wie by de Ouden
 voor *atheoi* of godloozen gehouden zyn.
 Historie van Diagoras Melius. Die
 den naam van Godenbevechter voert.
 Meinedigheid by de Ouden vervloekt.
 Spreuk van Aristoteles. Vaars van Ti-
 bullus, en Phocylides. Verhaal van een
 meinedig burger van Mileten. enz.

Die't roer zjner ziele niet met groo-
 te omzichtigheid dooz den woestren
 Oceaan der werreltdijke bedenkingen
 stiert / zal de gebaarlijke klip van byge-
 loof mogelijk wel boozby zeilen / doch
 naderhand op een veel rampzaliger bank
 van Godloosheid zyn dierbaar schip te
 barsten stooten. Gelijk we in 't vorige
 Hoofddeel betoezen hebben hoe hachelijk
 eene zake het is / dat men 't verstand
 dooz bygeloof laat verrukken / alsoo
 is't

34 Vermakelijkheden der
 is 't niet min berfoepelijk / dat men de
 wufte zinnen zoo ruimen toom geeft /
 dat ze van 't middelpad der deugdbezef-
 finge afwijkende / als onbetuigelde
 paarden toegelaten worden in 't wild te
 zweeven. Dat is Godloosheid, by de
 Grieken *asebia*. En gelukkig schijnt
 by my / die d' oorzaken dezer algemeene
 gebreken kan doozgronden / en / die
 doozgrond hebbende / hem zelven eens
 zekere mate kan voorszrijven / en ze-
 kere eindpalen / buiten / en zonder wel-
 ke (gelijk Horatius zegt) de billijkheid
 niet bestaan kan. Wemigen bind men /
 die rechtsstreeks op den waren Gods-
 dienst doelende 't middelpad zoo vooz-
 zichtiglijk weten te houden / dat ze aan
 geene van beiden vast raken / en hier
 vast te recht het zeggen.

Sar: r.

Medium tenere beati,

dat is

De Zalige behouden 't middelpad.

De beschrijvinge van Godloosheid,
 meene ik / is het tegendeel van vroom-
 heid of Godvruchtigheid. Welke is een
 oprechte dienst, rechtzinnige handeling,
 naarstige, en yverige plicht jegens God,
 Ouders, Vaderland, Godsdienst, Wet-
 ten, en in 't algemeen een yder, die aan
 ons wel verdient. Het tegendeel van de
 selve / zeggen we / is godloosheid: en
 die 't spoor van deze plicht niet weet hou-
 den / worden godlooze genoemd. By
 wijde

wijdblustige Schrybersen word gewag
 gemaakt van eenen Protagoras Abderi-
 tes, Diodoor van Cyrenen, Diagoras
 Melius, en anderen meer / die men den
 naam van Goddeloozen, of atheoi geeft.
 En hoewel 't ongelooffelijk schijnt /
 dat 'er menschen zouden konnen gebon-
 den worden / die niet eenige bezeffinge
 van de Godheid maken / dat is / van
 een nooit begonne Wezen, echter heeft
 men zulke gebonden / die uit onkunde
 van vaste redenkabeling * hun gevoelen
 ontrent de Godheid / 't zy van Een / of
 vele Goden / willens en wetens hebben
 nitgetogen / en booz belachelijk uitge-
 kreten. Wonderlijk boozwaar. Doch
 zoo men aandachtelijk lette op de ruwe
 denkbeelden / die de blinde heidenen van
 zulk een gewichtigen ding gehad heb-
 ben / 't zal ons gewisselijk zoo byzand
 niet boozhomen. En om uit vele dus-
 danige quanten een en tooneele te byen-
 gen / zie daar den gemelde Diagoras Me-
 lius.

* ratiocina-
 tio

Deze word gezegt boozhenen zeer
 godsbienstig geweest te zijn / in 't on-
 derhouden van den dienst der Vaderlijke
 Goden / welke hy op allerhande wijze
 met offeren en bidden had gepoogt te
 berzoenen / en gunstig te maken / ge-
 loobende / dat hy door dergelijke betoo-
 ningen van Godsbyzicht de liefde der
 Goden konde winnen. Maar als na-
 derhand zijn schuldenaar / aan wien hy
 geld geleend had / de schuld ontkende /

36 Vermakelijkheden der
 en hem met een valschen eed zuiverde /
 zoo dat Diagoras van zijn deugdelijk
 achterwezen wierd ontzet ; en als hy
 daar by zag / dat die meeneedige in deze
 wereld alle boozspoed en heil genoot /
 't welk andere dooz hunne deugd niet
 konden verwerven / wierd hy met zulk
 een haat en vianschap jegens de Go-
 den ingenomen / dat men hem den naam
 van *Theomachos* , dat is / Godenbevech-
 ter gaf / want hy / niet konnende ge-
 looven / dat 'er Goden zouden zijn / die
 zulke gruwelen volgens hunne recht-
 baardigheid konden gedoogen / ver-
 stokte zijn hart / en sportede van dien
 tijd af met alle Godheden / en Gods-
 dienst plichten : ja hy trachtete / al wien
 hy kende / tot gelijke reukeloosheid van
 geboelen te brengen.

Men verhaalt van hem / als hy be-
 zig zijnde in een pot met spijs te koken /
 niet genoeg hout vond / om daar onder
 te stoken / dat hy een nabystaande beeld
 van Herkules aangrijpende op 't vier
 wierp / met byboeginge van deze bul-
 derende woorden / ga heen , en volvoer
 nu uwen dertienden arbeid , en help de
 brypot van den Ongodist Diagoras koken.
 Spottende zeer aardiglijk op de twaalf
 beroemde heldendaden / die men zegt
 van Herkules bedzeven te zijn. 'k Moet
 ebentwel bekennen dat deze heiden hei-
 denscher wijze wel geredehabelt heeft /
 den Goden niets dan rechtbaardigheid
 toeschryvende : Want zoo zwaar nam
 hy

hy de meenedigheit / dat hy niet wilde gelooben / dat die van de Goden / in dien d' er eenige waren / ongestraft konde blijven. En zeker / deze misdaad was hy de heidenen zelf / boven anderen / zeer verfoepelyk. Hooz Aristoteles woorden : ouk epiorkein phoboumenous teen te para toon theoon timoorian kai teen para tois anthroopois aischuneen. Dat die gene , die God , en de Goddelijke wrake , en de menschelijke schande vreesden , niet meenedig konden zijn , en de Dichter Tibullus oordeelt aldus.

— et si quis primo perjuriam celat ,
Sera tamen tacitis poena venit pedibus.

dat is

Schoon iemand eerst verbergt zijn snod
meenedigheden.
De straffe komt nochtans met stille en wisse
schreden.

In Phocylides gedicht word aldus ge-
leeraart.

Meet' epiorkeesees meet' agnoos meete bekonti.
Pseudorkon stugeei theos ambrotos hostis omoffee

dat is

Zweert nimmer vals ; van zelf , of tegen
's hartengrond.
God haat den genen , die meenedig is van
mond.

38 Vermakelijkheden der

Phot: bi-
blioth.

* **Fotius** de Griek verhaalt ons een aanmerkelijk gebal van eenen meenedigen / die de Goden meenende te beziegen / hem zelven dierlijk te schande bracht.

Als de Stad **Mileten** van **Cyrus** belegerd wierd / heeft zeker inwoonder der zelver Stad al zijn schat / dewelke in eenig **Goud** bestond / te **Taurominie** / een plaats in **Sicilie** / geboert / en aldaar hy een bynd in bewaringe gegeven. Eenigen tyd daar na de byede gemaakt zijnde / reist de **Mileter** na **Taurominie** / om zijn goederen wederom te halen : maar zijn vertrouwde bynd ontkend van hem iets in bewaringe te hebben ; tot zoo verre / dat de zake voozden **Rechter** word gebracht / en de **Mileter** het geheele **Rechtsgebing** aan den eed van zijn **Partij** hangt. Dezen eed zoude de **Taurominer** doen in den tempel vooz **Goden** en menschen. Hy neemt den eed aan : en hebbende looffelijk het **Goud** gesmolten / en in een uitgeholt riet gegoren / 't welk hy in plaats van een leunstok zoude gebruiken / treed albus na den **Tempel**. Als hy nu den altaar zoude omarmen / na de gewoonte der heidenen / die in den tempel zwoeren / en den eed zoude afleggen / geeft hy zoo lang quansuis zijn wandelstok aan den **Mileter** ober / en zwoert toen hy de **Godheid** / dat hy al het geld aan den **Mileter** had weder gegeven / en niets meer van hem bezat. De **Mileter** de-

dezen gebedsden eed met spijt en gram-
 schap aanhoorende heft den stok op / en
 slaat den meeneedige zoo fel op schoude-
 ren en lendenen / dat de rietstok brak /
 en't versmolte goud daar uit vallende de
 schelmerp aan den dag bracht. Hier
 stond die eerlooze bekaait / en wanho-
 pig uit den tempel loopende berhing by
 hem zelven.

Vierde Hoofddeel.

Apollos Orakel van Sokrates. * Word ver-
 scheidentlijk verhaalt. Xenofons ge-
 tuigenisse. De woorden van't Orakel
 zelf. Breeder verhaal van Plato. Is
 niet waarschijnlijk. Redenen daar van
 overwogen. Sokrates eer verdedigt met
 Senekaas woorden.

't **I**s alom bekend by een yder / die
 Intet t' eenemaal vrend is in de ge-
 denktekenen der Ouden / dat Sokrates
 dooz Apollos Orakel de wisse van alle
 menschen genaamt word. hZal hier niet
 spreken van de ware geschapenheid der
 Orakelen / nochte onderzoeken / of alle
 die genaamde Godspraken enkele be-
 driegerpen van Priesteren geweest zijn /
 die na tyds gelegenheid / dooz Woosten
 en Overheden / tot verblindinge des
 gemeenen Volks / gehandhaaft wser-
 den: Want dit te bewijzen is onlangs
 wijsloopig ondernomen dooz A. van Da-
 len, in zijn boek *de Oraculis Ethnicorum*,

40 Vermakelijkheden der
 bestaande in twee verhandelingen / d'ee-
 ne van de geduurzaamheid en afval ;
 d' ander van het gezag der Orakelen.
 May lust alleenlijk te onderzoeken wat
 van dit bonnis te oordeelen zp. d' Eer-
 ste / die my boozkomt is * Xenofon / by
 wien Sokrates aldus spreekt : Als Che-
 rofon t' eeniger tijd wegens my den God te
 Delfos raadvraagde , heeft Apollo , in ve-
 ler tegenwoordigheid , geantwoord , dat
 niemand edelmoediger , rechtvaardiger ,
 nochte bescheidener was , dan ik. An-
 dere zeggen / dat het volgende Griekse
 baars d' eigene woorden der Godheid
 geweest zijn.

* Apol.
 Socr.

*Sophos Sophoklees : Euripidees Sophooteles ,
 Androon d' hapantoon Sookratees Sophooteles.*

Dat is van woord te woord. Sof-
 fokes is wijs , en Euripides is wijzer ,
 maar Sokrates is de wijste van alle man-
 nen. Hooge waardeerwoorden ! maar
 of die niet boben de zake hebben gegaan /
 late ik anderen oordeelen : En ik zoude
 niet willen uitspake doen met onzen
 Historpschrijver * Hoofd / die Euripi-
 des den wijsten mens keurt / die ooit
 pen op papier zettede.

verheffing
 van den
 huize de
 Medicis.

Laat ons nu een derde en gewichtige
 verhalinge dezer beroemde God spake
 hooren. * Plato in zijne verantwoor-
 ding booz Sokrates / doet den man
 zelbe aldus spaken : 'k zal de woorden
 uit het Griex getrouwelijk berduitsen.

* Apol.
 Socrat.

Wat

Wat mijn wijsheid aangaat, zoo d' er eenige zy, en hoedanig die zy, ik zal den God te Delfos tot getuige bybrengen. Gy kent Chero fon wel, die met my van kinds-been af kennis heeft gehouden, en uw' volk [de Atheniensers] een vrind was: die ook gevluht heeft, en met u wederge-keert is. Gy weet ook wel hoe driftig Chero fon was, tot wat zake hy hem liet vervoeren. Hy dan t' eeniger tijd na Del-fos gereift zijnde, heeft aldaer 't Orakel durven raad vragen. Neemt het niet qua-lijk, ô mannen, dat ik nu zegge. Hy vraagde, of 'er iemand wijzer was als **Gh?** Pythia antwoordde, dat niemand wijzer was. Hier van zal zijn broedet getuigenisse geven, want Chero fon zelve is gestorven.

Hier binden toe een merkelyk ver-schil. Chero fon zegt / dat het Orakel gezegt had / dat 'er niemand edelmoe-diger / rechtvaardiger / of matiger was als **Sokrates**. Plato weet te zeggen / dat **Sokrates** voor de wijste zoude ver-klaart zyn. En van 't vaars maken zy beide geen gewag. **Diogenes Laer-tius** verhaalt in 't **Leben van Sokrates** dat **Chero fon** het achterste vaars.

Androon hapantoon Sookratets sopbootatos.

dat is

Van alle Menschen is de wijste Sokrates,

tot antwoord gekregen heeft. Maar

Ⓔ 5

van 't

142 Vermakelijkheden der
 van 't boozte meld hy geen woord.
 Daarom zal iemand lichtelyk zeggen /
 dat het boozte baars / 't welk Suidas
 nevens het tweede byzengt / nader-
 hand van anderen daar bygelapt mag
 zyn. Maar wy willen hier op niet
 staan / dewyl ze beide verbeeldt zyn.
 Want dat het ten tyde van Origines be-
 kend is geweest / getuigen des Oudba-
 ders eigene woorden / die dit zelve in
 zyn 7 boek tegen Celsus byzengt / waar
 uit klaarlyk te bespeuren is / dat deze
 Oudbader veel byper van gedachten is
 geweest / dan zijne andere naamgenoo-
 ten. Wel aan dan / wien moet het niet
 haerend denken / dat Plato / en Xen-
 ophon / beide leerlingen van Sokrates /
 die gelijk als des mans eigene woorden
 willen verhalen / en Cheroson wel ge-
 kent hebben / het baars / of de woos-
 den van die Goddspraak zelve niet eens
 aanroeren ? Wie zal met de Vaderen
 der eerste kerke gelooven dat deze baars-
 zen van Apollo gesproken zyn / of gelijk
 men wil / van den Duivel / dewelke
 na 't zeggen der N. Schriften een vader
 der leugenen / niet der waarheid / is ?
 Elders hoorz men Sokrates by Plato
 sprekken : Ik ben my bewust , dat ik noch-
 te in groote , nochte in kleene zaken wijs
 ben. En indsen men de wijsheid met
 Plato wilde noemen een wetenschap van
 alle zaken , 't zy Goddelijke , 't zy men-
 schelijke , of met * Aristoteles een weten-
 schap zoo van natuurlyke als boven natuur-
 lyke

*Metaphys.
 L. 1. c. 1.

lijke dingen, door hare oorzaken, of be-
 ginselen: wat zalmen oordeelen van de
 waardigheid van zulk een Godspraak /
 die enkelijk van eenen Cheroson / en dat
 noch niet van hem zelve / maar van zij-
 nen hoeder tot bewijs van Sokrates
 wijsheid verhaald word / in een geheel
 verscheiden zin / als 't van Plato en
 Xenofon word getuigt & Want schoon
 wy by Xenofon lezen / dat het Orakel
 in veler tegenwoozdigheid gegeven is /
 echter steunt het op 't zeggen van Che-
 roson alleen / 't welk van Xenofon by-
 gebragt word. En dat die getuigenis
 van een leerling van Sokrates mank
 gaat / is lichtelyk te oordeelen / als de
 getuigenissen van Plato en Xenofon /
 uit welke deze baarzen twiffelyk nader-
 hand zijn gesmeed / door waarschyne-
 lyke bewyzen worden ombergerukt.

Al eer ik tot het berbolg trede / dunkt
 my hier noodig den Lezer booz af te
 bemanen / dat ik niet van gevoelen
 ben / dat Sokrates geen groote teeke-
 nen van wijsheid vercoond mocht heb-
 ben / en dat onder alle spreuken en da-
 den / die men van hem verhaalt / som-
 mige niet booz waarachrig zijn te hou-
 den; waar booz onze * Erasmus beto-
 gen zynde / 's mans leven niet anders
 aanmerkt / als een boozbeeld van ma-
 tigheid / en lydzaamheid. 't Zy ver-
 re. 't Strekt my ook tot geen bewijs
 van zynschuld / dat hy ter dood veroor-
 deelt is / uit aanklaginge / dat hy qua-
 de

* colleg.
 conv: Socr.

* De vita
beata
S. 27.

44 Vermakelijkheden der
de gevoelens wegens de Godheid zoude
gehad hebben / want dat is altijd in
booze tijden een dekmantel der God-
bergetene lasteraars geweest. Ja ik
roeppe Iseher met * Seneka over hem uit.
Zie daar, Sokrates roept uit den kerker,
dien hy gezuivert, en eerliker als alle raad-
huizen gemaakt heeft, Wat's dit voor een
razerny! Wat is dit voor een viandigen aart
tegens Goden en menschen? De deugden
zwart te maken, en't heilige met quaad
spreken te schenden? &c.

Op zullen alleenlijk gaan bezten /
wat by andere Schryfveren van hem te
vinden zij.

Vijfde Hoofddeel.

Vervolg van Sokrates. Plato en Xenofon
niet geloofte. Diogenes Laertius be-
schuldigt Plato van leugens. Athe-
neus belacht het praatje van de God-
spraak. En waarom. Sokrates door
schandelijke geruchten gebrandmerkt.
't Zelve word door Eliaans getuigenisse
bevestigte. Aristofanes bespot hem in
een Klucht, die hy de wolken noemt.
Noch scherper word hy beschimpt van
Luciaan, op verscheidene plaatsen.
Eindelijk ook van Diogenes beknib-
belt.

Niemand fronste het boozhoofd / dat
Neen ander zig tegens aloude gevoe-
lens aankant. Dat die bewuste God-
spraak

praak aangaat ; d'eerste schrybers / die van dezelve hebben gewag gemaakt / zijn Plato en Xenofon / in hunne beantwoordinge vooz Sokrates / welker woorden wy in 't voozgaande hoofddeel gemeld hebben. Dog dat 'er al vooz bele tijden geen groote mannen hebben ontboken / die deze schryberen in dit gebal (om klaarlijk te zeggen) vooz leugenachtig hielden / is den letterkundigen bekend. Plutarchus / tegen Kolotes schryvende / getuigt / dat onder de Guden sommige geweest zijn / die 't verhaal van Plato en Xenofon vooz een beziegelijk / listig praatje hebben gehouden / en opentlijk beweert / dat het vals was. Waar laat ons tot sen krachtig bewijs Diogenes Laertius hooren.

* Deze leeraart ons genoeg / wat staat men op Plato kan maken / als hy van Sokrates schryft ; hoozt zijne eigene woorden vertaalt. Men zegt dat Sokrates , als hy Plato zijn t'zamenpraak , genaamt Lysis , hoorde oplezen , uitriep , ô Herkules ! hoe vele dingen heeft die jongeling van my gelogen ! Want (zegt hy vorder) die man heeft niet weinige dingen geschreven , die Sokrates niet gezegt heeft. Een schoone eer / zeker / vooz dien Goddelijken Plato !

De zeer vermakelijke en geleerde Gzeik Atheneus is van dit geboelen niet byemd / ja hy durft de verhalen der Godspraak als verzierd / en belachelijk uitschryven / en byengt geen verwer-

in vita Plat.

46 Vermakelijkheden der

werpelijke reden te berde / waar mede
 hy Plato / in meer andere vertellingen
 wegens Sokrates / van onwaarheid
 beschuldigt. * Hy tracht aardiglijk te
 bewijzen / dat het niet waarschijnlijk
 is / dat Apollo / wiens eenige glorie
 was / alles te weten / en te konnen
 boorzeggen / zulk een mens booz wijs
 zoude verklaren / die zelf bekende niets
 te weten. Daarom zegt hy ; Indien
 niets te weten wijsheid is / zoo is alles
 te weten een gebrek. Waar uit hy dan
 een besluit maakt : Indien Sokrates /
 die niets weet / de wijste is / zoo is
 Apol / die alles weet / de gekste. Al
 wat Plinius / en andere van Sokrates
 zeggen / strekt tot geene het minste be-
 wijs / dewijle zy het uit de boozgemelde
 Schrybbercn hebben gezogen.

Boozts word tegen 't algemeene ge-
 rucht van zijn onbeblekten handel en
 wandel van anderen opgebracht / dat
 hy een bederber en schender van jonge-
 lingen is geweest / 't welk ook in het
 halsgeding ten zijnen laste booz de Rech-
 ters te Athenen wterd ingehacht. Eli-
 aan * spreekt hier van aldus. *Hoti paidika*
egeneto Sookratous men Alkibiadees. dat is.
 Alcibiades is Sokrates schandjunge geweest.
 De snaakse Griek Aristofanes heeft /
 enkelijk om Sokrates over den hekel te
 halen / een klucht van de NEPHELAI;
 dat is / WOLKEN gemaakt : in wel-
 ke hy Sokrates inboert als een hat-
 kloover / en neytwijze bonzelaar / ver-
 zte=

* Athen.
 L. 5. c. 18.

* Elian:
 L. 4. c. 21.

zierende in zijn herffenen mentue **Go-**
den / aanbiddende de lucht / en **Wol-**
ken / enz. **Wiffchten** / om dat hy booz-
 gaf eenen byzonderen **Geleigeest** te heb-
 ben / die hem aanstaande dingen booz-
 zeide. Hy bzengt ook een leerling van
Sokrates ten toonele / die aan een an-
 der verhaalt / hoe dat zijn **Meester** de
 wijte van de pooten eener **Wloo** had ge-
 meten ; en hoe dat hy iemand / byagen-
 de of een **Wugge** met den mond of
 naars piepte ; antwoorde / dat in den
Wugge een zeker eng darmje was / zeef-
 dum zijnde / waar door den adem recht
 na den naars bloog : dat hy dat darmje
 een zeker holte lag / en dat dan de
 naars door 't geweld der blazinge een
 geluid gaf / en diergelijke troddige kluch-
 ties meer. **Wiffelijh** heeft de **Man** z-
 ke prijers en lakers gehad / en buittet
 twiffel ook zijne gebreken. Van zijn
 leering weet men niets te zeggen / van
 't gene **Plato** en **Xenofon** verhalen / de-
 wijl hy zelf niets in geschrifte heeft na-
 gelaten. En / gelijk **Epiktetus** wel
 gezegt heeft / *Pan pragma duo echein labas*,
 dat alle zaak twee handvaten heeft , alzo
 gaat het gemeenlijk met de sozdeelen
 ober 't leven en daden van vermaarde
 mannen. **Luciaan** belacht hem / in de
Samenfpraak van **Menippus** , en **Cer-**
berus , als of hy niet waarlijk met kloe-
 ken moede de dood had onder d' oogen
 durben zien. **Dezelve** schijmt scher-
 pelyk op hem / in een **Samenfpraak** /
 dien

Actus 1,
Sc. 2.

Epiet., c. 65,

48 Vermakelijkheden der
dien hy LEVENVERKOOPING
noemt / in welke Jupiter en Mercur
quansuis verhoopdag van Filosofen
houden : en na dat sommige van die
quanten opgebeft waren / doet hy Mer-
cur albus fpreken.

MERKUR. Wilt gy , dat wy dien
welfprekenden Athenienfer [opveilen ?]

JUPITER. Als ge wilt. MERK: Hoer
hier gy , wy veilen op een goed en voor-
zigtig leven. Wie wil dezen allerheiligfte

kooppen? KOOPMAN. Zeg my wat kunst
kent gy? SOKRATES. Ik ben een Kin-

derminnaar , en verftandig in zaken van lief-
de. KOOPM: Voor hoe veel wil ik u

dan kooppen , want ik hebbe een Kinder-
meester van nooden voor mijn zoet jon-

getje. SOK: Wie kan doch bequamer zijn ;
om met een fraay jongetje om te gaan als

Ik ? want ik ben geen beminnaar der licha-
men , maar ik achte dat de ziel fchoon is :

En hoewel zy met my onder een en 't zelve
dekkleedje flapen , gy zult uit hufne eige-

ne woorden hooren , dat zy geen quaad van
my lijden. KOOPM: Gy fpreekt onge-

loofelijke dingen , daar gy een Kindermin-
naar zijt , dat gy echter alleen voor de Ziel

zoud zorgen , voornamentlijk , daar ze on-
der uw' macht , en onder een en 't zelve

dekkleetje leggen ? SOK: Ja wel ik zwe-
re 't u by den Hond , en Maffhoutboom.

KOOPM: Jemy ! wat een vijsheid van
Goden ! SOK: wat zegt gy ? dunkt u de

Hond geen God te zijn ? ziet gy niet den
Anubis in Egipten ? het Hondsgesternte in

den

den Hemel ? en Cerberus in de Hel ?
K o o p m: Gy spreekt wel. Ik hebbe on-
 gelijk. Maar op wat wijze leeft gy ?
S o k: Ik make my een zekere Stad. Ik
 gebruike een vremde Regeerkunde, en ik
 make Wetten. **K o o p m:** Ik wilde wel
 een van uwe stellingen hooren. **S o k:** hoor
 dan de grootste, die my wegens de Vrou-
 wen behaagt. My dunkt, dat geen wijf
 iemands eigen behoorde te zijn, maar dat
 yder van die mocht te doen hebben met die
 gene, die lust had. **K o o p m:** wat zeg-
 gy ? dat de wetten van Overspel moesten
 afgeschafft worden ? **S o k:** Ja waar-
 achtig : en die niet alleen, maar ook alle
 die andere vodderyen enz.

**Meermalen bespot hy hem / gelijk
 als in zijn Samenspraak / genaamt de
 Pluimstrijker / en verder in de Samen-
 spzaken der Dooden, en geeft hem in
 zijne verhandeling van de Minneryen
 geen kleene streken. Noemende elders
 het bederven der jonkheid een Sokratische
 misdad.**

**Diogenes / gewoon zijnde pder een
 aan te bassen / placht Sokrates te ver-
 wijten / dat hy al te tertig op zijn huis
 en bed was / en al te veel werks maakte
 van zijn muilen / die hy somtijds droeg.
 Maar het zy dus verre genoeg van den
 wijzen Sokrates gesproken / wy kee-
 ren ons tot iets anders.**

*Ælianus
 L. 4. c. 12*

Zelfe

Zesde Hoofddeel.

Een vaars van Niklaas Heinsius ; dat weinigen bekend is. 't Zelve in duits rijm vertaalt. Welk het beste punt dicht zy, dat Daniel' Heinsius ooit gemaakt heeft. Vertalinge van 't zelve. Verval der Neerlandse Poezy. De woorden van Barklay in zijn hekefschrift op dezen tijd gepast. Uitzinnigheid der Hollanders in 't gebruik van bastert woorden. Twee plaatsen uit Juvenaal. Gedicht op de verbastering der Hollandse taal enz. Worden van Barleus.

't **H**est my eenige dagen lang niet mogen gebeuren / dat ik van mijn geest konde berwerben een vaars te maken / dan op heden ; juist / om dat my / eenige papieren doozsauffelende / een latijns Gedicht in die handen quam / wel eer van den uitmuntende Poëet Niklaas Heinsius gemaakt. 'k Denk niet dat het anderen bekend is / dan die des Dichters eigene handschrift gezien hebben / welk geluk byzonderlyk my / die het beware / heeft beschienen. Als de Rotterdamsche Burgerheeren den gemelden Heinsius berzochten op Erasmus metale Beeld / in den jare 1677 herstelt / eenig opschrift te maken / heeft hy / behalven 't bekende vaarsje / dat op den boestut / onder 't pronkbeeld / gehouden is / dit nabolgende gemaakt / 't welk /

Taalkunde.

51

't Welk / hoewel niet aangenomen zyn-
de / my echter waardig schijnt den na-
homelingen mede te deelen. Zie daar
hebt gp't.

In Statuam Erasmi.

*Mospes. persimili. quod. in. metallo
Magni. hic. conspicuum. vides. ERASMI
Mors. pridem. sibi. eruda. vindictae
Fluxosque. in. cinerem. redegit. artus
Aere. at. scripta. perenniora. quavis
Vivam. mentis. imaginem. suspendat
Ne. speret. manus. artifex. referre
Aut. depascere. dens. edacis. aut
Orbis. cum. capiat. nec. universus.*

't Wisse my deze regelen aldus in rijm
te vertalen / of liever na te volgen.

Op Erasmus staande beeld.

ERASMUS, wiens gestalte, ó Vrem-
deling, hier praalt,
Doorluchtig in metaal ten trans van eer
verheven,
Is lang door 't Sterfot uit onze oogen
wechgehaalt,
En 't zienlijk lijfgebouw des Mans moest
ons begeven.
Maar zijne schriften, die metaal, en
staal, en steen
Verdueren; en een beeld van godlijkheid
vertoonem.
Zijn alle konstenzars niet machtig na te
treên.

52 Vermakelijkheden der
De tijd, die alles slijt, moet zelf dit pand
verschoonen.

Is 't wonder? 't wijde rond des Wer-
relds in 't geheel.

Kan niet bevatten zulk een onwaardeer-
lijk deel.

De groote Rottterdammer doet my
gedenken aan den niet minderen Welbe-
naar dien Fentz der geleerdheid Hug de
Groot / onder wiens afbeeldsel de Pro-
fessor Daniel Heinsius / vader van Ni-
klaas Heinsius / hier regelen gedicht
heeft / welke men oordeelt de beste van
alle puntichten die ooit van dien ge-
leerden man gemaakt zijn. 'k Heb ze
hoorhenen ten welgeballen van iemand
berduitst: en zoude het niet wel geboes-
gelijk zijn den lof van deze twee weer-
gaelooze Letterhelden t' zamen in onze
gedachten te vernieuwen? Wisseligh
bereisfchen dat hunner beider onsterfelij-
ke naamen / die niet dan met eerbiedig-
heid te melden zijn.

In effigiem
HUGONIS GROTIJ.

*Depositum Cæli, quod jure Batavia mater
Horret, & haud credit se peperisse sibi,
Talem oculis, talem ore tulit se maximus Hugo.
Instar crede hominis, cætera crede Dei.*

bat

dat is / na mijne vertalinge /

Op 't afbeeldsel van
HUIG DE GROOT.

De groote HUIG , 't afzetfel van de
Goôn ,

Die zijn Bataafse Moeder deed verwon-
deren ,

Dat uit haar zulk een Wonder op quam
donderen ,

Staat dus voor elk in dit taf'reel ten
toon.

Geloof , dat hier iets menslijks is in 't we-
zen ,

Maar godd'lijkheid geeft ons zijn geest te
lezen.

Hoe groot een lofspraak in zoo klee-
nen Latijns vaars pronkt / kan nie-
mand oordeelen / die van de heiligdom-
men der Poëzie vremd is. Beklagen
moeten we / dat de lafhartigheid der
Nederlander en zoo verre toeneemt / dat
ze de Dichtkunde in hunne eigen tale
(die nu ruini zoo welts als Griekse of
Latijnsche 't hoofd kan opbeuren) plot-
selijk schijnen de schop te willen ge-
ben / en te laten versterben. Waar
vind men een straakje van dien loffelij-
ken pber / met welke Hoofd / en Bon-
del / Vaders der Poëzie en Taalkun-
de / ons hebben voorgedaan ? en waren
we van hunne onsterfelijke schriften
3 niet

54 Vermakelijkheden der
 niet gedient/ men mocht in 't eind twijf-
 felen/ of de *Neerlandse* *Poezie* ooit zoo
 hoog had konnen steigen. *Chans* ziet
 men haar zieloogen / en niemand staat
 'er met mannen moede de hand aan.
 Daar by komt de schaarsheid der aan-
 quecheren ; en 't is een onder duizen-
 den/ dien men booz een *Meerenaat* mag
 erkennen. 'h *Mag* met de *Schandere*
 * *Barklai* zeggen ; *quid autem apud vos lo-*
qui timoam , qui certe non estis Musarum heredes ? jam in extremis scientiae agunt , & cogitant de discessu. Maar [zegt hy] wat
 mag ik schromen by u te spreken, die ze-
 kerlijk der zang godinnen erfgevoamen niet
 zijt ? De wetenschappen leggen nu op haar
 uiterste, en denken om haar vertrek. *En*
berder : Nihil erat , cur tam modo acriter
avocarem à Poesi juventutem : jam satis humi-
bis nihil spirat excelsum. Ac praeterea , nec
laboriosa arti bonas est. Dat is : 't was
 niet noodig waaromme ik terstond zoo he-
 viglijk de Jeugd van de *Dichtkunde* wilde
 afraden. Zy is nu al lafhartigh genoeg.
 Zy haakt na geene verhevenheid. En daar-
 enboven, die arbeidzame kunst krijgt haar
 eere niet.

* in Eu-
 phormione
 L. 1.

Ibid.

's *Is* waarlijk zoo. Ja wat spreke
 ik alleen van *dichtkunde* ? De *Neer-*
landse tale zelf loopt groot gebaar / van
 alle hare verkregeene glorie t' eenemaal
 te zullen berliezen/ indien we voortgaan
 der zelve zuiverheid met den smook van
 walgelijke en gemaakte *bastardwoor-*
den te willen opsmuiken. 's *Is* reeds

300

Taalkunde.

55

zoo bere gekomen / dat men naauwelijks dze woorden achter een uitspreekt / of men lapt 'er een Frans of bastaard Latijns woord by / en dat met zulk een nastaning / dat men dien 'dzel vooz blanketsel waardeert / als of men de oozspronkelijke en onbedekte schoonheid onzer tale wilde te schande maken met een barbaars toosel / dat geen rechtshapen Hollander past.

O Saeculum insipiens & infictum !

Dat is :

O doffe en smakelooze tijd !

Dit quaad is ober al doozgedrongen. Wijsgeren / Rechtsgeleerden / en Geneesoeffenaren hebben deze pop langen tijd zottelijk geteschooft / en ze dzingt hoe langs hoe meer bymoediglijk in hoben / en bierscharen / ja tot op den predikstoel toe.

De scherpstekende Subenaal hetselde in zjn tijd de Romeinen / dat men niet langer Rooms wilde spreken / noch Rooms wilde leren. 't Proeft alles uitheems zjn.

————— *Non possum ferre Quirites Sat. 3.
Graecam urbem ; quamvis quots portio facis
Achaiae ?*

*Iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam , & mores [advexit.]* —————

56 Vermakelijkheden der

Dat is:

— Ik mag 't niet zien, Quirijten,
De Stad word Grieks. En was 't noch
Grieks, 't mocht ons niet spijten,
Maar 't meeste schuim komt uit Achajen
op ons aan.

De Stroom Orontes is uit Syrien voor-
taan

Met onzen Tybervloed vermengt, en voert
zijn zeden,

En taal te Roomen in. —————

**Noch berder hooren wy hem als met
eenen pzeren roskam de verbastering der
Roomse zeden doozstrijken / en teffens
van de taal.**

Sat. 6.

————— *Omnia Graec,*
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.

Als of hy zelve:

't Moet alles Grieks zijn. Schoon het
schande is voor een Stad

Als Roomen, dat ze niet haar Moeder-
taal bevat.

**Met grooter reden mogen wy ober de
verbastering van onze Hollandse taal kla-
gen / ten welken aanzien ik my niet heb-
be konnen onthouden / op 't spooz van
Subenaal aldus in rym uit te baren.**

Op

*Op de verbastering der
Neêrduitse Taal.*

Is dan 't gedrocht der Bastardy ten top
Van mogentheid in Nederland gestegen?
En krijgt althans de Moedertaal de schop,
Versteken van haar heerlijkheid, en ze-
gen,

Waar mée zy praalde, in spijt van alle spraak,
Gezuivert van 't wanstaltig schuim der
reden,

Besproeyende de tong, als honigsmaak,
Gelijk voorheen de Griekse en Roomse
deden.

Waar berge ik my voor zulk een vijzen
klank,

Die, schier als uit den afgrond voortge-
sproten

Ons lieffelijk geluid, met haar gejang,
Vermengende, het beste heeft verstooten?

Waar berge ik my voor zulk een Mengel-
klomp! *

* Chaos.

Voor zulk een spraak, die met gebro-
ken leden,

En manken tred, gebrekkelijk, en stomp,
Haar glory stelt in onverstaanb're reden!

Een toevlugt voor onkundigen, die 't pit,
En d' eigenschap der tale nimmer sma-
ken,

Noch weten, welk een kracht in 't Neer-
duits zit,

Gewoon alleen gedrochten uit te bra-
ken.

8 Vermakelijkheden der

Noch meer. Men leert elkand'ren niet ver-
staan ,

(O welk een kunst!) elk tracht voortaan
te stamelen ,

Schoon dat hy schrikt na d' oorspronk toe
te gaan ,

En schept zijn lust in grollen te verza-
melen.

Op dat hy mée een windbuil schijnen mag .

En, als het gros der domme brekebeenen,
Een basterdwoord kan brengen voor den
dag ,

En spreken durf voor grooten , en voor
kleenen.

O Vader Hoofd! O Vondel! rijs uit 't graf,
Verrijs, en wreek uw' Nederlandse schrif-
ten ,

Die uwe pen tot Hollands glory gaf ,

En wilt dit schuim van onzen landaart
ziften.

Of zou de bron der Nederduitse taal

Zijn leëg geput door uw' doorluchtig
schrijven ,

In keur van Stijl, in Dichtkunst, en verhaal
Van heldendaën, en moedige bedryven?

En is 'er nu geen hoefbeek op Parnas

In Nederland? geen vocht voor groote
geesten?

Legt nu de zorg van 't Negental in d' as?

En geeft men 't al ten prooy van wilde
beesten?

Uw' schriften zijn, en blijven eeuwiglijk

Voor ons als vocht der Hippokreense
wateren.

Gy zijt de beek, en bronaër, altijd rijk

Van

Taalkunde.

59

Van edel nat, spijt al't barbaarse snateren.

Gelijk wel eer (toen 't gruwzaam Krijggeweld

Der Wandelaers en godvergeten' Gotten
't Aaloude Roome, en 't Italjaanse veld
Verdelgen quam met hun barbaarse rotten)

Geen cierlijkheid der Roomse taal meer blonk,

Maar alle kunst wierd met de voet gestooten,

Geleerdheid, en Welsprekenthed verzonk,

En Bastaardy haar glory zag vergrooten.

De heerlijkheid der Griekse taal verdween,
d' Aaloudheid of vervoert, of opgekluisfert,

En d' ed' le Zon, die eertijds uit Atheen
Ons toeblonk, als voor eeuwig wierd verduistert.

Zoo schijnt althans een woester Gottedom,

Een ruwer hoop dan Gotten en Wandalen,

Den wimpel van hun kromme taal alom

Te zwaaijen, en hun glory te doen pralen.

Zoo schijnt elk een ruim schoots in d' open zee

Der domheid en verwarring in te varen,

En, schier als van een vaste, en vrye rée,

Onkundig zig begeven in de baren,

Waar in hy steeds onzeker host, en klotst,

En eindelijk door hobbelen en schokken,

Of deerlijk op een klip te barsten botst,

Of,

60 Vermakelijkheden der

Of, eer hy 't weet, ten gronde word
getrokken.

Maar 't ga zoo 't wil. Men zal, na lang
verloop

Van eeuwen, na verwisseling van tijden,
Als taalkunde om geen geld meer is te
koop,

't Barbaars gebroed den Ichepter zien be-
mijden,

Dan zal men noch omzoeken naar een
blad

Van zuiver Duits. En dichters zien her-
leven,

Wier schriften met geen onduits zijn be-
kla d

Maar die voorheen rechtschapen Hol-
lands schreven.

Dan zal men de Grollisten, en hun boeken
Uit ed'len spijt verbannen, en vervloeken.

't Is ook de spraak alleen niet / waar
oer wy met reden mogten klagen; O
tempora! O mores! O zeden! O tijden!
Maar dit werck laten we vooz anderen /
en besluiten alleenlijk dit Hoofddeel met
de woorden van den woelsprekende van
Baarle: *Batavi sumus, & Gallos habitu men-
timur. In Septentrione nati Arabiam capi-
ti inspargimus. Edimus cum ambitione. Et
in mensis plus quam Sybaritæ sumus. In aulis
Vertumni. In foro Harpyæ. In contracti-
bus Gretenses.* Wy zijn Hollanders [zegt
hy] / en met het gewaad geven wy ons voot
Fransen uit. Wy zijn in 't Noorden gebo-
ren, en wy strooyen Arabische Kruideryen
op

In oratione
de Cæli ad-
mirandis.

op ons hoofd. Wy eten met eerzucht. En in onze maaltijden zijn wy arger als de overdadige Sybariten. In de hoven zijn wy * Weifelaars. Op de mart Harpyen, en in onze handelingen bedriegelijke Kretensers.

* Verrum-
nus een
veranderlij-
ke God by
de Heide-
nen.

Zevende Hoofddeel.

Aanmerkinge over de heerschappy der Roomse Keizeren. Word, gelijk als een Tooneelspel in V. bedrijven afgedeelt. d' Eerste uitkomst. Rijkspreuken der twaalf eerste Keizeren. Æschylus, Cicero, Hoofd, Salustius, Dion Kassius, Xenofon en Isokrates aangeteekent.

Die met bedaartheit zyn oog slaat op't wijd beslag der oude Roomse heerschapp / 't zedert dat / met het eindigen der byze regeringe / het roer van 't gemeenebeste aan senen in handen wierd gegeven : en die de geweldyberpen der Keizeren / van Julius Cesar af / naspoort / zal zig niet minder verwonderen ober de uitzinnigheid des gemeenen volks / (dat veelhoofdige beest / dat noch maat noch werten kent) in 't verkiezen en verstoeten van hunne Heerschers / als wel ober de ongelooffelijke grubelen van die meeste groote bazen / die men niet t' onrecht gedachten des menschelijken geslachts mag noemen. Versteelt moet men staan ober het wisselbaat

62 Vermakelijkheden der

baar gebal / dat dikwils / na de ne-
ginge van krijgshnechten / of by ander-
te toestand van zaken / den eenen septe-
lijk ten troon berheft / den anderen plot-
selijk ter neder werpt.

Lust het iemand den rang der Room-
se Keizeren achtereenvolgens te zien /
by sporeens na den rege der Room-
staalsche Keizers / die / van Cesar's
tijt af / tot op Konstantijn de Groot-
te / de twee eerste bedrijven van dat
machtige Rijkstoooneel volspelen met
hier-en-seftig personaadjen. Verber-
zende / zal hem / van Konstantijn / tot
Karolus Magnus / doorkomen een reep
van zes en veertig Roomse-Grichse Kei-
zeren / onder welke eene vrouwe Irene
Augusta / de laatste van dit getal / die
twee volgende bedrijven afhandelen:
Daar na / Karolus Magnus / de eer-
ste Roomse-duitsche Keizer / en de volgen-
de Keizers het vijfde bedrijf zullen ver-
zoeken.

Wend men de gedachten eens onthelg
op d' eerste uitkomst van dit Rijkstoo-
neel / volspeelt door de twaalf eerste
Keizers / - (welker levens Suetonius
ons verhaalt / en welker bedrijven ver-
scheide / zoo Grichse / als Roomse schrij-
veren hebben te boek geslagen) de zijnen
aan bedrukt door d' Erinnerung zoo
van inheemse als uitheemse oorloggen /
moederpen van doozluchtrige mannen /
onbedenklijke godloosheden / door hen
gepleegt / na den loffen loep der hart-
stoch-

stochten. Al zaken vol lottwisseling. Maar gelijk we niet booznemen hunne alombeschrybene daden op te halen / zoo zullen we echter onze lust voldoen met der bovengemelde twaalf eerste Heizeren Rijksspreuken te vertoonen / waaraan hunnen imbozst booz't meerder gedeelte kan bespeurt worden: niet anders als een Hobentier de namen der onbekende kruiden / met derzelver nutheid / en schadelijkheid / op een paptere bendeeltje bloot zet.

JULIUS CAESAR wordt gezegt booz't zyne Spreuke gebruikt te hebben deze woorden: *Semel quam semper*, dat is: Beter eens, dan altijd. Want / eer dat hy / uit haat zijner dwingelandy / met vier en twintig stekken / in 't staadthuis booz't boozt wierd / als hem iemand zijner bynden de sagen en 't zamenzwoeringe openbaarde / antwoorde hy; *nequus fas-tius est infidias subire semel, quam cavere semper.* 't Is beter (zeide hy) de sagen eens onder d' oogen te zien, dan altijd te vermijden. Zeker / dat hy een Doldheer van onverschrokken moeds en wijs beleid is geweest / die zoo wel met de pen als degen tot verwondereis toe wilt om te gaan / getruigen alle die van hem gewagen. En dat hy geen gewelbige dood breegde / blykt genoeg hier uit / dat hy by Marcus Lepidus oer tafel redenderende / welke de wenselijste dood was / oordeelde / de schielijkste, en onverwachtste. Hy konde hem troosten met het

baars

64. Vermakelijkheden der
baars van den Creurdichter Aeschylus.

*Kreiston eisapax thancin ,
Ee sas hapasas beemas paschein kakoos.*

Dat is :

't Is beter eens voor al het Sterflot aan te
gaan ,
Dan dagelijks verdriet en onlust uit te
staan.

Maar laat ons tot anderen treden.

II. OKTAVIUS CAESAR AUGUSTUS was geen liefhebber van haastige zaken / zijnde hier in zijn Oudoom Cesar ongeleij ; maar hadde booz een zeggwoord *Festina lente* dat zoo veel beteekent als haast u langzaamelijk. 't Welk hy dikwils uitsprak met de woorden van Euripides.

Speude bradeoos , &c.

Spoed u tragelijk ; want een veilig veldheer is beter , als een lichtvaardige.

Op zag wel / dat alles haastig genoeg verricht werd / als 't maar wel genoeg geschiedde / en dat het pder een niet zoude konnen gelukken met Cesar te mogen uithoornen *Veni. Vidi. Vici.* Ik quam ; Ik zag. Ik won. 't Welk het opschrift van zijn Pontische triomf was.

TI-

TIBERIUS CAESAR (hoewel hy in III. hoogaardige beinzerp zijn weergaen met hond / en een monster van butte wellust was) hadde / onder anderen / eene niet min oiberaardige als goede rijksspreuk. *Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.* Het past een goeden harder zijn vee te scheeren; niet te villen. Gelijk ons Suetonius berhaalt / of met de woorden van Dion Cassius: *Keiresthai mou taprobata, all' ouk apoxuresthai boulomai.* Ik wil mijne schapen wel scheeren, maar niet tot op de huid toe. Als of hy met Cicero / in zijn brieden aan Attikus / wilde zeggen / dat het geen werk een's loffelijken Princes ware, de vederen der onderdanen zoo kort af te snijden, dat hy ze niet weder wil laten groeyen. Daar hoe groot een beest hy boozts geweest is / blykt genoeg uit die afgrijselijke reden / als hy zeide; Wel te mogen lijden dat na zijn dood al de wereld verbrandde. Gebzulkende daar toe dit vaars.

Emou thanontos gaia michtheeto puri.

Dat is:

Laat vry al't aardrijk met mijn sterven staan
in brand.

KAJUS CAESAR KALIGULA toff. IV.
de met zijn rijksspreuk toonen / hoe groot een wozeedaard hy was / zeggende *Oderint, dum metuant.* Laten zy my haten, als zy my maar vreezen. Een woord / dat

86 Vermakelijkheden der
 dat niemand / dan zulk een Tyran past.
 Een woord / gelijk Seneka zegt / dat
 booztgekomen is in een verbloekten
 tijd / die belen ten verderbe heeft gehol-
 pen. Is 't wonder? daar hy zulk een
 bloedhond was / dat hy wenste / dat het
 Roomse volk maar eenen hals had! Maar
 dit wierd hem / vermoord werdende /
 berweten / als hem yemand toeschoot:
 Nu hebt gy maar eenen hals, maar wy ve-
 le handen.

V. KLAUDIUS CÆSAR, een groote
 bronke zot / wilde zijn gebreken met de
 booztreffelijkheid van zijn geslacht ver-
 bloemen / tot een spreuk gebruikende / *Ge-
 neris virtus, nobilitas*, De deugd van 't ge-
 slacht, is adel. Wel is waar / dat 'er
 heel aangelegen is / van wat afkomst /
 en onderen iemand zy geboren: dat ook
 de deugd en glorp van Boozouderen (ge-
 lijk Plato zegt) de beste en heerlijkste
 schat der kinderen is; maar hoe weinig
 baatte dit Klaudius? die d' eer van zijn
 geslacht met vulle schendaden beblekt
 heeft.

Niet zelden zien wy / dat heldenkin-
 deren schandbleken van hunner Oude-
 ren name zijn: en / gelijk de Histori-
 schryver * Hoofd zegt / 't schijnt nootlot-
 tig, dat heldenbloed, geheet tot hooge
 deugden, bywylen bruskelyk opborrele, en
 t' zijd' uitspatte. Weshalven houden
 wy 't met de woorden van * Salustius:
*Peperisse nobilitatem novam melius est, quam
 acceptam corrupisse. dat is. 't Is beter een
 nieu-*

verheffing
 van den
 huize de
 Medics.

* In In-
 guria.

niet wien adel te verkrijgen, dan een ver-
kregene te bederven.

SEXTUS DOMITIUS NERO, dat VI:
 aller monsteren monster/ die zijn eigene
 Moeder/ Meesters/ Vrinden/ en/ al
 wat eerlijk was/ van kant hielp/ wordt
 gezegt zoo erbaren in de kunst van op de
 rijter te spelen geweest te zijn/ dat hy
 niemand zijn's gelijk meende te heb-
 ben/ ja zelf hem daar mede blypente tot
 een Spreuke had *Artem quævis terra alit.*
 Elk land voed de kunst. [de kunst is over al
 de kost waardig.] of: in 't Grieks: *To*
technion pafa gaja trephei. Deze woorden
 gebrukte hy/ als de Starrekijkers
 hem boozspelden/ dat hy noch in tijd en
 wijlen uit zijn troon zoude gebonst wor-
 den. Als of hy zeide; mijn kunst van
 rijterspelen is my altijd de kost waardig.
 Hy dacht misschien op 't boozbeeld van
 den Cyran Dionys/ die uit Sprakun-
 zen gedreeven zijnde/ naderhand een
 Schoolmeester wierd. Want hy droeg
 deze kunst zoo veel achttinge toe/ dat hy/
 t' eeniger tijd van zijne vrienden ber-
 volgt wordende/ en uit wanhoop hem
 zelven dreigende te boozsteken/ uitriep;
 Och! hoe groot een konstenaar zal ik ster-
 ven! Wat de rijksspreuke aangaat/ ze
 is doozgaans waarachtig/ en steunt op 't
 bevestigen van alle boozreffelijke oude
 Schijberen/ die de kunst booz't hoog-
 ste goed waarden/ noemende dezelve/
 dan eens: *Limeen atuchias.* Een have
 voor 't ongeluk, dan eens: *Keras amal-*

68: Vermakelijkheden der
rhéas. Een hoorn van overvloed. Van
 eens: *Bakterion tou biou*. Een Leunstok
 des Levens, en met dergelijke benamin-
 gen meer.

Maar gelijk we het booz een godber-
 getenen aart in *Etbeer* aangemerkt heb-
 ben / dat hy zeide; wel te mogen lijden,
 dat na zijn dood al de wereld verbrandde;
 alzo moet men *Hero* noch meer ber-
 soepen / om dat hy *Etbeers* *Spreuk*
 een weinig veranderende / en veel ver-
 argetende / weefte / dat de wereld
 brandde, niet na zijn dood; maar by zijn
 leven. O gruwel! Daar hy boegen-
 de / dat *Pyramus* gelukkig was / dien 't
 had mogen gebeuren / te gelijk met zijn
 Vaderland / en rijk te sneubelen. Hoe-
 wel * *Dion Cassius* dit laatste van *Et-*
beer zelf verhaalt.

* Lib. 58.

VII. *SERGIUS Sulpitius Galba*,
 heeft vele en groote oorlogen als een
 manmoedig *Beldheer* uitgestaan. Een
 held van zoo streng een krijgsgucht / dat
 zoo haast als hy in plaats van *Getuli-*
hus *Beldheer* gemaakt was / een vaars-
 se onder de *Soldaten* liep.

Disce miles militare: Galba est non Getulicus.

Dat is:

Sa *Soldaten* leer nu vechten, 't is *Getuli-*
kus niet meer,

Maar 't is *Galba*. _____

Hier omme zegt men / dat hy dik-
 wils in den mond had *Miles legendus, non*
emena

emendus. dat is: Men moet Soldaten kiezen, niet koopen. 't welk zekerlijk een nutte en voorzichtige krijgsles is / dewijle men uit aller eeuwen geschiedensfen ziet / dat weinige welgeoeffende belevhurlingen / en omgeldgekochte soldaten lichtelijck hebben te boben gegaan / waar van ontallijke voorbeelden zouden konnen bygebracht werden.

M: SALVIUS OTHO heeft tot een VIII.
rijkspreuk nagelaten *Vnus pro multis*, dat is: Een voor velen, 't welk dusdanig een oorspreek heeft. Suetonius verhaalt / dat hy zoo heerszuchtig geweest is / dat hy beleed / niet te konnen in stand blijven / of leven / ten zy Dazst zijnde; en het hem niet scheelde / of hy van den viand in een veldslag / dan op 't rictshuis van zijne schuldeiffers verflaggen wierd. Hier in niet ongelijk Kajus Julius Cesar / die / 's morgens na de rijksvergadering gaande / zijn Moeder voorzeide / dat hy niet zoude t' huis komen / dan Hoogepriester zijnde. En Agrippine / Neroos moeder / welke / als de Waldier Waarzeggers voorspelden / dat haar Zoon wel tot het Keizerrijk zoude geraken / maar dat hy zijn moeder zoude dooden / zeide; Laat hy my dooden, als hy maar mag heerschen. Maar Otho / hoewel hy eindelijck Keizer wierd / ziende echter / dat hy zijn gebied weder zoude moeten afleggen / of met een groote nederlaag der Roomsche Burgerpe behouden / besloot hem zelven

70 Vermakelijkheden der
 beste doodden. En als zijne vrienden /
 hem een hart onder den riem wilden ste-
 ken / zeggende / dat hy zoo haast niet
 moest wanhopen / betuigde hy / zijn
 heerschappij / en leven zoo veel niet te
 achten / dat hy daarom habe mannen
 in gebaar wilde brengen / of gelegent-
 heid geven tot burgerlijken oorlog / van
 welke hy ampteloos zijnde althit afzre-
 tlg was geweest / daar hy voegende.
*Ameinon gar, kai dikaioteron to hina huper
 polloon, ee pollous huper henos apollusthai.*
 't Is beter, zeide hy / en rechtvaardiger,
 dat 'er een voor velen, dan vele voor eenen
 sterven. Aldus heeft hy zijn bewind /
 dat hy eerloos had verkregen / recht
 afgelegd.

IX. AULUS VITELLIUS was geen
 minder Tyran dan Caligula / gelijk hy
 niet zijne verbloedelijke spreek betuig-
 de. Want Suetonius schryft / dat hy /
 na Othoos dood / geboert werdende
 was / op de velden / in welke gestreden
 was / als sommige van zijn gezelschap
 hun afgrijzen betoonden over de stank
 der doode lichamen / verklaarde Opti-
 me olerè occisum hostem, & militis etiam.
 Dat een verslagene viand zeer wel riekt,
 maar noch beter een burger. Dus ver-
 haalt Dion dat hy gezegt heeft / *Arista-
 men ozei pephonistimenos polemios t aminon de
 polittes.* Een gedoodde viand riekt wel
 braaf. Maar noch beter een burger. Ja
 hy was zulke een wreedaard / dat hy wel
 onbeschaamdelyk darde roemen in 't
 ver-

bermoorden van burgeren een groot
bermaak te hebben. Maar hoe ramp-
zalig een einde is hem gevolgt! Toen
de Soldaten hem trillende en bebedde
uit een schuilhoek vooz den dag haaf-
den / de handen op den rug bleugelden /
en hem met een strop om den hals / en
in verscheurden gewade / half naakt als
een hond op de mart sleepten: Maar na
hij met alle scheldwoorden en smaad-
heden bejegend zijnde / eindelijk by de
Gemonise trappen / met langsame sla-
gen en nepen ter dood toe getelsfert / en
met kromme haken in den Tjber ge-
sleept wierd.

FLAVIUS VESPASIANUS, hoe X.
wel hy andersints een rekkelijc / en zeer
voorzichtig Wozst geweest is / had ech-
ter een spreekwoord / dat meer waar-
heid / dan betaamelijckheid vooz een
Wzins in zig had. *Lucri bonus odor ex re
qualibet*, zelde hy: dat is: De reuk van
gewin is goed, uit wat zake her zy. Want
hy word gezegt zoo gretig geweest te
zyn / om van alle kanten geld by een te
schrapen / dat hy pacht op de pis stelde.
Men boegt 'er by; dat zyn Zoon Citus
hem vermaande / dat hy zyn Ketzerlijc
gezag niet wilde krenken met winzucht
uit zulk een vulle zaak: Maar hy / ee-
nig geld / dat uit de pacht verzamelt was /
zyn Zoon onder den neus houdende /
bzaagde hem of 't wel stonk? Maar op
neen gezegt zijnde / antwoorde hy; Wel-
dat is geld van de pis. Met verdere woor-

72 Vermakelijkheden der

den *heedtia kerdous ek pantos hee ofmee*. Reuk van wuift is zoet uit allerley zake. Welke spreek by Begeerkundigen ten goede en gnade han gebruikt worden / en by gebolg zoergelyk is. Want wie weet niet / dat het geld de zenuw van een Gemeene staat is? Maar daar benevens is 't in een Dorst zeer berachtelyk / uit allefey geringe zaken geld te schacteren / alwaar 't / gelijk de Gzeken zeggen: *Apo nekrou phorologein*. dat is: Van den dooden tol afeiffen. Hier omme is 't ook den Romeinen tot schande gerekent / dat zy / te Korinthen de graben en gedenkteekenen opgegraven hebbende / het koper te Roomen voerden / 't welk * *Nekrokorinthia* genoemd wierd /

* zoo veel als Korinthisch koper van de dooden.

XI. TITUS VESPASIANUS was / na't zeggen van verscheydene Schryberen / zoo goedaardig in de begeerten des volks op te volgen / dat hy niemand zonder hope van zig liet vertrekken: Waaromme / als zijne bynden hemt be-maanden / dat hy niet meer zonde beloben / dan hy konde nakomen / zeide hy / zoo als Dion Cassius verhaalt / *Oudena dein sugnazonta tou prosoopou apallathesthai tou basileoos*. Dat niemand behoorde droevig van 's Vorsten aangezigt te vertrekken. Een bestige spreek / die zoo groot een Prins paste. Een Prins / die / om allet menschen gunste t'zinnwaarts te trekken / zoo vele gaven kunst en geluk had / dat hy niet alleen noch ampteloos onder zijn 's Vaders gezag staande / maar ook ten

ten tijde zijns Vorstendoms / zonder eenige haat of verfmadinge / ('t welk iets wonderlijks schijnt) geleest heeft / en van den Raad en 't Volk van Roomen de Liefde, en 't vermaak van 't menichelijk geslacht gegroet wierd. 't Woord by Xenofon vooz iets waardigs in Cyrus aangemerkt / dat hy zelve Ouden ikano-
teron, ee to dunaftai elpidas agathas empoin anthroopois. Daar is niets beters, dan den menschen goede hope te geven. Maar Titus ebenaarde woorden met daden: want nooit weigerde hy zijner onderdanen billijke verzoeken / maar pozde hen zelf aan / omme hunne begeerten in te bzingen / en betoonde aan zijne burgerp / met plakhaten / en handelingen / dat hem de zorg van 't gemeene beste al te eenen Vader ter harte ging: tot zoo verre / dat hy / 's avonds over tafel gedenken-
 de met leedwezen dien dag niemand goed gedaan te hebben / in deze doozluchtige woorden uitbarstede / *Amici! diem perdidit.* dat is: Vrienden! 'k hebbe eenen dag verloren. Van hem word verhaalt / dat hy twee Raadsheerlijke Mannen / overtuigt zijnde na 't gebied gestaan te hebben / niet anders dan vermaant heeft / dat zy dog van hun booznemen wilden afstand doen / bewijle [zeide hy] de heerschappy door 't Noodlot gegeven wierd, aanbiedende hen / buiten die / alles wat zy begeerden: dat hy boozts een vode zond tot de moeder van den eenen (vreesende dat haar zoon met de dood zoude

74 Vermakelijkheden der
gestraft werden) om haar aan te zeggen/
dat haar zoon behouden was. Men
schryft derhalven vooz zijne rijksspreuk.
Principis bonus amor orbis. Een goed Vorst is
de liefde der Wereld.

XII. FLAVIUS DOMITIANUS word
gehoort zijn broeder Titus / uit heers-
zucht / met vergift, om 't leven gebracht
te hebben. Hy was hem ook niet min
ongelyk in woorden / als daden. Een
Tyrant van looze en argwaanende ge-
dachten / vol voreedheid: Gewoon zijn-
de te zeggen; dat een Vorst, van wien
niet vele menschen gestraft wierden, meer
gelukkig, dan goed was. En hoe heers-
zuchtig hy ook was / echter lag de on-
zekerheid der heerschappien hem altijd
dwaars vooz 't hart.

Zoo ongerust
Is een gemoed
Van quaad bewust.

Zijne rijksspreuke komt ons vooz in
deze woorden *Fallax bonum regnum.* Het
Rijk is een bedriegelikerijkdom. Gelyk
hem d' onderbinding geleersaart heeft;
want zijne uitzinnige laatzunktenheid /
die hem zoo verre vervoerde / dat hy
hem zelven (na 't voozbeeld van Kalligula)
een God en Heer liet noemen / heeft
hem geen rust vergant in den trotsen
omslag van zijn bewind / 't welk hy na 't
15 Jaar der bedieninge / teffens met
zijn leven / dooz een geweldige dood ber-
looz.

1002. **W**ae zoogelyk en wiefstelyk de heers-
schapp is hebben niet alleen boozluchtes
Schrybers / maar ook de dwingelan-
den zelbe ten overbloede betugt. **D**e
redenaar **S**okrates / bevelende **N**iko-
kles hoe hy't rijk zal hebben te bestieren/
spreekt'er aldus van : *Hee basileia toon an-
throopinoon pragmatoon megiston esti , kai
pleionos pranoiias deomenon.* 't Koningrijk
is 't grootste werk der menschelijke zaken,
en behoeft de meeste voorzichtigheid.
Bedenkwaardig is 't / dat men zegt van
den **C**pran **P**halaris aan zijn **Z**oon **P**au-
rola geschreven te zijn. Ik, (zegt hy)
van beids bezocht hebbende, wil liever
onder een **T**yrans staan, dan zelfs voor **T**y-
rans spelen. **W**ant de onderdaan, van an-
dere ongevallen vry zijnde, vreest een al-
leen : Maar de **T**yrans vreest te gelijk die
genen, die hem van buiten lagen leggen,
en die hem binnen 's huis bewaren. **D**oeg
hier by / dat **A**ntigonus / ziende zijn
Zoon wat baldadiglyk te werk gaande /
tot hem zelde. **W**eet gy niet, dat het rijk
een aanzienlijke slaverny is ? **D**ezelbe / als
een zekere oude **W**rouw 't geluk van zijn
heerschapp grootelyk pres / toonde
haar zijn **K**oninglyk hoofdieraad / zeg-
gende ; **I**ndien gy wist, met hoe vele on-
gevallen dit lapje omzet is, gy zoud het,
op d' aarde leggende, niet willen oprapen.
En hier besluiten wy dit hoofddeel met
de vertoonde rijksspreuken der eerste 12
Roomse **K**etzeren / zullende de volgen-
de (die van grooter nasleep zijn) bewa-
ren

76 Vermakelikheden der
ren tot stoffe van verdere verhandelun-
gen / indien top mogelijk door eenige
lust daar toe aangeboden worden.

Achtste Hoofddeel.

Aanmerkinge over de getuigenisse wegens
den Heere Jezus, die men by den Jood-
sen Historyschrijver Jozefus beschreven
vind. Is by my altijd verdacht geweest.
't welk naderhand is versterkt door 't le-
zen van een brief van den geleerden Ta-
naquillus Faber. Die alhier van woor-
de te woorde vertaalt word. Derzel-
ver inhoud is, dat de plaats van Jozef-
fus wegens den Heere Jezus niet echt
is. Waarschijnelijke bewijzen. Indien
deze plaats van Jozefus was geschreven,
zoo zoude daar in veel meer staan, dan'er
nu staat. Dat de lofspraak, die Jozef-
fus van Jan den Dooper doet, waar-
achtig is. Banns was geen * Dagdooper.
Indien Jozefus van den Heere Jesus had
willen schrijven, hy zoude het niet op
die plaats, maar ontrent het einde des
5 Boeks gedaan hebben. Hieronimus
heeft deze plaats twijfelachtig overge-
zet. En hy vermoedde misschien eenig
be-

* Dagdoopers, of dagelijkse Dompelaars (He-
merobaptitz) was een sekte der Joden, die gewoon
waren hen zelyven dagelijks in de zee ofte rivieren te
dompelen, en wassen, om hunne misdaden af te spoel-
len, volgens een oude waan zoo van Grieken. Ro-
meinen, als Egyptenaren.

bedrog. Justijn de Martelaar, en Tertulliaan tegen de Joden schrijvende, als mede Klemens Alexandrinus, hebben die getuigenisse niet bygebragt. Wie de maker is van 't gene Euzebius wegens de voorwezentlijkheid van Christus heeft geschreven in 't 1 Boek van zijne Kerkelijke geschiedenissen. Zekere plaats uit David van Justijn bygebracht wegens 't kruis des Heeren, die echter by David niet te vinden is. Jozefus had tegen den Heere Jezus geschreven. 't Welk daar na bewezen word. Celsus de Epikureër, tegen wien Origenes heeft geschreven, is diegene, aan wien Lueiaan zijn boekje Pseudomantis genaamt, heeft gezonden. Plaats uit Theodoretus tegen die getuigenis van Jozefus. 't Is een te krachtig bewijs dat Fotius in 't overzien van Jozefus, geen gewag van deze plaats maakt, ja zelf daar tegen schrijft. Word met de getuigenisse van Origenes bewezen, dat Jozefus tegen den Heere Jezus heeft geschreven. Wanneer dat bedrog schijnt gepleegt te zijn? en door wien? 't Is zeer gelooffelijk, dat het een kunsje van Euzebius is. Een klaarblijkelijk voorbeeld van valsheid in Euzebius, wegens de Kindermoord van Herodes. En aldaar een doring in de tijdrekening. Noch een ander voorbeeld. Of 't niet wel waarschiynlijk is, dat Jozefus tegen den Heere Jezus geschreven heeft.

78 Vermakelijkheden der

Hoewel men niet te recht kan ontken-
nen / dat we de geschiedenissen / ons
van oude Schyberen nagelaten / ten
minsten met een Historisch geloof (zoo
als men 't noemt) moeten aannemen /
echter gaat dit geensints zoo verre / dat
men alle ontwaarschynlijkheden / en za-
den / die grondelyk konnen wederlegt
worden / op den zelven moet zoude ge-
loof geben / zonder 't rechte onderzoek
der waarheid te doen. Want die dit
doet / is / mijns 's oordeels / willens
blind. Of hy wil bedrogen worden / of
hy bedriegt hem zelven. Hier van daait
komt het / dat de vorige seuker / zelf
bedriegelyk zynde / en blindelings / 't ge-
ne van anderen verzierd was / geloof
gebende / de nakomelingen aan zoo groot
een bygeloof vast gemaakt hebben / dat
geen drangredenen byna op hunne ge-
moederen konnen hechten.

Zoo menigmaal als ik den alom ver-
maarden Historyschryber Jozefus las
(my zelven nooit genoeg konnende ver-
wonderen over des mans naantwoeuri-
ge en geboegelyke maniere van schry-
ven / oprechtigheid in 't verhalen / en
byer tot zyn Vaderlyke Godsdienst)
liet ik altijd mijn gedachten stil staan op
het getuigenisse / dat in het 18 boek aan
't 4 Hoofddeel der Joodsche geschiedenis-
sen bygebracht word wegens den Heere
Jesus Christus. Ik Zegge het rondb-
lyk / 't quam my byremd voor / dat een
Joods Schryber zulk een doozluchtige
getuig

getuigenisse van Christus gaf. Een Jood / dien buiten alle twiſfel het gerucht van Christus wonderwerken en dood ten vollen bekend was / hardnekkiglyk een Jood blyvende / en wilfens wetens nergens van hem gewag makende / dan alleenlyk op de gemelde plaats / alwaar zulk een lofspraak (van wien die ook beschreven is) weinig te pas komt.

Daarentoegen wiste ik wel / dat het van eenige Oudbaders / en hedensdaagse Christenen booz een krachtig bewijs van Christus Goddelijkheid genomen word / dat een Jood zulk een heerelyke tale ter eere van Hem boerde / doozgaans de gemelde plaats byzengende / en deszelfs geloofwaardigheid nooit in twiſfel trekkende. Dus waggelde mijn gemoed in d' overtoeginge zoo van de doorzpronkelyke Griekse woorden des Schrybers / als van 't verhaal / dat boozgaat / en na volgt : tot dat ik onder de brieven van Canaquillus Faber (een Man / wens wedergae ik naauwelijks geloobe gebonden te worden / in omzichtigheid van alles / wat hy verhandelt / of gelezen heeft / beneffens een rustige en edelmoedige onderaſtinge van de waarheid der zaken / die in vele Griekse en Latijne Schryveren der gedenkenisse nagelaten zijn) een geschrift hebbe gebonden / dat my niet alleen in myne twiſfeling heeft versterkt / maar vastelyk heeft doen bezessen / dat het getuigenisse

So Vermakelijkheden der
genisse van Jesus Chrijus / 't welk in
Jozefus gebonden word / niet van Jo-
zefus beschreven / maar van d' een of
d' anderen bedrager valselyk aldaar in-
gelapt is. Waaromme ik meene / dat
het den Nederduitsen niet onaangenaam
zal zijn / indien ik zoo een wichtigen
brieff ten zynen dienste gewaardige te
bertolken.

Brief van T. Faber aan den zeer
treffelijken Godgeleerden
J. Chabrolus.

Als ik onlangs / zeer vermaarde Cha-
bzool / geschreven had / dat men
met het gezag van Origenes lichtelyk
konde wederleggen 't geboelen der ge-
ner / die gelooben / dat de Heere Jezus
van den Joodsen Historischryber Jozef-
fus geprezen is / zynder vele getweest /
en onder dezelve sommige / die allang
een vermaarden naam in de geleerdheid
hadden verkregen / dewelke my / met
het zenden van brieven / hier en daar
van daan / gebzaagt hebben / waar men
die geruigenissen van Origenes zoude
binden : Want dat die dingen van zulk
een gewicht waren / darze aan allen die
de oeffeningen der rechtschapene ge-
leerdheid omhelzen / behoorden bekend
te zijn. Daarenboven boegden zy d'er
by / dat ik om de hoortreffelykheid des
geschils naarstiglyk behoefde om te
ziert /

zien / of dat gene / 't welk ik zelve van
 Origines bygebracht te zijn / ook met
 andere dringredenen kon bevestigd wor-
 den. Om dezen dan dienst te doen / en
 om hunnen 't wille beelen anderen / ge-
 lijk ik hope / hebbe ik besloten dit ver-
 toog in 't kort te schrijven / en de zake
 zelf zoo uit te pluzen / dat hier na geen
 reden van twijffelen overblijve / dan
 mischten voór die gene / die voorge-
 nomen hebben altijd te twijffelen. En
 op dat wy dat rechtmatiglijk / en na
 bereisck van zaken / beginnen / zullen
 wy het getuigenis van Jozefus / waer
 over gehandelt word / hier by voegen /
 zoo als het in 't greeks luid. *Ginetai*
de kata touton ton chronon Ieefous tis sophos
aneer &c. dat is: Ten dien tijde is 'er
 geweest een zekere Jezus, een wijs mens,
 indien men hem een mensch inag noemen;
 want hy was een werker van wonderlijke
 werken, en hy leeraarde die gene, die
 gaarne de waarheid aannamen. Hy heeft
 ook velen van de Joden, en velen van de
 heidenen aan zijn zijde gekregen. Deze
 was Christus. En op 't aanklagen der
 Oversten van ons volk, volgens wijzing
 van Pilatus, gekruist zijnde, hebben ech-
 ter die gene, die hem eerst bemind hadden,
 niet opgehouden. Want hy is hen ten der-
 den dage weder levendig verschenen, als
 de Goddelijke Profeten, deze, en dui-
 zend andere wonderlijke dingen van hem
 voorzegt hadden. En daar van dan is tot
 dezen dag toe het geslagt der gener, die na
 hem

82 Vermakelijkheden der

hem Christenen genoemt worden, noch in wezen. Ik zie dat die plaats van Jozefus (want zoo wil men't gerekent hebben) van meest pder een / niet zonder eerbiedigheid bygebracht word; en ik hebbe geen geheugen van pmand der gener gelezen te hebben / die de geloofwaardigheid vanden Heere Jezus met hunne schriften hebben getracht te bevestigen / of hij meinde iets groots uitgeboert te hebben / als hij die plaats met groote letteren ten bzeedste had uitgelegt. Deshalven mag het misschien gebaarlijk zijn deze dingen aanteroeren / en die doling / die nu door zoo vele eeuwen / en zoo vele booztreffelijke mannen gezag schijnt gekregen te hebben / te pogen uit de gemoederen der menschen te rukken. Maar hoewel dat misschien zal waar zijn / niettemin zullen wy bezen kleenen arbeid overgeven aan de liefde der waarheid / welke niemand ooit eens gezien hebbende heeft durven verlaten / ten zy teenemaal vol godloosheid zijnde. Echter indien iemand anders zal hebben geoordeelt / en 't inzicht van mijn schryven ten quaadste verbaast / die zal / gelijk de zeer zedige Dichter zegt.

Zijn quaad bewaft gemoed wel zottelijk ontdekken.

Want gelijk Amphys eertijds te recht /
en waarlijk gezegt heeft /

Hofstis

*Hofis omnuonti meeden peithetai ,
Autos epiorksin rhadioos epistatai.*

Dat is :

Al wie een ander niet wil gelooven op zijn eed, die gelooft men, dat zelfs wel lichtelijk een valschen eed doet.

Alzoo kan men met geen minder waarheid zeggen; die zonder reden anderen van godloosheid berichten/dat die klaarlijk genoeg toonen / door hoe licht een zonde zy zoo gruwelijk een schelmstuk houden. Maar laat ons tot de zake komen / en laten wy ons best doen / om te toonen / dat de goede nakomelingschap in deze zaak ('t welk oock andersins dikwils geschied) om den twingelid is. En wy zullen bewijzen dat deze reden zoo zottelijk en achteloos daar in gelapt is / dat wy de getuigenissen van Origines demelke wy hier beneden zullen bybrengen / lichtelijk konnen ontberen: zoo zeer roept de zake zelf / dat ons eene bedrieger / die wel godvchtig is / (want wie loochent dat?) maar evenwel een bedzieger / in de buist gesteken is.

Door eerst dan / zeer vermaarde Chabzool / behoude die zelve reden / door welke voornamentlijk geschied is / dat de menschen dit getuigenis met zoo groot een yber en handgeklap hebben ontfangen / oock de reden te zijn / dat

84 Vermakelijkheden der

inen het verdacht moest houden / en uitschudden: Want paste het ten minsten niet eens te denken / dat men zulke dingen by een Joodsch schryber leest / die niet heerlijker of wijdlooptiger konnen gebonden worden by schrybers / die de gewoonte der Christengodsdiensf volgen & zekerlijk dit alleen/op dat ik de rest laat baren/had de gemoederen der menschen behooren te doen om zien. Daarenboven / wien was 'er meer aangelegen / dat die dingen niet onder den gemeenen man quamen / als Jozefus & Alle die hem / zijn leven / en zijn sekten kennen / die zullen boozwaar nooit twyffelen / of de onbedachte pder der menschen heeft zig hier in veel bypheid gegeven. Indien mijn booznemen niet was de zaak met weinige woorden af te handelen / 'k zoude des mans geheele leven doozloopen ; maar 't zal genoeg zijn / meen ik / gezegt te hebben / dat hy een Priester geweest is / en derhalven / gelijk 't billijk is / zeer vast houdende aan de Joodse Godsdiensf. Daar by van sekten een Parizeer / dat is een van die soort der menschen / welchen de Heere Christus' oordeelde byzonderlijk dat hy den voet moest dwars zetten / als zijnde de boozstanders de Mozaische kerke/die de geboden Gods met zeer pdele bezterselen van menschen overrompelden. Maar ik late dit baren. De stijl/boozwaar / de stijl / die in dergelijke zaken een zeer gewis bonnis is/ hoe klaarlijk/
al

al hadden we anders geen hulp / zoude die 't aan den dag brengen ! Zeker nooit heeft d' een mensch minder met den anderen obereengekomen / dan Jozefus hier met hem zelven / indien dit anders van Jozefus is. Hoe slaantw ! hoe baais ! hy talmc : hy zweet. Hy sla-melt / en boert niets uit.

Hy heeft boozwaar qualijk van de na-homelingen gedoordeelt / wie hy ook zy / die dit treurgezang zulk een braven schryber aangeflanst heeft / en hy heeft geloofd / dat 'er niemand zoude zijn / van wien zulke qualijkgenaade bedriegerpen zouden ontbrouwen worden. Indien men de menselijke lichtgeloovigheid had willen bedriegen : ten minsten had dat omzichtiglijk behooren gedaan te worden. Want / gelijk de blyspeler zegt ; hon-den rieken heel ander als varkens. Jozefus is zulk een Schryber / die niets achteloos / niets onderstandig gewoon is te doen. 't Welk hier heel aberechts toegaat. 't Zal de pijn waardig zijn / de lofspraak van Jan den Dooper / die ik wat lager uit den zelven schryber zal bybrengen / te lezen / en als die naarstiglijk zal onderzocht zijn / dan eens te oorbeelen / of 't wel ooit mogelijk geweest is / dat hy / die 't zelve zoo heerlijk / en met zoo groot een beftigheid opgestelt heeft / dit / 't welk wy nu booz hebben / zoo bys / en stinkend zoude t' zamengeflanst hebben. Maar / op dat wy 't stuk booz stuk polffen / wie

86 Vermakelijkheden der

moet zig niet verwonderen / ober de onbedachttheid des genen / die ons dit zoo bestelt heeft / dat hem niet eens in den zin is gekomen / dat Jozefus elders (in 't 20 boek / alwaar hy in 't boorzpgaan van de dood van Jakobus spreekt) genoeg laat blyken / dat hy wel wist / wie de Heere Jezus was / en dat hy boorz geen flechtloofd gehouden was geweest ?

En nochtans durft de eerste uitbinder van dat bedrog Jozefus inbrengen schryvende nu een zekere Jesus. Als of die zekere Jesus , 't zy die gene / die boorz Christus gehouden wierd / of ten minsten van anderen zoo hy genaamt is / die zelve Jezus / zeg ik / ter dezer plaats van Jozefus genoemd wierd een zekere Jezus. Daarenboven die ondermaarde zekere Jezus word in dit getuigenisse van Jozefus (gelijk men 't hebben wil) zoo beschreven / als of hy ruim alle de oude Profeten had overtroffen. Ik kan verhalven niet nalaten uit te roepen / O geweld der waarheid ! hoe groot eest schyanderheid / en hoe vaardig een geheugenisse hebben zy van nooden / die dusdanige kunsjes trachten uit te voeren ! En hoe achteloos is Jozefus (indien men den uitbinder van dit bedrog wil gelooven) dat hy een Man / die in zijne geschiedenis / welke hy van den ophomst zijn 's Volks af / tot zijnen tijd toe voltooit heeft / een' boorznaam Persoonsoonaadje geweest is / niet zoude kennen ? Met wat oordeel is ook het volgen-

gende geschreven / Indien men hem een mensch mag noemen? En wat is doch de reden van twijfeling? Om dat hy / zegt hy / een werker van wonderlijke werken was. Wel dan / nademaal hy 't zoo hebben wil / wy zullen na dezen ook moeten twijfelen / of men Mozes / Elias / en Elizeus / Goden of menschen moet noemen / want deze zijn ook werkers van wonderlijke werken geweest. Dochders / alshy zegt / Indien men hem een mensch mag noemen: wat wil hy dog daar mede anders te hennen geben / dan dat de Heere Jezus God was? waar in die godbzuchtige bedzieger zwaarlijk misdoet. Want de Joden hadden zelfs geen gedachten / dat de Messias / of Christus / God zoude zijn / maar een zeer / hoogtreffelijk Doxst uit den zaden Davids. Daarom lezen we dat de Farizeen zoo berispt waren / toen Jezus hen aldus vzaagde. Wat dunkt u van Christus? wiens Zone is hy? Zy zeiden hem, de Zone Davids. Toen sprak hy: waarom noemt hem David dan in den geest Heere, zeggende: De Heere heeft gezegt tot mijnen Heere, zit aan mijn rechterhand, tot dat ik mijne vianden zal stellen tot een voetbank uwer voeten? Indien David hem dan Heere noemt, hoe is hy zijn Zone? En niemand konde hem een woord antwoorden: en niemand durfde hem van dien dag af iets vragen. Daar op volgt terstond een droevige en baatse aardigheid: een Leeraar van menschen, die * gaarne de waarheid

* anders
met yer-
maak.

88 Vermakelijkheden der

hooren. En op 't gene daat aan volgt: Dewijle de goddelijke Profeten, deze en ontallijke andere wonderheden van hem voorzegt hadden. Wat zal men daar anders op zeggen / dan dat hy / die dit geschreven heeft / ten' ultiemen top van zotterny geraakt is ? want gelijk die dingen zeer wel van een Christen zouden gezegt worden / alzo wie kan gelooven / dat dat van een Joods Driester geschreven word ? Zeker ik hebbe my menigmaalen verwondert / dat 'er niet d' een of d' ander opgestaan is / die schreef / dat Jozefus / de plechtigheid der Joodse Godsdienst verlaten hebbende / zig in klein Azien by Sint Jan den Evangelist begeben heeft / en aldaar de meesten van zijn volk / of dienst / die door Pontus / Galatie / beide de Frygien / Lydien / Jonien enz. Verstrooit waren tot de kennisse van 't Euangely gebracht heeft. Lieben Hrer ! met hoe baardige ooren zoude dat aangenomen zijn geweest ! Maar laten wy onze gedachten elders heen wenden. Deze plaats / hoewelze in 't eerste zeer breed schijnt / en met een goedschijnend aanzien den gapenden lezer aanhaalt / is echter niet dieze schijnt. Want men kan vooz zeker houden / dat een Jood / die geloofst zoude hebben / dat de Heere Jezus de Christus was geweest / alle de krachten van zijn verstand en geest alhier zoude hebben byeengehaalt / en veel meer / ja veel vaster dingen geschreven

ben van den Messias / dewelke nament-
 lijk van de Patriarchen en Profeten zoo
 lang verwacht was geweest : die het
 laatste einde der Mozaïsche wet was :
 en die in 't gemeen geloofd wierd het
 Joodse rijk / dat doo; zoo vele ongebal-
 len geschokt was / te zullen herstellen.
 Zoude het dan Jozefus genoeg zijn ge-
 weest / om de verlossinge der Joodse
 Volkere / zijne landsgenooten / aan
 de werreld bekend te maken / zoude
 het / zegge ik / genoeg zijn geweest te
 zeggen deze was de Christus ? de Grie-
 ken / om welker wille Jozefus vooz-
 namentlijk de boeken der Oudheid be-
 schreeven heeft (want hy zegt in zijn
 voozreden : Dit tegenwoordige werk heb-
 be ik ondernomen , dewijle ik oordeelde ;
 dat het dan Grieken niet onaangenaam
 zoude zijn) de Grieken / zeg ik / kon-
 den hem genoeg met verlosf vragten wat
 vooz een ding dat Christus was ? De-
 wijlze zelf dat woord niet herstonden /
 gelijk men uit sommige van de ouden
 kan aanmerken / dewelke liever Chre-
 stus als Christus wilden zeggen ; om dat
 Chrestus betekent ; goed en nut , en Chri-
 stus ; besmeert (of gezalft) daar het te
 Athenen of te Roomen geen gebruik
 was de Koningen / of Opperpriesters
 te zalven. De Grieken / zeg ik / had-
 den konnen onkundig zijn / hoedanig /
 en hoe groot de noodzakelijkhaid / of
 nutheid van Christus komste zoude zijn :
 hoedanig zijn dienst zoude zijn / en wat

96 Vermakelijkheden der
 booz een levens manier onder zijn rege-
 ringe moest ingestelt worden ; en vele
 andere dingen meer / die ik willens en
 hoerens boozhp ga. En zoude het dan
 genoeg zijn / dat Jozefus / omme alle
 deze dingen uitleggen / zeide ; deze
 was de Christus ? Dat zal ik morgen ge-
 looben / maar hebden niet / gelijk Bar-
 ras zegt. Zekerlyk / Jozefus is van
 die boozzichtigheid / dat hy zig nooit in
 een zake van zoo groot een gewicht zou-
 de hebben misgrepen / en zoo lichtelyk
 niet hebben overgeskapt dat gene / 't welk
 hy / behalven andere dingen / van den
 sskomst zijn 's Volks zeer naauwkeu-
 riglyk had moeten herhalen. Maar
 ebentwoel / nademaal hier boven gewag
 is gemaakt van Joannes des Doopers
 lofspraak / zal 't niet 't onpas komen /
 op dat dit geschil te meerder licht kryge /
 het zelbe te ontbouwen / en als dit zal
 gelezen zijn van menschen die van een
 byp en ongebonden hart zijn / zoo zal
 d' er misschten geen minder onderscheid
 tussen beiden gebonden worden / als
 tussen Joannes en den Heere Jezus /
 't zy dat men lette op het uitzuhsel van
 spreken / of op de kracht en gewicht der
 bedenkinge. Het luid aldus in 't 18
 boek. hup. 6. Indien tijd waren d' er , de-
 welke meenden , dat door Gods gram-
 schap omgekomen was 't leger van Hero-
 des , dewelke nu rechtvaardige straffe leed,
 om dat hy Joannes , toegenaamt de Doo-
 per , gedood had. Want Herodes had la-
 ten

ten dooden dezen Ioannes , een zeer vroom man , die de Ioden vermaande , dat zy door de oeffeninge des deugds tot den Doop zouden komen , onder malkanderes onderlinge rechtvaardigheid oeffenode , en de plichten der godvruchtigheid voldoende. Want dat dan de Doop Gods zoude aangenaam zijn , indien zy dezelve gebruikten , niet om vergiffenisse van sommige zonden te erlangen , maar alleen toe de reiniging des lichaams , als hebbende hunne harten eerst door gerechtigheid gezuivert. Ik bidde u / wat gelijkenheid is 'er tuffen die d'roebige lofspraak van Christus / en dit allerdoozluchtigste getuigenis ?

Maar een ding is 'er / 't welk geenints behoort doozb'gegaan te worden ; Als de Heere Jezus van Jozefus / gelijkh men 't gemeenlyk hebben wil / dooz Christus gehouden is / hoe kan het dooz zijn / dat in die getuigenis / die aantfonds b'gebracht is / geen gewag wordt gemaakt van de doozhoopinge van Joannes den Dooper ! O zeer vermaarde Chabzool / al wie deze plaats van den Heere Jezus ons hebben willen op den mouto spellen / zijn voor waer zoo loos niet geweest / als wel in zulke een bedroge te vrouwen had betaamt. Ik ken d' er wel velen van onzen tijd / die / byaldertze 't beilig mochten doen / busdantig eenhunsje heel anders zouden bestekert. Want hadden zy in dit getuigenis van Joannes niet behooren iets tuffengestrooft

92 **Vermakelijkheden der**
trooft te hebben / waar in ten minsten
tets van Jezus gesproken wierd? Maar
hy / die 't selbe geschreeven heeft / heeft
zonder twijfel (gelijk de Terentiaanse
Dabus) gehoopt / dat de Goden dit werk
zouden helpen. En noch ebenwel zou-
de men dat verdichtsel hebben konnen
wederleggen / gelijk ik aanstonds zal
toonem: Doozts / op dat ik dit in 't
boorzpgaan zegge / is 'er geen reden /
waarom iemand dit getuigenis van Jo-
zefus wegens Joannes zoude trachten
te verworpen. Want ik ben genoeg
berzekert / dat Joannes hy de Joden
een groote achtinge had bekomen / niet
alleen om dat wy in 't Euangely lezen ;
Wy vreezen de menigte. Want alle men-
schen houden Joannes voor een Profeet:
Maar om dat ik zeer wel meen te weten /
dat zijne plechtigheid (namentlyk van
den Doop) langen tijd geduurt heeft / en
dat Jozefus zelfs in die onderwijzinge
gewees is / onder een zekeren Meester /
die Banus genoemd wierd. Zie daar /
waar op ik het zegge. De plaats is in 't
boek van Jozefus wegens zyn eigen le-
ven. Als hy gezegt heeft / dat hy drie
sekten had bezocht / die toen ter tyd hy
de Joden in zwing gingen / zoo van
Farizeen / Sadduceen / en Effeen / dan
voegt hy 'er dit by: Puthomenos tina Ba-
noun onoma kata teen eremian diatribein &c.
Als ik bevonden had , dat een zekere Ba-
nus in de woestijn leefde , hem zelve klee-
dinge van de boomen verschaft , en van
zelfs

zelfsgewassen voedsel nuttigde, ook by nacht en dag menigvuldige koude wassingen gebruikte om de zuiverheid (dit is aanmerkelijk om 't gene terstond bygebracht zal worden) en kuisheid des lichaams te bewaren, hebbe ik deszelfs inzettinge begonnen na te volgen: en, hebbende in zijne t'zamenwoning drie jaren doorgebracht, als ik nu die dingen, die ik begeerde, volbragt had, ben ik weder in de Stad gekomen.

Het konde dan niet anders zijn / of Jozefus / die by na dezelve / of gelijke oeffeninge als Joannes gebruikte / nabevolgt had / moeste zoo groot een man prijzen. Doeg hier by de plaats van Origines uit de boeken tegen Celsus: De Ioden, zegt hy / voegen Ioannes met Christus niet te zamen. Nametlijk den eenen prezen zy / den anderen niet. Waar uit / gelijk ik vorens zeide / lichtelijc wederlegt konde worden het bezierfel der * boozloopinge / indien 't van eenigen brouwen bedrager ingeboert was tot lof van Joannes / dewelke by Jozefus gelezen word. Maar niemant behoest te denken dat Banus geweest is een Dagdooper / 't welk ik wete / dat sommigen in den zin heeft kommen konnen. Dog zoodanig iets kan men niet berzekereren. Want die sekte van de Dagdoopers / gelijk blijkt uit Epifanius / dewelke in 't 1 boek zegt *doctores ouch beneken &c.* Gebruikte de wassingen niet tot zuiverheid en schoonte des lichaams

* prodromia.

94 Vermakelijkheden der

chaams, maar om de zonden af te wiffen. Maar Vanus oordeelde dat men recht anders moest doen / gelijk uit de boven-berhaalde plaats van Jozefus blijkt; en alzo was hy aangaande de waffinge (volgens Jozefus) met Joannes in een en't zeibe geboelen. Derhalven kan hy onder de Dagdoopers niet gestelt worden. Maar laten wy wederkeeren tot ons booznemen.

Hy zal het. grootelyks de moeite waardig zyn / onderzocht te hebben / hoe boorzichtiglyk dit reurgezang is-ker op deze plaats van Jozefus / als elders geschreven is. Zeker / op dat th de Latynse eenboudigheit gebruikte / deze mistakinge kan de uergens met meer dwaasheid begaan worden. -h Zal de zaak zelfs met weinige woorden ont-komen. In dat deel der geschiedenis-se / waar uit deze getuigenisse van Jo-zefus boorzeghacht word / worden twee ongetallen verhaalt / welker beschry-binge niet noodig is hiet byeen te ha-len. Als Jozefus d' eerste heeft af-gehandelt / voegt hy 'er deze woorden by; *Kai houtoou paretai hee stasis.* En alzoo eindigde deze oproer. D' Andere / die eerst in 't 5 hoofddeel word beschreven / voegt hy aan de boozte met deze wooz-den. *Kai kupo tous autous chronous &c.* Ontrent den zelven tijd heeft noch een an-der ongeval de Ioden ontroert. Wie kan zig dan genoeg verwonderen oer de on-noozelheid van die man / die ons heeft

305

zoeken te bedriegen? Want die geschied-
denissen moesten niet van een gebroken
worden: niets minder. Maar men
had een andere bequamer plaats moeten
zoeken / en deze godbzuchrige bedriege-
ry aan 't einde van 't 5 hoofddeel geslank
hebben / alwaar Jozefus schryft / dat
Pilatus van Vitellius uit Jodenland
na Roomen was gezonden / om zig voor
Libertus te verantwoorden / tegen het
gene ten zynen laste ingezacht was :
En daar had hy 't een of 't ander dooz-
luchtig getuigenisse moeten inslappen /
byna op dezen zin (want waarom zou-
den wy ook niet iets mogen bezieren.

Men mag 't den jongen wel vergeven.
Dat zy den Oud'ren na gaan streven)

*Outos d' ekeinos estin ho Pilatos hostis teos
Ioudaian epitropouon Ieesoun ton Nazareitou
tois eschatois exeemiosen , hou tinos andros
ouden oudepote eiden ho bios pleionos axion.
hothen dee kai ouk alloos mechri tou nun ho
christos huparxai enomisthe.* Deze is die
Pilatus, dewelke, Landvoogd van Judea
zijnde, Jezus den Nazareer met de dood
gestraft heeft; Een man, als welke nie-
mand in zijn leven meer waardig is geweest:
Waar van daan dan, en niet anders, noch
op dezen huidigen dag gemeent is, dat Chri-
stus noch leeft. Dan had hy behooren te
verklaren de meeste dingen / die wy by
de Evangelisten lezen van den Heere
Jezus gedaan te zijn; en met een heer-
lijks

lyke reden te toonen wat Christus was : hy had ook behooren de beloften van hem uit de oude Profeten van alle eeuwen optohalen / en uit te pluizen ; maar ebentwel met zulk een voorzorge : dat 'er eenig verschil tuffen de heilige schrybers en Jozefus was obergelaten / op dat iemand / die wat snediger was / 't bedrog niet zoude konnen rieken : en als hy dan dat bedriegelyk konststuk geleerdelyk / en meesterlyk hadde volwozocht / dan had hy 'er 't volgende moeten byboegen.

Kai toi ouk eme touto dielathen , hoi aedistheesontai tois hup' emou graphomenois hoi deemotai , malista de pantoon hoi Pharisaioi , hoon heis kagoo tunchanoo oon. All' ouk esti pros gennaiou sungrapheos teen aleetheian prodidonai &c. Hoewel 't my niet onbekend is , dat mijne landsgenooten , door dit mijn schrijven gestoort zullen worden , en wel meest van allen de Farizeen , van welken ik een ben. Maar het past geen rechtschapene schrijver de waarheid te verraden.

Indien die schijndeugd / van wien deze hedendaagse treurzang gemaakt is / dusdanige of een andere reden Jozefus had aangenaait / wie zoude niet zweeren / datze van Jozefus eigene hand was ? Maar dat had in tijds behooren gedaan te worden ; want / gelijk wy hier beneden zullen zien / indien iemand van d' Ouden / Jozefus noch niet bedrogen gezien had / dan zoude dat bedrog geen gedrog getweest zijn / want men zoude het hebben konnen wederleggen.

Het

Let nu hier op (want top zullen nu op de zake aanhouden) als Hieronimus in zijn naamregister van de heereijke schryveren deze plaats in 't Latijn zonde overzetten / heeft hy het niet vertaalt deze was de Christus, gelijk in 't Grieks gelezen word / maar; deze wierd geloofd de Christus te zijn. En waarom dat dogt? Namelijk die zeer schandere man / en wien de bedrageren der boeken wel bekend waren / dacht / dat zulk een zeggen in den mond van een Joods mens al te hard was: Daarom heeft hy het wat getracht te verzachten / dewyl hy 't wezen van de zaak na 't gevoelen / en d' achinge der menschen / overgebracht heeft / en daar hy had moeten zeggen; hy was de Christus, schaamde hy hem quansuis / en schreef: hy wierd geloofd de Christus te zijn. Maar **G** hoe bzaaf is dat! want hy heeft het bedrog door 't zelve middel ontdekt / met welk hy het getracht heeft te bedekken.

Justinus Martijr (die van Martinus Polonus / niet zonder groote buitensporigheid genomen word door dezelfde Justinus / die de geschtedeniffen van Trogus Pompejus tot een kort begrip heeft gemaakt / en / 300 men dien Polonus gelooven wil / deszelfs leerling is geweest) deze Justinus / zeg ik / zijnde een Grieks schryver / van Platonos aanhang / een Samaritaan van geboorte / bloeyde ten tijde van Antoninus Pius (want aan hem heeft hy zijn

98 Vermakelijkheden der
 verantwoordinge geschreven) ontrent
 het jaar van Christus 142. Deze heeft
 een boek geschreven / zeer naaukeurig
 boozwaar / na dien tijd / waar uit / op
 dat ik dat ook in 't boozbygaan helpe
 heugen / Eusebius onbeschaamdelyk
 genoeg uitgeschreven heeft / 't geen hy
 van de * Voorwezentlykheid van Christus
 zegt in 't 1 boek van zijn Kerkelyke Hi-
 storie. In die samspraak / of in dat
 boek / dewyl hy boozhad zekeren Cyp-
 ron / een Hebzeendo / tot ons geloof te
 bzingen / heeft hy niets onbezoeft ge-
 laten / maar zijn gedachten overal op
 laten gaan. * Ja zelfs ('t welk ik my
 schams te verhalen / en ik zoude het niet
 doen / ten zy het de moeite waardig
 was) als hy tot de versmadinge van 't
 kruis komt / heeft hy doozal te groote
 liefde van godsbzugt verblind zijnde
 geen zwartigheid gemaakt om een plaats
 uit David hy te bzingen in den * 96 Ps.
 (volgens Justinus. de 95) met deze
 woorden *Eipate en sais ethnesin ho Kurios*
ebasileusen apo tou xilou, dat is: Verkon-
 digt den volkeren, de Heere heeft gere-
 geert van 't hout: welke laatste woorden
 van 't hout; waar aan het geheele beboghs
 van de zake die hy boozgenomen had /
 hing / nergens te vinden zijn / en noch-
 tans zingt men huldensdaags [dit ge-
 zang in de Kerk]

* *pron*
parxis.

* De lezer
 zie mijne
 aanteeke-
 ningen op
 Erasmus
 Samen-
 spraken.
 door my
 in 't Duits
 vertaalt
 Pag. 166.

Dit

*David fideli carmine
Dicens in nationibus
Regnavit a ligno Deus.*

Dat is :

[Om de woorden in den rechten zin te bertalen] David in zijn trouwhartig gedicht zeggende by de volkeren, God heeft van 't hout geregeert. En dat is zoo wonder niet / want het geschied op 't gezag van Certulliaan / enden Paus Leo / dewelke / na Justinus / den Psalmist dus hebben durven bybrengen. Maar laten wy tot de zaak wederkeeren. Deze Justinus dan / daar hy in zyn geheele samenspraak / die zeker lang genoeg is / en waar van iemands long wel hygen zoude / allerley bewijsredenen opgehaalt heeft / met welke hy zoude kunnen bewyzen / 't gene hy had voorgomen / is het wel gelooffelyk / dat hy die plaats van Jozefus zoude hebben overgeslagen / indien ze / ten dien tijde hy Jozefus te vinden getweest was? Maar / zult gy zeggen / Justinus kende mischien Jozefus niet. Ja maar / zeg ik / dewyl hy een Samaritaan getweest is / hoe kan men gelooben mogelijk te zyn / dat hy de schriften van Jozefus niet zoude kunnen? dat 's voorzwaar ongelooftelyk. Maar / op dat niemand berlegen sta / laat hy Justinus Marsy voorbladeren ; hy zal bevinden / dat Jozefus van hem wel gelezen is ;

G 2

want

want ik gedenke / dat hy hier en daar van hem woord bygebracht. En wat zou d'er krachtiger zijn tegen een Joods mens als het getuigenis van een Joods Priester; en dat van zulk een / wiens naam en schriften altijd een groot gezag gehad hebben? Maar men behoort zig niet te verwonderen / dat die van Justinus Martyr niet gedaan is: want Jozefus had niet alleen die dingen niet geschreven die men hedensdaags leest / maar hy had vlak tegen den Heere Jezus geschreven / gelijk strax aan een pder zal blyken: 't welk verre af is van't geboelen van onze menschen. Want Jozefus was van die meening / die hem hedensdaags toegeschreven word / t'eenemaal byzind.

Maar hoe? heeft niet Certulliaan / die onder den Keizer Severus schreef / een geheel boek tegen de Joden gemaakt? en van deze getuigenis van Jozefus zwijgt hy als een mof: 't welk nochtans die gene / dien den aart van Certulliaan bekend is / heel anders zullen gissen. Misschien mogt iemand zeggen / gelijk van Justinus / dat Certulliaan Jozefus niet gelezen heeft: maar ik zegge / dat die gene / die daar aan twijfelt / Certulliaan nooit doorgelezen heeft / om dat ik wisselijk wete / dat Jozefus van hem in zijn Verantwoordinge bygebracht word.

Hoe? waarom maakte Klemens d' Alexandryner / die men ook weet dat

oaber

onder Seberus geleest heeft / geen gewag van dit getuigenis: en nochtans had hy Jozefus gelezen / gelijk uit het * Stroo-
matea.

Noch meer. Celsus / een Epiku-
rees Filosoof (die zelve / aan wien Lu-
ciaan / gelijk we t' eeniger tijd zullen
bewijzen / zijn zeer aardig boekje / Pseu-
domantis genaamt / ten tijde van den
Keizer Commodus heeft gezonden) heeft
eertijds tegen de Christenen geschreven.
Origines (die onrent den jare van
Christus 256 gestorven is / soo als uit
Eusebius blijkt) heeft deszelfs boek /
't welk de Ware Reden genoemd wierd /
wederlegt / sprenghalende hier en daar
van daan allerley bewijsredenen / en dit
is onder de werken van Origines / na
mijn oordeel / verre het fraeiste / en
doorzuchtigste. Maar! Is Origines
zoo ongedachtig geweest / dat hy tegen
een heidens mensch / die 't gezag der
heilige boeken verwierp / niet zoude ge-
bruikt hebben het getuigenis van Jozefus /
een Joods schryver / en wiens
gezag zoo groot was!

Daarenboven / opaldien Jozefus ge-
schreven heeft / dat de Heere Jezus de
Christus was / moest men hem dan niet
voor een Christen gehouden hebben? Ik
spreek na den mens. Want God / die
alleen de Hartekanner is / weet / of hy
als een historpschryver schreef / dan of
hy 't met den mond ter zaligheid beled:
maar de nakomelingen / dit getuigenis

se lezende / moesten ongetwijffelt meenen / dat hy een Christen mensch geweest was. En nochtans Theodoretus / Bisschop van Cyrus (gelijk de doozlezene man Joannes Valleys my dooz byleken behend gemaekt heeft) zegt in zijn laatste aantekeningen op *Daniel Ioosepon ton hebraion ou dexasthai to christianikon beerugma*. Dat Iozefus, de Hebréer, de kristelijke prediking niet aangenomen heeft. En hoe zoude doch Theodoretus dat hebben kunnen schryven / indien hy by Iozefus gebonden had 't gene wy hedensdaags lezen; Deze was de Christus. Theodoretus zoude t' eenemaal het tegendeel hebben kunnen zeggen; namentlijk dat het scheen / dat hy een Christen geweest was. En wat aangaat den ouderdom van Theodoretus / die word hier uit getoeten / dat hy in de derde Efezische Kerkvergadering / en ontrent 20 jaren daar na in die van Chalcedon geweest is in den jare na Christus 451.

Maar wat moet men van Potius oordeelen? deze heeft in 't midden en volste van de negende eeuw geleefd / en is / gelijk Zonaras van hem schryft / in de letteren, zeer vermaard geweest: hy had Iozefus schryften zeer naarstiglyk gelezen. Hy heeft het gene hem aanmerkelijk scheen daar uit gekipt / zijn oordeel over Iozefus gegeven / en zijn leven verhaalt. Hoe? is 't wel waarschyneelyk / dat die schryber een plaats van

kan zoo groot een gewicht zoude hebben overgeslagen ? Indien Potius gezien had / 't gene wy hedensdaags by Jozefus lezen / hy zoude die zekerlyk hebben aangeteekent / want hy is een man van zeer snedig en uitgelezen oordeel / of / zoo hy die heeft gezien / en nochtans niet aangeteekent heeft / het is een groote bewijsreden / dat hy gemeent heeft / dat het enkele bedzienger was. Maar ! maar ! zult gy zeggen hoe groot een naarstigheid moeste dat zyn / dien niet wel iets zoude konnen ontvallen ? Ik zal dat ook toestaan ; maar om dat te verzoeken / 't gene ik nu zal zeggen / wat kan der dog bygebracht worden ? Potius zegt tit: 48 dat hy gelezen heeft het boek / 't welk Jozefus heeft geschreeven van het Heelal , of van alle wezenlykheid , of van alle oorzaak , en daar na boegt hy 'er by ; *diexesi kai peri tees kosmogonias* &c. dat is : Hy spreekt ook kortelyk van de makinge der Wereld ; en van Christus , den waren God , spreekt hy byna als wy : hy geeft hem zelf de benaming van Christus , en hy beschrijft buiten berispinge , die onnoemelijke voorttellinge uit den Vader. Daar op zegt hy terstond : Welke zake misschien iemand reden van twijffeling geeft , of dit een werkje van Jozefus is. Dit welke plaats van Potius ik gisse / dat Jozefus beschryvinge der oudheden / in welke wy hedensdaags het getuigenisse wegens den Heere Jezus lezen / verminkt is geweest

104 Vermakelijkheden der
 in 't boek van Fotius / en dat 'er uitge-
 nomen is geweest / 't gene Jozefus te-
 gen den Heere geschreven had (want hy
 had tegen Hem geschreven) anders zou-
 d' er geen reden altoos geweest zijn om te
 twijffelen aan den maker van dat boekje/
 't welk 't opschrift had wegens alle we-
 zentlijkheid. Want indien iemand ge-
 zien had de plaats van Jozefus / in
 welke hy ontkende dat de Heere Jezus
 de Christus was (welke plaats van de
 eerste Christenen na de dood van Or-
 gines wechgenomen is) zeker hy zoude
 nooit getwijffelt hebben / of dat geschrift
 van alle wezentlijkheid van den Joodsen
 Jozefus was : dewijl in 't tegendeel
 klaarlijk zoude hebben kunnen blijken /
 dat beide de boeken van een en dezelve
 schryber niet konden zijn / om dat de
 Heere Jezus van den eenen word ge-
 houden voor de Christus / en van den
 anderen niet. Maar 't geen Fotius
 daarbyboegt / snijd alle reden van twijf-
 felen / en twisten t' eenemaal af ; want
 hy zegt : *Heuron de en paragraphais hoti ouk*
estin ho logos Ioosepon &c. dat is : Maar
 ik hebbe in aanteeckeningen bevonden , dat
 het niet was het werk van Jozefus , maar
 van een zekeren Kajus , een Ouderling te
 Roomen wonende &c. Want dewijl het
 werk zonder opschrift nagelaten was , heb-
 ben sommigen het Jozefus toegeschreven ,
 sommige Iustinus Martyr , sommige Ire-
 neus &c. Dit het gene hier boven van
 ons bygebracht is / word bewezen / dat het

het hedensdaagsse getuigenis wegens de-
zen Heere Jezus in 't boek van Fortius
niet geweest is : andersints zoude hy dat
gebruikt hebben / om te bewijzen dat
dat boek van alle wezenlijkheid, het werk
van Jozefus was.

Maar Fortius spreekt daar teenemaal
tegen aan : want om dat in dat boek veel
ter eeren van den Heere Jezus gezegt
wordt / daar uit zegt hy dat'er reden is
om te twijffelen / of dat een werk van
den Joodsen Jozefus / of van Kajus
was. En op dat wy dit ook in 't booz-
bpgaan zeggen / de Onderling Kajus
is die gene / van wien Euzebius in de
kerkelyke historie gewag maakt / en
die allereerst geoordeelt heeft dat de brief
aan de Hebreen van Paulus niet was /
gelijkerwijs na hem Hippolytus / in
zijn boeke tegen de Ketterpen / gelijk
uit den zelven Fortius blijkt. Welke
Fortius nochtans dat oordeel elders mis-
prijft.

Maar nu moeten wy tot Origines
komen. Hoewel 't gene van ons hier
boven is bpgbracht / genoeg bewijst /
dat wy voorgenomen hadden te bewij-
zen ; nochtans / om ons zeggen het uiter-
ste geloof te geven / en de begeerte van
geleerde mannen te voldoen / zullen wy
die plaatsen / door welke wy byzonder-
lijk tot schryben betogen zijn / verkla-
ren. Maar alleenlijk in 't Latijn / de-
wijl ze ny in 't Grieks niet te boren
quamert. *In tantum, ait, in populo reful-*

fit hic Iacobus propter justitiam, ut Iosephus, qui viginti libris descripsit antiquitatem Iudaeam, dum vult causam adducere quare Iudaeorum populus tam acerba passus fit, ut etiam templum subverteretur, dixerit, per Dei vindictam haec illis evenisse, ob ea quae in Iacobum fratrem Iesu, qui dicebatur Christus, ausu fuerant. Quodque mirum est (verba sunt Originis) cum non probaris hanc sententiam, Iesum nostrum, fuisse Christum, nihilo secius Iacobo tam magnificentum justitiae testimonium praebet. Dat is: Tot zoo verre, zegt hy / heeft deze Iakobus by den volke om zijn rechtvaardigheid uitgeblonken, dat Iozefus, die in 20 boeken de Ioodse oudheid beschreven heeft, als hy de oorzaak wil bybrengen, waarom de Ioden zulk een ellende geleden hebben, dat zelfs hunne tempel verwoest wierd, zegt, dat hen zulks door Gods wrake overgekomen is, om het gene zy tegen Iakobus, den broeder van Iezus, die de Christus genoemd wierd, hadden bestaan. En dat te verwonderen is (dit zijn de woorden van Origines) hoewel hy niet aangenomen heeft het gevoelen dat onze Iezus de Christus geweest is, echter geeft hy aan Iakobus zulk een heerlijken getuigenis van rechtvaardigheid.

d' Andere plaats is gehaalt uit zijn boeken tegen Celsus den Epikureer / en die Iud aldus. *Iosephus, quamvis Iesum non agnoscens pro Christo &c.* Dat is: Iozefus, hoewel hy Iezus voor de Christus niet erkent, enz. Hoe? spreekt Origines hier niet openlijk / en welsprekende genoeg?

noeg? Wat kan meer ontwijffelbaar /
 wat kan onbetwifelbaarder zijn? In-
 dien 't mijn manier was / de zaak zelfs
 met een lange reden uiteenzeyden / niets
 zoude my lichter zijn; maar 't is my
 genoeg mijn belofte te hebben nageho-
 men / en geroont / dat ik niet lichtbaar-
 diglijk (gelijk ik bemerkte sommigen te
 berispeden) onlangs in de aantekening-
 en op Peregrinus van Lucian hebbe
 bevestigd / dat deze reden / van welke
 nu gehandelt word / in Jozefus inge-
 slanst is van die genen / dewelke / daar
 ze wel gehart waren / meenden / dat
 het getuigenis van Jozefus tegen de
 heidnenen / die de heilige boeken geen ge-
 loof gaben / groote kracht zoude heb-
 ben. Maar het past ons niet quaad te
 doen / op dat daar uit iets goeds zoude
 spuiten.

Ik late nu na te zeggen / hoewel 'er
 dat overig is / wie / en hoe groot een
 man Origines geweest is. Want waar
 toe bog? dewijl dat zeer naaukeurigh
 van de ouden gedaan is. Hy heeft aller-
 meest geleeraart / en geschreven / en dat
 in de moepelijste tijden: hy heeft de
 waggelende kerk met zeer stantvastigen
 arbeid / en onbermoeden pber onder-
 steunt / zijnde een zeer scherp opzoeker
 van boeken ('t welk hyzonderlijk tot de
 regentwoordige zaak dient) eindelijk van
 zoo groot een voortreffelijkheid in de
 letteren / dat hy zelfs verdient heeft
 geprezen te worden van Bozprius / een
 man/

108 Vermakelijheden der
 man / zoo d' er een geweest is / die den
 Christelijke Godsdienst / en deszelfs
 onderhouders zeer blandig was. Waar-
 omme wy het getuigenis van dien Man
 niet behoeven te houden van zoodant-
 gen soort te zijn / als 'er dagelijks uit de
 leugenachtige schryveren voortgebracht
 worden. Want hy is ook nooit onder
 dat getal gerekent geweest / op dat ik
 anderen overslae / of van Hieronimus /
 of van Erasmus / zeer snedige waar-
 deerders van dusdanige zaken : maar
 van den eenen is hy deftig geprezen / en
 van den anderen doorgaans in zijne aan-
 teekeningen op 't Nieuwe Testament de
 voornaamste der Godgeleerden ge-
 noemt.

Ma dat van ons / gelijk het blijkt /
 genoeg bewezen is / dat in dit getuige-
 nisse van Jozefus de nakomelingen be-
 drogen zijn / zoo schijnt 'er nu dit eenige
 overig te zijn / dat niemand my vraagt /
 op wat tijd ik vermoede deze * bplap-
 pinge geschied te zijn ? welke zake lich-
 telijk kan uitgebonden worden : want
 ik zoude wel durven zweren dat het 't ze-
 bert Origines tijd tot die van Eusebius
 toe gedaan is. Origenes bloeide on-
 trent den jaer 222 en een weinigt later.
 Maar Eusebius onder Konstantijn de
 Grooten. Voorts blijkt het uit het gene
 van ons hier bovens is geschreven / dat
 die vervalsing in Jozefus boeken noch
 niet ingekropen was / ten tijde als Ori-
 gines schreef : derhalven moet het nood-
 zake

* paran-
 theseema.

zakelijck blijken / dat het geschied is tus-
 sen dien tijd / die van Origines tot op
 Euzebius verloopen is. En ik zoude
 byzonderlijck wel gelooven dat Euzebius
 de uitboerder van dat bedrog was. Dooz
 eerst is 'er niemand van alle die genen /
 welkers schriften tot ons gekomen zyn /
 die dooz Euzebius / het allerminste ge-
 mag van dit getuigenis maakt: en daar-
 om is 't niet billijck / zoo als my dunkt /
 dat het vermoeden van deze bezegery
 op iemand anders zoude gelegd worden.
 Daarenboven / wat schozte d' er aan /
 dat Euzebius [de boeken van] Orig-
 nes niet bligtiglyck doozlas? 't welk in-
 dien van hem gedaan was / hy zoude
 ongetwijfelt geleert hebben wijzer te
 zyn. Ik hebbe ook daar by dikwils be-
 vonden dat die schryber liever de schijn /
 als de geloofwaardigheit volgt. Het
 is wyders in hem een zeer groot gebrek /
 dat hy / als hy iets doozgenomen heeft /
 met een hardnekkige stoutheit bybeert;
 't welk men kan aanmerken in alle die
 genen / die dooz een onboozigtige lief-
 de der waarheit verboert worden. Want
 (dit zal een staaltje zyn) wie moet niet
 lachen ober dat dwaaze gevoelen des
 mans / dewelke meent / dat het gene
 Filo de Jood van sommige Godsdiens-
 bespiegelende Joden geschreven heeft /
 verstaan moet worden van de eerste
 Christenen / die hy na Markus / de
 leerling van Petrus / stelt? En om dit
 dooz te dzingen / hoe veel waters maake
 Euze-

110. Vermakelikheden der
 Euzebius niet buil? Ondertuffen kan
 iemand / die maar tamelijk geleerd is /
 lichtelijk doozien / dat'er niets be-
 ziert kan worden / 't welk, meer na ou-
 de wijsf praarjes gelijkt; En indien een
 booznaam boozkander der goede lette-
 ren het zelve in zijne aantekeningen
 over Euzebius niet hadde wederlegt /
 wy zouden het naar ons vermogen ge-
 daan hebben.

Ik zal hier noch een ander boozbeeld
 byboogen / om des mans aart t'eene-
 maal te ontdekken. In 't eerste boek
 zijner herkelijke Hiftorie aan 't 8 hoofd-
 deel / alwaas hy handelt van die woer-
 de moord der kinderen / die (van de
 thoejartigen / en daar beneden / gelijks
 de Evangelist zegt) op 't bebel van den
 achterdochtigen Herodes gebod wa-
 ren / schrijft hy aldus. *Hoos d' hama see
 kata tou Sooteerōs heemōon &c.* dat is,
 Voorts hoedanig hy terftond, na 't bela-
 gen van onzen Zaligmaker, en andere kin-
 deren, door een straffe van den Hemel tot
 de dood toe geplazgt is, zal niet ongerijmt
 wezen, hier van acht te nemen op de woor-
 den des schrijvers [Iozefas] dewelke in het
 27 boek der Ioodse Oudheid den uitgang
 van zijn leven naaukeurighijk op deze wijze
 beschrijft. Daar na brengt hy Iozefus
 getuigenisse by / in 't welke / na vele
 dingen / die niet noodig waren uitte-
 schrijven / onder anderen dit gelezen
 word. *Elegeto de oun hupo toon theiazon-
 ton &c.* dat is: De Voorzeggens, en die
 zig

zig verftonden op de wijsheid; en weten-
 ſchap van dergelijke zaken uitteleggen, zei-
 den, dat God deze ſtraffe den Koning had
 opgelegd om zijn veelvoudige godloosheid.
Maar ik bidde u / wat is dit anders /
dan van dit beelb het hoofd afnemen /
om 't zelbe op een ander te zotten ? want
op die plaats van Jozefus word van de
kinderkens / die Herodes gedood heeft /
niet een ſtip gewag gemaakt / maar daar
word gehandelt / van Judas de zoon
van Sarifeus / en Matthias / de zoon
van Margalothus / die dooz 't bebel
van Herodes / als hy nu op zijn ſterben
lag / gedood waren. En nochtans deze
getrouwe Euzebius / hebbende het eene
deel der geſchiedeniſſe wechgenomen /
en de namen van die Wetgeleerden Ju-
das en Matthias nagelaten / bzingt Jo-
zefus als den ſchryber by. Beg my
dog / wat is dat anders / als bedrog
plegen ? Ja zelf de tijden komen niet
over een / 't welk Euzebius ten minſten
had behooren gezien te hebben / indien
hy boozgenomen had de perſonen te ver-
anderen. Want dat dezelve ſchryber
zegt / hoedamig terſtond &c. en noch te
voren zonder enig het minſte vertoe-
ven &c. dat is vals. En hoe zoo dog ?
Om dat het gene aldaar van Jozefus
berhaalt word / eerst zeven jaren na de
kindermoozd geſchied is. En wat zal
men zeggen / als hy de 4 Harderſhout
van Wirgpl dooz een gedeelte op Chri-
ſtus uitlegt / ofte ten minſten berdedigt
dat

112 Vermakelijkheden der

dat men behoorde uitteleggen? (In dat boek / welkers opschrift is; * Konstantijns reden tot de vergaderinge der Heiligen) wie heeft ooit aardiger apenspel zien vertoonen? Ik kan hoorbaar zweren / dat ik in den tijd van 20 jaren / die ik in de boeken zoo van goede / als quade schrijvers besteed hebbe / niets belachelijkers hebbe gezien. Maar onlangs heeft de zeer geleerde meester der tijden Blondel dit alles zeer scherpeijk over den hekel gehaalt in zijn boek van de Sibillen.

Wp't gene ik aarstonds hebbe aange- teekent / zal ik nog een ding hpboegen / waar uit de pdelheid en lichtvaardigheid des mans kan blijken. De H. Lucas zegt in het tweede hoofddeel / dat de Heere Christus geboren is ten tijde der eerste schattinge / of onschrybinge / die van Cyrenius / of Quirinus gedaan is. Maar wat doet hier Eusebius? hp zegt in zijn heerkelijke Historie 1 boek 5 kap. dat deze plaats van Sint Lukas bevestigt wozd door het getuigenis van Jozefus; 't welk het alleronwaarschijftigste / en onbeschaamste is / dat ooit heeft kunnen gezegt worden. Want het is 'er zoo verre van daan / dat Jozefus deze schattingbeschrybing onder Herodes de Grootte zoude stellen / dat hp daarentegen schrijft datze na't verdryben van Archelaus / Herodes zoon / geschiet is / in t. 17 boek der Oudheden in't laatste hoofddeel aan't einde / en in't

18 boek

* zie hier
voren
Pag. 19.

18 boek aan 't eerste hoofddeel / pas in 't
 begin. En nochtans beroept zig de goe-
 de Euzebius op Jozefus. Temp! wat
 een historische getrouwheid / zoo 't je be-
 llest. Ik zoude noch veele andere din-
 gen van 't zelfve merk uit dien schryber
 konnen bybrengen : maar / gelijk ik
 meene / het is zoo veel niet waardig.
 Evenwel / by aldien d' er eenige men-
 schen mochten zijn / die daar aan twij-
 felden / die wilde ik hartelyk gebeden
 hebben / dat zy hem eerst met oordeel le-
 zen / vooz al eer zy iets vonniffen. En
 't waar te wenschen dat alle de schrybers /
 welkers getuigenisse Euzebius by-
 brengt / vooz handen waren : hy zoude
 ongetwijfelt veel minder achtung heb-
 ben / als hy nu by sommige goede man-
 nen heeft. Maar eer ik eindige / moogt
 gy my misschien vragen / of ik oordee-
 le / dat Jozefus eertijds in plaats van
 dit getuigenis tegen den Heere Jezus
 geschreven heeft ? Ik hebbe voozwaar
 niets byzonders omme te vermoeden :
 zoo vele dingen hebben d' er kommen ge-
 schreven worden ; maar 't is my nocht-
 ans daar in zeer waarschyneelyk / dat
 het niet achtergelaten is / 't gene wy by
 Mathews lezen op het 28 Kapittel van 't
 11 tot het 15 vers / vooznamentlyk als
 daar gezegt word ; En dit gerucht wierd
 verspreid by de Joden , tot op den huidi-
 gen dag. Wel te recht tot op den huidi-
 gen dag : want het zelfve wierd byna ge-
 zegt tegens den Heere Jezus / ten tijde
 van

114 Vermakelijkheden der
van Justinns / zoo als blykt uit zyn sa-
menpraak aan Crpson / op twee plaat-
sen ; alwaar hy in d' eene ook zegt ; dat
hy gemeenlyk genoemt wterd de Gali-
leesche bedrieger.

Hy zoude men mogelijk noch moeten
wederleggen 't gene van Baronius ober
dit getuigenisse op 't jaar van Christus
34 en 46 is geschreven / maar ik zal die
moeite sparen / dewyle het genoeg en ten
vollen wederlegt word / indien waar is /
't gene van ons hier boven gezegt is /
En dat hy zegt / dat in zeker oud he-
breutws boek deze gantse getuigenis
uitgeschapt is geweest / is geensints
wonder. Want die gene / die dat deur-
geschapt heeft / zoo 't waar is / dat
Baronius zegt / had het bedrog gero-
ken.

Dit zy metter haast / en met weinige
woorden / in groote schaarsheid des
tyds geschreven. Indien 't van u /
't welk ik hoorwaer zeer wel wilde / zal
goedgekeurt worden / 'k zal zekerlyk
blyde zyn / dat ik u behaagt hebbe : zoo
niet / ik zal my zelfs ook bedanken / dat
ik het gewisse van mijn gemoed hebbe
achterbolgt. En indien 'er eenige zulleit
zijn / dewelke mochten meenen (gelijk
het oordeel der menschen verscheiden is)
dat ik niet vroom gendeg gedaen hebbe /
dat ik deze dingen ophale / die wil ik
gaarne vragan / wat gemeenschap zy
meenen dat 'er zy tuffen licht / en dat
kernisse / tuffen Christus / en Bissal
geen

geen altoos / zoo ik oordeele. En hoe
 bog & moet de waarheid der Chriftelijke
 godsdienst met de beziegerpen van een
 biezachtige bzoornheid samengeboegt
 worden. Zegt dat niet. Andersints /
 waerom nemen wy niet die beuzelacht-
 ge schriften aan / die gemeenelyk onder
 den naam der Sibyllen gelezen worden /
 en andere dergelyke / waar in vele dingen
 waatachtig / en heerlyk van den Heere
 Jezus verhaalt worden ? Als eerijds /
 getylyk wy in de handelingen der H. Apo-
 stelen lezen de geest van Apollo zelde /
 en noch met waarheid / dat Paulus en
 Sila knechten des allerhoogsten Gods wa-
 ren, en dat de weg der Zaligheid van
 hen gekerakt wterd / hoewel die be-
 bziegelyke geest de waarheid sprak / ech-
 ter meende Paulus niet / dat hy die ge-
 twigenisse van nooden had / dewelke
 van een boozen geest uitgesproken wterd /
 die nu al van 't begin des werrelids een
 leugenaar bevonden was.

Alsoo mag ik niet zonder reden / zoo
 ik meene / zeggen / dat wy deze lofspra-
 ke van den Heere Jezus / die uit bedrog
 dooztgesproken is / geensints behoeven.
 Ook bzeze ik / dat die gene / die zeg-
 gen zullen / dat zulx niet zeer godbzuch-
 tighlyk van my gedaan is / zelf niet zeer
 godbzuchtig doen / dat ze zoo lichtbaar-
 diglyk van anderen oordeelen. Ik wete
 zekerlyk / en ik bekenne zelf / dat ik
 van die beschrepylyke en schzoomachtige
 bzoornheid / die ik hedensdaags 't ge-
 meens

116 Vermakelijkheden der
meene volk zoo zeer zie behagen / met
mijn natuur en zeden grootelijks een af-
keer hebbe : maar die kan bewijzen / dat
ik ooit van de plicht van een ware / en
oprechte Godsbzucht afgeweken ben /
wete ik dat 'er niemand geboren is. Na-
mentlijk ik geboele van God niets dat
kleen / niets dat gering is / niets dat
hem tot den dienst van ons lichaam ber-
nedert : Ja maar daarentegen geloofde
ik ook vastelijk / dat die gene / die in de
kerken biddende ellendtgelyk hunne oog-
gen verdraajen / en de handen gedurig-
lyk hemelwaarts heffen / die telkens
zugtende utroepen Heere , Heere , en op
die wijze 't gemeene volkje bedziogen /
hen zelven met een valschen naam van
Godsdienst beveiligen : En dus meene
ik / dat 'er een groot onderscheid is tus-
sen handgebaar / en waarachtige bzoorn-
heid ; tussen een tooneel / en een Werk ;
tussen een tooneelspeeler / en een waren
aanbidder / die / gelyk Christus by
Johannes zegt / den Vader in Geest en
waarheid aanbid. Daar wel zeer
bermaarde man / en gedenkt aan 't ge-
ne / dat van Plato geschryben is.
Kaloon be aleetheia Oo xene kai moonimon.
De Waarheid , O Vrind , is iets fraeis ,
en bestendigs .

Negende

Negende Hoofddeel.

Wat men gemeenlijk door het woord *Tyran* verstaat. En wat het in 't Grieks beteekent. Het zelve woord *Tyrannus*, dat men in de Handelingen der Apostelen Kap. 19. v. 8. leeft, word gemeenlijk uitgelegt voor een eigen naam. Gevoelen van Beza en Erasmus. Dwaze meining van Hieronimus. Of het woord *Tyrannus* alhier niet anders zoude konnen genomen worden, dan voor een eigen naam? Merkelijke plaats uit den Poët Anakreon.

Vraag eens eenigen Hollander / of iemand anders / die niet wel in de Griekse of Latijnsche tale bedreeven is / wat hy doo't woord *Tyran* verstaat / 'k zal my grootelyk bedrogen binden / by aldien hy niet antwoord een Dwingelandten zagste genomen ; of zoo hy zijn meining nader uitzukkende doo't *Tyrannen* niet herstaan zal zulke wreedaarden / hoedanige men beschreeven vind geweest te zijn *Diomedes* / Koning van *Thracien* / en *Buziris* Koning van *Egypten* / welker eerste de vrymdelingen liet slachten / en zijne paarden boozwerpen / en d' ander dezelve tot slachtoffers boozde altaren gebrachte. Of als *Atrous* / die zijn's broeders kinderen liet dooden / en gekookt aan den Vader tot spijs boozdissen. Of als de bekende *Tyran* der *Agris*

Aeneid.
Lib. 8.

118 Vermakelijkheden der
Agrigenters Falaris / die levendige
mensen in een koperen stier liet wer-
pen / en daar onder vter bakten / op dat
hy door 't erbarmelyk geschreeuw des
rampzaligen zigeentger maten een ge-
loep zoude konnen herbeelden. Of ein-
delijk als eene Tyran Mezenis / wiens
gruwzame wreedheid van hem gepl. word
berhaalt / als hy zegt.

*Quid memorem infandas caedes ? quid facta
tyranni*

*Efferas ? Di capitis ipsius , generique refer-
rent.*

*Mortua quin etiam jungebat corpora vivis ,
Componens manibusque manus , atque oribus
ora ,*

*(Tormenti genus) & sanis taboque fluentes
Complexu in misero , longa sic morte necabat.*

Dat is :

Zal ik de gruwzaamheden van dien Tyran
vermelden ?

De Goden moeten 't hem, en zijn geslacht
vergelden !

Hy bond dōo menschen met de levenden
aan een.

d' Een hand op d' ander, mond aan mond,
en been aan been.

(Een soort van pijnigen) dan stikten zy van
etter ,

En storven , dus gequelt , een bangen
dood. —

*h Zwijs

't Zwijge van onzalijke Keizers en
 Koningen / die ons d' aloude historien
 aanwijzen in geen minder wozeedheid als
 Nero kunnen wellust geschept te hebben.
 Zulke / of dergelijke monsters / zeg ik /
 zullen zo met den naam van Tyrān be-
 duiden. Maar het is den letterkundig-
 en bekend / dat het grtekse woord *Turannos*
 eigentlijk beteekent een Koning, Vorst,
 of Alleenheerscher, gelyk het in dien zin
 by de Grtekse schryveren genoot
 woord: *Aristofanes* de Blijspeler noemt
Jupiter Turannos theoon. De Tyrān der
 Goden, en *Athenens* beschrijft de *Wetde*
 te zijn. *Turannos theoon* te *kantbroopsen*. Een
 Tyrān van Goden en Menschen, dat is: een
 heerfer: op dat ik niet vpeenhate een ty-
 ran hier mede ooreenstemmende plaat-
 sen uit de geachtste *Latijsche Dichters* /
 als *Virgyl* / *Horatius* / en andere meer.
 En bewijl het klaar is / dat deze bena-
 minge in 't eerste eerlijk / en geprezen
 is geweest / dog naderhand door aanbās
 bander bozsten boosheid / en wozeeden
 aart in 't algemeen tot schande en ver-
 foesing is verballen / zullen wy hier op
 niet lang staan. 't Is genoeg dit den
Nederduitsen aan te wijzen met een en-
 kele plaats uit *Kornelius Nepos* / die
 in 't leven van *Miltiades* aldus zegt.
Ommes & habentur & dicuntur Tyranni, qui
potestate sunt perpetua in ea civitate, qua li-
bertate usa est. dat is: Alle die genē wor-
 den Tyrannen genoemt, en geacht, de-
 welke een altijd duerendē macht hebben in

120 Vermakelijheden der
een stad, die vryheid gehad heeft.

Cap. 19.
v. 8.

* INTRAN-
nos.

Maar om tot ons booznemen te ko-
men. In de Handelingen der Aposte-
len/ doo? Lukas beschreeben / komt ons
deze naam van * Tyran booz: altoaar
gezezt woerd / dat de Apostel Paulus /
» om dat sommige berhard wierden/ en
» niet wilden gehoozamen / qualijk
» sprekende by 't gemeene volk van dien
» weeg Gods / van hen glog / en zijne
» leerlingen mede daar: van afzonder-
» de / leerarende dagelijks in 't school
» van eenen zekeren Tyrannus. 't Welk
by de gemeene Hitleggeren genomen
woerd booz een eigen naam van zeker
man. Gelijk ook Beza op dit Waars
oldus aantekent. Het woord Tyran is
hier een eigen naam. Erasmus zegt in
zijne aantekeningen / dat de Verklaar-
ders twijffelen/ of het woerd Tyrannus
in deze plaats eenig Overste of Machtig-
ge aantooft / dan of 't een eigene bena-
ming van een mensch is. Maar (zezt hy
bozders) hoe past een school aan, een Ty-
ran? en, indien 't een eigen naam is, waar-
om heeft hy'er dan Tinos [dat is van een
zekeren] bygevoegt? Ik vermoede dies-
halven, dat het een vertrek van eenig voor-
naam man heeft geweest, waar in hy ge-
woon was zijn rust te nemen: vermits
Schola by de Grieken Rust of Ledig-
heid beteekent. Hieronimus, meer op de
woorden, dan op den zin ziende, wringt
de zin zoodanig elders heen, dat hy dit het
school van een Tyran noemt, daar de zaak
niet

niet door bewijzen, maar door macht en geweld gedaan word. Doch dit heeft ook aan Augustinus mishaaft, die ook niet wil, dat men de Ketteren zal dwingen, ten zy dat zy onderwezen worden.

Dus herre onze Rotterdamer. In welke woorden de wederlegginge van Augustijn jegens Hieronimus gedenkwaardig schijnt. Maar dit is buiten ons oogmerk. Ik kan echter niet zien / dat Erasmus eenige reden geeft / waar om dit woord Tyrannus een vooznaam man beteekent. Wat mij aangaat / ik zal mijn gevoelen rondelyk zeggen. Het woord zelf zal ons den weg wyzen. Dat het hier niet moet genomen worden vooz een Tyran / dat is een Dwingeland / of magtig Dorst / toont de reden zelf. En wel te recht vzaagt Erasmus hoe past een school aan een Tyran? Ja hy had niet meer reden mogen vzaagen / hoe is 't te bedenken dat een Tyran zijn school aan Paulus zoude ten beste geven, omme aldaar de Christelijke Godsdienst te prediken? Zoo dat het bovengemelde gevoelen van Hieronimus dwaas en verwerpelyk is. 't Schijnt mij anders wel vooz 't naaste / dat het een eigen naam van eenig man is. 't Welk Erasmus willende ontkennen / juist niet die reden / mijn's oordeels / behoozde hy te brengen / om dat 'er bystaat een zekere, maar om dat Lukas niet gewoon is zoo te spreken / vermits hy doozgaans / by't noemen van personaadjen / zegt een zekere

122 Vermakelijkheden der

keren man met name : een man wiens name was : of diergelijke. Hoewel 't andersints / zegge ik / de geboegelijste beklaring gelijkt / dewijl het bekend is / dat 'er mannen geboeft zijn / die dusdanig een naam geboert hebben. Maar of het woord Tyrannus in een boegelijke beteekenis zoude konnen genomen worden / niet booz een eigen naam / doch niet booz een booznaam man / nochte Oberste / maar een booznaam meester in d' een of d' ander kunst / dat is / een zeker kunstenaar / die in zijn kunst zeer vermaard of uitstekend was / en / tot derzelver oefening / een school / of vergaderplaats hield / (gelijk wy in 't Duits zeggen / hy is een koninglijk meester : hy is een fenix in de kunst : hy is een Koning van een man , enz) zullen wy met weltnige woorden onderzoeken. 't Is zeker / zoo als uit het vorengezede blijkt / dat het woord Tyran of Koning , in 't Grieks een en dezelve beteekenis heeft : zie Xenophon / en andere.

't Blijkt ook / dat sommige Grieken / willende eenig vermaard meester of kunstenaar uitdrukken / gezegt hebben / een koning van de kunst. Zoo vind men *basileuon* logoon. Heerscher der welsprekendheid , en *basileus* logoon. Koning der welsprekendheid : en waarom zoude men dan niet mogen zeggen *tur. annos* in plaats van *basileus* , nadien de woorden van zene beduidinge zijn ? De Poët Anakreon (dien wy boozgenomen hadden in 't

In 't geheel uittegeven / dog om reden
 nen alleenlijk met zijn naam in dit ons
 werk zal verschijnen) heeft na 't geboe-
 len van vele geleerden / waar onder Ca-
 naquillus Faber niet de minste is / met
 geen ander woord in dien zin gesproken.
 Men leeft van hem een * gezang / 't welk
 hy op zijn Itefte gemaakt heeft / aldus
 beginnende.

* Ode. 28.

Age zoographoon ariste
 Graphe zoographoon ariste
 Rhodees * Koirane technees &c.

Dat is: om van woord tot woord te
 verklaren / wel aan, gy beste van de
 Schilders, Schilder* my, o gy beste Schil-
 der; Gy * Vorst der Rhodische kunst enz.
 Hier ziet men dat hy den schilder noemt
 een Vorst van de Rhodische kunst, dat is
 de Schilderkunst / om dat die van Rhod-
 dos hoor henen in de kunst van schilde-
 ren en graveren zeer vermaard zijn ge-
 weest. *Koiranos* beteekent een Heerser,
 Vorst, of Koning; en dit zoude noch niet
 genoeg zijn / indien men niet hebond
 waarachtig te zijn / dat Anakreon op
 deze plaats niet geschreeven heeft het
 woord * *Koirane*, maar * *turanne*. En
 waarom dat? alleenlijk om deze reden /
 om dat 'et woord *koirane* in dat vaars een
 fout tegen de dichtkunst zoude maken /
 en / *turanne* niet. 't welk ook de beste
 letter- en dichtkundigen bewogen heeft /
 omme het zelve woord *turanne* aldaar te
 lezen.

* anders
 Koning.

* Koning

* Tiran.

124. Vermakelijkheden der
lezen. En detoijl het zonneklaar te zien
in / dat een voortreffelijk schilder in 't
Gzter genaamt word een Tyran (dat is
een verstandig meester) van de schilder-
kunst / en dat het by den Gzleken gebuif-
helijh is zoodanig een doozluchtig mee-
ster een Koning te noemen ; gelijk dez-
de Poët Anakreon elders in zijn gezang
op een krekel zegt.

Ode. 48.

Basilus hopos acideis.

Dat is :

Gy zingt gelijk een Koning.

Gelijh top Nederduitsen ook gewoon
zijn te spreken ; wat belet ons dan / op
dat ik niet meer woorden gebuifke / het
wordt Tyran alhier by den Evangelist
Lukas te verstaan vooz een uytmuntend
meester of kunstenaar / die zijn school /
of oeffenplaats aan den Apostel Paulus
verguift heeft / omme de leere der Chyt-
telijke Godsdienst daar inne te verhon-
digen / alwaar vooz hem en zijne leer-
lingen byzheid was / omme / afgeschet-
den van de quaadsprekers en lasteraars /
in een byzonder huis / daar toe gelegen
zinde / elkanderen te stichten ; maar
dit by den liefhebber genoege. 't Is
een enkele giffing / die ik niet dan twijf-
felende voozstelle / en niemant opdrij-
ge.

Tiende

Tiende Hoofddeel.

Anakreons gedichten, door my vertolkt,
 Worden om redenen niet uitgegeven.
 Verhaal van Anakreons leven. Vaarsje
 op zijn dood.

'k **H**adde niets anders gedagt / dan
 dat / al eer ik dit werk uitgaf / de
 Nederlanders mijnen vertaalden Ana-
 kreon booz af zouden hebben in 't licht
 gezien; dog naderhand van oberleg ver-
 andert zijnde / was mijn booznemen ge-
 woorden / die moeite te sparen / en / uit-
 djang van redenen / den Grieksen Poët
 in zijn dutse kleet te laten sterben. Dit
 opzet is wederom ombergestooten dooz
 aanradinge van letterkruudige bzin-
 den / die / 't gros van des dichters aar-
 digheden doorgezien hebbende / ern-
 stiglijk aanhielden / dat ik hem uit den
 herker van mijn boekvertrek in Hol-
 landse lucht wilde te boozschijn bzingen.
 Deze raad / eenigen tijd by my in we-
 derwicht gehouden zijnde / is ten laat-
 ste booz een gedeelte by my goedgekeurt/
 oordeelende wel waar te zijn / dat Ana-
 kreon verdiende in Hollandse zwier op-
 getooit te worden / maar daarbenebens
 duchtende / dat zijn Grieksen aart den
 bijzen haarklooberen eenigermate te
 rond en los mocht schijnen. Dies wierd
 ik geraden hem niet ganselijh van de
 hand te schuiben / maar onder deze mij-
 no

126 Vermakelijkheden der

ne lettergerechten den gragen lezer tot berandering op teiffen des Dichters eerste 29 gezangen / dewelke 't boozrecht hebben gehad / dat 30 / behalven de rijmelooze betraffing / ook dooz mp ik rijn zijn gezer ; want alle zijne andere gezangen waren dooz mp alleenlijch verduist / en verwachteden nu verbodens hare berpminge. Dooz dit tweede booznemen is ook gestut.

't Werk was verdeelt geweest in dezer boegen : te weren ; in een naanketrigge verralinge van des Doozs woorden / met aantekeningen / daar die noodig waren / en daar aan de duifse berjmittege. Dooz af soude de lezer dooz mijne mleidinge beticht zijn geweest wegens zijn leuen / en schrijft ; 't welk / mijn s achtens / bpzonderlijch soude gestreht hebben / omme een rechte kundigheld te hebben van Anacreons Daarzenstijl / die te rierlijch is / dan dat ze van lompe hangobren soude opgezongen worden.

Wat ik mijne beloften niet kan houden / die ik in de boozreden booz Erasmus samenspraken hebbe gedaan / en dan mijn tweede booznemen ook berandert ben / zal niemand qualijch konnen durden / als hy overwege de domheid dezer reutwe / die velen bedwelmt houd.

't Schijnt dat Anacreon / na dat hy zoo vele Landaarden heeft konnen behoren / alleenlijch niet gehandhaaft is van de Nedertanderen / die andersins van letterlijke vermaaklijkheden niet dijs zijn.

Der

Verscheide mannen / in **Gyckse** taal
 le bedreeven / hebben hem of in 't **Latijn**
 enkelij vertaalt / of in **Latijns** dicht
 nagevolgt / of met hunne aanteekeening
 gen verrijkt / van welke voozhenen de
 zeer erbarene **Henrick Stéfanus** / **Elias**
Andreas / en by onzen tijd die **schyan-**
dere / en taalkundige **Canaquillus Fa-**
ber wichtige preuken hebben gegeven.
 De twee eerste / die den dichter in vaar
 zen hebben vertaalt / worden van den
 laaſten niet t'eenemaal goedgeheurt;
 hoewel hy echter de moeite niet heeft ge
 noemen / omme derzelver misgrijpin
 gen te verbeteren; maar zijn doozucht
 tige aanteekeeningen / en voozreden tot
 aanbevelinge van **Anakreon** verdienen
 van alle **Gudheidsminnaars** gelezen te
 worden. **Spanjaarden** / **Franſen** / en
Italianen hebben hem yder in ſijn ge
 woad ten roon geſtelt; en de zeer geleer
 de **Jonkvrouwe Anna Canaquilla** be
 roemde dochter van den bovengemelden
Letterkenner Faber / heeft in den jare
 1681. zig niet ontzien dezen liefſtaffigen
 ſchryber op nieuw uit te geven / met
 een **Frantſe** vertalinge / en aanteekeening
 gen; die zy / mijns bedunkens / mee
 ſtendeel haren **Vader** ſchuldig is. En
 betwijl zoo hzabe lichten der geleerdheit
 hem waardig geacht hebben als een zeer
 ondwoët in zijn aardige ſchryften te doen
 herleben / kan ik niet nalaten / hoewel
 's mans vaarzen niet te berde zullen
 wer-

128 Vermakelijkheden der
woorden gebzacht / echter zijn leven in 't
hozre na waarheid te verhalen.

Het Leven van den Grieksen Poët Anakreon.

DE geleerdste oude schrybers / zoo
gezien als Lathen / maken ge-
woag van Anakreon / en zijne gedich-
ten / die niet dan enkele aardigheden
zijn. 't Schijnt eventwel wonder / dat zij
niet obereenkomen in den naam van zijn
Vader. Suidas heeft geschreven dat
hy Skutinus / andere dat hy Cume-
lus / en daar zijn d' er die zeggen dat hy
Parthentus genaamt is geweest. 't Zij
daar mede gelegen zoo't wil / elk noe-
me den Vader van onzen dichter na zijn
goeddunken / 't is zeker / dat men wete
in wat tijd hy geleefd heeft ; dat is / ten
tijde dat Polkhrates Tyran van Sa-
mos was / zijnde ontrent vijfshondert
jaren vooz Christus geboozte / waar uit
blijkt / dat zijn schriften nu ober de twee-
duizent jaren oud zijn. Hy is ook een
tijdgenoot geweest van Solon / Cro-
pus / Cprus / Cresus / en Pisistrates.
't Welk uit dit volgende betwezen word.
Plato zegt / dat Hipparchus / de zoon
van den zelven Pisistrates / zoo groot
een achtinge vooz Anakreon gehad
heeft / dat hy een schip met vijftig rie-
men zond na Ceos / een stad in Jonie /
en des Poëts geboozteplaats / berzoe-
kende

kende met een zeer minnelijke blyf /
 omme Anakreon te bidden / dat hy ober
 de * Egeefche Zee wilde komen / en
 boozts na Athenen reizen / hem berze-
 herende / dat zijne gaben aldaar na
 waardpe zouden erkent werden van zoo-
 danigen / dewelke bequaam waren om-
 me van fraepe zaken te oordeelen / en
 zulk een verftand / als het zijne was /
 door deftige middelen boozt te zetten.
 Dit verhaal wijft ons aan / dat Ana-
 kreon een man is geweest / die booz wat
 meer dan gemeen gehouden wierd / en
 dat hy wel wat anders van meer ge-
 wicht heeft konnen maken als minne-
 deuntjens / en dzinkliedjens. Want
 Hipparchus was een van de bzaafte
 mannen / en doorluchtigfte Dozften zij-
 ner eeuw. En deze is d' eenigfte Dzing
 niet geweest / die onzen Doët beminde
 heeft. De Gziefche Hiftorpfchryber
 * Herodotus zegt / dat de gemelde Do-
 Iphrates / (wiens wonderlijke wiffel-
 lingen van leven en dood by hem befehze-
 den worden) / den Doët Anakreon van
 Teos in zijn hamer had / toen de He-
 raut van Oretes aanquam. Het is ten
 minfte genoeg / hier uit een bezeffing te
 maken van des mans gaben / die hem
 by mannen van achtbaarheid in aanzien
 brachten. Men zegt dat hy een man
 geweest is / die gaarne zijne lusten den
 room gaf / en behalven dat hy den wijn
 fmakelijk vond / ook grooie zucht tot
 fchoone Tuffers had : en dit zoude wel

* hedens-
 daags ge-
 naamt
 Archipe-
 lago.

* 3^oboek
 van zijn
 Hiftorien

130 Vermakelikheden der
 booz waar konnen gehouden worden /
 indien men uit zijne gezangen (betwelke
 mogelijk het allermínste gedeelte van
 zijn liefstellige Poëzy uitmaken) ook den
 rang en houding van zijn leven wil af-
 meten; hoewel dat doozgaans iets van
 zig geeft / dat aardig is. Daarom zegt
 de geleerde Faber in zijn opzacht aan de
 Heer Baurru.

*Quidquid per urbes Graias elegans fuit ,
 Quidquid venustis temperabatur jocis ,
 Vulgo ferebant illud esse Ionicum.
 Signa , & tabellæ , mollicella cantica ,
 Et delicatus garrula strepitus liræ
 Illic vigebant , totusque artium chorus ,
 Quis culta lætos vita mores induit.
 Tantum illa ingenii fertilis regio fuit.*

* * *
 * * *
 * * *

*Sed Anacreonti comparandum neminem.
 Ita illum amabat fervidus Veneris puer ,
 Bacchusque vincula pampino frontem gerens
 Comesque Charitum, Risus & mollis Lepos &c.*

Wat is:

Al wat wel eer in Griekse Steên
 Uitmuntend was in aardigheên ,
 Dat moest gemeenlijk Jonisch wezen.
 Tafreelen , beelden , uitgelezen
 Vermaak'lijkheên van zang of snaar -
 De gansche Zang-godinnenschaar ,
 En al wat minzaamheid kon geven
 Was in dat land ten top geheven.
 Zoo rijk van geesten was dat Land

Maar

* * *
 * * *
 * * *

Maar niemand, die de Dichtkroon spant
 Dan Heer Anakreon, wiens woorden
 Zoo menig juffertje bekoorden.
 Hy was die trouwe Lijftrawant
 Der Liefde ————— enz.

Het dit alles moet men hem niet anders aanzien / dan vooz een byzlijk man / welke men leest pberig geweest te zijn / in 't genieteten van zulke vermakelykheden / die by geleerde heidenen gesacht wferden vooz lustige uitspanningen. Want indien men zelfs by onzen tijd de meestgeprezene Dichters wilde waardereren uit hunne geneugelyke zangen en minnedeunen / men zoude hen groot ongelijk aandoen / met een lichtbaardig bonnis ober hunne lichtbaardigheid te stryken. Hy is geweest een Dichter / die lieber zong / dan treurde / en wat is dat ? Zoo leefden die oude Helden / en rekenden noch dat ze oberblyffelen van de goude eeuw waren. Niemand zal ook aan Anakreons goede hoedanigheden twyffelen / als hy wete / dat Plato (die niet van ny / maar anderen godlyk genaamt word) hem den naam van Wijs geeft. Dezelve Plato toont ook 's mans achtbaarheid : want in een van zijn samenspraken alwaar hy handelt van de matigheid / bzengt hy Sokrates in / dewellie grootelyks prijst de
 A 2 schoon-

132 Vermakelijkheden der
 schoonheid van den jongen Charmides /
 en uitroept / hy aldien zijn ziel met zoo
 veel deugden was voorzien / als zijn li-
 chaam schoone had / dat er niets vol-
 maakter in de werreld zoude zijn / waer
 aan hy niet twijfelde / En (zegt hy bo-
 ders tot den jongeling zelf) het is ook
 wel gevoegelijk , dat gy zoo begaafd zijt
 boven alle de Atheense Jongemanschap :
 Want zal men niet vinden twee huizen
 uwes maagschaps , uit welke een schoone ,
 en deugdzaame afkomst te wachten is ? Aan
 de zijde van uwen Vader zijt gy met Kri-
 tias afkomstig uit het oude huisgezin van
 Dropidas , Anakreon , en Solon , het
 welke zig doorgaans , door schoonheid ,
 deugd , en rijkdom van anderen heeft af-
 gezondert. En aan de zijde uwes Moed-
 ders , zijt gy uit een niet min doorluchtig
 huis ? enz. Deze plaats verzekert ons
 dat Anakreon van grooten afkomst ge-
 weest is / dewijl Plato hem hier stelt
 voor een van de maagschap van Solon /
 wiens Vader was afkomstig uit het ou-
 de geslacht van den Koning Kodrus / en
 zijn moeder eigen nichte van de moeder
 van Pisistrates. In 't begin is gezegt/
 dat hy ontrent 500 jaren voor den
 Heere Jezus Christus geleefd heeft / en
 lust het iemand de waarheid van dien
 klaarkijk te verstaan / hy bedenke eens
 dat Hippias / de broeder van Hippar-
 chus die gene geweest is / dewelke Ca-
 rius / den zone van Histaspes verzocht
 omme den oorlog tegen de Atheniensers
 te

te ondernemen / en dit is geschied in de 72 olijmfade / 't welk op weinig minder dan 500 jaren vooz den Heere Jezus Christus uitkomt. De gezangen / die althans oberig bebonden worden / zijn heerlijk in zwoer van taal / en Dichtkunde / maar vooz 't grootste gedeelte gemaakt op zijne vzerpen / en andere vermakelijkheden daar hy / zelfs in hoogen ouderdom / verre in uitgespat heeft. Van zijne andere dichtwerken vind men niets dan onbolmaakte vzoeken. Wie weet / of niet het beste der zelver verloren is? Want Strabo zegt / dat Anakreon tot lof van Polphrates geschreven heeft / en hier van vind men niets oberig.

Van hem word een pzaatje verhaalt / dat hy verstandigen niet wel aannemelijk is / hoewel 't in zijn leven dikwils te pas gebzacht word. Sommige oude schrybers melden / dat hy van den bobengenoemden Polphrates vijf talenten tot een vereering gekregen hebben / in den tijd van twee nachten niet konde slapen / uit ongerustheid en vzeetze van die te verliezen: Daaromme hy van dezelve aan Polphrates weder gaf / zeggende ; dat ze hem geen bekommering waardig waren. Maar laten wy dit niet hooger dan vooz een pzaatje aannemen ; want het is niet wel waarschiynlijk / dat een Man van grooten afkomst / die gewoon was in Dorstenhoven om te gaan / en van den Dorst groote welda-

den te genieten / zoo arm geweest is / dat hy zig niet machtig zoude erkennen om zulk een somme gelds te bewaaren. Een zeker / Anakreon heeft al te lastige Doet geweest / van dat hy zig zoo zwak zoude aangestek hebben / en men behoeft niet te denken dat zijn Ionische imboest onder dien kleinen last gebogen wêerd.

Wat my aangaat / ik kan niet gelooven / dat reektschapens Poëten booztweerdizent jaren / of daar meerent / beschroomt geweest zijn omme een gift van eenige duizenden guldens te aambaarden. 't Is ten minsten zeker / dat men in deze eeuw weinigen zoude vinden / die zoodanig een geschenk aan den geber weder t' hants zouden zenden. Platoros woorden / die hier voorsz bygebracht zijn / dwingen ons een geheel ander denkbeeld van des Dichters hoedernigbeden te hebben. Ook geben zijne gezangen aan een pder reden gemeng omme te gelooven / dat hy een personaadje geweest is / die hoffelijk leefde / en geen onkosten spaarde / als hy goede eier maakte. Zijn booznemen is niet geweest t' verhaal van zijn leven in t lang uit te spreiden / maar alleenlijk in t gros by een te halen t gene onde Schrijveren van hem der goddardewisse bevoien hebben ; en dit is wel t meeste dat van zijn leven te zeggen valt / vermits de grootste bysonderheden omdreind zijn door zoo ruimenouffonijde. Hy moet

moet verhalven geacht worden / gelijk
 waar is / vooz een van d' oudste Griek-
 se Schryvers / die ons ter hand geko-
 men zyn / zelfs onder van de Poëten
 Pindarus en Eschylus. Maar be-
 lachelijk is d' pdelheid der gener / de-
 welke verzielen / dat Anakreon / en
 Saffo (die beruchte Poëteresse) tijdge-
 nooten zyn geweest / en elkanderen met
 woorden en daden gelleekhoofd hebben:
 want die zulks schryven / weten niet dat
 Saffo / die geboortig van Lesbos was /
 meer dan hondert en tien jaren vooz
 Anakreon / geleest heeft / ten tijde van
 Stefichores / en Alcous.

Olep in de tachtig jaren oud zijnde is
 hy / zoo men zegt / gestorven / en daar
 is niet aan te twyffelen dat hy tot den top
 van een hoogen ouderdom gestegen is /
 indien men zyn eigene schryften doorziet /
 in welke hy van zijne grijsheid dikwils
 gewaagt. Lucraan de Samofarenzer
 telt hem onder de genen / die lang ge-
 leest hebben. Plinius / en Valerius
 Maximus melden / dat hy van een
 bzuidekern gestikt is / (O wonderlij-
 ke dood!) daar hy anderszins van een
 genoeg rutme keel schijnt geweest te zyn /
 die zoo menig fris glaasje gebeeft
 heeft. Dit is het byzondere / dat van
 zyn dood geloofd word. Zie hier een
 vaars van zeker Poët op dat gebaf.

136 Vermakelijkheden der

*At te sancte senex acinus sub Tartara misit ,
Cygnæ clausit qui tibi vocis iter.
Vos hedera tumulum , tumulum vos cingite
lauri .*

*Hoc rosa perpetuo vernet odore loco,
At vitis procul hinc procul hinc odiosa faceffat,
Quæ causam diræ protulit una necis.
Creditur ipse minus vitem nunc Bachus amare ,
In vatem tantum qui fuit ausa nefas.*

't Welk ik dus nabeelge.

Heeft dan een druivekern dees held den
dood gedaan ,
En zijn doorluchte keel voor eeuwig
toegefloten ?
Laat hier de lauwcr , en klimblad'ren
't graf beslaan .
En roode roosjens daar by wassen met
haar loten .
Maar gy ô Wijnstok pak u verre van dit
graf ,
Gy die gebaart hebt , dat den Fenix der
Poëten
Deed stikken , schoon hy u in 't leven glo-
ry gaf
En dikwils vrolijk by nw'vruchten heeft
gezetten .
Men zegt dat Bachus zelf den Wijnstok
daarom haat ,
En vloekt , en tiert om zulk een schandelij-
ken daad .

Elfde.

Elfde Hoofddeel.

Lachen, en deszelfs beteekenis, *Lach*. God by de Romeinen. *Martiaal*, en *Pomponius Mela* aangeteekent. *Altaar*, en *Tempel* ter eeren van 't *Lachen*. Plaats uit *Luciaan*. Hoe verre het woord *Lachen* by toepassing gebruikt word. Wie niet eens in zijn leven gelachen heeft. *Lachen* word genomen voor *belachen*. *Atheense Neus*. Het woord *spotten* voor *onteeren* by *Mozes* gebruikt. *Luther* heeft in 't Hoogduits dit woord beter vertaalt, als in de Nederduitse overzetting staat. Het zelve woord by *Terentius* gebruikt.

Wij zullen in dit hoofddeel hoorteljk iets van 't lachen zeggen / dat alle man by den weg niet boozkomt. 't Zal ernst zijn / hoewel niet zonder lachen. 't Woord lachen, by de Latijnen *ridere* ('t welk de Fransen naäpende *rire* noemen) en by de Grieken *gelaan*, is van meer dan eene beteekenis. En gelijk het den mensch alleen boven andere dieren gegeven is / dat hy mag lachen / alzoo is 't ook booz hem de grootste geuegte. Want hoewel 't wel meest bestaat tuffen de lippen / echter word daar booz den opslag der oogen byndelijker / en 't geheele wezen behaagelijker gemaakt. Ja het lachen is niet zelden een van de krachtigste aanzettingen

A 5 waar

138 Vermakelikheden der
 waar door de Ilefde der minnaren / en
 minnareffen word aangehoert. Daar-
 om leeft men zoo veel van 't lachen by de
 doozluchtigste Gztekse en Latynse Poë-
 ten / die de kracht van 't zelfde gevoelen-
 de het woord *risus* [gelach] doozgaans
 als een eigen naam van eenig Godheid
 gebruiken / die gelijk als de saus van
 alle vermaaklykheden was. Martraal
 noemt dezen quant na 't grier *Gelafinus*
 [LachGod].

L. 7. Ep. 24. *Nec grata est facies, cui Gelafinus abest.*

Dat is:

't Is geen bevallig wezen,
 Daar 't lachen niet in blinkt.

L. 1. c. 21. * Pomponius Mela verhaalt ons in
 zijn werreltbefchryding van zekere
 Volkeren *Cibarener's* genaamt / *quibus*
in risu lusuque summum bonum est. Welker
 hoogfte goed in lachen en spelen bestond.
 't Welk niet vriend is van Luciaaus
 gevoelen. Want deze vermakelijke
 Schryver brengt in zijn gefchryft Ne-
 kuomancia [of Antwoord uit de hiel] den
 Filozof Menippus in / dewelke aan
 zijn bynd Filontoes verhaalt / dat de
 Waarzegger *Cirefius* hem geraden had
 zijn

* *Lycus* die goote en wrae Wergter der
Lacedaemoniers, lies zijn volk een altaar aan den Lach-
 god toewijden. En de Romeinen, die zoo veel Go-
 den maakten alszy konden bedenken, hebben wel eer
 Saloni de Kaperende poort een tempel ter eere van
 den God *Ridiculus* geficht. Zie *Festus*.

„ zijn leven lachende door te brengen. Hy
 „ spreekt dan aldus. „ Toen ging ik ter-
 „ stond na Ciresias / om wiens wille ik
 „ daar byzonderlijk gekomen was / en
 „ hebbende hem alles verhaalt / had ik
 „ hem / dat hy my wilde zeggen welk
 „ soort van leven hy het beste oordeelde
 „ te zijn. Hy daar op lachende (want hy
 „ is een blind oud manneke / bleek van
 „ trouw / en klein van stem) zeide ;
 „ Zoon / ik wete wel dat de oorzaak
 „ van uw vertegenwoordiging u ontstaan is
 „ van de wijzen / die in hunne zaken van
 „ geen eenderley gevoelen zijn / alhoew-
 „ wel't my niet by staat dat aan u te
 „ zeggen. Want het is van Rhadama-
 „ manthus verboden. Gans niet /
 „ zeide ik / O Dadertje / moet el liebe
 „ zeg het my / en beracht my niet / de-
 „ welke is't leven ook blinder ken / als
 „ op zelf. Hy my dan aan een zijde le-
 „ dende / verre van d' anderen af / en
 „ zig na mijne ooren hultgende / zeide ;
 „ het beste en boozigtigste leven is dat
 „ van de weetsieten : daarom houd op
 „ van die zeer pdele hooge beschouwin-
 „ gen / houd op van altijd de beginselen
 „ en eindens na te speuren / en versta-
 „ dende die bedriegelijke stukredenen /
 „ en alle dergelijke zaken booz beuzelfin-
 „ gen achtende / legt in uw' ganse levent
 „ alleenlijk daer op toe / dat op het tegere-
 „ woordige wel beschikgende / vele
 „ dingen lachende overtoopt / en over-
 „ geene zaak bezwaart zyt. Dus
 „ verre Lucraan. Het

140 Vermakelijkheden der

Het Lachen word by toepassingen van de menschen niet alleen tot onbezielden dingen maar ook tot de Goden overgebracht / en dan word daar dooz verstaan alles wat dooz een geneugelijken schijn de zinnen / of het gemoed vermaakt. Dus zeggen we in 't Latijn / dat de landerpen / velden / hoven / boomen en kruiden lachen. Dat de hemel / en aarde / ja de geheele Natuur lacht. Omdat dat / gelijk het lachen in den mens een teeken van vrolijkheid is / alzo ook het aardrijk met vruchten en bloemen verciert als dan haar welbehagen en vrolijkheid schijnt te hebben. Virgilius zegt het blijde gezaaide. Lucretius zegt dat de zee lacht ; en 't selve zegt Ovidius van de Fortuin.

Dum juvat , & vultu ridet fortuna sereno.

L. Trist. 1.
Eleg. 4.

Dat is :

Zoo lang Fortuin u vleid . en vriendelijkjes lacht.

Theognides spreekt op dergelijke wijze / dat de zee zig verblijdt.

Geetbeesen de bathus pontos halos poliees.

Dat is :

De zoute diepte van de zee verblijdde zig.

't Moeten dan zeker wonderlijke menschen geweest zijn / die deze menschelike

ke eigenschap wilden uittrekken / en van 't Lachen een afkeer hadden. Zoo fluurs worden ons de Katoos verbeeld / en men zegt dat de oude Krassus niet eens in al zijn leven gelachen heeft. Daaromme hy ook *agelastos*, dat is / nooitlachende genoemd wierd.

Het woord lachen [*ridere*] wordt ook niet zelden gebruikt voor belachen [*irridere*]. Koning David spreekt op die wijze van God. Die in den Hemel woont zal lachen ; de Heere zal ze bespotten. Ps. 2. v. 4. De Heere belacht hem. Ps. 37. v. 4. Dit woord belachen noemen de Grieken *katagelaan*, of andersints *mukteerizein*, 't welk komt *apo tou mukteeros*, dat is: van de Neus. Om dat de oude den Neus gelijk als aan het belachen / en beschimpen toewijdden. Een aardige beschimpinge gaven ze den naam van een Atheense Neus. Mogelijk / om dat die van Athenen hun neus zeer snaaks wisten te trekken / als ze iemand voor de gek hielden. Dat is zeker / dat de neus wonderlijk wel te pas komt / als het schimpen met gebaren vertoont word. Wyders staat ons aan te merken / dat het woord bespotten, of belachen ook genomen word voor onteeren en schenden door byslapinge. Dergelyk een eerlyke benaminge vind men in 't eerste boek der Wereldmakinge door Mozes beschreven Kap. 39. v. 14. Alwaar hy de geschiedenis van Jozef verhaalt / en zegt / dat Potifars

Wijf

142 Vermakelijkheden der
 wyf het bloed van de huiffen jongeling
 in handen houdende hare huisgenooten
 riep / en tot hen zeide ; ziet hy heeft by
 ons een Hebreër gebragt , om met ons te
 spotten Want de volgende woorden
 verklaren 't zelve / als 3^e verder zegt.
 Hy is tot my gekomen om by my te leg-
 gen. **Dooris** in 't 17 vers spreekt 3^e
 wederom aldus tot haren man. De
 Hebreuwse knecht , dien gy ons hebt in-
 gebragt , is tot my gekomen , om met my
 te spotten. Welk woord spotten in onze
 Nederduitsche oerzetting / mijns 's be-
 dunkens / al te laf is. En dit heeft
Martinus Luther / ziende op den rech-
 ten zin der woorden / bewogen / dat hy
 in zijn Hoogduitsche oerzettinge wel te
 recht heeft vertolkt / te schande maken.
 Zie daar zijne eigene woorden. v. 14.

Sehet / er hat uns den Ebräyschen
 mann herein gebracht / dasz er uns zu
 schanden mache. er kam zu mir herein.
 vnd wolt bep mir schlaffen. &c. en ver-
 der v. 17. Der Ebräisch knecht / den
 du uns herein gebracht hast / kam zu
 mir herein / vnd wolt mich zu schan-
 den machen.

In deze beteekenis gebruikt ook de
 Latijnsche Blijspeler **Cerentius** het woord
 bespotten , *ludificari* , en *Habere ludi-
 brio* , 't welk na den eerlijststen en aller-
 krachtigsten zin niet destiger kan oer-
 gezet worden / als het **Luther** in 't
 Hoog-

Hoogduits heeft bertolke; te schaade
maken.

Twaalfde Hoofddeel.

Aanmerking op het verklaren van de woorden, die in een toepasselijken zin konnen genomen worden. Oorspronk, en beteekenis van 't woord *molen*, en *malen*, welke Goden *Pilumnus*, en *Picumnus* geweest zijn. Oud opschrift. Wanneer de molens by de Romeinen in gebruik zijn geraakt. Molens in 't begin voor Godinnen gerekent. Offerhanden ter eeren van de molens. Molens door water omgedreven. Hoedanig de molens geweest zijn. Welke voornamen mannen daar ingewerkt hebben. Verscheide beteekenissen van 't woord *mola*. In welken zin het woord *bemalen* by *Horatius* genomen word. d' Oudvader *Hieronimus* verklaart het woord *molen*, en *malen* in een onkriffte beteekenis. Aanmerkelijke plaats uit den Profeet *Jezaïas*. 't Oordeel van *Hieronimus* word wederlegt. Plaats uit *Apulejus*. Op wat wijze *Tamerlaan* met de huisvrouw van *Bajazeth* geleeft heeft. Verdere wederlegging van *Hieronimus* gevoelen over 't malen van *Samson* in 't gevangenhuis.

Hoe noodzakelijk het is / tot volko-
men' bevattinge van allerley schrij-
be-

144 Vermakelijkheden der
 beren / den rechten zin / en betekenis
 der woorden na te sporen / booznament-
 lijk indien ze haren oorzpzonk trekken
 uit gewoontens der ouden / die niet
 lichtelijk zonder een naautokeurige le-
 zinge van treffelijke gedenkschziften
 konnen verklaart worden / is den lezer /
 meen ik / reeds bewezen. Nog dat hier
 in niet zelden groote misslagen begaan
 worden / is mede een bekende waar-
 heid. De reden van deze mistasting /
 is / om dat vele / ingenomen zijnde met
 een boozoordeel over de zake / welke zp
 behandelen zullen / de woorden na hun
 meeninge butgen en draaien / in plaats
 dat zp hun hzein moesten neigen na den
 zin / die uit de woorden klaarlijk te vat-
 ten is. En / gelijk het wel een groot
 behulp geeft / dat men in boekoeffenin-
 gen byzonderlijk de geheugenisse laat
 gaan op de boozgaande en nabloogende
 samenboeginge der zaken / die beschre-
 ven worden / alzo is 't in tegendeel on-
 gerijmt / dat men woorden / welker
 oorzpzonkelijke betekenis onfeilbaar
 volgens den behattelijksten zin des schrij-
 vers word aangetoont / in een oneigent-
 lijke en overgebzachte beduiding wil uit-
 drukken / en al te naauto (dikwils niet
 zonder argernis) utplutzen. Dit is
 zeker een werk zonder bzugt. Want
 waar toe dient het / dat men alle wooz-
 den wil nemen in een berekenis / die
 alleenlijk een toepassing / of overbzen-
 ging is? Hier in word boozzichtigheid
 ver-

bereift / om wel toe te zien op de stijl des schryvers. En hoewel in de schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds vele woorden van een geheel andere beteekenis zijn / dan ze in den eersten opslag ons toeschijnen ; 't welk uit het beslag der zaken / van welke gesproken word / moet gezien / en door kennisse van talen / en zeden der Ouden / nagespoort worden / echter zijn 'er ook vele / die zoo plat als ze voorkomen / en niet by toepassing / te verstaan zijn / en wel meest als de toepasselijke beteekenis ergerlijk / of gevaarlijk is. 'k Zegge dit uit verwondering dat mannen van groot verstand menigmaal een wanschappen' oordeel hebben gebelt / 't welk zy nochtans meenden onberispelijk / en na den eis van 't voorzwerp te zijn. d' Oudvader Hieronimus (zoo als my gedenkt in een geleerd Wanteekenaar gelezen te hebben) verklaart het woord molen en malen in een zekere plaats van de Heilige Schrift op een niet min al te naauw gezocht / als verwerpelijke wijze. Wy zullen van dezelve alhier handelen / dog zoo af roonen / wat over die woorden te zeggen valt. 't woord molen of meulen ('t zy hoe wy Nederduitse het spellen) behoeft men niemand uitteleggen. De Latijnen zeggen MOLA, ongetwijfelt van 't greekse woord *mulee* : hoe wel Barro wil / dat het komt van molilio, 't welk zagt maken beduid / om dat de dingen daar in zagt en sijn gemaakt:

¶

woz

146 Vermakelijkheden der
woorden. Andere zeggen van Moles een
gevaarte, of zwaarte.

Alex. ab
Al. L. 3.
c. 11.

In overoude tijden zijn de menschen
onbekend geweest: want het blijkt dat
de Romeinen broodheneu bele eeuwen
lang geen brood / maar een soort van
toegemaakte pap hebben gegeten / en
dat 'er ontrent zes hondert jaren lang
geen bakkers te Romeen geweest zijn.
Deze pap wierd gemaakt uit water /
gemengt met meel van koren / boonen /
of gerst / en dit offerden zy ook den Go-
den. Ook aten zy koren / dat geroost /
en daar na in een moztier gestampe
wierd / gelijk wy hedensdaags de kof-
sy doen / welk woord stampen by de La-
tijnen genaamt word *Pinsere*. Hoewel
wy het nu dit leggen brood bakken, want
daar van daan komt het woord Pistor
[deze was die stampte] by ons beduf-
dende een bakker. Aldus behielpen zy
zich eerst met moztieren in plaats van
molens / en den uitbinder van 't koren-
stampen hebben zy Pilumnus [dit komt
van Pila een Moztier] genaemt / en ge-
lyk als een God geagt.

Serv.
Æneid. 9.
Cui Pilum-
nus avus.

Andere zullen liever willen dat het
woord Pila van Pilumnus komt / 't welk
ik niet tegenspreke. Meursius teekent
aan op een zekere plaats in * Plautus
dat Pilumnus en Picumnus hutoelijksgo-
den zijn geweest / aan welke de Ouders /
als ze hunne kinderen zouden afkhuwe-
lijken / belofren deden. Serbius zegt
in zijn aantekeningen op * Virgili dat

* Auln. 2.
§ v. 15.

* Æneid. 9.

3P

3p broeders geweest zijn; dat Picumnus het gebruik van landerpen te messen heeft uitgebonden / van waar hy ook * Sterquilinius genoemd is; en Pilumnus het korenstampen. 't Welk my waarlyk gansch byzemd dankt / en niet schijnt obereentekomen met het gene bobengemeld is / dat 3g booz huwelijksgoden geëert wierden: en dat blijkt echter klaar / want Varro spreekt 'er aldus van. *Puer si natus eras, sublatus ab obstrice, stasnebatur in terra, ut auspicaretur vitalis, ac rectus esse: Dis conjugalibus Pilumno & Picumno in ædibus lectus stasnebatur.* dat is: Als 'er een kind geboren was, wierd het van de vroedvrouw opgeheven zijnde op d'aarde neêrgezet, op dat het een voorbeduiding zoude hebben om wellevend en recht te zijn: Dan wierd voor de huwelijksgoden *Pilumnus* en *Picumnus* een bed gespreid. Men zette de gemeenlyk de beelden der Goden op kussens / of beddekens / als hun eer betwopen wierd. Dat ook *Pilumnus* (hy 3p dan geëert booz zoodanigen God als men wil gelooben) van de slechteste soort van Goden niet geweest is / betoont dit oude opschrift dat gebonden is.

* dat is: Strontaart, of mishooper.

de vita pop: Rom: L, 2.

inscr: vet Gr: pag. 96, 4.

*Pilumno Sanctissimo
Genio municipi sacrum
P. Iubentius ancharius 2. vir.*

Dat is:

Aan den allerheiligsten Pilumnus
Zijnen burgerlijken gelei-god
Heeft P. Jubentius Ancharius tweeman
dit toe gewijd.

Da verloop van tijd is het roosten /
bzaden / en stampen van koren in onge-
bruik geraakt / en de meulen uitgebon-
den. Zp gaben de molens den naam van
asinaria / of *manuaria* / om dat zp dooz
ezels / en andere draagbeesten / of ook
wel dooz slaven omgedzeben wierden.
* N. Gellius berhaalt dat de meulens /
om't groot gerijf en gemak dooz Go-
dinnen / en dochters van Mars wier-
den geprezen / op dezelve wijze / als
Saffo het goud den zoon van Jupiter
noemde. Zelfs zijn ter eeren van de
meulens zekere offerhanden ingestelt ge-
weest / en heilige dagen / op welke ee-
nige ezels met brood omhangen zijnde
dooz de stad gingen / en de molens met
kranssen en bloemen berciert / stil ston-
den. Prokopius zegt / dat Belizarius /
als kroome van de Gothen was bele-
gert / een middel uitvond / om een ko-
renmolen dooz behulp van water te doen
malen. Dat ook de molens met stre-
nen / gelijk hedensdaags / gemaakt
hebben / blijkt uit Plautus de blijfpeeler /
dewelke het bak- of molenhuis noemt
een plaats *ubi saxum saxo teritur*. dat is:
daar d' eene steen d' ander slijt. Manilius
zegt

* L. 13.
c. 21.

Astronom
L. 5.

zegt ook *subdere fracturo filici frumenta*.
 dat is: het koren onder de steen leggen,
 om te breken. Met dusdanig een molen
 om te draepen zegt men dat de gemelde
 Plautus / dat puikje der Latijnsche
 blijspelers / zijn kost heeft moeten win-
 nen. 't Zelve word ook verhaalt van
 den Filosoof Kleanthes / en Pit-
 tachus van Mitylene / die na 't
 zeggen van den Grieksen schryver Elia-
 nus een baarsje tot lof van de molen
 maakte / 't welk *epimulion* of het meule-
 deuntje genoemd wierd / prijzende de
 molen / om dat vele menschen in zulk
 een kleenen plaats zig konden aan werk
 helpen.

Var: Hist.
 L. 7. c. 4.

De oude gaben ook de molens hare
 benaminge na de dingen / die daar in ge-
 maakt wierden / gelijk wy koren-mo-
 lens / Olj-molens enz. zeggen. Het
 Woord Mola word ook by de Latijnen
 genomen voor gerooft meel / met zoud
 gemengt / om dat de offerhanden met
 zulk een gemale meel bestrooit wierden /
 't welk de Grieken *oulochutai* noemen /
 en by ons bequamenlyk gemaal kan ver-
 tolt worden. Alzoo leze ik by * Ho-
 merus in dit baars.

* Iliad.
 Lib. 1.

Chernipsanto d'epeta kai oulochutas anelonto.

Dat is:

Toen wassen zy hun handen, en zy brachten
 't Gezoute koren op. ——— ———

250 Vermakelijkheden der

Wonders beteekent het woord Mola ook wel een stuk ongebozmt en onbezelt vlees / dat somtijds in de Vrouwen groeit zonder toedoen des mans / gelijk de oude geneesmeesters melden dat wel meest in de weduwen geschied. Maar dit dient toe ons oogmerk van maleu niet. Des zullen wy alles / wat verder van dit woord mola bygebracht zoude kunnen worden / nalaten / om alzoo te komen tot het woord malen by de Latijnen molere / 't welk van 't eerste woord mola gemaakt word. De Poët Horatius gebuikt / het woord permolere (zijnde een samengezet woord / en zoo veel beduidende als bemalen) in een onkuisse beteekenis. Want in het 2 schimpdigt van 't eerste boek spreekt hy van een hoerhuis op deze wijze.

*Quidam notus homo cum exiret fornice, macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
PERMOLERE uxores.*

Dat is:

Een zeker vrind, quam onlangs sijntjes
gaan
Het hoerhuis uit, en riep met schelle re-
den,
(Als waart 't een les van Kato.) Sa wel
aan
Gy jonge maats, hier moet gy binnen tre-
den.

Zoo

Zoo haast de lust uw' ad'ren heeft ge-
rekt.

Wilt geen getrouwde vrouwen meer be-
malen. enz.

Welk woord wy ook in den zelven zin
by Petronius en andere schryvers vin-
den.

't Schijnt dat deze oneigentlijke be-
teekenis den Vader Hieronimus zoo
zoo behaagde / dat hy sommige Jood-
se Rabbinen nabolgende zig niet ont-
zien heeft het woord molen, en malen in
de H. Schryft op den zelven boek uit te
leggen / meenende dat hy een oude ver-
bozgenheid openbaarde / daar noch-
tans niets minder in de woorden ge-
legen is. In 't 47 Hoofddeel van
den Profeet Jezajas / alwaar hy booz-
zegt den ondergang der Babylonters /
en hunne aanstaande slaverny / binden
wy deze woorden in 't begin. Daalt af,
en zit in het stof, gy Jonkvrouwe, Doch-
ter Babels, zit op de aarde, daar is geen
troon meer, gy dochter der Chaldeen:
want gy zult niet meer genaamt worden de
teedere, noch de wellustige. Neem den
meulen, en maalt meel: ontbloot de en-
kelen, ontdek de schenkelen, ga door
de rivieren. Uwe schaamte zal ontdekt
worden, ook zal uwe schande gezien wor-
den: Ik zal wrake nemen, en ik zal op u
niet aanvallen, als een mensch. enz. Al
wie regtzinnig is / kan deze spreekwijze
niet anders toepassen / dan / gelijk vo-
ren

152 Vermakelijkheden der
rens gemeld is / op het nakende verbaal
der Babylonsche heerschapp / na dat
in 't voorstaande hoofddeel hunne afgor-
derp was aangetoont ; waaromme nu
voor hen een slaverny te wachten was /
die niet krachtiger voor oogen konde ge-
stelt worden / dan met de molen : de-
wijl het malen in de molen zoo wel by de
Hebreen als Romeinen byzonderlyk on-
der de slaafs dienften gerekend word.
Ja het malen in den korenmolen was
een banden moepelijsten / en den sla-
ven meest hatelijken arbeid / gelijk dit
voor een onwedersprekelyke waarheid
word gehouden by pder een / die de La-
tijnsche Wyspelers Plautus en Terentius
gelezen heeft / in welke menigmaal
word gewag gemaagt van het molen-
huis / dat de slaven zoo zeer plaagde.
Hieronimus heeft dit mede zeer wel kon-
nen zien / als zijnde een zake / die haar
zelven schijnt te verklaren / maar eben-
wel wil hy het liever voor 't naasten in
een onkuiffen zin uitleggen / sprekende
dienaangaande aldus : En haar word
belast , dat zy de molen zoude opnemen ,
en meel malen , 't welk een kenteeken is
van een harde gevangenis , en uiterste sla-
verny , zoo dat zy , die voorhenen een Ko-
ningin geweest was , naderhand den slaven-
dienst van meel te malen moest waarnemen.
Maar om dat 'er volgt , ontbloot uwe
schaamte / zoo word ook de molen by de
Hebreen figuurlijkerwijze verstaan : na-
entlijk dat ze gelijk als een hoer voor de lust
der

der overwinnaars zoude bloot staan. Het gene ook in't boek der Rechteren van Samson word beschreven, dat hy van de **Philistijnen tot de molen veroordeelt was** / wil te kennen geven, dat die zeer sterke man, om een nazaat van hem te verwekken, gedwongen wierd zulks by uitheemse Vrouwen te doen. Dat zulk een uitlegginge ober de woorden van **Jezaias ongerijmt** / en al te ver gezocht is blijkt klaarlijk / om dat het niet zulk een zwakke bewijsreden / als die van **Samson is** / van **Hieronimus bebestigt word**. En het doet ook niets ter zake / dat de **Profeet van de ontdekkinge der schaamte spreekt** / dan alleenlijk om den zeer ellendigen staat der gebangene vrouwen te verbeelden / en niet de schending harer lichamen. Want wie weet niet dat de overwinnaars die maniere gehad hebben / dat zy de gebangene vrouwen en maagden / als zy haar de grootste smaadheid wilden aandoen / niet alleen moepelyken en slaaffen arbeid lieten doen / maar ook half naakt ontkleedden / om door zulk een bespotinge haren staat rampzaliger te maken. Zoo armelyk waren de meeste slaven gekleed / als ze in de molen maalden. Van welke zake **Apulejus in't 6 boek van zijn herborminge een lebendige beschrijving doet met deze woorden**. *Dii boni ! quales illi homunculi vibicibus livedinis totam cutem depicti, dorsumque plagosum scissili centunculo magis inumbrati quam obrecti :*

154 Vermakelijkheden der

nonnulli exiguo tegili tantum modo pubem in-
jecti, cuncti tamen sic tunicati, ut essent per
pannulos manifesti. O goede Goden! Hoe
 waren die arme menschen den ganschen
 huid met stramen van blauwheid beschil-
 dert! En den deerlijk-gebeukten rug met
 een verscheurd lapje meer beschaduw't, als
 bedekt! Sommige waren alleenlijk met
 een klein dekkleedje over hunne schaamte
 bedekt, en altemaal zoo bekleed, dat
 men hen door de lappen heen konde blood
 zien.

Men verhaalt dat de groote Camer-
 laan de gebangene huishoudt van den
 Keizer Bajazet tot den buik toe hare
 kleederen liet afsnijden/ en aldus dwong
 hem ober tafel gelijk als een slavin te
 dienen: willende haar op deze wijze de
 grootste smaadheid aandoen. En hier
 op schijnt de Profeet gezten te hebben/
 als hy zegt: Neemt de meulen, en maakt
 meel, en daar na: Uwe schaamte zal
 ontdekt worden. Waar toe dient het
 dan/ dat men met Hieronimus/ alhier
 het woord meulen voor de schaamte
 der vrouwen wil nemen? of hoe zal
 men deze woorden dan aan een knoo-
 pen/ Neemt de meulen en maakt meel?
 Maar dit is genoeg ober de woorden
 van Jezajas. Laet ons nu eens bezien
 of d' uitlegging van Hieronimus eenig-
 sints plaats kan hebben in het malen
 van Samson. Het verhaal van zijn on-
 geluk staat beschreven in 't 16 hoofddeel
 van het boek der Rechteren; en aldaar
 vind

bind men op 't 21 vers deze woorden
 Toen grepen hem de Filistijnen, en groe-
 ven zijne oogen uit, en zy voerden hem af
 na Gaza, en bonden hem met twee kopere
 ketenen, en hy was malende in 't gevan-
 genhuis. Ik kan niet zien / dat hier
 iets anders gezegt word / dan dat Sam-
 son / na dat hem nu zijn kracht door 't
 afsnippen der hairlokken was beno-
 men / als een arme slaaf in de molen
 heeft moeten malen / gebonden zynde
 met ketenen / gelijk de slaven / 't welk
 met de gewoontens der Hebreen en Ro-
 meinen obereenkomt / daar in tegen-
 deel het geboelen van Hieronimus (na-
 mentlijk dat de Filistijnen hem zouden
 gedwongen hebben by hunne wyden te
 malen / dat is / hinderen te telen) geene
 de minste waarschijnlijkheid heeft.
 Want de Filistijnen moesten zot geweest
 zijn / dat ze zouden gehoopt hebben een
 kloeken en sterken nazaat te krijgen /
 van een Man / dien nu al zijn kracht
 was benomen / en / gelijk bleek / niet
 meer mans was / dan een ander. Want
 zoo haast als de hoer door hare onophou-
 delijke bleperien uit hem verstaan had /
 dat zijn kracht enkelijk was gelegen in
 zijne haarlokken / die hy als een Daz-
 réer ongeschoren droeg / en dewelke zy /
 toen hy sloop / glad afsnippte / wisten en
 zagen de Filistijnen wel / dat zijn sterk-
 te nu ophield ; en terstond hebben zy
 hem geboelt in 't meulenhuis gebracht /
 alwaar 't hem niet heeft mogen gebeu-
 ren /

156 Vermakelijkheden der
 ren / gelijk te boren / In den zachten
 schoot van vrouwen te vernachten /
 maar met de huid vol slagen / als een
 ezel om de meulesteen te loopen.
 't welk het werk was / dat in de geban-
 genhuizen bedreeben wierd. Waar blijft
 nu het malen van Hieronimus / die het
 woord molen voor een vrouwen-
 schoot neemt ? Ook staat 'er niet het
 woord molen maar gevangenhuis , of
 het huis der gebondenen , 't welk het
 zelbe is dat by de Latijnen *Pistrinum* [een
 maalhuis] genaamt word. Dus meene ik /
 dat het geboelen van Hieronimus
 genoeg wederlegt is.

Dertiende Hoofddeel.

Leugenachtig verhaal uit des Bisschops
 Olaus Magnus beschrijving der Noordse
 Volkeren , van menschen die in Wolven
 veranderen. Word overwogen en be-
 lachen. Wichtige plaats uit Herodoot
 van Halikarnassus over deze zaak. Fa-
 bel van Lykaon. Wat *lukanthroopia* is.
 En waar uit dusdanigē praatjens haar
 oorsprong hebben.

Onder een zeer groot getal van schoo-
 ne grollen en tastelijke leugens / die
 de Bisschop Olaus Magnus zijne na-
 homelingen voor waarheid getracht
 heeft te verkoopen in zijn Latijns boek /
 genaamt * kort begrip van de Geschiede-
 nisse der Noorder volkeren , dunkt my
 niet

* *Historia
 septentrio-
 nalium
 gentium
 breviarium*

nfet een van de minste te zjn / het bes-
lachelijke / en met recht oude wijs of
Heber kinder-praatie / dat hy ons op-
schafte in het 18 boek der genoemde ge-
schiededenissen aan het 32 en 33 hoofddeel/
alwaar die goede man vertelt (misschien
van zijns 's gelijke / of noch botter pa-
pen onderregt zjnde) de geweldtdrijbe-
rpen in de Noordse landen gepleegt door
Wolven / die boozhenen menschen wa-
ren geweest.

Wat dunkt u lezer ? schijnt het u niet
een oude papen-leugen ? 't lust my den
oorspronk dier dingen eens op mijn ge-
mak na te sporen. Laat ons booz af de
klucht zelfs aanhooren. De gemelde
schryver beschryft op de aangewezen
plaatsen ; hoe dat in dat land , op Kers-
mistijd , by nacht , ter gezetter plaats ,
zoo groot een menigte van wolven , die
te voren menschen geweest zijn , te za-
men komt , dat de inwoonders en weer-
looze dieren aldaar grooter schade van
die herschapene , als van alle andere
rechtschapene wolven lijdten. Dat zy
de huizen en gebouwen , die in de bos-
schaadjen staan , met een verwonder-
lijke felheid bestormen , om menschen en
vee te verderven. Dat zy in de bierkelders
gaan , en aldaar eenige tonnen ledig zuipen,
welke zy dan midden in de kelder d' een op
d' ander stapelen. Dat de Inwoonders
dier landstrecke meinen , dat de plaats , in
welke deze Weerwolven by geval hun
nachtverblijf hebben gehouden van een
voor-

158 Vermakelijkheden der

voorbeduidende kracht is ; want indien iemand daar in eenige tegenspoed overkomt ; gelijk als of zijn wagen omviel , of dat hy in 't sneeuw roble , zoo gelooven zy zekerlijk , dat die mensch op dat jaar zal ster- ven.

Dat tussen het gewest van Lituanie , Sa- moetie , en Curonie een zekere muur is , zijnde een overblijffel van een Kasteel , by welke deze quanten , eenige duizenden sterk , op een vasten tijd des jaars te zamen komen , op dat elk aldaar zijn vlugheid in 't springen beproeve ; en die deze muur niet kan overspringen (gelijk zulks meest hapert aan de logge en vette) worden van hunne bevelhebbers met zwepen geslagen. Eindelijk (zegt hy berders) word het stantvastiglijk beweert , dat onder dezen hoop [weerwolven]grootte heeren en voor- name mannen van adel in dat land verkeer- ren. De reden van deze herschepping , die tegen de Natuur zelfs averrechts aangaat , zegt hy / bestaat hier in , dat iemand , die in deze toovery zeer ervaren is , een glas met bier overbrengt aan den genen , die zig in dat geselschap begeeft , eenige woorden daar by voegende : Waar na die mensch , zig in een kelder of bosch bege- vende zijn menschelijke gedaante geheel en al in een Wolfsgestalte kan veranderen , ja ook , als 't hem beliest , eenigen tijd daar na , wederom dezelve verlaten , en d' eer- ste aannemen.

Daar na verhaalt ons die goede schryver **Olaus** in 't volgende 33 hoofd- deel

deel eenige boozbeelden van zoodanige menschen / die eerst in Wolven / en daar na weder in menschen verandert waren / tot betoef van zijn boozgaande zeggen / 't welk hy beslutt met een pzaasje / niet min leugenachtig als 't alleruoodste / dat hy eenig verdigter te binden is / ons willende doen gelooben / dat de Vorst van Pruissen , zulk een toovery niet veel achtende , zekeren misdadiger , die zig op de kunst van 't Wolvemaken verstond , in de gevangenis liet werpen , dwingende hem , dat hy hem zelve in een Wolf zoude veranderen , gelijk hy dede : Waaromme de Vorst , op dat dusdanig een afgodery niet ongestraft zoude blijven , dien booswigt liet verbranden. Want zoodanige schelmstukken worden volgens goddelijke en menselijke wetten zeer scherpelijk gestraft.

'h Hebbe d' eigene woorden van dien herffenloozen bisschop na den naasten zin in 't duits gezet. 'h Moet stampvoeten / O lezer / als ik zulke ongezoote grollen in geschzift binde / booznamentlijk als ik herdenke zoo vele geschiedenissen van rampzalige / en onnoozele menschen / die dooz zulk een verbloekte pzaat in 't hier gezet / en dooz godbergetene rechters tegen alle reden of rebelykheid mishandelt zijn 't Zoude my te lastig vallen de uitzinnigheid van vele bekende schrybers / die deze tastelijke verzierfels booz waarheid hebben durben denken / en de bygeloobige werreld schandelyk misleiden / alhier by

160 Vermakelikheden der
by een te halen : Want wie dog kent ze
niet ? en (dat te beklagen is) hoe wei-
nigen vind men / die aan de waarheid
van deze pzaatjens de minste twijfeling
hebben geslagen ? 'k Wil van andere
Landaarden zwijgen. 't Is de gansche
wereld kennelijk / dat de Hoogduitsen /
en vele van hunne aangrenzende gebu-
ren / altijd den mond hebben vol gehad
van tooberpen / duibelerpen / spoke-
rpen / en andere zotter verhalen /
die / wanneerze boozigtiglijk onder-
zocht worden / op louter bedrog steunen.
Maar dat wy Nederlanderen van zulk
een dwaalgeest noch zouden bezeten zijn /
schijnt my / niet alleen verwonderlijk /
maar byna onmogelijk. In Holland
wist men boozhenen al meê van Weer-
wolven / Kolkijsters / en Heeren te
keuzelen / en d' onnoozele belijders van
mitsbaden / die ze onder heulshanden
beleden / dog geensints verstonden / ter
straffe te slepen.

Maar nu zijn wy dat leed te boven ,

En 't is te verwonderen / dat de kunst
van alle zoodanige toobenaars teffens
is opgehouden na dat de verstandigste /
des volks / en wel meest d' Overheden en
Priesters / dezelve hebben in de wind
geslagen / en booz enkel bedrog / of
waan uitgekreten. Zoo dat men te de-
zer tijd van geen toobenaaren zal hooren
mel=

mesden / als die by bergelegene / of by geloobige landaarden beticht worden / niet zelden zonder snooden haat van papen. Dus schijnen my die looze toobenaars niet loos genoeg te zijn / dat zy hen zelven niet heiliger bezekeren in een land / daar men althans niemand om tooberp ten biere verdoemt. Maar laat ons tot ons booznemen wederkeren. 't Is al een oude leugen / dat 'er volkeren geweest zijn die in Wolven berandert werden / en ik meen dat ze haar oorspronk heeft uit de Griekse woorden *lukanthroopia* [wolfsmenscheid] en *lukanthroopoi* [wolfsmensen]. Herodoot van Halikarnassus / een van d'oudste Griekse schryvers / heeft in zijn tijd dat pzaatje al gehoozt / en vertelt het in zijn 4 boek met deze woorden / die my waardig schijnen hier by te voegen: *Legontai hupo Skutheoon kai helleenoon toon en tee Skuthikee katoikeemenoon*, hoos eteos bekastou hapax toon Neuroon bekastos lukos ginetai oligas heemeras, kai authis opifoo eis toouto kathistai: eme men nun tauta legontes ou peirhoufi: legoufi d'ouden heesson kai omnuoufi de legontes. dat is: De Schijten, en Grieken, die in Schijtien wonen, verhalen, dat alle jaar de Neuren een voor een Wolven worden, [en blijven] eenige dagen lang, en daar na wederom in hun vorige gestalte herstelt worden. Zoo zeggen zy, maar kunnen het my niet doen gelooven. Echter zeggen zy't daarom niettemin, en bevestigen het met eede.

¶

Deze

162 Vermakelijkheden der

Deze Oude toont ons / dat hy wils-
 zer is / als vele anderen / en voorna-
 mentlijk Claus Magnus. Ja zelfs
 heeft * Plinius / die andersints niet
 dan al te veel fabelen verhaalt / die gans-
 sche werlt vooz leugenen gehouden.
 Hoozt hem in zjne natuurlijcke historje.
*Homines (inquit) in lupos verti, rursumque re-
 situi sibi, falsum esse confidenter existimare
 debemus, aut credere omnia, quae fabulosa tot
 saeculis comperimus.* Dat menschen (zegt
 hy) in wolven verandert, en wederom hier-
 stelt worden, moeten wy vryelijk achten
 vals te zijn, of alles gelooven, 't welk wy
 zoo vele eeuwen lang fabelachtig bevonden
 hebben.

* L. 8.
 Cap. 22.

* Meta-
 morph.
 L. 1. f. 6.

Op * Ovidius lezen wy / dat Iy-
 haon in een wolf herbornit weder / en
 beschryft ons die verandering zeer eter-
 lijk.

*Territus ipse fugit, noctisque silentia ruris
 Exululat, frustra que loqui conatur: ab ipso
 Colligit os rabiem, solitaque cupidine caedis
 Vitur in pecudes; & nunc quoque sanguine
 gaudet.*

*In villos abeunt vestes, in crura lacerti.
 Fit lopus, & veteris servat vestigia formae.*

Dat is:

Hy vlugt verbaast, en kiest het eenzaam
 land, alwaar

Hy raast, en huult, en tiert, en tracht te
 spreken, maar •

Zijn mond word razend dol. Hy wil zijn
 oude woede
 Aan 't

Aan't vee betnigen, en vermaakt zig in
den bloede

Der beesten. Zijn kleedy verandert in
ruig haar.

Hy heeft geen armen meer, maar pooten ;
en zie daar,

Hy is geheel een Wolf, en houd zijn oude
nukken.

Die wandanige fabelen haer oorz-
sponk hebben uit zlektens / den Ge-
neeskundigen bekend / is by my een
klare waarheid. Want *Lukanthroopia*
en *Kuanthroopia* is een soort van zwarte
galziekte / waar dooz menschen wel 300
bedwelmt worden / dat ze dikwils by
nacht ten huize uitloopen / hultende en
razende / als warenze honden / of wol-
ven / zig verbergende in graben en ker-
hoven. Dit noemde men wel eer beze-
tenheid. Dooz's hoe vele verscheidene
en wonderbaarlijke werkingen uit de
zlekte / die men Melancholie noemt /
ontstaan / betuigen allestints oude en
en nientwe schrybers. D' Een beeld zig
dit / d' ander dat in. Dooz' meent niet
flechts een wolf / hond / of ander ge-
dierte / maar / dat noch belachelijker
is / een aarde pot / een glaze vat / een
boon / een graantje / en ik weet niet
wat te zijn ; na dat de bogten / die de
hersenen pzingen / berandering van in-
beeldingen veroorzaken. En aldus
sehijnt het my geenstints tegen de reden
te stryden / dat eenig volk / of dooz
I 2 een

164 Vermakelijkheden der
 een verdooven' lucht / of door quade
 spijs op zekere gezette tijden eenige
 zwaarmoedige dampen kon batten / de-
 welke in 't lichaam aan 't zieden geraakt
 zijnde dusdanige roeballen veroorzaak-
 ten / dat sommige menschen zig inge-
 beeld hebben Wolven te zijn : Want
 * Hieronimus Mercurialis verhaalt
 ons in zijn verscheide lessen / dat op ze-
 kerer tijd in een gedeelte van Frankrijk
 by na alle de maagden door zulk een ra-
 zerijp bezeten wierden / dat zp als dom-
 me dieren ten huize uitlopende zig in 't
 water wierpen / en verdronken. Waar
 uit dan het bobengemeelde verhaal van
 Herodoot kan ontstaan zijn. Ten zp
 men andersints het pzaatje der boozber-
 haalde Volkeren Neuri wil uitleggen /
 dat zp jaarlijks in een uitgelatene onbe-
 schoftheid van zeden als wolven in 't
 wild liepen / en de wijven gemeen maak-
 ten; gelijk zulk 'in de goddelooze Bachus-
 feesten naderhand by de Romeinen zelfs
 geschied is / dewelke ook den hoeren
 den naam van *Lupa*, dat is / Wolvin-
 nen gaven / zoo als uit de beste schrijve-
 ren blijkt.

* Eib. 6.
 Cap. 20.

Veertiende Hoofddeel.

Dat alle zaken kunnen voor-en tegenge-
 sproken worden. Wederom iets van de
 Sibyllen. Boek van de Heer Isaak Vos-
 sius, dat in den jare 1685 te Londen
 in 't licht is gegeven. Waar in gewag
 word

word gemaakt van de vierde Harders zang van Virgyl. Welk de bequaamste zin van die vaarzen schijnt. 't Gevoelen van Vossius word overwogen, en getoetst. Vertaling van zijn eigene woorden, die hy gebruikt omme te bewijzen dat de getuigenissen van Tertulian en Jozefus wegens Christus waarachtig zijn.

Gelyk ons in 't wyjd Heelal geene zaken boozkomen / die niet in eentgen deele booz en tegen konnen worden betwist / en in geschil gebracht / alzoo binden we / dat 'er zelden eentig boozwerp is geweest / 't zy van wat stoffe het ook mocht zijn / 't welk niet zijn booz of tegensprekers heeft gebonden / by al dien maar daar uit de minste twyfelachtigheid konde getrokken worden. Niets schijnt my lichter te begrijpen / dan dat 'er zoo vele verschillende geboelens ober allerhande zaken gebonden worden / als men eens met aandagt het oog slaat op de verscheidenheid der menselijke verstanden / die / of dooz natuurlijke dzift / of gezochte waantwijsheld gemeenlyk parry kiezen. Dit is de reden / dat de meeste geleerde doozgaans met elkanderen oberhoop leggen / en in zeer vele verschillen nimmermeer tot een goede overeenkominge geraken / alwaar 't maar om hun stuk staande te houden / of het verstand te oefnenen. Maar / op dat ik het mijne hier inboe-

166 Vermakelijkheden der
ge / ik meen / dat alle zoodanige het
spoor byster zijn / die uit een ander an-
zigt hunne woorden beflen / dan alleen
tot verkrigginge der waarheid / dewelke
(hoewelze dikwils door veel twistens
verloren gaat) echter somtijds van on-
zuidige pordeelaars uit het kraheel der
twistende partpen best kan onderschet-
den worden. We weten / dat de Sibyl-
le en hare boozeggende haarsen som-
mige by de heidenen / andere by de
eerste Vaders der Chyistenkerke in
grootte achting geweest zijn ; en weder-
om dat dezelve van velen hoor beuzelun-
gen ende tastelike bedziengerpen zijn op-
genomen: welk laatste my altyds waar-
schijnelykst heeft gedacht. 'k hebbe
van mijn geboelen wegens deze Sibyl-
len een staaltje gegeven in het 2 hoofd-
deel ; de valsheid der Sibyllynsche
schryften / rakende den Chyistelyken
godsdienst / met vele bewyzen / zoo my
dunkt / aantoonende.

Ebenwel was my niet onbekend / dat
vele / en zeer geleerde mannen het re-
gendeel met alle kracht hebben beweert /
en geoordeelt / dat uit die grollen groote
dwangredenen tot boozstand der Chy-
stelyke godsdienst te halen zijn ; want
zoo heeft de zeer vermaarde en geleerde
Jsaak Bossius Kanonnik te Kantelberg
een boekje van de Sibyllen in 't licht
gegeven. 'k Ben ook altyd van mee-
ning geweest / en gelopbe hoor als nog /
dat de plaats / die wy in Jozesus we-
gens

gens Christus lezen / van anderen is
 verziert / en in't werk des historpschrij-
 vers dooz eenig bedriegelyk Christen in-
 gelapt / om zoodanige redenen als in 't
 8 hoofddeel uit den treffelyken brief van
 C. Faber worden te berde gebzacht.
 Naderhand ny ter handen gekomen
 zijnde zeker boek / genaamt *Isaaci Vossii
 variarum observationum liber.* dat is: Isaaks
 Vossius boek van verscheidene aanmerkin-
 gen. gebzukt te Londen in den jare
 1685. bevindt ik / dat de gemelde Heer
 Vossius met opzet niet alleen in ver-
 scheidene hoofddeelen schrijft van de St-
 billijnsche en andere orakelen / die dooz
 Christus geboozte hebben in zwoang ge-
 gaan / en gelooft / dat sommige der-
 zelfver van Christus boozzegt hebben /
 maer hy poogt dit geboelen noch niet
 krachtiger redenen dan boozhenen / zoo
 hy meent / boozt te zetten. Hy zegt /
 onder anderen dat hy zig niet genoeg kan
 verwonderen / hoe dat geleerde mannen
 de vaarzen die Virgilius in zjn 4 har-
 derszang zingt / in een anderen zin daer
 op Christus hebben burden uitleggen /
 en zulke treffelyke bewijzen des Christe-
 lyken Godsdiens beschtymen. Want
 hy meent dat die vaarzen van Virgilius
 dooz een gedeelte orakelen der Romee-
 sche Spbille zyn / dewelke de Poët heeft
 toegepast op de gebozte van den zoon
 des Burgermeesters Pollio / genaamt
 Salontus / dog eigentlyk van Christus
 boozzegt waren. Ik kan wel zien dat /

168 Vermakelijkheden der
eentge regelen aardiglijk op Christus
komste konnen worden getrokken / om
dat ons in dezelve eentge woorden boorz-
komen / die net ter zake schijnen te dje-
nen / gelijk als in die vaarzen.

*Iam redit & virgo, redunt Saturnia regna:
Iam nova progenies caelo dimittitur alto. &c.*

Dat is:

Nu komt de Maagd weërom, Saturnus
rijk komt weër.
Een nieuw afzefel daalt nu van den Hemel
neër. 213.

* Metam.
L. 1.

Virgil wil zeggen / de Gerechtig-
heid (die by de Poëten de Maagd Astræa
word genaamt / en die * Ovidius zegt /
dat in de pzeere eeuw ten hemel geblogen
is) zal in dezen tijd van Pollio's Bur-
germeesterschap / en zjns 's Zoons ge-
boozte weder op aarde komen / en men
zal de goude eeuw van Saturnus / dat
is / een bydetijd / beleven. Want
Pollio / die als Veldheer de Stad Sa-
lone in Dalmatie had overwonnen / word
in dit gedicht van Virgil zeer gebleid /
gelijk de Poëten gewoon zijn / om dat
hy juist in den zelven jare een zoon kreeg /
dies hy ook Salonius noemt. Andere
meenen / dat het gros van de vaarzen
meest op Augustus staat / en dat alleen-
lijk hter en daar iets ter eere van den
Burgermeester Pollio is ingeboegt /
't welk beide wel waar kan zijn / want
als hy zegt

Een

Een nieuw afzetsel daalt nu van den Hemel
nêr.

Daar mede schijnt hy dichterstwijze
te beduiden / dat Augustus / de aan-
genomen zoon van Julius Cesar / als
een nieuwen Heerscher van den Hemel
voorzgeschikt was / omme het Roomse
rijk in breedte te regeren / 't welk verder
blijkt uit deze andere woorden ;

*Ille Deum vitam accipiet , diviſque videbit
Permiftoſ heroas , & ipſe videbitur illis ;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.*

Dat is :

Hy zal een God zijn ; en de Helden in 't
getal
Der Goden zien , en zelfs gezien zijn
overall.
Hy zal de Wereld, door zijn 's Vaders
deugd bevredigt
Regeren.

Zulx hier uit niets anders te bezeffen
is / dan dat Virgijl wat breed uitweeft
tot lof van Augustus / by voorbal der
geboorte van Salontus / Dofftoos zoon ;
Ebenwel / zeg ik / kan ik wel zien / dat
eenige woorden uit dit gezang toepasse-
lijk op Christus zijn : maar zoo zoude
men wel meer haaren van Gzieske en
Latijne Poëten konnen toepassen. Hier
poogt nu Doffius te betwijzen / dat Vir-

I 5 gpl

170 Vermakelijkheden der
 gpl die baarzen heeft gehaalt uit de Gra-
 helen der Joden / die toen onder den
 naam van de Romeesche Spbil bpzon-
 derlijk wierden verbeid : Want / zegt
 hy / Dir gpl heeft dien Harderszang ge-
 schreeven ontrent de beginfelen van Héra-
 des de groote in het 2 jaar van de 185
 Olympiade / als wanneer Aftinius Bol-
 lios zoon geboren wierd. De Spbil-
 lense baarzen / sprekende van eenen ko-
 ning / die uit den Hemel zoude komen /
 volgens 't zeggen van Lakrantius / in 't
 Griex aldus luidende

*Kar-toi' ap' eolio theos pempsei basileea
 Hos pasan gaian pausei polemoio kakoio.*

Dat is :

Dan zal God uit de Zon een grooten Ko-
 ning zenden ,
 Die van al 't aardrijk zal den boozen oor-
 log wenden.

worden van hem op 't laatste oordeel
 toegepast : en zoo schermutselt men met
 die beunen in 't wild.

Wat my aangaat / ik kan hier zulke
 treffelijke betwijzen der Christen-gods-
 dienst niet bespeuren / en my dunkt dat
 het zeer verre moet gehaalt worden / als
 men / met Bossius / die andere woos-
 den ; Nu komt de Maagd weërom , wil
 toepassen op de boozegging van dat tee-
 ken der barendie maagd / dat wy hy

* Eja-

* **Cyrius lezen.** Maar dit is in 't doozt * **Cap. 7.**
 hpgaan gezegt.

Welgemelde Heer Vossius / wijdblo-
 pig van de Sibyllen gesproken hebben-
 de / gaat doozt om te bewijzen / dat het
 getuigenisse / 't welk by Jozefus van
 Christus gelezen word / niet / gelijk Fa-
 ber bewijst / verzierd / maar waarach-
 tiglijk van Jozefus zelf geschreven is.
 Na hy is van gevoelen dat Jozefus ge-
 looft heeft Christus den waren Messias
 te zijn / 't welk immers niet waarschij-
 nelijk is te gelooven van zulk een har-
 de Jood. By dit dooztal beweert hy
 ook de waarheid van't gene Tertulliaan
 verhaalt / namentlijk dat Keizer Cibe-
 rius / hebbende de wonderdaden van
 Christus gehoozt / den Raad zoude heb-
 ben voorgestelt of men Hem niet onder
 de Goden behoorde te stellen enz. Wy
 zullen Vossius eigene woorden alhier
 vertalen / op dat de duttse Lezer kan
 oordeelen welk van beiden / of de bewij-
 zen van C. Faber / of van J. Vossius
 de meeste klem hebben.

* **Isaaks Vossius bewijs , dat**
Tertulliaans , en Jozefus
getuigenissen van Chri-
stus waar zijn.

* De Sibyl-
 linis oracu-
 lis Cap. 11.

Dele dingen zouden nog wel oberig
 zijn van de Sibyllen en hare schriften te
 309.

172 Vermakelijkheden der
zeggen / indien ik lust had ook te weder-
leggen / 't geene doozgaans van haar
berhaalt word : Dog bewijl ons booz-
nemen niet geweest is van die Sibyllen
of Sibyllijne schriften te handelen / in
welke de gewoontens en plechtrigheden
der heidenen begrepen waren / maat
die alleen te doozloopen / dewelke tot
doozplantinge des Chzistelijken Gods-
diensts zeer veel gebaat hebben : zoo
kan het genoeg zijn / getoont te hebben /
dat die Orakelen / die booz Chzistus
geboozte zijn geweest / en uit Critzre en
Kume van Azien te Roomen gebzacht
zijn / van een geheel ander soort geweest
zijn / als die andere vorige / die te ge-
lyk met het Kapitoel verband / of ook
die naderhand van Ketterg / Gnostici ge-
naemt / zijn verziert / en by de anderen by-
gelapt. Laten dan de hedendaagse Chz-
stenen niet langer de oude Chzistenen be-
schimpen / en hunne lichtgeloovigheid
lasteren. Indien wy hen belachen / mo-
gen wy ook met recht die Profeten zelf
belachen / dit welker boeken deze meeste
Orakelen gehaalt zijn. Maar zeker / de
Chzistelijke Godsdienst heeft geen bitter-
blanden / van de Chzistenen zelf / de-
wojl men naauwelijks eenige boozzeg-
ging of getuigenisse van Chzistus by de
Ouden vind / of zeer vele en ook geleer-
de mannen hebben gepoogt het zelve te
ontzenuwen / of ook t'eenemaal om ver-
te werpen. Ten bewijze zijn niet alleen-
lyk die plaatsen / die wy uit Cicero /
Dir.

Dieropl /! Suetonius ende anderen we-
 gens de Sibyllen en hare schriften heb-
 ben opgebracht / maar al wat plaatsen
 elders van Christus ons voorkomen/
 zy hebben dezelve zoo zeer getracht te
 bespotten / en met valse uitleggingen te
 onzenuwen / als of die Godsdienst
 zelf / die zy belijden / hen hatelijk ge-
 weest was. Tot een voorbeeld zy ons
 de plaats van Tertulliaan in zijn * ver- * Cap. 5.
 antwoording ; Tiberius dan , in wiens
 tijd de Christelijke naam in de wereld ge-
 komen is , als hem gebodschapt was uit
 het Syrische Palestyne , 't gene de waar-
 heid van * zijn Goddelijkheid ontdekt * nament-
 had , heeft het voor den raad gebracht , lijk Chri-
 met het voorregt van zijn stem daar toe te stus.
 geven. De Raad , om dat hy 't aan hem
 zelve niet goed gekeurt had , sloeg het af.
 De Keizer bleef in zijn gevoelen , de be-
 schuldigers der Christenen gevaarlijk dreigende.
 Van deze plaats van Tertulliaan word gewag gemaakt by Eusebius
 in zijn kerkelijke geschiedenis / alwaar
 ze nochtans niet wel genoeg in 't Grieks
 vertaalt word. Zelfs Georgius Spn-
 cellus / of andere Grieken hebben dit
 wel verstaan. Maar wat bezieren / en
 wat al spels maken de geleerde mannen
 niet om deze woorden van ongerijmt-
 heid te overtuigen ! De zin is echter
 zeer klaar : Want Tertulliaan zegt /
 als de wonderdaden / die Christus in 't
 Syrische Palestyne getoont had / aan
 Tiber gebootschapt waren / dat hy /
 van

174 Vermakelijkheden der
van zijn Goddelijkheid verzekeret zijnde/
Christus in 't getal der Goden wilde
stellen / en dat hy dezen zijnen wil den
Kraak boezemde / met de voorrang van
zijn stem. Maar dat de Kraak dooreen
slaaffe bieping / om dat Elbeer zelf ge-
welgert had God genoemd te worden /
Christus als een byemde Godheid onder
de Goden niet heeft willen inschrijven.
Dat niettemin Elbeer in zijn meening /
om Christus onder de Goden te stellen /
volhard heeft / en de berichters der
Christenen byelgde te straffen.

Maar is 'er wel iets doozluchtigers
als het getulgemis des Hebzeuwisen Jo-
zefus van Christus? echter vind men
onder de Christenen van onze eeuw
naauwelijks iemand / dien dat niet vals
en snecht schijnt. Wy hebben daar van
iets elders gesproken; maar op dat alle
twijfeling t' eenemaal wechgenomen
werds / zat ik ook een andere zeer vaste
dwangreden by brengen / waar uit klaar-
lijk te verstaan is / dat / alhoewel die
woorden wegens Christus in Jozefus
niet stonden / hy nochtans van onzen
Zalsgmaker zoodanigen geboelen heeft
ghesad / dat hy hem geloofde den * wa-
ren Messias te zijn. Dit betwijfe ik al-
ders. Als Jozefus van den Profceet
Daniel spreekt / oordeelt hy niet van
hem / gelijk de Joden gemeenlijk doen/
betwelke zeggen dat hy geen Profceet ge-
weest is / en meenen alzoo dat men hem
niet / of in den laagsten rang onder de
Pro-

* Nota.

Profeten moet stellen; maar hy beweert met onduidelijke woorden / dat Daniel een zeer groot Profet geweest is / en grooter als anderen / om dat hy niet alleen toekomstige zaken / maar ook den tyd wanneer die toekomstend zouden zijn / voorspelt heeft. En op dat wy weten hoe Jozefus dit beweert heeft / laten wy oprekenen den tyd van 't *24 jaar van Keryes / wanneer hy schryft dat Nehemias te Jeruzalem gekomen is / en 't zebert welken tyd de weken ** van Daniel beginnen te loopen / en laten wy zoo voorspelt Jozefus rekening zelf volgen.

Als dat gebaan woord / wy zullen bebinden / dat die weken / ofte 490 jaren juist eindigen op dien zelven tyd / en in het zelve jaar / in 't welke / wegens zijn optellinge / onze Zaligmaker geboren is. Laten de vstanding der waarheid en des Christelijken Godsdiensts nu henen gaan / en laten zy bevoenen / indien zy komen / voorspelt wat middel het heeft konnen geschieden / dat Jozefus zoo zonde gezocht hebben van Daniel / en zijne we-

* Jozefus zegt: in het vijftienvintigste jaar. Zie hem in zijne Joodse Oudheden Lib. 9. Cap. 5.

** Hy verstaar de weken, waar van gesproken word Dan. 9. Maar de lezer gelieve Jozobus zelve na te zien in het 12 hoofddeel. zijnde aan 't einde van 't 10 boek zijner Joodse oudheden. Hy zal bevinden, dat Jozefus, Daniel prijzende, van de weken niet een letter meld, nocht ook daar op het oog schijnt te hebben, maar spreekt van 't gros zijner voorzeggingen, byzonderlijk van 't gezigt der vier beesten,

176. Vermakelijkheden der
 weken / indien hy van onzen Zalig-
 maker zoo niet geboelt heeft / als hy
 heeft geschreven. En boozwaar indien
 hy van een ander geboelen was geweest /
 zoude Jozefus niet de onboozzichtigste
 van alle Joden zijn / dat hy van Daniel
 en zijn weken zoo schryft ? Daarom
 hebben de Joden / die na de verwoesting
 Jeruzalems geleefd hebben / loos ge-
 woest / dewelke / als zy zagen dat het
 niet mogelijk was / of de tyd van den
 Messias moest boozbpgedaan zijn / in-
 dien Daniels orakelen waarachtig wa-
 ren / zig niet ontzien hebben hem uit het
 register der Profeten uit te schryppen.
 En op dat zy dat om eenige redenen zou-
 den schijnen te doen / wat hebben die
 rampzalige niet verziert tot schade van
 hen zelven en de H. Schryft ? Booz eerst
 hebben zy gaan verziinnen verscheide
 trappen van Profetie / dewelke alle beu-
 zelachtig / en onder elhanderen zeer veel
 verschillig zijn / zoo als te zien is in den
 onderrichter der twifelende van Maimo-
 nides / en in de boozreden van David
 Kimchi over de Psalmen ; nochtans
 hier in obereenkomende / dat Daniel
 niet van God zelf zijne Profetien ont-
 fangen heeft / maar alleenlijk dooz een
 zekeren booztreikende stem / en * weder-
 galm / of / gelijk zy willen zeggen / als
 dooz de Dochter van de Stem gespro-
 ken heeft. Het andere bewijs / waar
 mede zy beweren dat Daniel geen Pro-
 feet geweest is / halen zy daar uit / ont
 dat

* Echo

dat hy / dewijl hy uit de stamme Juda en 't Koninglijk geslacht van David was / noch Priester noch Profheet heeft kunnen zijn. Maar als zy zagen dat op deze wijze David zelf uit het getal der Profeten buiten gesloten wierd / zie eens hoe groot een blindheid en uitzieligheid hen bedwelmt heeft / dat zy uit haat der weken nu al van de tijden van Aquila niet alleen Daniel / maar ook David uit den rang der Profeten hebben uitgeschapt / en te gelijk den zint en oorde der Heilige boeken verandert.

Dus verre de Heer Bossius / tot voorstand der geruigenissen / die hy Tertulliaan en Jozefus wegens Christus gelezen worden. De lezer hebbe nu te oordeelen of de brief van Faber / die ik hier boren in mijn 8 Hoofddeel hebbe vertaalt / eenigzints is beantwoort. En wat de geloofwaardighepd van Tertulliaans verhaal aangaat (hoewel ik niet kan zien dat Bossius een eentig woord tot bevestiging van deszelfs waarheid heeft voortgebracht) daar van zal in't volgende vijftiende hoofddeel worden gehandelt.

Vijftiende Hoofddeel.

Waarschijnelijke bewijzen, waarom het praatje van Tertulliaan wegens Christus niet veel geloof verdient. Gedeelte van een brief van Tanáquillus Faber over dat stuk. Waar in de gemelde plaats van

¶

Ter-

178 Vermakelijkheden der

Tertulliaan in zijn verantwoording op *ti
5 Kapittel word onderzocht. Handelin-
gen van Pilatus. Tertulliaans losse by-
geloovigheid.

* Hier vo-
rens p. 80.

Zoo waarschijnlijk als * Tanagu-
lus Faber bewijst / dat de getuigenis/
die men by Jozefus wegens Christus
vindt / van anderen is verdt / alzo bly-
keijli doet hy ons ook zien dat Tertul-
liaans zeggen niet veel behoort geloof-
te worden : en hoewel het iemand byzand
mocht dunken / dat deze Man de gebre-
ken der oude Schryveren durft aanwij-
zen / zal ik echter den lezer een gedeelte
van zekeren brief / die hy aan Elias
Boherellus schryft / mededeelen. Een
gedeelte / zeg ik / om dat in den zelven
brief meer misgrypingen van Tertul-
liaan worden aangewezen / die / alzo
ze hier niet ter zake dienen / van my zul-
len worden nagelaten ; ons lust alleen-
lijk te overwegen / of 't wel gelooffelijk
is / dat de Keizer Libeer zoo groten
pber gehad hebbe om den Heere Chri-
stus onder de Goden te stellen. Hy be-
gint dan met deze woorden.

„ Gy begeert te weten , welk mijn
„ meintinghe zy over de zeer vermaarde
„ plaats van Tertulliaan (want zoo
„ noemt gy 't) die in 't 5 Hoofddeel van
„ zijn verantwoording gelezen word ; en
„ gy vraagt dat niet alleen / maar gy
„ verzoekt daarenboven / dat ik iets
„ bybringe / waar uit dat gene / dat
„ Ter-

„ Tertulliaan geschreeven heeft / kan
 „ bevestigd worden. **Mijne** liefde
 „ t'waarts zal maken dat ik u niets
 „ kan weigeren : maar indien ik op-
 „ recht / openhartig / en eenboudig /
 „ gelijk mijn manter is / niet u zal han-
 „ delen / ik wete voorzwaar niet / of het
 „ u wel genoeg kan behagen / dat ik zeg-
 „ gen zal / dewijl mijn oordeel t' eene-
 „ maal het gevoelen van anderen weder-
 „ streeft. **De** plaats / dien gy in den
 „ zin gehad hebt / meen ik / wordt aldus
 „ by Tertulliaan gelezen. Tiberius dan,
 „ in wiens tijd de Christelijke naam in de
 „ wereld gekomen is, als hem gebood-
 „ schapt was uit het Syrische Palestine,
 „ 't gene de waarheid van zijn goddelijk-
 „ heid ontdekt had, heeft het, voor den
 „ Raad gebracht, met voorrecht van zijn
 „ stem daar toe te geven. De Raad, om
 „ dat hy 't aan hem zelve niet goedge-
 „ keurd had, sloeg het af. **Hier** op schry-
 „ ven de uitleggers / dat Tiberius den
 „ Heere Christus onder de Goden heeft
 „ willen tellen / maar om dat 'er een Wet-
 „ lag / dat geen byemde plechtigheden
 „ in de Stad zouden ingevoerd worden /
 „ dan alvorens met een raadsbesluit /
 „ en om dat de Raad dat gene / 't welk
 „ Tiberius van de goddelijkheid des Hee-
 „ ren Christus had ingezagt niet hadde
 „ voor goed gekeurd / dat daarom het
 „ voorstel van inwijdinge / tegen wil en
 „ dank van Tiberius / volgens het stem-
 „ men der Raadsheeren / is uitgesteld.

180 Vermakelijkheden der

„ Dus oordeelen hoorwaar de uitleg-
 „ gers / gelijk ik gezegt hebbe / en ik
 „ achte dat het waar is / 't gene zy mee-
 „ nen / hoewel Tertulliaan alhier / ge-
 „ lijk op andere plaatsen meer / duister
 „ spreekt. Indien gy bevestiging van
 „ nooden hebt (want dat eist gy) daar toe
 „ zullen u dienen Eusebius / Grosius /
 „ Cedrenus / Niceforus / en die deze
 „ gebolgt hebben / en ik wil hier niet
 „ inbullen / 't gene gy op uwo gemak by
 „ hen zult kunnen lezen. Maar even-
 „ wel doet my dit omzien / en schijnt
 „ eenigermaten mijn geloof twijfelach-
 „ tig te maken / dat zy meest alle die
 „ dingen hebben overgelevert / die zy by
 „ Eusebius gelezen hadden. En Eu-
 „ zebius / op deze eenige plaats van
 „ Tertulliaan steunende / dien hy zelf
 „ in 't Griex heeft overgezet / is de
 „ tweede die bevestigigt heeft / 't welk
 „ Tertulliaan eerst gezegt had ; waar
 „ uit my toeschijnt dat zijn gezag van hen
 „ allen niet zeer geholpen word. Der-
 „ halven / indien ik meene / dat zy al-
 „ teemaal / en alle die na hun geheuge-
 „ nisse het zelbe geschreven hebben / te
 „ zamen maar hoor een / ja hoor geen
 „ gehouden moeten worden / ik zal dun-
 „ ken niers te doen / of 't kan in rechten
 „ betwopen worden. Maar / zegt gy /
 „ waar vandaan heeft Tertulliaan dat
 „ gehaalt ? (gy had dat wel niet van my
 „ geëist / maar gy zoude het strax ver-
 „ zocht hebben / zoo ik uw verstand wel
 „ ken-

„ kenne.) Op had het gehaalt uit die
 „ * handelingen van Pilatus, waar van * A Sta Pl-
 „ de Ouden zeer dikwils hebben gewag last.
 „ gemaakt. Maar, of gp 't niet wilt /
 „ deze zjn wel van drie of noch wel
 „ meerderley soozten geweest. Ik zeg-
 „ ge de Acta, of handelingen van Pilatus.
 „ Want men zegt dat 'er sommige de
 „ waarachtige en oprechte geweest zijn /
 „ welke Justinus Martyr / een Grieks
 „ schryver gebruikt heeft in zijn 2. ver-
 „ antwoordinge booz de Christenen. An-
 „ dere wederom t' eenemaal vats / en
 „ booznamentlijk die / dewelke ik zie
 „ dat van de * Tessareskaidekatiten ge-
 „ bruikt zijn geweest / gelijk ik gezegge
 „ boozhenen uit Epifanius aangemerkt
 „ te hebben. . . . Eindelyk zjn d'er
 „ andere geweest / van welke Euzelius
 „ in 't 9 boek van zijn kerkelyke ge-
 „ schiedenis sprake. . . . Op dat ik
 „ dan tot wy zelfs / of liever tot wy
 „ braag wederkeere / neem nu welk van
 „ beiden gp leest wilt / of dat het uit die
 „ valsche handelingen van Pilatus geno-
 „ men is / of uit die / dewelke eertijds
 „ booz waarachtige gehouden zjn / hoe-
 „ danig men wil dat Justinus gebruikt
 „ heeft / gelijk ik gezegt hebbe. By
 „ aldien uit de eerste ; ik behoefde niets
 „ te zeggen ; want ze waren verdicht.

III 3

„ III

* Tessaresdekatiten, of Veertiendelingen,
 wierden genaamt Christenen van een byzondere
 Sekte, die op den veertiendendag na de nieuwe maan
 het Paascheest vierden.

182 Vermakelijkheden der

„ Indien uit de waarachtige / (want dat
 „ zult doch gy zeggen) ik vreeze voor-
 „ waar dat daar uit zelf geen gewisse en
 „ onwrikbare geloofwaardigheid zal
 „ kunnen bestaan / ten minsten oer die
 „ zaak / van welke nu gehandelt word.
 „ Zeker / ik sprekke van my zelven / want
 „ ik late anderen alles by / Ik kan my
 „ niet lichtrelyk inbeelden / dat de Ke-
 „ zer Tiber / wiens zeden ik bevindē
 „ geheel enal van alle Godsdienstighe-
 „ den zeer vjern geweest te zijn / zoo
 „ veel zoog voor den Heere Christus
 „ en de Christelijke godsdienst gebrogen
 „ heeft / dat hy daar van een voorstel
 „ aan den Raad zoude hebben gedaan /
 „ en gepoogt Christus in den breedza-
 „ men rang der Goden te stellen. Het
 „ geheele leven van dien man zegt niets
 „ anders dan dat ik zegge ; en het is van
 „ Suetonius uitdrukkelijk en krachtig
 „ gezegt : Hy was ontrent de Goden , en
 „ de Godsdienst vry onachtzaam ; als zija-
 „ de de Wiskonst genegen , en vol gedach-
 „ ten dat alles door 't Noodlot gedreven
 „ wierd. En dat nu Tertulliaan schryft:
 „ De Raad , om dat hy 't aan hem zelven
 „ niet goedgekeurt had , sloeg het af ; wel-
 „ hoe ? heeft de Raad afgeslagen / 't ge-
 „ ne Tiberius behaagde ? Ga byz. heen /
 „ en laat men dat Tacitus / Suetonius
 „ en Dion doen gelooven dat gy zegt. Ik
 „ geloofte waarachtig / indien 't Tiber
 „ zoo gelust had / tot vermaak van zijn
 „ ouderdom / de welke in suurshid /
 „ „ doef-

„ doefheid / en weedheid geen weer-
 „ ga had / indien 't hem geluft had / zeg
 „ ik / een Kat / een Nag / een Drom-
 „ darts / ja zelf een Olifant tot Goden
 „ te maken (hoewel 't van een Olifant
 „ noch een ander werk zoude zijn / want
 „ dat beest heeft verstand) ik geloobe dat
 „ de Raadsheeren van zelf zijn begeerte
 „ zouden hebben te gemoet gekomen /
 „ en dat zp 's Mans weede wojsheid
 „ met vleyende gebienstigheden zouden
 „ gepaait hebben / al had men Jupiter
 „ de grootste en beste zelf onder de Gemo-
 „ nisse trappen gekozen. De Raad heeft
 „ het afgeslagen. Zegt gp dat ? Ja Ci-
 „ beer zelf had nu al verdriet in hun sla-
 „ bernp. O menschen tot slavendienst ge-
 „ boren ! zeide hy ; 300 menigmaalen als
 „ hy uit het Raadhuis trad. Zoud gp
 „ dan van dergelyke slaven verwachten/
 „ 't gene die rechtschapene Tertulliaan
 „ daar van zegt / dat zp het zouden wel-
 „ geren ? Maar ik laat dit baren.
 „ Dewyl de Heere Christus ontrent
 „ het 20 jaar van Tibears Wojskendom
 „ gestorven is ; (het blijkt zekerlyk uit
 „ het Evangelie van St. Lukas dat hy
 „ ontrent het 15 zijn predikamp begon-
 „ nen heeft) en dewyl het daarenboven
 „ blijkt dat Tibeer 23 jaren / en niet lan-
 „ ger geheerst heeft / zoo kan ik niet wel
 „ zien hoe 't mogelijk is / dat in 300 Ro-
 „ ten tyd zoo groot een gerucht te hoof
 „ zoude gekomen zijn / nademaal zelf
 „ de Christelyke naam niet bekend was /

184 Vermakelijkheden der
 „ gelijk uit St. Lukas in de handelin-
 „ gen der Apostelen kan verstaan wor-
 „ den / want eenigen tijd daar na is die
 „ eerst by Antiochien opgerezen. Gp
 „ zult zeggen / dat 'er tijds genoeg ge-
 „ weest was van 't begin der pzedikinge
 „ af. Dat bekenne ik ; maar wanneer
 „ heeft de Goddelijkheid zoo zeker kon-
 „ nen blijken ? vooz de heerlijke opstan-
 „ dinge van Christus ? Oordeelt gp
 „ zelf dat ; want ik ben hier nu al te
 „ lang / en gp kent de engte van mijnen
 „ ledigen tijd. Wy verzoeken dan ont-
 „ slagginge / zullende dit alleen hier nog
 „ byboegen / dat Tertulliaan niet altijd
 „ een naarstig toezender is geweest in
 „ die schryveren / welke hy gebzuktē /
 „ uittokiezen. En zte daar. enz.

Hier mede eindigt de welgemelde
 C. Faber zijn bedenkingen ober Ter-
 tulliaans woorden / en vervolgt vooz
 zijn brief met een bewijs van verdere
 losse bygeloobigheit deszelven Schry-
 vers / dewelke in zyn boek tegens Mar-
 tio schryft / dat het hemels Jeruzalem
 in 't Zodenland in de gedaante van een
 stad uit den Hemel nederhangende ge-
 zten is. Maar mijn voornemen is niet
 alle de waangeboelens van Tertulliaan
 aan te toonen.

Sef.

Zestiende Hoofddeel.

Aanzienlijkheid des Joodsen Staats. Stra-
boos getuigenis van Mozes. De Hei-
denen hebben van Mozes en de Joden
valselyk geschreven, en geoordeelt.
Aristoteles aangehaalt. Vertaling uit
het 36 boek van Justinus, alwaar hy van
de Joden spreekt. Smaadheid der Jo-
den. Plutarchus aangeteekent. jood-
se bynamen. Spoorloos verhaal uit Ta-
citus van de Joden. En daar over drie
aanmerkingen. Joden gelastert, dat
zy een Ezel, Varken, Wolken, en den
Hemel geëert hebben. Waar uit ont-
staan? Plinius woorden aangaande de
Wereld. Juvenaal schempt op de Jo-
den. Onwetenheid van den Ouden
Aanteekenaar over Juvenaal. Waarom
de Joden gezegt wierden Bachusdie-
naarts te zijn. Gewichtige plaats uit
Florus van den gulden Wijnstok. Jo-
zefus bygebragt. Wat en hoedanig de
gulde Wijnstok geweest zy? Plinius
wederom aangewezen. Al te naauw-
gezochte giffingen van sommigen.

De wijt be-aflesints uit heilige en
wereldlijke geschiedenssen be-
speuten / dat die volkeren / onder welke
een goede regeerkunde wierd gebruikt /
hette de aanzienlijkste zijn geweest / zoo
mag men met recht het gemeenebest der
Joden / dat Mozes / na dat hy zijn
5 volk

186 Vermakelikheden der
 volk eerst eenige wetten had voorgescre-
 ven / in Palestijns bevestigd heeft / booz
 het grootste en aanzienlijkste schatten /
 dat ooit op den Waddodan geweest is.
 Overwaar was de last / die deze God-
 delijke Leidzman op den hals heeft ge-
 steld / en onbegrijpelijk is 't beleid /
 waar mede hy zoo groot een werk aan-
 hing / en ten einde bracht. Daarom
 zegt de geleerde Lincius in zijn boek van
 het gemeenebeste der Hebræen fraapelijk:
 dat Mozes / zullende een Staat stich-
 ten / die op aarde de heiligste zoude zijn /
 het opperste betoind aan God heeft op-
 gedragen. En (zegt hy) dewyl deze en-
 genen verscheide namen / na gelegent-
 heid der zake / uitbinden / en dan eens
 een alleenheersing / of een regering van
 kleinigen / en somtijds een Volkrege-
 ring wdenen / heeft hy niets van alle
 deze dingen geoordeelt tot de natuur /
 en 't megen van zoo groot een heerschap-
 pp te dienen. Derhalven heeft hy een
 zekere wijze van regeringe ingestelt / die
 Josephus / tegens Egypten schryvende /
 zeer uitspreekelijk zegt een * Gods-re-
 gering gemeent te konnen worden / als
 of men zeide / zoodanig een burger-
 schap / melkers voorzitter en regeerder
 God is. Want alles wat hy uitvoer-
 de / heeft hy beleden dat dooz Zijn oor-
 deel en Godheid uitgeboert wierd. En
 dat dat waarachtig was / heeft hy dooz
 een tilaar bewijs geroant. Want hy /
 die alles aan hem alleen zag hangen / en
 die

*theokra-
 tia.

die't volk dooz zijn reden aan alle han-
ten wijs te butgen / heeft nit zoo vrag-
pen gelegentheid geen macht / geen rijk-
dom / geen aanzien dooz hem zelven ge-
zocht. 't welk doozwaac naauwelijks
menschelijc schijnt. Want den sterbe-
lingen is een zekere begeerte van heer-
schappij ingeplant / die zekerlijk ober-
oud / en vieriger als alle hartstochten
is ; welke / gelijk ik oordeele / Mozes
nooit uit zijn hart zoude hebben konnen
uitdrijven / ten zy hy bespeurt had / dat
God hy / en ober 't bestier van zijne za-
ken was ; met wien in rijksmaatschap-
py te treden een werk van d' utterste
herffenloosheid zoude geweest zijn.

Zoo groot een man heeft echter in la-
ter tijden van Griekse en Latijnsche heide-
nen om de berachting des Joodsen
Volks nooit na waarde erkent geweest /
alzo die afgodendienaars / en derzelver
Paven een ingebooren haat droegen te-
gen alle de Inzettingen / die zy verston-
den dat de Joden volgens Mozes bevel
onderhielden. Weinige zijn'er geweest /
die een rechtshapen begrip van Mozes
en zijn leer hebben gehad / ofte geschre-
ven. Eene plaats uit den Heidenschen
schryver Strabo schijnt my sonderling /
die ik hier van woorde te woorde uit het
Griek zal vertalen. *ophee gar ekeinos kai*
ec. Mozes zeide , en leeraarde , dat de
Egyptenaars niet wel gevelden , dat ze
beeltenissen van beesten en vee Gode toe-
schreven ; gelijk ook de Arabanen en
Gric-

188 Vermakelijkheden der
Grieken, dat ze de Goden verzierven met-
schelijke gedaantens te hebben. Maar dat
dat alleen God was, 't welk Aarde, Zee
en ons bevat, dat wy den Hemel, Wer-
reld, en de Natuur van alle dingen noe-
men. En wie van gezonde herffenen zou-
de na Hem een gelijkenisse durven vormen
van iets dat by ons is? Derhalve, dat
men, alle verziervels van afbeeldingen ver-
worpen hebbende, hem een waardigen
Tempel moest bouwen, en hem zonder
eenig verbeeldinge dienen. Ik kan niet
zien wat eenig heiden berdet tot lof van
Moyses by zulk een heerlijke getuige-
nisse zoude kunnen byboegen. Maar
men bind 'er weinigen / zeg ik / die
zoo hebben gesproken ofte geschre-
ven. Want staet men 't oog op 't gene
andere heidenen van Moyses / en der
Joden Staat hebben getuigt / 't is
vol beuzelingen en vershillende leu-
gens. d' Een verhaalt dit / d' ander
dat van hen. En hoe zeer dat zy hen
trachten zwart te maken / noch blinkt
hun lof genoegsaam midden in den
smoek der lasteringen. 't Zal my niet
verdrieten derzelver waangevoelens ten
toon te stellen. Aristoteles / andersints
een naautokeurig onderzoeker van alle
zaken / heeft zig niet geschaamt te zeg-
gen / dat de Joden waren voortgespro-
ten uit de Indiaanse Wijzen / maar al-
leenlijk hunnen naam verandert hebben;
Want dat de Filozofen / die by de In-
dianen Kallanen worden genaamt / in
Sp.

Syrien den naam van Joden dragen. Wie heeft ooit grooter leugen gehoozt? en zie daar: dezelfde Aristoteles zegt / als hy in Azya was / dat by hem gekomen is zekere Jood / een man van zoo groot een geleerdheid en wetenschap / dat alle Grieken / die daar tegenwoordig waren / by hem als plomperts en weetenieten stonden. Dit laatste kan waarachtiger zijn. Justinus / die zijn boez begrip der geschiedenissen uit Trogus Pompejus heeft getrokken / verhaalt ons na zijn kennisse der Joden ophomst met deze volgende woorden.

Justinus in 't begin van 't
36 boek.

De Joden zijn oorspronkelijk van Damascenen / 't welk een zeer vermaarde Stad van Syrien is: waar van daan ook het geslacht van de Syrische Koningen uit Semiramis is geweest. De Stad is die naam gegeven na den Koning Damaskus / tot wiens eere de Syriers het graf van zijn huisvrouw Arates in plaats van een Tempel hebben geeert / en houden haar voor een Godin van een zeer heiligen Godsdienst. Na Damaskus / zijn Abraham / Mozes / en Israëel koningen geweest. Maar Israëel is door gelukstige voortelingen van tien zonen / vermaarder dan zijne Doorzouderen geweest.

190. Vermakelijkheden der
weest. Verhalven heeft hy zijn volk
in tien Koninkrijken verdeelt zijnde aan
zijne Zonen overgegeven / en heeftze
altemaal na den naam van Juda / die
na de deeling overleden was / Joden
genaamt / en zijn gedachtenis van pder
een laten in eeren houden. Deszelfs
deel was op allen vervallen / en onder
de broeders was de jongste van jaren
eene Jozef / vooz wiens doozluchtig
berstand de broeders bezyest zijnde /
hebben hem heimelyk gebangen / ende
aan vzeemde koopliiden verkocht. Van
welke hy in Egypten verdoert zijnde /
als hy aldaar dooz zijn schzander ber-
stand de Natuurkunde geleert had / is
hy in korten tyd hy den Koning zelf in
groote achttinge gekomen. Want hy
was zeer dooztrapt in doozbeduidingen /
en hy heeft allereerst de wetenschap der
droomen uitgebonden. Ja hem scheen
niets van 't goddelyk of menschelyk
recht onbekend : zoo dat hy zelfs d'on-
bzychtaarcheid der landerijen vele ja-
ren van te voren konde doozzien : en
geheel Egypten zoude van honger ver-
gaan hebben / ten zy de Koning uit-
dzychtelijk op zijn vermanen / het ko-
ren vooz vele jaren hadde laten bewa-
ren ; en de proeffstukken van hem zijn
zoo groot geweest / dat zijn antwoozden
niet van een mensch / maar van een
God scheenen gegeven te zyn. Zijn
zoon is Mozes geweest / die ook / be-
halven dat hy een erfgenaam van zijn's
Da-

Daders wetenschap was / door de
 schoonheid van zijn gedaante gepezen
 wierd. Maar als de Egyptenaars door
 schurft en zeerigheid geplaagt wierden
 hebben zy door een Orakel vermaant
 zijnde / hem met de ziele uit de land-
 palen van Egypten gedzeben / op dat
 die besmettinge niet tot meer menschen
 zoude dooztkruipen. * Hy dan / opper-
 ste Leidzman der ballingen gemaakt
 zijnde / heeft de heiligdommen der
 Egyptenaars gestolen / welke als de
 Egyptenaars met de wapenen wilden
 wederhalen / zijn zy door onwedder ge-
 noodzaakt weder na huis te keeren.
 Mozes dan na zijn oude Vaderland
 Damascena getogen zijnde neemt den
 berg Sinai in / op welke als hy einde-
 lyk na zeven dagen vastens door de wo-
 stijnen van Arabien / afgemat met zijn
 volk gekomen was / heeft hy den zeven-
 den dag / na de manier van dat volk
 sabbath gendemt zijnde / door altijd niet
 vasten ingewijd / om dat dien dag een
 einde van hun hungerlijden en sukkel-
 maakte. En nadien zy wel indachtig
 waren / darze door breeg van besmet-
 ting uit Egypten gedzeben waren /
 hebben zy zig onthouden van de gemeen-
 schap der vromde volkeren / op dat zy
 ter dier oorzaak by hunne inwoonders
 niet gehaat zouden zijn / 't welk dus om
 redenen geschied zijnde / hy allen-
 hens tot hunne tucht en Godsdienst
 heeft verandert. Da Mozes word
 zijn

192 Vermakelijkheden der
 zijn zoon Arbas / Priester der Egypti-
 sche heiligdommen / terstond Koning
 gemaakt ; en 't zedert dien tijd is by de
 Joden altijd een manter geweest / dat
 hunne Koningen ook Priesters zijn /
 dooꝝ welkers rechtvaardigheid / met
 godsdienst vermengt zynde / zo onge-
 looffelyk hebben toegenomen. enz.

Dit vorenberhaalde toont ons noch
 alleenlyk de spoorelooze heidense geboe-
 lens wegens den opkomst der Joden /
 hunne zeden / en gewoontens : maar
 't zedert dat daar na Titus Vespasianus
 de Stad Hieruzalem ten gronde toe uit-
 geroeft heeft / is dit arme volk / zoo
 veel als 'er nog dien gruwelyken oorlog /
 langdurige belegering / ellendige besto-
 ming / en rampzalige verdelging van
 hun Vaderland overteest hebben / de
 gansche werreld dooꝝ verstrooit / en als
 een overblyffel van 't Joodse schuim al-
 le andere volkeren tot een bespottung ge-
 weest. Dooznamenlyk den Frommen/
 die hen minder dan 't allersnoodste ge-
 boefte / en zoo slecht als Spriſche sla-
 ven rekenden. Hieromme zegt Markus
 Cullus : dat de Joden en de Spriers
 tot slaverny geboren zijn. Plutarchus
 in zijn boekje van 't bygeloof belacht
 hunne Sabbathen. Zy blijven 't huis
 (zegt hy) in witte kleederen zitten , en al
 zetteden de vianden de ladders tegen de
 muuren , en al namenze de wallen zelfs in ,
 zy zullen niet eens opstaan ; zy durven geen
 voer

voet ten huize uitzetten, maar zy blijven daar in hunne bygeloovigheid, gelijk als in een net gevangen, om als het vee gedood te worden. De Poët Horatius noemt hen (a.) gekortede, en (b.) voorhuidlooze. Jubenals geeft hen den naam van (c.) vellelooze. Martiaal noemt hen *recusiti*, en de Gzeken *leipodermoi*, dat hy na op den zelven zin uitkomt.

(a.) Curti.
(b.) Apellz.
(c.) Verpi.

Maar laat ons nu eens bezien / hoe zeer ook de Heidenen den Gods-dienst der Joden hebben beschimpt / en met leugens gelasterd.

Woben alle andere schrybers / die op hunne wijze niet alleen den afkomst / maar ook den Godsdienst / zeden en plechtigheid des Joodsen volks der gedenkentisse hebben nagelaten / heeft de wereldwijze Tacitus / geloofwaardig zijnde in alles / behalven 't gene hy van de Joden en Christenen spreekt / getragt den nakomelingen te onderregten met een verhaal / dat in zig grobe leugenen / en heidense beuzelpraatjens begrijpt / onder welke nochtans opmerkelijke woorden tot lof der Joden te vinden zijn. Hy spreekt dan in 't begin van 't 5 boek zijner geschiedentissen / zullende het beleg en innemen van Hieruzalem melden / na mijn vertaltinge / aldus.

K. Tacitus van de Joden.

Maar om dat by den laatsten dag van die beruchte Stad [hy spreekt van Hieruzalem] zullen verhalen / schijnt het behoorlijk / den opkomst derzelve t'ontbouden. Men vertelt dat de Joden / uit het eiland Kreta vluchtende / zig in 't uiterste gewest van Ipbien hebben nedergeslagen / ten dien tijde / als Saturnus / dooz 't geweld van Jupiter herdzeben zijnde / het rijk ruimde. 't Bewijs haalt men uit den naam. Dat in Kreten den berg Jda vermaard is. En dat d' aantwoonders Ideen , en dooz meerderinge des bynaams op zijn baars Joden genaamt worden. Sommige zeggen ; Dat onder de regeringe van Isis een menigte volks / dat in Egypte te veel was / onder 't beleid van Hierosolymus en Juba in de naaste landen geloft is. De meeste zeggen ; Dat zy afkomstig van de * Moeren zijn / die onder den Koning Cefeus / uit hzeeze en haat genoodzaakt zijn geweest van woonplaats te veranderen. Daar zijn d'er die melden ; Dat zy byeenberzamelde Affriers zijn / een volk / behoefstig van landerpen / en dat ze een gedeelte van Egypten verobert hebbende / terstond kunne eigene Steden / en Hebzeeculose landen / en de naaste streken aan Sprien bewoont hebben. Andere zeggen ; dat d' oorzponk der Joden vermaard is:

* Aethiopes

is: Dat de Solymers / een volk / ge-
 roemt in Homeers baarzen / de gebouw-
 de stad na hunnen naam Hierusalem
 hebben genoemd. De meeste komen hier
 in over een; Dat als in Egipten een be-
 smetting ontstond / die de lichamen ont-
 reinigde; de Koning Schoris / daar
 door een hulpmiddel zoekende met het
 Orakel van Hammon raad te vragen /
 bevolen wierd zijn rijk te zuiveren / en
 die soort van menschen / als den Goden
 hatelyk / in andere landen te verboeren.
 En na dat het graauw / alzo opge-
 zocht en bpeengezammelt / in woeste
 plaatsen gelaten was / als d'anderen
 door't huilen loof wterden / Mozes /
 een der ballingen / hen vermaant
 heeft / dat ze geen hulp van Goden
 of menschen zouden verwachten / de-
 wijl zy van beiden verlaten waren /
 maar dat ze op hem / als eenen hemel-
 sen Leidsman / zouden vertrouwen /
 door wiens hulpe zy de tegenwoordige
 rampen verdoeven hadden. Zy stem-
 den het toe / en van alles rabeloos /
 slaan zy den weg van abontuur in.
 Maar niets matteerde hen zoo zeer als
 gebrek van water. En nu niet ver-
 van hun dood zynde / waren zy langs
 alle de helden gaan nederleggen; als
 een kudde woudezels uit de weide na een
 rots roog / die door bosschaadje belom-
 mert was. Mozes / daar op gebolge /
 en giffende uit den grazigen grond / ont-
 dekt ruime waterkreeken. Dit was

196 Vermakelijkheden der
 berlichting : en hebbende een gedurigen
 weg van zes dagen afgeleid / kregen zy
 op den zevenden dag (de inwoonders
 verzeben hebbende) die landen in / al-
 waar hunne Stad en Tempel zijn inge-
 wojd. Mozes / op dat hy tegens den
 aanstaanden tijd dat volk aan zig vast
 zoude verbinden / heeft hen nieuwe ze-
 den / en tegens andere menschen strig-
 dig / ingeprent. Alles is daar onge-
 wojd / wat by ons gewojd is. Weder-
 om is by hen toegelaten / dat by ons
 bloedschandelyk is. De beeltenis van 't
 * dier / op welkers aanwojzinge zy hun-
 ne zwerdvinge en doofst geeindigt hadden/
 hebben zy in 't geheim vertrek hunnes
 Tempels ingewojd ; slachtende een
 Ram / als tot spijt van Hammon. By
 hen wojd ook geoffert een Os / dien de
 Egyptenaars onder den naam van Apis
 dienen. Zy onthouden zig van 't Zwijn/
 uit geheugenisse hunner ongeval / om
 dat hen eertijds de schurft te schande ge-
 maakt had / welke dat dier onderwoj-
 pen is. Hunnen eertijds langdurigen
 honger belijden zy noch doof beelbuldig
 vasten. En tot bewijs van hunne ge-
 roofte kotenblychten wojd der Joden
 brood niet geen zuurdeeffem gerezen.
 Men zegt ; dat het hen behaagde ten ze-
 venden dage ledig te zijn : om dat die
 een einde van 't sukkelen maakte : Dat
 daar na doof 't aanlokken der leufheid /
 het zevende jaar ook aan hunne traag-
 heid is gegeven. Andere willen ; dat die
 die

* Dit is het
 algemeene
 praxje der
 Heidenen
 voorgeven-
 de dat de
 Joden een
 Ezels kop
 eerden.

die eer aan Saturnus word betwezen: 't zy dat de Jden hen de beginselen der godsdienst hebben overgelevert / welke wy verstaan hebben met Saturnus betreffen / en d' opbouwens van dit volk te zijn geweest: 't zy dat van de zeven gestarntens / dooz welke de menschen geregeert worden / de star van Saturnus in de hoogste kreits / en van voornamste kracht word gezegt / en dat de meeste der hemelsche wezens haren kracht en loop dooz 't getal van zeven volbrengen. Deze gewoontens / op wat wyse ook ingeboert / worden dooz de oudheid berdedigt. Hunne oberige inzettingen / aberechts / ende vuil zijnde / hebben dooz snoodheid klein gekregen. Want alle booswichten / hunnen vaderlyken godsdienst veracht hebbende / brachten schattinggelden en zamelpenningen derwaarts. Waar uit den staat der Joden aangegroeid is: ook om dat onder hen een hardnekkige trouw / en baardige barmhertigheid / maar tegens alle anderen een doodelyken haat plaats heeft. Afgezonderd in maaltijden / en slaapplaatsen / onthoudt zig dit volk / zeer overgeven tot geidheid / van utrheemsche lipslap. Onder hen is niets ongeoorloft. Zy hebben ingestelt het teellid te besnyden / op dat zy dooz de verandering zouden gelyk wordten. Die tot hunne zeden overtreden / onderhouden 't zelbe. En hen word niets eer ingeplant / dan

198 Vermakelikheden der
 de Goden te verachten / zig den Vader-
 lande te onttrekken ; ouders / kinde-
 ren / broeders niet te achten. Echter
 dragen 3p 302g om de menigte te ver-
 meerderen. Want het is by hen een
 schennis / pynd der * Kinderen te
 dooden. En 3p meenen dat de zielen
 der omgebrachten in't veld / of door
 straffe / eeuwig zijn. Hier uit spijit
 een liefde tot boortelen / en verachting
 van't sterben. De lichamen liever te
 begraven / dan te verbranden hebben 3p
 van de manier der Egyptenaren. Ook
 de zelbe zorg en inbeelding der hellsche
 dingen / maar van de hemelsche recht
 anders. d' Egyptenaars eeren zeer be-
 le dieren / ende x' zamengeflanste beel-
 den . De Joden kennen maar een Godheid,
 en alleen met het verstand. Heilloos [ach-
 ten zy] de genen , die de beeltenissen van
 goden uit sterffelijke stoffen na 's menschen
 gedaantens bootsen : [zy achten] dat dat
 allerhoogste en eeuwig, en onveranderlijk ,
 en onvergankelijk is.

Daarom zijn in hunne Steden geen
 heelden ; 'k laat staan in de Tempelen.
 De koningen hebben deze bleperp niet /
 nochte de Keizers deze eer. Maar om
 dat hunne Plesters op fleniten en trom-
 mels speelden / met klimop gekrans-
 t wierden / en een gulde Wijnstok in den
 Tempel gebonden is / hebben sommige
 gemeent dat vader * Liber / de temmer
 van't Oosten / daar geëert wierd / waar
 mede hunne instellingen geensints over-
 een-

* Ik leze al-
 hier met
 Lipsius : ex
 gnaris.

* Bacchus

eenkomen. Want Liber heeft feestely- en byzlyke zeden ingeboert: maar der Joden manier is ongerijmt/ en berwerpelyk.

Dus verre spreekt Cactus / na't geboelen der meeste Heidenen / van den opkomst / en zeden der Joden / welk verhaal hy opvolgt met de beschrybvinge van het land hunner woonplaatsen. 'k Zal hier niet byeenhalen alle de ongerijmtheden / die in de woorden dezesschrybers zouden kunnen aangewezen worden / maar alleenlyk drie zaken / den Godsdienst rakende / aantekenen.

I. Als hy zegt dat de Joden het beeld van 't dier / [dat is / een Ezels] op welkers aantwijzing zy hunne zwerping en doofst geeindigt hadden / in 't geheim verrek hunnes tempels hebben ingewijd.

II. Het loffelyk getuigenis / 't welk hy geeft van het denkbeeld der Godheid / dat de Joden hebben; zeggende dat zy maar eene Godheid eeren / en die met het verstand: dat zy den genen heilloos achten / die de beeltenissen der Goden uit sterffelyke stoffen na 's menschen gedaantens bootseren: en dat zy dat Allerhoogste eeuwig / ouderanderlyk / en onbergankelyk achten.

III. Daar hy ons zegt; dat 'er een gulde Wijnstok in den tempel gebonden is. En hoe deze drie dingen te verstaan zyn.

Onder zoo vele heidense schryften / als van den Godsdienst der Joden gewag

200 Vermakelijkheden der
 maken is 'er niet een / gelijk wy boren
 gezegt hebben / of 't bebat een stapel leu-
 genen / waar by wel nu en dan eenige
 waarheid woord geboegt / maar beeltijds
 zoo onetgentlijk bygebzacht / dat ymand
 lichtelijc kan bezeffen / hoe blind en on-
 bedzeben de Gziken en Romeinen in de
 Joodse zaken geweest zijn : Want dit
 praatje van den ezel hebben ook Plu-
 tarchus / en anderen / of geloost / of ge-
 logen. En 't zoude noch eenigen glimp
 kunnen hebben / Indien men niet hebond /
 dat ook de Chzistenen met dien laster
 zijn beklad geweest. Andere verhalen
 wederom andere fabelen van de Joden.
 Sommige zelden dat de Werreld / an-
 dere de Wolken / andere Bachus / an-
 dere het Warken van hen als een God-
 heid geëert wierd. Waar uit is dit an-
 ders te begripen / dan uit de onbedze-
 bentheid in 't gemeene best der Joden /
 van 't welke zy zoo nu en dan iets ge-
 hoort hebbende / nleuwe en ongehoorde
 verdtichselen gisten / of ufbonden :
 Dat de Joden den Ezel zouden geëert
 hebben / kan niet dan vooz een tastelijc
 leugen gehouden woorden / en steunt al-
 leenlijk op het zelbe verdtichsel / dat
 Tacitus verhaalt van de Woudezels /
 die Mozes en zijn volk den grazigen
 grond / en waterbekken hebben geweest.
 Andersints mocht men denken / dat
 deze laster uit de Egyptische afgoderp-
 haren oorzpronk nam : Maar dit kan
 niet waar zijn / want geen gedierte was
 by

by de Egyptenaren zoo zeer gehaat als de Ezel. Van't Darken moesten zy ook iets oprapen / om dat zy dooz't gerucht verstaan hadden / dat by hen geen Darkenblees gegeten wierd / en daerom dachten zy / dat de Joden daar in eenige heiligheid stelden. Dit meen ik is de reden geweest waarom de Keizer Hadrianus / vele jaren na Citrus Despazianus / op de oude grondvesten van den verwoesten Tempel te Hieruzalem / een andere ter eere van Jupiter Kapitolinus heeft laten bouwen / en aan de gevel van de poozt / waar uit men na Bethlehem ging / een Darken van inarmorsteen stelden / om alzo de Joden dooz't gezigt van dit by hen zoo zeer verfoeide dier / te meer te quellen.

Wat de Wereld / ende Wolken aangaat (wy zullen het beide dooz' eene doosling opnemen) dit geboelen van der Joden godsdienst wierd by de verstandigste heideneen wel meest aangenomen. Maar hoe deerlijk die blinde afgodendienaars hter in bedrogen zijn geweest / kan lichtelyk bezeft worden / als men zig erinnere de bovengemelde plaats uit Tacitus / alwaar hy hem zelven schandelykten toon stelt / dat hy / willende de Joden als afschuwelyke menschen afschilderen ; van hen een getuigenis geeft / dat in allen deele pyhswaardig is ; als hy zegt / dat zy maar eene Godheid / en die met hen verstand eeren / belijden de / dat dat allerhoogste wezen eeuwig /

202 Vermakelijkheden der
 onberanderlijk / en onbergankelijk is.
 Zy zagen dat geen Jood zijn knien boog
 booz beelden uit sterffelijken stoffe / maar
 alleen hemelwaarts starogende de
 Godheid in 't wijsd beslag der Wereld
 aanmerkten / en eerden; en dit diende
 hen tot stoffe van hunne lasterlijke uit-
 sprootels.

Ih kan hier niet nalaten met een
 woord in 't boozbpgaan aanteroeren /
 dat / al hadden de Joden Hemel / Mar-
 de en Zee / en met een woord het onmes-
 telijk Heelal booz een Godheid erkent /
 't welk zy nu in 't tegendeel niet hebben
 gedaan / erkennende / volgens beschrij-
 bing van Mozes / eenen Maker / die
 alle de geschapene dingen uit niet heeft
 gemaakt / en dooz zijn almacht onder-
 houd; al hadden ze / zeg ik / in dat ge-
 boelen geweest / de heidenen zouden
 geen reden hebben omme dieswegen op
 de Joden te schempen / dewijl de ber-
 standigste onder hen zelf van deze mee-
 ning niet bremd geweest zijn. Om vele
 Gzeken en Tarijnen niet te noemen /
 zullen wy eene plaats uit het begin van
 Plinius natuurlijke Historp aanhalen.

L. I. c. I.

*Mundum, & hoc quod nomine alio Cœlum
 appellare libuit, cujus circumflexu teguntur
 cuncta, numen esse credi par est, æternum,
 immensum, neque genitum, neque interiturum
 unquam. Hujus extera indagare, nec inte-
 rest hominum, nec capit humanæ conjecturæ
 mentis. Solus est, æternus, immensus, to-
 tus in toto, immo vero ipse totum.* Dat de
 wer.

wereld, zegt hy / en dat gene, 't welk men met anderen naam geluft Hemel te noemen, in wiens ommekring alles bedekt word, een Godheid is, die eeuwig, onmetelijk, ongeboren, en onvergankelijk is, mag men met recht gelooven. Te onderzoeken wat daar buiten is, is den menschen niet aangelegen, en de gissinge des menschelijken verstands bevat het niet. Hy is heilig, eeuwig, onmetelijk, alles in alles, ja het geheelal zelf, enz.

Men zoude hoopbaar zulke gezellen als Plinius met meer recht konnen toeschryven / dat zy den Hemel en Wolken hoop een Godheid erkenden / dan de Joden. En nochtans spreekt de scherpe schimpdichter Juhenaal / hekelende de bygeloovtghed van Romeinen / en overtredende tot de Joden / als of hy van hunne hekseden wel onderrecht was / in zyn 14 schimpdicht van hen aldus :

*Quidam, sortiti metuentem sabbata patrem,
Nil praeter nubes, & caeli numen adorant;
Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit, mox & praepuia ponunt.
Romanas autem soliti contempnere leges.
Iudaicum ediscunt, & servant ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moy-
ses. &c.*

Ik zal deze woorden / om den naauwkeurigsten zin het te toonen / in onrym bertalen. Sommige kinderen, hebben-
de

204. Vermakelijkheden der

de een vader die de Sabbathen viert [datis een Jood] aanbidden niets dan de wolken, en de Godheid des Hemels: en zy meenen dat tusschen menschen-en varken vlees geen onderscheid is, van welk [laatste] de Vader zig gespeent heeft. Daar na laten zy hen ook beschijden. En gewoon zijnde de Roomsche wetten te verstaaden, leeren, onderhouden, en vreezen zy de Joodse Wet, die Mozes hen in zijn verborgen boek heeft overgelevert. Tubenaal / die na de verwoesting van Hieruzalem onder den Keizer Domitianus geleest heeft / beeldt zig in / dat hy de Joodse zeden byz wel verstaat / en volgt echter de gemee- ne straatpraat. 't Is aanmerkelijk / dat de * oude Mantekenaar / die tot ver- klaringe van Tubenaal geschreeven heeft (den naam weet men niet / maar uit het volgende zal klaarlijk bliken / dat hy geen Christen geweest is) op deze plaats zyn Heidense onkunde toont: Want wilstende op het woord Mozes met zyn aantekeningen den lezer ver- klaren / wie deze Mozes zy / stelt hy deze woorden in 't Latijn. Een Priester, of Koning van dat Volk, of wel de uitvin- der van den Godsdienst zelf, van welke Kornelius Tacitus ook gewaagt. Tube- naal weet noch te zeggen dat Mozes der Joden Wetgever geweest is / maar deze blinde Mantekenaar / die den lezer wil onderrechten / en des Dichters woo- den nader verklaren / weet niet zeker te zeggen wie deze Mozes was / niet te- gen.

* vetus
Scholiastes.

genstaande by **Cactus** / die hem een der ballingen noemt / gelezen heeft. Om niet veel woorden te maken / hier blykt de waanwijsheid der heidennen / die na hunne boozwoordeelen een zake / van welkers minste gedeelte zy somtijds naauwelijks verzeht waren / darden vergrooten / of verkleenen ; goedkeren / of misprijzen.

Hy rest'er nog aan dat den Joden berboeten wierd **Bachus** dienaars te zijn / om dat in hunnen Tempel een gulde **Wijnstok** gebonden wierd / het welk **Cactus** niet wyl gelsoden / dewijl hunne instellingen , zegt hy / daar mede geensints overeenkomen. Hy wyl quansints wijzer zijn als de gemeene man. Maar dat doet niets met al tot de zaak. Men vind **Schrybers** genoeg / die dat geloof hebben / en boozwaarachtig nabertelt.

Onder alle is'er niemand / die ons hier beter kan te pas komen als **L. A. Florus** / die ten tijde der Keizeren **Crassianus** en **Hadrianus** geleest hebbende / op een korte wijze de geschiedemissen der **Romeinen** heeft beschreven. Deze in 't 3. boek aan 't 5. Hoofddeel optellende de overwinningen van **Pompejus** / toegenaamt de **Groote** / spreekt aldus : *Hierosolymam defendere tentavere Iudaei : verum hanc quoque intravit, & vidit illud grande impiae gentis arcanum, patens sub aureo vitæ Carlo.* Dat is. De Joden poogden **Hieruzalem** wel te verdedigen, maar hier in

206: Vermakelijkheden der
 is hy ook gétteden, en heeft de verbor-
 genheid des goddeloozen volks gezien,
 een * Wijnstok onder een gouden Hemel.
 Hier wil Plotus zeggen / dat Pompe-
 jus in den Tempel der Joden een
 Wijnstok heeft gebonden / onder een
 goud berdek / en roemt quansuis / als
 of hy twist / welk dat groot geheim des
 Joodsen Godsdiensts was. Dat Pom-
 jus dien in den Tempel heeft gebonden
 blijkt niet: Want de Joodse Histori-
 schrijver Jozefus zegt / dat Aristobu-
 lus die aan hem overreert heeft. Ik zal
 zijne eigene woorden uit het 14 boek der
 Joodse Geschieden aan 't 5. Hoofddeel
 alhier uit het Griex vertalen. Als
 Pompejus te Damaskus gekomen was,
 qua-

* Dit moet men lezen met Lipsius, die dit woord
 VITEM in Florus heeft verbeterd in plaats van VII.
 Een heeklijke gissing voorwaar, die van alle geleer-
 den word aangenomen, en voor ontwifelbaar ge-
 houden, omdat anderints het woord VII een be-
 dorve plaats maakt, dewelke nu na 't schrander oor-
 deel van Lipsius, dus verbeterd zijnde in allen deele
 waarschijnlijk word bevonden, dewijl de inhoud
 met het zeggen van andere schrijvers overeenkomt.
 Hoewel Salmazius in zijde aantekeningen hier te-
 gens eenigints schijnt te sporrelen, bekennde dat
 de verbetering van Lipsius wel verstandig is, maar
 aan de waarheid twijfelende. 't Welk my zekerlijk
 een gezochte knibbeling schynt, want als men 't al
 na Salmazius oordeel zoude veranderen, moest men
 lezen in plaats van *patens sub aureo vitem caelo*. al-
 dus: *patens sub aureo vitis caelo*. 't Welk in
 alle gevallen eenenkle letterknabbelry is, en mo-
 gelijk van Salmazius niet zouden hebben bedacht ge-
 weest, ten zy hy alvoren die allerdoorduchtigste ver-
 betering van Lipsius had geweten.

quamen tot hem gezanten uit geheel Syrien, Egypten, en Judea; en Aristobulus zond hem een groote schenkaadje; een gulden Wijnstok, waardig vijf hondert talenten. Van deze gift maakt ook Strabo de Kapadocier gewag, aldus sprekende: Ook quam'er een gezantschap uit Egypten, en een kroon van vierduizent goude kroonen. En uit Jodenland een Wijnstok, of Tuin. Dat stuk werks heeft den naam van TERPOLEE, dat is lustwerk. Deze schenkaadje hebben wy ook zien leggen te Roomen in den Tempel van Jupiter Kapitolinus, hebbende het opschrift van Alexander den Koning der Joden. Het wierd geschat op vijf hondert talenten.

Dit lijkt heel anders. Want het was een geschenk dat Aristobulus aan Pompejus bereert heeft. En dat hy dit uit den Tempel zoude hebben genomen, en aan Pompejus gegeven / zal ik noit gelooven. Zulks ik hier moet berwerpen het geboelen der genen / welke meenen gelooffelyk te zyn / dat in den Tempel een goude Wijngaard-rank zoude gestekt zyn geweest ter eere van die beroemde Druiventros / die naastelyks op de schouderen van twee mannen gedragen wierd / van welke wy lezen Num. 13. v. 23. Want of schoon ook Tactus zegt / dat ze in den Tempel der Joden gebonden is / 't is daarom niet meer geloofwaardig / als of Marcus zoudt. Dactenbopen is 'c geen

208 Vermakelijkheden der

geen enkelde Wijngaardrank of Wijn-
 stok geweest / maar een groot konst-
 werk / gesmeed na de gelijkenis van een
 geheel Wijnberg / met ranken /
 trossen / en ander loofwerk meer. De
 woorden van Strabo / die Jozefus te
 berde brengt zeggen duidelij *eite ampelos*,
eite keephos, of een Wijnstok, of een tuin.
 Ja dat meer is / Lipsius meent / dat
 deze wijnstok het zelve stuk werks is /
 't welk Plinius verhaalt / dat Pompe-
 jus in de Aziatische triomf / onder
 andere schenkaadjen / te Kroomen inge-
 bracht heeft / met deze woorden. *Mon-*
tem aureum quadratum, cum cervis & leoni-
bis, & pomis omnis generis, circumdata
vite aurea. Dat is: Een gulde vierkante
 berg, met harten, leeuwen, en ooft van
 allerley soort, omringt zijnde met een
 gulden Wijnstok. En dit dunkt my zeer
 waarachtig / en komt met het zeggen
 van Strabo oover een. 't Is dan zeker/
 dat dit een byzonder geschenk van Ari-
 stobulus aan Pompejus geweest zy.
 En ik kan niet zien waar toe die boven-
 gemelde giffinge van anderen noodig is/
 dat deze Wijnstok ter gedachtenisse
 van den duiverros / die uit het beloof-
 de land gebracht wierd / in den Tempel
 zoude hebben gestaan; en dat de Heiden-
 nen / geloobende dat de Joden / Bachus
 bierende / den naam van hunnen Wijn-
 god Bachus zouden hebben ontleent van
 het Hebraeulose woord *Iab*, dat God
 te zeggen is. Wyders dat het *neroen*
eleen:

Elect. 1. 2.
 cap. 5.

alden; elden, dat in de Bacchusfeesten
 geschreeut wierd / afromstig zoude
 zyn uit het Hebreeuse woord Halelujab!
 want dergelyke gissingen schijnen my
 spoorloos / en al te ver gezocht / 't zy
 wien dezelve ook mochten behagen.

Zeventiende Hoofddeel.

Onzekeren staat der Grooten. Overtreffe-
 lijk smeekgedigt van den Heere Niklaas
 Fouquet aan Maria in de gevangenis ge-
 maakt. Om deszelfs heerlijkheid in
 rym verduist. Waar in 's mans ramp-
 spoed word vertoont.

Dat het geluk der Grooten menig-
 maal van het spits der ontsaggelij-
 heid afvalt / en de glans van hunnen
 eertijds aanzienelijken staat in een du-
 stere nacht van rampspoed herschept
 word / leeren ons zoo vele oude en
 nieuwe geschiedenissen / dat het ober-
 tellig zoude zyn / eenige voorbeelden te
 willen bybrengen. Heilige en wereld-
 lijke gedenkschriften melden ontalliche
 persoonaadsen / die door 'Dozstengunst
 gebleid / en ten top van doozluchtige
 eerampren berheben / thans wederom
 ongelukkiglijch verstootten / en van al
 hun gezag berooft / tot een verfoepelijk
 eind gekomen zyn.

'k Zal den Lezer in dit Hoofddeel ber-
 toonen het smeekdicht van den ongeluk-
 ligen Heer Niklaas Fouquet, die voor
 eeni-

210 Vermakelijkheden der
 eenige saren in Byankrijk de alltaant-
 ztenlijkste gewoorden / dog daar na in 's
 Konings ongenade verballen zijnde in
 den ketker zijne dagen gesleten / en al-
 daar zijne doobe 300 genaamde Godin
 Maria vuchteloos met deze overtreffe-
 lijke heldenbaarzen gesmeekt heeft / de-
 welke / en om dat ze weinig Nederlan-
 deren bekend zijn / en om derzelver byna
 onnabotgelijke heerlijkheid / my te rechte
 waardig geschenen hebben den bevin-
 naren der Boëzp / benevens mijne be-
 rijmde vertalinge / rustig mede te lees-
 len.

FUQUETUS in Vinculis

ad

DEI MATREM.

*S*iderea Regina plage, qua vindice surgens
 Naufragus ignotis emersit saluus ab undis,
 Et laceram reficit peregrino in litore puppem;
 Numinis intemerata parens, a numine summo
 Altera spes, hominumque salus; quæ votâ ge-
 mentum

*Suspiciens, & fractis præstas solatia rebus,
 Da mihi te facilem, paulumque adverte precanti.*

*Ille ego, qui quondam summa ad fastigia
 rectus*

*Francigenum modetabar opes, quem longa clien-
 tum*

Mare salutabat spatiosa per atria turba:

Nunc

Ille ego, tot procerum socius, quem tota colebat
 Gallia, quem toties populi dixere beatum,
 Nunc miser indigno clausus sub carcere vitam
 In tenebris luctuque traho: nunc miles inermem
 Obsidet armatus, pilisque minacibus instat.
 Mens concussa malis, varioque agitata dolore
 Heret, & incerta est, quid primum desleat, uno
 Cuncta mihi sunt rapta die; dulcissima conjux,
 Pignora, chara, thori, libertas, census, honores,
 Prædia, rura, domus, & magni gratia Regni;
 Nec mihi de tantis superest nisi futilis umbra.
 Hæc equidem cruciant animum, tamen anxius
 illud

Pungit, & ardenti transfigit viscera telo;
 Quod regni pro laude labor susceptus, & ingens
 Curarum series patriæ consumpta tuendæ,
 Vana cadit, tristesque refert pro munere poenæ.
 Quin etiam illa fides, omni quæ charior auro,
 Quæque prior mihi luce fuit, vixata malignæ
 Vocibus invidiæ, mediâ mordetur in aula.
 Sic decus interit nostrum, sic fama tot annis
 Parta mihi, subita cecidit labefacta ruina.

Hinc novus exsurgit mæror, graviusque re-
 cursat,

Quæsturæ vix gesta meæ mandata libellis,
 Scriniaque & pluteos, digestaque computa fisci,
 Unde laboranti possem succurrere causæ,
 Accipio periisse mihi, casuræ, dolore,
 Nosse tuum est, virgo, puris quæ cuncta pererras
 Luminibus, cæcique vides penetrabilia cordis.
 Hæc tamen insistit rigidus quæsitior, & ansam
 Hinc rapit, unde reus capitali crimine dicar.

Hæc inter latebræ tanta in caligine rerum,
 Qui me consilii prudentique adjuvet arte;

212. Vermakelijkheden der

*Nullus amicus adest. Horum (nisi rumor inaurum
 Nuncia falsa tulit) pars nostro territa casu,
 Majorique inbians fortunæ, turpia vertit
 Terga mihi; pars impositum mihi crimen acerbat,
 Insultatque malis; quæ pars mihi fida remansit,
 Arma per & latæ circumdata moenia fossas,
 Huc penetrare nequit; crebræ stationibus omnes
 Quippe aditus tenet infausæ custodia turris.
 Sic premor assidue. Regis modo territat ira,
 Adversæque aures; modo qui mihi fronte prociaci
 Improperat, qui nostra tulit stipendia, testis,
 Qui conviva meæ consumpsit fercula mensæ.*

*Nunc mala me febris, nunc longi tædia tor-
 quent*

*Carcern. Ipse novos etiam mihi suscito luctus,
 Ingenio fingente; subit namque obvia mater
 Sæpe mihi largi perfundens fletibus ora;
 Extorresque domo fratres, prolesque parente
 Orba suo; & sponsæ non digna ferentis imago.
 Tristior ire dies, nox longior esse videtur.
 Apparentque animo majora pericula veris.*

*Hæc est ista mei species, hæc ampla faventis
 Præmia fortunæ, sic me extulit illa per altum
 Mox ut præcipitem rueret, sic dulcia fallax
 Pocula porrexit, quo me satiaret amaris.*

*Ast tu Diva potens, quassatæ firma carinæ
 Anchora: Christiadum columen: tutela reorum,
 Ipsa vides quanto assultu, quantisque petiis
 Criminibus, dubia cogor contendere sorte.
 Suffice pugnanti vires, tantumque laborem
 Vincere da, Virgo, & crudelibus eripe fasces.
 Tu molem undarum, montano è vertice lapsam,
 Sternentem segetes, armenta que tota ruentem,
 Si prius emittat pastor tibi vota, repente
 Sistis; & adverso rapis in contraria cursu;*

Mor-

Mortua quin etiam revocas ad lumina vitæ
 Corpora; Tu laxis effusa incendia frænis
 Absumptura domos, totasque à sedibus urbes,
 Imperio reprimis, rapidumque interceptis ignem:
 Tu ventos, atque alta jubes compefcere motus
 Equora: tu retines accensas Numinis iras,
 Armataque manum; coelum tibi Æniquæ servit.
 Cur ego, qui primis Tibi sum devotus ab
 amicis.

Talia non sperem: Tua magna potentia, Virgo,
 Notæ mihi. Tua, nec fallor, mihi certa voluntas.
 Sed neque te quemquam scimus frustra vo-
 cantem,

Rebus in angustiis: sunt dona ingentia testes
 Delubris appensa Tuis: sunt structa per Orbem
 Tempia tibi, semperque ardentis ignibus aræ.
 Hinc tua servatæ narrant miracula gentes,
 Et pater & natus, tenera cum virgine mater,
 Annosusque senex; omnis Te concinit ætas.
 Non ego constituam solido Tibi marmore fanum,
 Immanesque arcus, & ahenis fulta columnis
 Atria, vel fulvo laquearia picta metallo.
 Nunc tibi non ausim tenuem spondere lucernam;
 Vsq; adeo nostras inimicis excita ventis
 Tempestas exhaustit opes; sed nudus egenisque
 Aras ante Tuas supplex, Tibi, Diva, litabo,
 Solaque persolvam gratæ donaria mentis.

Siqua tamen quondam mutata sorte potestas
 Obligerit, seu Rege meo miserante dolores,
 Sive meam agnoscente fidem; cum damna la-
 bantis

Tu dederis sarcire domus, sparsasque meorum
 Reliquias legere, & fatis melioribus uti;
 Quicquid erit, quodcumque dabis, Tibi, Virgo;
 sacratum

214 Vermakelijkheden der
*Aeternumque feram. Tuus ima in pectore
semper*

*Vivet amor, legesque tuas, & jura verebor.
Te moliri aliquid non auspice, Diva, putabo
Grande nefas, sequar ad nutum quocumque
morebis.*

*Tu mihi dux vitæ, Tu morum norma, meum-
que*

*Dulce decus, Tu lumen eris. Si frigida noctis
Suaferit umbra mihi somnos, non ante quieti
Lumina permittam, curvus quam poplite festum
Exsequar ipse tibi carmen; si nocte fugata
Luxerit, hoc primos renovabo solis ad ortus,
Horaque nulla mihi Dominæ sine laude peribit.
Hoc quoque sollicitus nitur, modo cepta secun-
des,*

*Latius ut totum Tua crescat fusa per orbem
Gloria, & ignotæ celebrent Tua Numina terræ.
Nec mihi, si quisquam violet Tua sacra, pro-
fanus*

*Impune occurret, meme illo dolore frementem
Sentiet, & quantum vires animæque valebunt,
Ulciscar facinus, temerataque jura piabo.*

*Ergo age, rumpe moras, Virgo, mea vincula
rumpe,*

*Et promptam fer mitis opem, si nostra retardant
Auxilium delicta Tuum, si segnis honores
Diva, tuos colui; si debita pensa remisi;
Si tua sæpe meis non fovi altaria flammis,
Ignosce, ô Virgo, nec jam quid nostra morentur
Crimina, sed lacrymis generosæ respice matris;
Respice, ut illa meo penitus confossa dolore
Ante tuos effusa pedes, noctesque, diesque
Indefessa gemit, quantum discrimine nostra
Anxia, Te precibus, Divosque hominesque fati-
gat,*

Respi-

Respice, ut illa suas renovat pro paupere curas,

Vt leuat in merbis, ut dura compede vincam.

Afferit, ut miseris incumbit tota iuvandis.

Nullaque non tentat, nato paritura salutem.

Nec te, Diva, latet, thalami ut fidiſſima
conſors

Ipsa quoque aſſiduo preſat ſacraria planctu;
Meque ſibi reddi querulis Te vocibus orat.

Si neque te matris, neque te ſuſpiria tangunt,
Conjugis, aut moveant, Tibi quos infantia
fundit

Infantes gemitus teneri mihi namque ſuperſunt

Quinque domi foetus, uxor quos ſedula nutrit,
Et monet eſſe pios, horum vox una per pedes.

Quo pater hinc abiit? quis patrem ſuſtulit
error?

Redde patrem Virgo, tristes ſine patre perimus.
Vivimus, ô Virgo, ſi des patris ora videre.

Sic fore confido. Votis optata redibit

Libertati, dulces iterum complectar amicos;

Ipsaque mœſta diu noſtro recreata reſurget

Aſpectu dilecta parens, charumque iudeha;

Connubii ſociam tecti ſub poſtibus ipsis

Brachia pendentem reduci; mox agmine facto

Ad mea certatim properantes oſcula natos.

Sic etiam hæc noſtros componens gratia luctus,

Si modo, Diva, jubes noſtram miteſcere
fortem,

Supremumque mihi placas cum Principe
Numen.

Dat is / aldus nagevolgt.

FOUQUET in de gevankenisſe

aan de

M O E D E R G O D S.

O Hemelkoningin ! op welkers toe-
verlaat

Een arm ſchipbreukeling het zeegevaar
ontgaat,

En zijn geſchokte ſchip, aan 't vremde
ſtrand geſtooten,

Weêr takelt tot de reis. Gy, boven alle
grooten

Van God gekoren tot Gods Moeder !
hoop, en heil

Der ſtervelingen, die van boven, uit het
ſteil

Des Hemels, 't zuchten hoort van die,
die met gebeden

Zig wenden t' uwaarts in benaauwde zwa-
nigheden,

Hoor Gy ook eenmaal eens mijn ſmeeken,
engebeên !

Ik, die ten hoogſten trans van eer en
ſtaat voorheen

Gesteigert, al den ſchat van 't Franſe rijk
regeerde,

Dien een geheele ſtoet van dienaars 's mor-
gens eerde

Engroetede. Ik, wel eer het hoofd der
Overheid,

Die

Die van heel Vrankrijk wierd gelooft, ge-
beën, geveid;

En van al 't volk geacht de zaligste van al-
len,

Leg nu ellendig in den kerker plots ver-
vallen,

En leef in Zwaren rouw, en droeve dui-
sternis,

Waar in mijn glorie al te diep verzonken
is.

'k Zit ongewapend by gewapende solda-
ten,

Van alle toeverlaat, en vriendenhulp ver-
laten.

Mijn geest geschokt door zoo veel rampen
staat vermant;

En 'k weet niet wat ik eerst beschrey in de-
zen stand.

Op eenen dag is my al wat ik had in han-
den

Ontnomen. 'k Misse nu mijn lieve vrouw,
en panden

Des huwelijks, mijn lchat, mijn vrydom,
inkomst, eer,

Mijn trotse hoven, land, en huizen, en
dat meer,

Ja allermeeft is, 'k moet de gunst des Ko-
nings missen.

En van dit alles hebbe ik niet dan heuge-
nissen,

En schaduw over. Voorts is al de rest
voorby.

Terwijl mijn ziel dus word gepijnigt,
is het my

Noch 't allergrootste kruis, dat mijn be-
dreden' daden, 5 En

218 Vermakelijkheden der
 En arbeid voor den roem des rijks op my
 geladen,
 En al mijn zorgen voor het Vaderland,
 en 't zweet,
 Zoo vele jaren lang met liefde en lust be-
 steed,
 Tot niet vervalt, en straf moet voor beloo-
 ning dragen.
 Jazelfs de Trouw, die my veel liever kon
 behagen
 Als alle schatten, ja als 't leven, word
 (ô spijt!)
 Te hoof gelast, en thans beknabbelt van
 de Nijd.
 Zoo is mijn glans gedaalt; Zoo is mijn
 faam, verkregen
 In zoo veel jaten, weêr ten gronde neêr-
 gezegen.
 .. Hiet komt my noch een plaag, en nieu-
 we droefheid voor,
 Die 't vorige bezwaart, en redd' loos maakt.
 Ik hoor
 Dat al mijn brieven, en bewijzen, versch
 geschreven,
 Van mijn Onsfangerschap, en trouw, daar
 in bedreven,
 Mijn rekeningen, en mijn koffers alte-
 maal,
 (Waar door mijn zaak kon zijn gewogen
 in de schaal
 Der billijkheid) nu zijn verloren, 't zy uit
 loosheid
 Van mijn partyen, of door ongeluk, of
 boosheid,
 Dat weetgy Moedermaagd, die alle din-
 gen ziet, En 't

En 't allerdiepst geheim van 't blinde hart
verspied.

De strenge rechter trekt nochtans hier uit
zijn voordeel,

En dagvaart my daarom als schuldig aan
doodsoordeel.

In deze duisternis van mijne zaken
staat

My niemand by met hulp van kunst, of
raad, of daad.

Ik heb geen vrienden meer. Die zijn nu
al vervlogen,

(Zoo 't waar is dat ik hoor) en zonder me-
dedoogen.

d' Een is verschrikt door mijne rampspoed,
d' ander wend

My schandelijk den rug, en hoopt in mijn
ellend

Op hooger staat, en eer; daar zijnd'er
die my lasteren,

En van hun vrindschap door mijn ongeval
verbasteren.

Die trouw gebleven zijn, vermogen niet
tot my

Te komen, want ik zit omringt aan alle
zy

Met muren, grachten, en met krijgsvolk
om mijn ooren,

Besloten in den kuil van een gevank'nisto-
ren.

Zoo word ik steeds verdrukt. Dan word
ik weêr verplet

Door 's Konings gramschap, die geen oo-
ren openzet

Voor mijne klachten. 'k Word van an-
d'ren weêr beschuldigt, Die

220 **Vermakelijkheden der**
Die zelf voorhenen in mijn dienst zijn in-
gehuldigt.
Ja die wel eer met my aan mijnen tafel
zat
Getuigt nu tegens my, en is de vriendschap
zat.
Dan trefte de bange koorts mijn afgematte
leden
Door lange zwaarigheid des kerkers afge-
streden.
Ik zelf verwek in my steeds nieuwe en nieu-
we druk,
En 't quynende verstand vermeerde mijn on-
geluk.
My dunkt ik zie fomtijds mijn Moeder
voor my schreyen,
Mijn Broërs gebannen, en mijn Kind'ren
afgeschey'en
Van hinnen Vader, en mijn Vrouw met
smart belaën.
Nu schijnt my yder dag veel droevert door
te gaan,
En elke nacht te lang; en al mijn groote
plagen,
Hoe groot en zwaar die zijn, vergrooten
alle dagen.
Dit's mijn gestalte. Dit's de loon van 't
los geval,
Dat my wel eer om hoog deed slijgen als
een bal,
Om my daar na weer steif te werpen na be-
neden.
Zoo schonk zy my het zoet, onttaart in
bitterheden.
Maar gy Godin van macht! Gy vasse
steun, en stut Van

Van mijn gefolde kiel, die t Chiffondom
 tot nut,
 Den zangeklaagden tot een trooft zijt inel-
 lenden,
 Gy ziet my radeloos, onwetend waar 'k
 my wenden,
 Of keeren zal, beticht met misdadn;
 geef, ey geef
 My kracht tot intkomst, dat ik betar tijd
 beleef.
 Gy kunt, ô Maagd, wanneer van scils
 bergen 't water
 Schijnt neer te storten met afgrijselijk ge-
 klater,
 Met koren neer te staan, en 't weerdeoos
 vee
 Met zig te slepen, op der hard'nen wens,
 en beë,
 Den forssen waterval strax op een sprong
 doen stil staan,
 En keeren flux den stroom, en doen die as
 uw' wil gaan.
 Gy zelf wekt dooden op. Gy keert den
 droeven brand,
 Die anders voortvliegt door de huizen,
 stad, en land,
 En stut den loop des viers. Gy dwingt de
 felle winden,
 Gy weet d' oplopendheid der zee strax in
 te binden.
 Gy wederhoud Gods toorn, en zija ge-
 strenge kracht:
 In 't kort al 't Hemelrijk erkent uw' groote
 macht,

Waar;

212 Vermakelijkheden der

Waarom zou ik dan , die van mijne kindse
jaren

U toegewijd ben , ook niet hopen , dat
de baren

Mijn's ongeluks eens zullen stil staan ? O
Godin !

Uw' magt is my bekend. Ik ken uw' goe-
den zin.

Ik weet dat niemand u vergeefs heeft aan-
gebeden ,

In angst , en nood. Hier van getuigen
noch op heden

Ontelb're giften , in de tempelen ge-
wijd.

Men vind altaren door de Wereld wijd en
zijd

Ten uwen dienst gebouwt , en hoogverhe-
ven' kerken.

Al't Aardrijk waagt van uw' beruchte
wonderwerken.

Elk kent uw' heerlijkheid ; de vader , en
de zoon

De moeder , dochter , elk zingt op een
hoogen toon

Uw' groote daden. Ik alleen kan da mijn
plichten

Geen tempel , bogen , of pylaren voor u
stichten ;

Geen eerkapel voorzien met goud ; geen
enk'le zaal.

'k Zou zelf niet durven u een kaars tot eer
of praal

Beloven. 'k Heb ze niet. Zoo verre zija
vervlogen

Mijn schatten , maar ik zal behoefstig voor
uw' oogen

En

Taalkunde.

123

En naakt en blood staan aan uw' altaar,
met gebeên,

En offeren mijn hart aan u, Godin, alleen.

Zoo evenwel ik eens den tijd noch
mocht beleven,

Dat zig de Koning tot meêdoogtheit
mocht geven,

Erkennende mijn trouw : wanneer gy eens
de schae

Mijn's huisgezins wêerom zult heelen uit
genaë,

En ik een beter lot genieten zal op aar-
den ;

Dan zal ik, groote maagd, uw' zuiv're dienst
aanvaardden,

En alles wat ik heb zal u ten dienste staan.

Ik zal 't u heiligen. Uw liefde zal voor-
raan

Zija in mijn hart geprent. Ik zal nauwe
wetten

Steeds leven, en op uw' geboden altijd
letten.

't Zal my een misdaad zijn, iets zonder
uwen wil

Ter hand te nemen. 'k Zal gehoorzaam,
zacht, en stil

Uw wenken volgen. Gy zult my al mijn
ne dagen

Ten Leidsvrouw zijn. Uw pad zal my
alleen behagen.

'k Zal niet ter rust gaan, als de schaduw
van den nacht

My raad te slapen, voor al eer ik, om
uw' macht

't Erkennen, nedrig, met gebogen knien,
mijn plichten

Heb

224. Vermakelijkheden der

Heb afgelegd. Ik zal my niet ten bed
uitlichten,

Of's morgens zal ik met den dag aan uwen
naam

Gedenken, en elk uur vermeederen uw'
faam.

'k Zal zelf bezorgen, zoo gy my maar
begenadigt.

Dat uwe naam en eer werd' overal ver-
dadigt,

En dat uw' glory by uitheemschen werd'
bekend.

Ik zal hem straffen die uw' heiligdommen
schend:

En zulk een booswigt zal de kracht mijn's
arms gevoelen.

Ik zal het wreken, en aan hem mijn gram-
schap koelen.

Wel aan dan, red my uit deez' baaden,
groote Maagd!

Begunstig my! of, zoo uw' hulpe word
vertraagd

Door myne zonden, dat ik niet na waar-
digheden

Heb u Godin geviert, of billijk aange-
beden,

Dat ik uw' altzar niet genoeg heb opge-
hult,

Vergeef het my ô Maagd! zie nu niet op
mijn schuld,

Maar op de tranen van mijn Moeder, die
bewogen

Door mijn verdriet staag weent met uitge-
kretene oogen,

En werpt zig neder voor uw' voeten, dag
en nacht, Of

Of zugt, en kermt, en stort voor u haar
 droeve klagt,
 Dat God en mensch erbarmt. Zie neder,
 hoe bekommert
 Zy d'armen helpt, en troost de zieken;
 die besloemt
 In boeyen zijn. Zie neêr, hoe dat zy, om
 haar zoon
 Te helpen, and'ren helpt, en zoekt uw
 gunst tot loon.
 Gy weet ook, ô Godin, dat mijn bedruk-
 te Vrouwe
 Klopt aan uw' heilgdom. en dagelijks vol
 rouwe
 U smeekt en bid, dat gy my wedergeve
 aan haar.
 Of zoo u niet beweegt het kermen en
 misbaar
 Van Vrouw, en Moeder; Ey laat u dan
 eens bekoren
 't Onnoozel zuchten dat u daag'lijks komt
 te voren
 Van mijn vijf kind'ren, die mijn Vrouw in
 al haar kruis
 Zorgvuldig hoed, en voed. Deez' roe-
 pen door het huis,
 „ Waar is onz' Vader? ach! waar is hy
 „ heengetogen.
 „ Wat doling heeft hem dus gesslingert uit
 „ onz' oogen?
 „ Waar is onz' Vader? ach! geeft ons onz'
 „ Vader weêr!
 „ OMaagd wy leggen zonder Vader gansch
 „ ter neêr.
 „ Geef ons onz' Vader weêr! onz' Vader
 „ is ons leven. D Dus

226 - Vermakelijkheden der
 Dus hope ik, zalt gy my mijn Vryheid
 wedergeven.
 Ik zal mijn' Vrinden blijde omhelzen keer
 om keer,
 En zien mijn Moeder, lang bedroeft, nu
 vrolijk weêr.
 Mijn lieve bedgenoot zal my van ver ont-
 moeten,
 Met open' armen. Straks zal ik mijn kin-
 d'ren groeten,
 En kussen elk om strijd. Soo zal het zeker
 zijn:
 Indien gy eenmaal, ô Godin, my uit
 deez' pijn
 Wilt lichtnis geven, en bewogen met mijn
 zaken
 God en den Koning my weêrom tot vrin-
 den maken.

Achtiende Hoofddeel.

Twistgierigheid der geletterde. Aardige
 plaats uit Erasmus lof der Zotheid. De
 schriften van Erasmus zijn van vele ge-
 haat, en gehekel. Quaadaardige ge-
 tuigenissen van Hem. Zijn gedenk-
 waardige mislag in het vertalen van't
 Griekse woord *Phoenix*, door Muretus
 aangewezen. Horatius bygebragt. Lau-
 rens Valla. En zijn grafschrift; ge-
 maakt met gelijke laatzunkenheid, als
 wel eer de oude Poët Nevius. Kaspar
 Scioppius, die vele gehekel heeft, word
 zelf tot de plak veroordeelt.

Huma.

Humanum est labi. 't Is menschelijck
 te struikelen / zegt de spreek / die /
 hoewel ze alle menschen genoeg bekend
 is / echter van weinigen word gadege-
 slagen. 'h Zegge dit / om dat men on-
 der de geleerden zoo vele verscheidene
 oordeelen vind / die zo wel somtijds on-
 der verbetering / en byzheid van een 's
 anders meeninge / voorstellen / beken-
 nende dat hun verstand de menschelijcke
 zwakheid en doling onderwoopen is /
 maar ook veeltijds (niettegenstaande zo
 kunne medemenschen gelijke byzheid
 van gevoelen behoozen te vergunnen /
 en derzelver dolingen met geen mindere
 gunst in te schikken) zoo scherpslyk van
 anderen oordeelen / en hen wegens zoo
 vele mislagen moeten te byandmerken /
 als of menigmaal mannen / voorhenen
 al de wereld door geacht / en aangebe-
 den / de versoepelijcke teekenen van
 boetheid / en onkunde hadden nagelaten.
 Zwaarlyk gaan vele zig hier in te bui-
 ten / en nergens vind men dusdanige
 strenge oordeelaars / dan onder de Let-
 terkundigen / die elkanderen niet zelden
 om een woord / of lettergreep / ja om
 een enkel letter zelf / byzesselyk in 't
 haer zitten / en geen zaak zoo zeer be-
 hartigen / als de dolingen van andere
 schryvers ten groffte aan den dag te
 brengen. Hemel ! hoe hebben van ouds
 hier de geletterden elkander geroshamt /
 en gehekelt ! dikwyls ook triomf gezon-

228 Vermakelijkheden der
 gen / booz al eer zy de overhand beboch-
 ten hadden. Erasmus / en Agrippa
 belachen aardiglijk dusdanige bitterz /
 en uitpluizers / die / gelijk wanneer

* Parturiant montes ,
 nateetur ri-
 diculus
 mus.
 * De bergen baren , en een muis te voor-
 schijn komt ,

Van een blieg een Olifant maken.
 Onze Rotterdammer zegt in zijn ver-
 maakelijk boekje / De lof der Zotheid, on-
 der anderen / aldus.

* Gramma-
 tic.
 'k Zal my (zegt de Zotheid) tot die ge-
 nen spoeden , die onder de menschen den
 schijn van wijsheid behouden , en den gul-
 den tak , gelijk men zegt , weten te pluk-
 ken , onder de welke de * Letterkonste-
 naars de voornaamste bazen zijn , welk
 soort van menschen , waarachtig , de el-
 lendigste , rampzaligste , en den Goden
 meest gehaat zoude zijn , ten zy ik de on-
 gemakken van hun deerlijk ploegen door
 een zekere manier van zotterny verzachtte.
En wat verder. Voeg hier ook dit ver-
 maak by ; zoo menigmaal iemand van hen
 den naam van de moeder van Anchises , of
 eenig woordeke , dat de gemeene man niet
 weet , ergens op een vuil papiertje gevon-
 den heeft , of indien iemand een brok van
 een oude steen , met oude letters gemerkt ,
 ergens heeft opgegraven : ô Heer ! wat
 is 'er dan een vreugd , wat een triomf , en
 loftuiting , even als of zy Afrika hadden
 gewonnen , of Babel ingenomen. *** By
 aldien iemand in een woordeke gemist , en
 by

by geval een ander, die wat scherper kan zien, hem daar op heeft betrapt, wel Jemy! wat rijzen daar terfcond al treurspelen! wat een gevecht! wat al scheldwoorden, en geschreeuw! 'k moet alle de Letterknabbelaars tot vianden hebben, zoo ik eenigfints liege. 't Is wijders belachelijk / dat hy in 't zelve boekje verhaalt / een ouden Godsgeleerde van tachtig jaren gehoozt te hebben / die de verborghentheid van den naam Jezus zullende verklaren: met een wonderlijke spitsvindigheid de verbeelding der Goddelijke dize-eenigheid in dat woord wist te vinden / om dat de Latijnen het zelve alleen op dize wijze buigen / in Jesus, Jesu, Jesun. En dat dat laatste Sun by de Hebzeen een letter was / die zy * Sun noemen / welk woord Sun * of Schin in de Schorse taal Sonde beteekent / en dat hier uit klaarlijk bleek / dat het Jezus was, die de zonden der wereld zoude wechdragen. Wie moet zulke een aperç niet hartelijk belachen?

Op deze wijze heeft Erasmus de butensporigheden der Letterknabbelaars wel weten dooztestrijken / maar zelfs niet by geweest van vele scherpe bonnifsen / die over hem gebelt zijn. 't Zoude te lang ballen alle zijne tegenpartijden op te halen. Heeft niet * Henrik Stephanus ontallijke mislagen / quade bebatteringen / en verkeerde uitleggingen van hem in zijn boek der spreekwoorden gepoogt aan te wijzen? heeft niet de ber-

* vid. H. Stephani animadv. in Erasmi Adag. -

230 Vermakelijkheden der
 maarde Julius Cefar Scaliger een ge-
 slagen haat / ende vbandfchap tegens
 hem gebaert / die booz Erasmus
 dood niet geefindigt is? 't welk Sca-
 liger naderhand fchijnt beklaagt te
 hebben / als hy ober Erasmus dood uit-
 roept

*Tunc etiam moreris? ah quid me linguis Erasme!
 Ante mens quam fit conciliatus amor?*

Dat is:

Sterft gy, Erasmus! en verlaat gy my nu?
 ach!
 Eer ik mijn vrindschap weër met u verre-
 zen zag?

* Attica
 Bellaria
 mihi pag:
 205.

* De Jesuyt Pontanus belacht hem/
 om dat hy in een zekeren bryef fchryft /
 dat hy wenschte den naam van Erasmus,
 dat is zoo veel als beminnelijk, aange-
 nomen te hebben. En zegt / dat iemand
 gelezen hebbende Erasmus handboekje
 van den Christelijken Krijgsman, ooz-
 deelde / dat in dat boekje meer heilig-
 heid als in den fchryber was.

'k Zal met boozdagt vele andere gees-
 felaars van Erasmus boozvgaan. Ik
 moet eventwel bekennen / dat ik onder
 dezelve doozgaans niet weinigen / die
 in hunne fchryften betoonen de leere
 van Luther toegedaan te zyn / hebbe
 bebonden uittemunten. Niet / dat ik
 zeggen wil / dat zy's mans faam niet
 zeer genegen zyn / om dat hy hen in zyn-
 ne

ne samenspraak Cyclops of Evangelydrager niet zagtelyk doorgestreken heeft: want Erasmus misgrypingen zoude te mand anders lichtelyk konnen toonen / (en wie doch is byp van dolingen?) maar my dunkt / dat zoo vele heerelyke schryften / als van hem ter onsterffelykheid ingekoyd zyn / alle blyse berispingen eentgen indruk en ontzag behoorden in te boezemen / om hunnescherp-gewette blymen niet al te diep in des grooten Rotterdammers naam te zetten. Zeker schryver van onze eento / Philippus Karolus, heeft in zyne letterkundige aanteekeningen over W. Gellius en Curtius (een boek van geleerde oeffeningen) Erasmus niet gespaart / maar overal waargenomen / waar 't pas geeft / hem met zyn pen te quetsen. 't heeft my des mans gedeert / als ik hem zoo sel gehakelt zag. Meest heeft hy 't op zyn boek der spreekwoorden geladen / van welk stuk werks hy zegt / zeker achtbaar men getuigt te hebben / dat hy nooit eenig boek gezien had, 't gene meer bevestigde die oude spreuk: een groot boek, een groot quaad. Op een anders plaats berispt hy Erasmus / dat hy zehere schempreden / op Demosthenes alleen pefsende / tot een gemeen spreekwoord had gemaakt / en puyt het zeggen van Muretus: Dat, gelijk sommigen menschen, niet wel te pas zijnde, alles wat zy eten tot gal of sluimen verandert; alzoo Erasmus, alles wat hy gelezen heeft tot

Animadv:
pag. 32.

Ibid. pag.
49.

232 Vermakelijkheden der

spreekwoorden verdraait. **Wederom**

pag. 60. 61.

* in Plurali
numero.

ibid:

pag. 232.

pag. 378.

Erasmus; die, gelijk de grieken zeggen, van twee drie konde zien, omdat hy't booz quaad Latijn rekende dat men pmand in 't * beelboudig getal aanspreekt / VOS [ul:] in plaats van TU [gy], 't welk nochtans by de beste schrybers gebonden word: en boegt'er by / dat die moedige Soldaat een wakkeren, tegen strijder Julius Scaliger gevonden heeft; die hem de vleugels mannelijk heeft gekort. Hy belacht hem verders als een / die van de allergemeenste dingen tot walgens toe geschreeuwt heeft. En berwijft hem / dat'er onder gewijde en ongewijde schrijvers weinige geweest zijn, van welke Erasmus zijn hand en vergiftige berisping heeft afgehouden. Met diergelijke uitdrukkingen meer.

Nochtans verdient het opmerking / dat dezelve Manteekenaar tot laster van Erasmus een aardig geval uit Muretus verscheide lessen verhaalt / 't welk ik den Nederduitsen lezer niet kan weggen. Ik hadde het bequamenlijk booz af konnen stellen / om dat het in een reden booz des schrybers aanmerkingen staat / maar wy zullen hier mede Erasmus laten rusten / zonder iets tot 's mans nadeel uit eigen hoofde gezegt te hebben. De zaak is deze.

Als de gemelde Muretus op zekeren tyd / in't openbaar / booz vele geleerden / een reden geboert had over den

over-

oberdaad en wellust der oude Komet-
 nen / en in dezelve uit te bzejden vele
 soorten van vjemde vogelen had opge-
 stelt / die 3p uit de bergelegenste gewes-
 ten des werrelts gewoon waren te la-
 ten opzoeken / en op hunne tafelen booz
 diffen ; gebeurde het / dat eenige dagen
 daar na temant der toehoorderen tot
 hem quam / zeggende wel te wenshen /
 dat hy onlangs in zijne redenboering
 niet had vergeten gewag te maken van
 een vogel / waar uit men een onberza-
 delijke / ende hy na ongelooffelijke ober-
 daad der Ouden konde bespeuren / na-
 mentlijk den verwonderlijken Fenix.
Waar op Muretus zeide ; Ja zeker !
 aten de Romeinen ook den vogel Fenix !
 die men tot nog toe geloofst heeft alle zes-
 hondert jaren , maar eens geboren te wor-
 den ? d'Anders strax booz den dag halen-
 de het boekje / dat Plutarchus ober 't
 bezorgen der gezondheid heeft geschre-
 ven / begon albaar deze woorden te le-
 zen / die van Crasmus uit het Griekis
 in't Latijn in dezen zin waren vertaalt :
 Het brein van den Fenix , hoewel het
 zeer zoet is , word nochtans gezegt pijn-
 des'hoofds te veroorzaken. **Muretus** /
 den oorspronkelijken text wat naauw-
 keuriger ingezien hebbende / zeide tot
 de omstanders ; zie daar ; een enkel
 griek word al te onbedachtelijk verklaard
 zijnde , brengt dezen onzen vriend in zoo
 grooten doling , en heeft mogelijkan-
 den meer verleid. Want het woord *phoenix*

234 Vermakelijkheden der
 beduid in 't grieks een Palmboom, wel-
 kers vruchten men niet alleen eet, maar
 ook het pit, gelijk Theophrastus in het
 tweede boek der planten bevestigt. Dus
 had Erasmus moeten vertalen. *Het pit van
 een Palmboom, en niet het brein van een Fe-
 nix.* Ten 3° misschien (dit zijn des Aan-
 teekenaars eigene woorden) zijn bzein toen
 ter tijd met *Bachus* nat is bespzoept ge-
 weest.

* Oordee-
 laars,
 Letterplui-
 zers,

Dit strekke dooz een staaltje / hoe
 fraapelijk de Critici elkhanderens gebze-
 ken weten aan te wijzen / de berispers
 wederom in dergelyke doozballen geen
 minder berispingen onderwozpen zyn-
 de: waaromme het hen somtijds rupm
 zoo wel zoude passen / dat 3° de hebig-
 heid hunner gedagten niet plings op 't
 bespeuren van een's anders misflag den
 lossen toom gaben / en het papier niet
 zoo zeer met inkt / als galle beschzeben.

Satyrl. 1. 1.

De Poet Horatius bestrafst in zijn derde
 schimpdigt dusdanige menschen / die
 meer gewoon zijn / op een's anders dan
 op hunne eigene dolingen acht te nemen.

Quum tua pervideas oculis mala lippus inun-
ctis,

Cur in amicorum vitiiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpent Epidaurius?
at tibi contra

Evenit, inquirunt vitia ut tua rursus & illi.

Dat is:

Als gy uw' eigene misdaden overziet,
 Met leep gezigt, en ziet quansuis, of ziet
 ze niet, Waar.

Waarom ziet gy zoo fcherp de fouten van uw' vrienden

Gelijk een Arent, of een Slang? Gy zult bevinden

Dat zelve 't geen gy doet aan anderen. Want nu

Gelijk gy hen berispt, berispen zy ook u.

* **Laurens Valla / die groote uitplutzer der beschaafde Latijnsche spraak / zegt men van zoo groot een nleuwsgierigheid en berispszugt geweest te zijn / dat hy niemant spaarde. Hem word te last gelegd opentlijk geroemt te hebben**
 * dat hy ook pijlen tegen Christus had.
 't Is zeker / dat hy d'oude Rechtsgelerden en andere vermaarde schryveren met zijn pen gegeeffelt heeft / waar door hy ook ontallijke geleerden aan zijn hals kreeg. Andere willen ook zijn hooft aantoonen uit het graf-dichtje / dat hy op hem zelven / zoo men zegt / gemaakt heeft / en aldus luid.

* vide Val- lam de ele- gantiis.

* Vide B. Bonitacii hist. Ludic. lib. 15. c. 6. ex Pontan. de Serm. l. 11

* *Nunc, postquam Manes defunctus Valla petiit,*

*Non audet Pluto verba Latina loqui,
 Iupiter hunc Cœli dignatus parte fuisse,
 Censorem linguæ sed timet ille suæ.*

* Ibid. ex Ant. Verd. in autorum censione non longe a princ. pag. 29.

Dat is:

Na dat nu Valla wechgerukt is na beneden,
 Durft Pluto niet een woord Latijnsche taal meer spreken,

En

236 Vermakelijkheden der
 En Jupiter heeft hem daar boven niet ge-
 leên,
 Om dat hy vreesde, dat hy op sijn taal
 zou steken.

* Lib. 1.
 P. 24.

Maar in hy quansuis nabolgte het
 graffschijft dat by * N. Gellius van den
 Poet Nevius verhaalt word op hem zel-
 ven gemaakt te zyn.

*Immortales mortales si foret fas flere,
 Flerent Divæ Camænae Nævium Poetam:
 Itaque, postquam est Orchio traditus thesauro
 Obliti sunt Romæ Lingua Latina loquier.*

* Welk in duitse woorden dit beteekent

Indien 't billijk was dat onsterfelijke
 sterfelijke beweenden, de Goddelijke
 Zanggodinnen zouden den Poet Nevius
 betreuren. Want na dat hy ter aarde be-
 stelt is, heeft men te Roomen vergeten de
 Latijnsche tale te spreken.

Maar ik bevinde dat Petrus Egi-
 dius van Antwerpen / een Man van
 letteren / en beleefdheid / zoo als uit
 Erasmus * schriften blijkt / op den zel-
 ven Dalla heel anders gespeelt heeft.

* Vide in
 Colloq.
 Epithala-
 mium
 Petri Egi-
 dii.

* Zoo staat
 gedrukt
 voer mijn
 boek van
 Valla de
 Elegan-
 tiis,

** Fatales postquam solvit Laurentius annos,
 Extimuit tantum Rhetora Pluto nocens.
 Jupiter. hunc sacro non dedignatus Olympo
 Facundo Majâ præposuit genito.*

Lut-

uitgegeven te Straatsburg, by H. Mochard, in 't jaar 1521.

Luidende in dezen zin.

Na dat Laurens [Valla] zijn noodlottelijke jaren had afgeleefd, was de schandige Pluto voor zoo groot een redenaar bevreesd. Maar Jupiter hem den gewijden Hemel niet onwaardig achtende, heeft hem tot opziender over den welsprekenden * Merkuur aangestelt.

Kaspar Scioptus / die Valla in hijze keurlijkheid niet alleen gelijk is / **maar ook in belen obertrest / die man / die Scaliger / Casaubonus / en andere lichten van geleerdheid heeft dubben aantasten / en hekelen** * **Hy / die van den vermaarden Joan Barklap darde zeggen / dat de man zelbe dikwils scheen niet verstaan te hebben 't gene hy schreef. Hoewel de Fenix der geleerdheid nuig de Groot van denzelven Barklap getuigde / dat hy de man was**

* In't Latijns staet; de Zoon van Maja, dat is, Merkuur.

* Zie Pascasii Grosippi de Rhetoricarum exercitationum generibus &c.

Romam Romano qui docet ore loqui.

Dat is:

Die Roomen zelfs Rōmeins kon leeren spreken.

Hy / die niet alleen geheele hekelboeken tegen Schryvers van zijnen tijd heeft uitgegeven / ja ook verscheide plaatsen in oude Letterhelden berispt / en na zijn zinnelijkheid heeft willen veranderen; Deze zoo groote baas Scioptus / zeg ik / word in verscheide booz

238 Vermakelijkheden der

Vide in pri-
mis Fabri
Notas in
Phædrum
&c

boorzballen van Canaquillus Faber
van meer dan kinderlijke doelingen
overtuigt / en tot de plak veroorzaekt.

* Dat is,
afgemat
van jaren,
of stok-
oud.

Gelijc de gemelde Faber met groote
reden tegen Scioptius staande hond / dat
de woorden van Fedrus * *defectus annis*
in goed Latijn gesproken zijn / en met
plaatsen uit Kolumella , Apulejus , en
Tacitus bevestigt. 'k Laat staan andere
bewijzen / dat Scioptius 'ontrecht / in
Fedrus vele dingen heeft durven beris-
pen / die rechtschapeu zijn. Maar
zoude het niet geraden zijn op te houden /
om de haestige schimmen dezer scherpe
oordeelaars niet gaande te maken ?

Negentiende Hoofddeel.

Noch iets nader van 't Griekse woord *Phoi-
nix*, dat een vogel Fenix , en een Palm-
boom beduid. Gedenkwaardige plaats
uit Job. Griekse , Latijnse , Neer-
duitse , Hoogduitse en Franse overzet-
ting , en derzelve verschil. Tertul-
liaan van den Fenix. Plaats uit den
91 Psalm. Wijdloopiger verhaal van
den vogel Fenix uit Herodoot , Pli-
nius , en Tacitus. 't Zelve verhaal,
van vele Vaderen der Christenkerke by-
gebragt , is niets dan een enkele fabel.

Hebbende in het boorzgaande hoofddeel
gesproken van 't griekse woord *Phoi-
nix*, 't welk zoo wel een Palmboom , als
een vogel Fenix beteekent / komt nu
te

te rechter tijd in den zin zekere plaats uit het boek van * Job/ alwaar dat boozbeeld der ijdzaamheid / optellende den zegen / en boozspoed / dien hy boozdezen zijnen ellendigen staat had genoten / onder anderen aldus spreekt. Ende ik zeide ; Ik zal in mijnen nest den geest geven : en ik zal de dagen vermenigvuldigen als het zand. 't Zijn de woorden van onze nieuwe overzetting. In de vertalinge van Junius / en Tremellius vinde ik : *& sicut arena, multis diebus usar.* dat is : En gelijk het zand, zal ik vele dagen gebruiken. De Franse overzetting van Geneben spreekt desgelijks : *& multiplierai mes jours, comme le gravier.* En ik zal mijne dagen vermeerderen, gelijk het zand. En Martinus Luther vertaalt het op dezelfde wijze : und meiner tage viel machen / wie sand. En ik zal mijne dagen veel maken, als zand. Alle welke vertalingen ik waarlijk niet kan overeenbrengen nochte met de overzetting van de 70 Overzetters / dewelke aldaar 't zelbe woord *Phoenix* gebruiken / nochte met de gemeene vertaling van Hieronimus / die het woord Palmboom vertaalt / zeggende *& sicuti palma multiplicabo dies.* En ik zal mijne dagen gelijk de palmboom vermenigvuldigen. Het woord *Chol*, in 't Hebrzeewoos zand beteekenende / word (gelijk Burtoz en Datablus aanmerken) van sommige oude Hebrzeen wel genomen booz een Vogel Fenix, die gezegt word van een lang leven te zijn /

* Cap. 29.
v. 18.

maar

240 Vermakelijkheden der
 maar noot booz een palmboom. Hoe
 heeft het dan den 70 Oberzetteren in den
 zin konnen komen / aldaar te zeggen ;
hoosfer stelechos phoinikos , dat is : gelijk de
 stam van een palmboom ? Indien er stond
hoosfer phoinix , men zoude konnen lezen
 gelijk een Fenix : maar om dat 'er by
 staat / gelijk een stam van Et. Is 't
 klaar / dat zy daar booz een palmboom
 verstaan. Hoewel Job / van een nest
 sprekende / ook niet ongeboegelyk kan
 schynen op een langlebenden vogel 't oo-
 ge te hebben. Maar dit zy tuffen beide
 gezegt. 't Is zeker / dat het Griekse
 woord *Phoinix* niets anders dan een Palm-
 boom of een Vogel Fenix beduid / en
 dienvolgens heeft Hieronimus / op 't
 Grieks doelende / niet zonder eenige re-
 den een Palmboom vertaalt. Want
 zoo leest men by den Koning * Da-
 vid ; De rechtvaardige zal als een Palm-
 boom groeyen. Alwaar de griekse
 woorden zijn *dikaïos hoos Phoinix antheseei*.
 't Woord *Phoinix* , zegge ik / kan niets
 anders dan een boom , of een Vogel
 zijn ; en dat 'er ook onder de Vaderen
 der eerste Christenkerke geweest zijn/
 die dit woord *Phoinix* , zelf in de Heilige
 Schriften / niet althd booz een palm-
 boom / maar ook booz dien beruchteren
 vogel Fenix (waar van zy zoo veel ge-
 lezen / ende gehoozt hadden) hebben op-
 genomen / blijkt uit een opmerkelijke
 plaats van Tertulliaan / dewelke in zijn
 boek van de opstanding onder anderen
 als

* Psal. 91.
 v. 13.

aldus zegt: Ik spreke van dien Vogel van 't Oosten, om zijn byzonderheid be-
rucht, en om zijn nakomelingschap ver-
wonderlijk zijnde, die hem zelve; ge-
willig begravende, vernieuwt; de Fe-
nix, stervende op zijn laatsten dag, die
wederom zijn geboortedag is. Wat is
uitdrukkelijker tot deze zake der Opstan-
dinge? of tot wat andere zaak is zoodanig
een bewijs? en verder. God zegt ook in
zijne Schriften; en gy zult bloeyen als de
Fenix, dat is, na de dood, en na het
lijk, op dat gy ook moogt gelooven, dat de
zelfstandigheid des lichaams uit het vier
kan gehaalt worden. enz.

't Is dan Crasmus alleen niet / die
(gelijk wy in 't voorgeaande hoofddeel
hebben aangetoont) het woord *Phoenix*
berkeerdelyk voor een Vogel heeft ge-
nomen. Want dat Tertulliaan dit qua-
lyk uit den gemelden Psalm voor den
Vogel Fenix byzengt / kan men klaar-
lyk zien uit de volgende woorden / in
welke David voortgaat met de gelijke-
nis van boomen. Hy zal wassen als een
Cederboom op Libanon. 't Zoude nog /
zegge ik / beter gevoegelykheid hebben /
dat men in de vooraangeroerde plaats
van Job gedachten van een Vogel had /
om dat aldaar van een nest gesproken
wordt / en eenige oude Hebrezen gezegt
worden / het woord *Chol*; ook te nemen
voor eenen langlebenden vogel / nader-
hand voor fabelschryvers vermaard ge-
maakt. Dog op wat wijze de berid-
ling

242 Vermakelijkheden der
linge het zeventig Overzeters kan ver-
dedigt worden / 3p den scherpsinnige
Gobgeleerden bevolen. 't Is my ge-
woeg dit te hebben aangetrokken.

Het tegenwoordig voozwoerp schijnt
my te bereiffen iets wijdloopiger van
den vogel Fenix zelf te melden / be-
welke / hoe ongeloofwaardig en on-
waarschijnlijk hy ook beschreven word /
echter de pen van vele schyberen heeft
gaande gemaakt / om zos een onnatuur-
lijke geboorte / en dood / als van hem
berhaalt word / op 't tierelijkste vooz te
stellen. 't Is dat de menschen / gene-
gen tot iets zeldsaams te hooren / vooz-
gaans zig met de verhalen der ouden
trachten te behelpen / of dat het verzier-
sel van zoo wonderbaarlijk een Vogel
den Dichteren / Redenaren / en Wijs-
geren altijd een toepasselijke stofte heeft
geschenen / waar mede 3p hunne schryf-
ten konden berypen / ende optoopen /
hoedantig waarlijk vele andere dergelij-
ke fabelen zijn.

Onder de heidense schyberen / die
daar van gewagen / komt my vooz alle
andere te voren de oude Gzikh Hero-
doot / de Vader der Historien / gelijck
Cicero hem noemt / dewelke hoewel hy
hier en daar verscheide ongelooffelijke
berdichtfelen in zijne geschiedenissen in-
last / nochtans gemeenlijk die voozrich-
tigheid gebuikt / dat hy zegt dezelve
alleenlijk van anderen gehoozt te heb-
ben.

Daar

* Daar is ook (zegt hy van Egypten) een andere gewijde Vogel met name Fenix, dewelke ik voorwaar nooit hebbe gezien, als in schildery. Want hy komt zeer zelden tot hen, namentlijk niet dan alle vijf-hondert jaren, gelijk die van de Stad * He-liopolis zeggen, en dan noch maar als zijn Vader gestorven is. Indien hy de schildery gelijk is, is hy dusdanig. Van vederen is hy ten deele roodachtig, ten deele, zoo in gestalte als grootte, gelijk een Arend. Zy zeggen ('t welk my nieſt waarschijnlijk dunkt) dat hy dit doet. Dat hy uit Ara-bien komt reizen na den tempel van de Zon, dragende zijn Vader omwonden in Myrrhe, en dat op deze wijze. Dat hy eerst een stuk Myrrhe als een ey byeenkneet, zoo groot als hy kan dragen, en dat hy alsdan beproeft of hy het dragen kan. Als hy dit bezogt heeft, dat hy dan die klomp uitholt, en zijn Vader daar insteekt. Dat hy voorts die zijde van 't ey, dat hy uitgeholt, en waar in hy zijn Vader heeft gesteken, met andere Myrrhe toestopt. Als dan, zijn Vader daar ingelegt zijnde, de klomp we-der evenzwaar gemaakt is, dat hy dan we-derom het gat toestopt, en denzelven na den Zonnetempel draagt. Dit vertellen zy dat deze Vogel doet.

* Herodoets
Euterge of
2 boek.

* Zonne-
stad.

Plinius / in het tiende boek zijner Natuurlijke geschiedenissen handelende van de natuur der Vogelen / schrijft van dezen Fenix aldus.

L. 10. c. 2.

„ De Moeren / en Indianen hebben
„ wel meest beelberwige / en onbeschrijf-

244 Vermakelijkheden der
 „ felijke Vogels / en vooz al Arabie den
 „ Fenix / die ik niet wete of hy niet fa
 „ belachrig gezegt word inaar een eenige
 „ in de geheele wereld te zijn / en niet
 „ beel gezien te worden. Men bertelt /
 „ dat hy van grootte is als eenen Arend /
 „ met een glans van goud romdom den
 „ hals / voozts purperberwoig / hebben-
 „ de een hemelsblaauwe staart met roog-
 „ berwoige vederen / het aangezigt met
 „ een kam onderscheiden / en t hoofd
 „ met een kuif van pluimen berctert.
 „ De vooznaamste / en naarstigste der
 „ Raadsheeren / Manilius / vermaard
 „ vooz zijne groote geleerdheid / die hy
 „ zonder eenig meester behomen heeft /
 „ verhaalt / dat 'er niemand geweest
 „ is / die hem ooit heeft zien eten. Dat
 „ hy in Arabie de Zon toegewijd is / en
 „ 660 jaren leeft. Dat hy oudworden-
 „ de een nest van kaneel / en wierook-
 „ spzuiten maakt / het zelbe met reuk-
 „ werken verbult / en daar op sterft.
 „ Dat daar na uit zijn beenen en merg
 „ eerst een woymtje groeit / twelk voozts
 „ een jonge vogel word : maar dat die
 „ vooz af de lijksaartp van 't eerste lijk
 „ volbrengt / en het geheele nest dicht by
 „ Panchase in de * Sonnestad brengt /
 „ en aldaar op den altaar nederlegt. enz.
 „ Dezelve Plinius voegt 'er berder by /
 „ dat Kornelius Valerianus verhaalt : dat de
 „ Fenix , ten tijde als Q. Plautius , en Sex-
 „ tus Papinius Burgermeesters waren , in
 „ Egypten was komen vliegen , en onder den
 Kei-

* Heliopo-
 le.

Keizer Klaudius in de Stad gebragt. Maar
 hy zegt daar nepens / dat niemand twij-
 selde, of dat was onwaarachtig. 't Zelve
 dat Plinius te voren verhaalt/word ook
 van Solinus / in zijn beelbuldige histo-
 rien / en andere schryveren opna op de
 zelve wijze nagebolgt.

* Polyhis-
 tor. C. 46.

Cacius doet ons een verhaal in:
 6 zijner jaarboeken / dat ik aldus bet-
 tals.

„ Als Paulus Fabius / en Lucius
 „ Titellius Burgermeesteren waren / is
 „ na langen omloop van eeuwen de Wo-
 „ gel Fenix in Egipten gekomen / en
 „ heeft den geleerdsten der inboozlingen
 „ en Gytken stoffe verschaft om ober-
 „ dat wonderwerk veel te spreken. Hy
 „ lust het gens / waar in zy obereenko-
 „ men / en meer twijfelachtige dingen /
 „ die nochtans niet ongerijmt zijn te we-
 „ ten / te melden. Dat dit dier de Zon
 „ toegebijd / en van wezen en onder-
 „ scheid der vederen van andere vogelen
 „ verschilt / daar in stemmen zy ober-
 „ een / die zijn gedaante beschreuen heb-
 „ ben. Van 't getal der jaren word ver-
 „ scheidentlijk gezegt. De tijd van
 „ vijfshondert jaren is de meestberucht-
 „ ste. Daar zijn d' er die staande hou-
 „ den / dat 'er duizent vierhondert een-
 „ en-zestig jaren tussenbeiden loopen / en
 „ dat de vorige vogels eerst onder Seso-
 „ stris / daar na onder de regering van
 „ Amasis / en eindelijk onder Prolo-
 „ meus

246 Vermakelijkheden der

* dat is
Zonneftad.

„ mens / die uit de **Maacedoniers** de der-
 „ de geregeert heeft / in de **Stad** die
 „ * **Heliopolis** genaamt word / is ko-
 „ men bliegen / met een grooten fleep
 „ van andere vogelen / zig ober 't nieu-
 „ we aangezigt verwonderende. **Wat**
 „ d' **Oudheid** is boozwaar duffter. **Tuf-**
 „ **fen Ptolomeus** en **Tiberius** zijn min
 „ dan tweehondert en vijftig jaren ge-
 „ weest. **Daar** uit sommige geloof
 „ hebben / dat dit een balsche **Fenix** / en
 „ niet uit het **Land** der **Arabieren** ge-
 „ weest is / nochte iets gepleegt heeft
 „ van die dingen / die d' oude geheuge-
 „ nisse bevestigt heeft **Te** weren dat
 „ hy / 't getal zijner jaren verbulc zijn-
 „ de / als de dood naakt / in zijn land
 „ een nest maakt / en daar in een booz-
 „ telende krocht stopt / waar uit het
 „ jong spuit / 't welk / als 't groot ge-
 „ worden is / allereerst zorg draagt om
 „ zijn **Vader** te begraven / en dat niet
 „ lichtvaardiglijk / maar dat het [een
 „ zeker] gewichte van **Wprrche** opnemen-
 „ de / en hebbende op een lange reize be-
 „ proeft / of het magtig is den last te
 „ dragen / en de reis te volboeren / zijn's
 „ **Vaders** lichaam op zik neemt / en 't
 „ zelve op den altaar der **Zonne** brengt /
 „ en opoffert. **Deze** dingen zijn on-
 „ zeker / en met fabelen vergroot. **Maac**
 „ dat die **Vogel** somtijds in **Egypten** ge-
 „ zien word / houd men buiten twiffel.

Dit pzaatje word van beleoude / 300
Griekse als **Latijne** **Poëten** / redena-
 ren /

ren / en Wysgeren / op dergelyke wijze verhaalt / of bygebracht. Anuphanes by Atheneus / Ovidius / onder den persoon van Pythagoras / Lukanus / Papintus Statius / Rufonius / Claudianus / en andere. Zelf hebben vele der Christen. Oudvaders deze fabel van den vogel Fenix of nabertelt / of dikwils den Heidenen tot gelijkenis / ende bewijs aangetoont. (a.) Klemens Romanus / (b.) Tertuliaan / (c.) Cyrillaan in't verklaren van de hoofdpunten des Christelijken geloofs / (d.) Eusebius / (e.) Cyrillus / (f.) Gregorius Nazianzenus / (g.) Hieronimus / (h.) Ambrosius / (i.) Augustinus / (dog deze met eenige twyffeling) en zeer wydloupig (k.) Epiphanius. Dog dat alles wat van dezen vogel Fenix word beschreuen leugenachtig is / zal men lichtelyk kunnen bespeuren / als men overweege de verscheidenheid der verhalingen / en dat de heldense schrybers zelf het meeste vbl bezettingen houden / dewyl ze wel konden zien / dat alles wat van deszelfs geral van jaren / (want hoe hebben die de schrybers weten na te spooren ?) alleeneentghed / geboorte / en dood berziert word / handrastelyk tegen de gezonde reden / en Natuurkunde strepdyg behandeld word. Daar by komt dat Aristoteles / die / na Herodoot geleest hebbende / het pzaatje vanden Fenix wel geweten heeft / in zijn boek van de dieren niet een woord van desen vogel

- (a.) Apolitic. ontf. L. 5. c. 6.
- (b.) Tertul. Lib. de re-turr.
- (c.) Cyr. in exposit: Symb.
- (d.) Euseb. de Vir. Constant.
- (e.) Cyr. de resur:
- (f.) Nazianz. Orat. de Spirit. S.
- (g.) Hier. T. 4. ep. 19.
- (h.) Ambros. de fid. & resur. & in Pl. 118.
- (i.) August: de anima &c. ad Vincent: L. 4. c. 20.
- (k.) Epiphani: in Arc: & ad Physiol. c. 11.

248. Vermakelikheden der
 meld. Ook vind men daar van geens
 het minste gewag by Plodorus Siku-
 lus / en Strabo / die nochtans beide
 van Arabien / Egypten / Indien / en
 van de dieren derzelver landen zeer
 breed geschreven hebben.

Wil nu iemand daar tegen staande
 houden / dat 'er voozhenen een vogel /
 Fenix genaamt / is geweest / ik wil 't
 niet ontkennen ; als men my alleenlijk
 toestaat / dat de bovematuurlijke ver-
 haalde eigenschappen van denzelve ver-
 zierfelen zijn. Die het beide beweert /
 dien antwoorde ik met de waarachtige
 spreek van zekeren Griek. *To pseudos en
 prootos lechthen pleiona pistinechei para teen
 en deuteroo logoo deiknumeneen aleetheian.*
 Dat is: Een leugen, in 't begin gezegt,
 heeft meer geloof als de waarheid, die
 daar na aangetoond is.

Op wat wijze de gemelde Vadersen
 van desen Vogel hunne betoogingen der
 onsterffelijkheid en wederopstandinge
 ontleent hebben / is te zien by F. Fernan-
 dius de Cordoua in zijn boek genaamt

* Dat is. * *didascalia multiplex.*

Veelval-
 dig onder-
 wijs.
 Het gedicht op den Fenix / dat ge-
 meenlijk Laktantius word toegeschre-
 ven / hebbe ik willens niet aangeroert /
 om dat het / niet zonder reden / velen
 schijnt een anderen maker te hebben.

Twin,

XX. Hoofddeel.

Wederom iets van Diagoras, en anderen, die den naam van *Atheoi* hebben gehad. Wichtige plaats uit Klemens Alexandryner by Muretus. Dezelve uit het Griex vertaalt. Byvoegfel van Muretus.

Onlangt dooz oeffeningen van eenig gewicht afgemat / en tot verquisking der zinnen my in 't lezen van Muretus verscheidene lessen verlustigende / vond ik my nter zoo zeer verbzoolijkt dooz 's mans geleerde stijl / als wel dooz eene plaats / die my bzonderlijk bebtel. Hy handelt aldaar met opzet van sommige mannen / vermaard dooz algemeene getuigenissen der ouden / en beeltijds *Atheoi* / of Godloozen geroemt / gelijk als Diagoras Meltus / Theodooz de Cyrener / en meer anderen. Van Diagoras hebben wy gesproken hier vorens in 't 3 Hoofddeel / en aldaar verhaalt de historie / waar van daan hy den naam van *Theomachos* of Godenbevechter gekregen heeft; Maar op dat het niemand vzeemd dunke / dat ik ter gezeider plaatze met een woord gezegt hebbe / dat deze heiden heidenschere wijze wel geredenkavelt heeft / indien hy onderstellende dat de Goden een afkeer van meenedigheid hadden / en zjende / dat pmand onstraffelijk dooz een valschen eed hem het zijne had ontfolen / met

Var. Lect.
L. 10. c. 17.

250 Vermakelikheden der
Jupiter / Herkules / ende andere heidense Goden den spot dreef. Zie daar ; ik binde hier by Muretus de eigene woorden van den godbzuchtigen Christen schryber / en Oudvader Klemens Alexander / mijn zeggen met goede reden versterkende / welke my waardig danken alhier uit het Gzels te verduitsen.

„ Ik moet my verwonderen / zegt hy,
„ waarom [de Oude] Epimerus den
„ Agrigentiner / en Pitagoras van Cy-
„ pzen / en Diagoras / en Hippo den
„ Meliër / en den Cyrener / Theodorus
„ genaamt / en vele anderen / die ma-
„ tiggelyk geleest / en scherper als de ge-
„ meene hoor der menschen de bedrie-
„ gerpen ontrent de Goden doorgezien
„ hebben / hoor Atheïsten hebben uitge-
„ maakt : Want hoewel zy de waarheit
„ niet wisten / zy hebben nochtans de
„ bedriegery verdragt gehouden / 't welk
„ NB. niet weinig het bedolven zaad
„ tot kennisse der Waarheit doet opry-
„ zen.

Waar op van Muretus met reden al-
dus zegt.

*Constat igitur novum non esse, sed
illis etiam temporibus in usu positum
fuisse, ut illi ipsi, qui in ratione di-
vini numinis colendi fœdissimis im-
plicati erroribus tenebantur, homi-
nibus eruditissimis, quibus intelligerent*
sul.

Stultitiam suam non probari, impietatis, kai atheoteetos maculam aspergere conarentur.

Dat is:

't Blijkt dan, dat het niet nieuw, maar zelf in die tijden al gebruikelijk is geweest, dat die gene, die in de wijze der Godheid te eeren in schandelijke dolingen verward waren, zig niet ontzagen geleerde Mannen, by welke zy wisten, dat hunne zotheid niet goedgekeurt wierd, met den schandvlek van godloosheid, en *Atheistery* te bekladden. Dus herre **Muretus**.

Een-en-twintigste Hoofddeel.

Iets over het woord Engel. En hoe 't zelve te verstaan zy. Plaats uit de handelingen der Apostelen, van den Engel van Petrus. Wat de Engel van Petrus aldaar zeggen wil. Engelen by de heidenen in dezelve beteekenis genomen, als by de Joden en Christenen. Word bewezen uit Griekse Schrijvers. Ja zelf uit het oude Verbond. Paulus woorden in den brief aan de Korinthers.

252 Vermakelijkheden der
thers. Bezaas aanteekening. / Dwaaze
meening van Tertulliaan. Ongegronde
verbetering van Jakob Godofredus.

Sta af ongetwijden! dit hoofddeel zal
van Engelen handelen / en verkla-
ren / wat by Grieken / Latijnen / en
Hollanders het woord *angelos*, Angelus,
Engel beteekent. 'k Wil niet / dat pe-
mand hier van my verwachtte een
* wijsgerige of Godgeleerde betwij-
sting over de Engelen: namentlijk;
hoedanig hunne natuur is / of welke
hunne eigenschappen / en handelingen
zijn / want dit zal ik den Schrijftgeleer-
den / en * hoepennatuurkundigen over-
laten. 'k Zal hier ook niet spreken van
het onderscheid en soorten der Engelen,
die van sommige (300 net weten 3p 't)
in negen * choren of repen verdeelt wor-
den / onder den naam van Serafijnen,
Cherubinen, Troonen, Heerschappyen,
Vorstendommen, Machten, Krachten,
Archangelen, en Engelen, hoedanige
berdichtfels (niet ongelijk het heiden-
sche praetje van de negen Zanggodin-
nen) men by den halsen Dionijs Areopz-
giter, en anderen kan lezen: maar ik
zal hier alleenlijk een weinig over 't
woord Engel zelf op 't papier zetten.

Dat het Griekse naamwoord *angelos*
afkomstig is van 't werkwoord *angellein*
boodschappen, is den genen / die ooit
iets van 't griex verstaan heeft / bekend.
Hier van daan komt ook *angelia* een bood-
schap

* Philoso-
phica, aut
Theologi-
ca disputa-
tio.

* Metaphy-
sici.

* zie mijne
aanteek-
ningen op
mijnen ver-
taalden
Krasmus.

schap, *euangelion* een blijde boodschap, of tijdinge, en *euangelos* een blijde bode, of tijding-brenger, anders Engel, Euangelij, Euangelist. In de H. Schrifst komen de Engelen ons boo; / of als dienars en herauten van menschen / gezondende zijnde omme de bevelen van hunne heeren uit te voeren / en te beschikken / of ook boo; Hemelsche geesten / dienaren van God. De overbloedige plaatsen uit het Oude en Nieuwe Verbond tot bewijs op te halen / dunkt my onnoodig / als een pder genoeg kennelijk zijnde. De schrifsten gewagen ook van quade geesten, die den naam van Engelen dragen. Wederom worden elders de opzienders en leeraars der gemeentens Engelen gebeten. Alle 't welke te kennen geeft / dat het woord Engel van ouds her zoo wel ter beduidenis van menschen als Geesten in gebruik is geweest.

De lezen in de Handelingen der Apostelen / dat een Engel des Heeren by nacht in de gevangenis tot Petrus quam / dewelke / hem op een wondere wijze daar uit geleid hebbende / betrok : Waarna Petrus / komende aan 't huis van Maria / de Moeder van Joannes / die Markus genaame wierd / en aan de deur kloppende bleef staan ; tot dat de dienstmaagd Rhode / boo;komende / en Petrus stem kennende / den bynden / aldaar bergadert / boodschapte / dat Petrus boo; de deur stond ; 't welk d'andere

Cap. 12

254 Vermakelijkheden der
dere (dewijl zy zekerlyk meenden te we-
zen dat Petrus in den kerker was) niet
konden gelooven / zeggende ; Gy raas-
kalt, en verber / als het de meid an-
dermaal herhaalde / antwoordden. Het
is zijn Engel.

Dele oordeelen / dat men hier het
woord *angelos* bequameelijc zoude konnen
vertalen bode of afgezondene ; als of zy
wildent zeggen het is een bode die van Pe-
trus gezonden word. Maar dit dunkt
my gansch ontwaarschijnelijc ; want de
meid kende de stem van Petrus zelf / en
dit was de kracht van hare boodschap /
waar op de vrynden / die in hûts waren /
antwoordden het is zijn engel , dat is /
zijn Belcherm-Engel, niet zijn bode, want
die konde dezelve stem van Petrus niet
sprecken. Zulx hier dient aangemerkt
te worden / dat de Joden door het woord
Engel heeltijds verstonden zekeren geley-
geest / of bescherm-engel / die zy meen-
den pder mensch van zijn geboorte af ga-
de te slaan en bezozen. Dit hebben
ook vele heidenenen geloof / en nader-
hand de Chyistenen / dewelk zelf ver-
schil hebben gehad / of deze Engelen
den menschen opgezet wierden op de uur
van hun geboorte / of na dat zy gedoopt
waren. Wondere spitsvindigheden
boozwaar ! Wat my aangaat / ik zal
hier niet zeggen wat ik van deze zaak ge-
loobe / maar alleenlijc booztgaan om te
bewijzen / dat de heidenenen het woord
Engel ook hebben genomen booz zulk een
geest /

geest / als hy de Christenen en Joden
 daac voer verstaan word. Het naan-
 wer nood zal iemand willen gelooven
 dat dit te bewijzen is / en my dunkt /
 dat ik my reeds van sommigen hoore
 tegen voeren ; hoe is het te begripen
 dat de heidenen het woord engel in den
 selven zin verstaan hebben als wy Chri-
 stenen plegen / daar wy alleentijck uit de
 H. Schriften geleeraert worden / dat er
 Engelen zijn ? Maar 't is echter zoo
 als ik zegge / en de schyanders Tana-
 quillus Faber (ik moet dezen man meer-
 malen tot een schild gebruiken) heeft dit
 al voer my betweert in zijnen 63 blyef
 aan den Heere Chatard geschreeven /
 waar in hy verklaart zekere plaats uit
 Seneca / die hem zelven den Engel van
 Epikuur noemt. Aldaar / zeg ik / toont
 de gemelde Faber / dat Seneca het oog
 gehad heeft op de Treur- en Wlyspelen
 der ouden / in welke gemeenelyk een
 Engel onder de personaadjen is / die
 voer de afwezende spreekt / welke oer-
 gebachte wyze van spreken Seneca ge-
 bruikt.

Luciaan maakt ook gewag van een
angelos tragikos . dat is : een treurspelen-
 den Engel in zijn samenspraak / dien hy
 Nigrinus noemt.

Horneer / die zig niet ontziet den God-
 den allerley mannaangezichten aan te
 doen / vertoont ons in verscheide plaat-
 sen Iris als de hemelsche Herautinne
 van Jupiter / of Juno gezonden / en
 geeft

256 Vermakelikheden der
geest haar dezen naam van Engel. In't
18 boek van zijnen Atlas luden zijne et-
gene woorden aldus.

*Ei mee Peeleiooni podeenemos voken Iris
Angelos eeltbe theous' ap' olimpon. &c.*

Dat is :

Had Iris niet met haar gezwinde voeten,
Die schichtige Engelin,
Uit 's hemels hofgezin
Gevlogen, inder yl Achilles wezen groeten!

Noch meer. Plato zegt in 't 4. boek
van de Wetten *kuphoon kal pteenoon logoon
barutatee zeemia. Pasi gar episkopos tois peri
ta toiaanta etachthee dikees Nemefis angelos.*
Over lichtvaardige en losse woorden (zegt
hy) hangt een zeer zware straf, want dies-
wegen is over alle menschen gestelt de
Wraakgodin, de Engelin der rechtvaar-
digheid.

Eindelijk zijn de woorden / die wel-
gemelde Faber uit Aristides redenboe-
ringe over Pallas bpbzengt / onweder-
spreekelijk. De Griekse woorden zijn
aldus te vertalen. Pindarus zegt, dat
Minerva aan de rechterhand hares Vaders
zit, om deszelfs bevelen aan de Goden te
ontfangen. Want zy is grooter NB. dan
eenig Engel om dat zy andere Engelen be-
veelt, 't gene zy eerst van haar Vader ont-
fangen heeft.

Als ik dus verre geschreeven hadde /
voordrelende dat hies toe niets verder be-
hoef-

hoefde gezegt te worden / quam my te binnen een plaats uit het eerste boek Samuels aan het negen-en-twintigste hoofddeel / die my schijnt de meeste kleim te hebben. * Een weinig daar voren * Cap. 27. leest men / dat David / booz Saul be- breeft / met zeshondert mannen tot Achis / den Koning der Filistijnen / zijn toeblycht nam ; en / na dat hy eenige maanden en dagen in de Stad Ziklag gewoont had / den zelven koning / die hem verblyfsplaats bergunde / sam- merlyk bedroog / overballende de Gesuriten / Girziten / en Amalekiten / zonder een eenig man of wijf in 't leven te laten / en Achis met dubbeltzinnige streken paajende. Daar aan leeraart ons de historie in 't acht-en-twintigste hoofddeel / hoe Achis / tegen de Israë- liten zullende te veldetrekken / zig ver- selgk op David betrouwde ; 't welk be- volgt word met het verhaal van dat wondere wijf te Endoz. En eindelyk in 't negen-en-twintigste hoofddeel wil- len de Filistijnsche Obersten zulk eenen David / van wien zy geen goed ge- boelen hadden / in 't leger niet lijden / om met hen tegen Saul op te trekken / breezende dat hy tot zynen ouden heer Saul weer mogt overloopen : Want / * vers 4. zelden ze / * waar mede zoude deze zig by zijn heer aangenaam maken ? Is 't niet met de hopen dezer mannen ? / zoo dat ze met dergelyke redenen Achis be- pzaaten / dat hy een besluit neemt Da- vid

258. Vermakelijkheden der
bid te doen vertrekken. 't Welk hen
beiden tegen de hooft was: want Achis/
dooz Dabid misleid / wilde hem wel
houden / en Dabid wilde wel blijven:
maar echter hy moest hooft. Dus
zwoert dan de Koning Achis dooz
Dabid / dat hy hem wel mocht zetten /
en zoo hoofts (waar in aanmerkelijk is/
dat de Bybel alhier inboert dezen het-
den / zwerende hy Jehovah) dog dat de
oberste der Filistijnen hem niet wilden
dulden. Dabid bzaagt / wat hy ge-
daan heeft / dat hy moet vertrekken &
(hoewel hy 't zelve best wist) en Achis
antwoord daar op ten tweeden male / dat
hy hem wel aangenaam was in zijne oog-
gen / ja als een engel Gods, maar dat
de Filistijnen met hem niet wilden ten
stryde trekken. Hier blijkt immers
dat een afgodendienaar wist te spreken
van engelen Gods.

Maar laat ons wederkeeren tot de
Engelen / zoo als die doozgaans hy de
Christenen dooz dienstbare geesten geno-
men en verstaan woorden / waer aan nie-
mand twijfelt.

Eene plaats komt my dooz in den
eersten brieef van den H. Paulus aan de
Korinthers / dewelke in 't elfde hoofd-
deel den mannen berispende / dat zy in
de hergaderingen niet gedekte hoofden /
en de vrouwen met ongedekte hoofden
baden / tot een besluit op het tiende haars
zegt: Daarom moet de Vrouw macht
hebben op haar hoofd, om der Engelen
wille. Op

Op dit woord Engelen heeft de ver-
 maarde Beza aldus aangeteekent * *quid*
hoc fit nondum mihi liquet, dat is: Wat die
 zeggen wil, blijkt my tot noch toe niet.
 Daar over ik my hoopbaar niet zelden
 verwondert hebbe: want wat is klaar-
 blykelyker / als dat de H. Paulus hier
 dooz verstaat / of / de Leraars / el-
 ders in de Schryftuur meer dien naam
 dragende / of de Hemelsche Geesten
 zelf / die onderskelt worden altijd in de
 vergaderingen der rechtgeloobigen te-
 genwoozdig te zijn? gelijk de kanteen-
 heningen van de Doodrechtis overzet-
 tinge gevoegelyk uitspreken.

* zie de
 Griekse en-
 de Latijn-
 sche druk
 van den jaer
 1590.

En dus is dooz al het geboelen hatt
 * Tertulliaan verworpelyk / dewelke
 meent / dat de aangezichten der vrou-
 wen gebaarshaffen moeten bewimpelt
 worden / op dat haer schoonheid de En-
 gelen niet verlofke tot quade lusten: en
 daar by de onmoedige verbeteringe (laat
 ik liever verargering zeggen) van Ja-
 kob Godofredus / die op deze plaats
 niet heeft / gelijk 'er staat / in 't Oziens
dia rors angelous / [om der Engelen wil-
 le] maar *dia rors angelous*, als of 'er
 stond / [om de breenbergaderde jonge-
 lingen] hoewel dat zelf kwalijk uit die
 woorden te halen is.

* Tertull.
 de habitu
 mulier. &c
 de Veland.
 Virginib.

XXII. Hoofddeel.

Deugd en ondeugd der Monnikken, in't overleveren van vele gedenkwaardige Schriften der Ouden. Valse Evangelien, en Apostelbrieven. Leugeboek, behelzende de wonderwerken, die Christus nog een klein kind zijnde gedaan heeft. Word van Chrysostomus gewraakt. Verhaal van een valsch geschrift onder den naam van 't Voorevangelij, of wegens de geboorte van Jezus Christus, en deszelfs Moeder de Maagd Maria beschreven door den H. Jacobus de Jonge &c. Word alhier van woord tot woord vertaalt.

Gelijk het ledige leven der Monnikken / van den tijd af / dat het in zwang heeft begonnen te gaan / oorzaak heeft gegeven tot het uitschrijven van vele oude gedenkschriften / welker behoudenis hop booz een gedeelte aan hen schuldig zijn / alzo is daar uit ook in tegendeel gesproten een oneindige reeks van bedriegerpen / die de Christen wereld al booz vele eeuwen heeft in roeren gestelt / en noth bedwelmt hond / niet alleen bestaande in 't bederven en veranderen der alledoozlichtigste Schrijveren / zoo van herkelijke / als wereldlijke geschiedenissen / en snoodbedachte inlassingen in d' allerwaardigste schriften / maar ook in 't verdrachten van

van ontalliche boeken / die zoodanige
 quanten naar hunne zucht beschreven /
 en onder eenen aanzienelijken naam den
 onkundigen volke vertoonden / als of
 dergelijke handschrijften door een byzon-
 der geluk en gunst des hemels in hunne
 handen waren geraakt ; welker lezinge
 zy booz eerst (de gemoederen der eenbou-
 digen verleid hebbende) hoogelijc aan-
 bebolen / daar na ten hemel toe vertie-
 ven / en / met goedkeuringe der Over-
 heben / booz boeken van oorzponkelijche
 heilichheid wisten gangbaar te maken.
 De waarheid van mijn zeggen blijkt
 uit een zeer groot getal van boeken /
 die de Monnikken hebben beschreven /
 als waarachtige geschiedemissen / en
 levensberhalingen van deze of gene
 mannen / waar in ik twijftele of een en-
 keld geloofwaardig verhaal zoude te
 vinden zijn / gelyc rechtzinnige boek-
 oeffenaars bekend is. Ook moet het
 niemand byemd dunken / dat de Mon-
 nikken zoo groot een lust zouden gehad
 hebben om geheele stapels boeken te
 schryjben / en de werreld met een smook
 van fabelen / en verdichte grollen d' oo-
 gen te verblinden. 't Was hun enkel
 boozdeel / het domme graauw of booz
 bermakelijche geschiede. is verzieringen
 by d' ooren te vangen / of booz bertoo-
 ningen van afgrijzelijche en ongehoorde
 treurgeballen in bzeze / en aan de hand
 te houden ; 't zy dat zy pder een booz oes-
 gen stelden / hoe dat sommigse / booz
 ff 3 ver-

betrachtinge van geestelijke uichtwoes-
 ten / ellendfelyk geplaagt / en ter hel-
 fcher pijn waren overgelevert ; of hoe
 dat andere / dooz kracht van dit of dat
 gebede / in zekere woorden begrepen
 zijnde / verzoeninge met God / en booz-
 spoed in 't leven hadden verkreget ; daar
 by geboegt hebbende uit de buift berzon-
 ne lengens van nachtgezichten / ver-
 fchijningen van Engelen / Duibelen /
 Beesten / Santen / ende Santinnen /
 welke de kinderen al byna van de ge-
 boorte of met de pap wierden ingege-
 ven / en hen naderhand tot rijper ouder-
 dom gekomen zijnde hoe langer hoe
 meer fchigeloobig maakten. Om hoer
 te gaan / dezer bedrageren byzonder in-
 zicht was / den gemeenen man af te hou-
 den van 't recht doozgronden / en na-
 bozfen der zaken / en 't lezen der twee
 Verbonden / welke zy / vermits de
 Drukunft noch niet bekend was / booz
 weinigen bloed leiden / maar alleenlyk
 na hun welgehallen verduisterden / of
 herklaarden / den genen booz ketteren
 verbloekende / die wat verder trachten
 te zien / dan hun van de Paven wierd
 boozgepraat / waar dooz pder in fchroom
 leefde / de verftandige zig hot veinsden /
 en de meeste waarlyk hot bieben / en
 fterben. Hier van daan komt het / dat
 niet weinige verreziende letterkenners
 zoo menigmaalen tegen de valsheid der
 monniken hebben gefchreeven / en ge-
 fchreeft wt / betoonende uit onder hand-
 fchryft

schyften / dat zy de gebentwaardigste zaken met hunne snoode trekken hebben berargert / en de wereld schuim booz goud verhoft. Eindelyk dit's de boozzaak / dat wy noch als blinde mollen in vele gewichtige dingen wyeten / bebleht zynde met het oberbliffel van die verberffelyke waan / die de menschen woertroub de boozbozdeelen wech te werpen / en oneenzynig te oozdeelen. Nog was'er een andere reden / die ik booz al behoozde gezegt te hebben / want onbusbantige schrybers de hand aan 't schryben sloegen ; namentlyk het gebzek van oozdeel : Want zy zelve / aan booz oozdeelen gewent / konden vele bozspzonkelijke / en na waarheid beselzede zaken niet verstaan / veel min den volke leeten / waaromme zy / schulden de den moepelyken arbeid ver boekoeffeningen / lieber wilben hun bermakelike en boozdeelig ambacht van leugenschryben in 't werk stellen / waar mede zy hen zelven en anderen de kop bulden. Dit ging zoo verre / dat zy zig niet ontzagen wereldlyke en herkelike Schryberen te verhalffen met Inlaffingen / die naderhand haar zelven berrieden / niet ongelijk het vals gemunte geld / dat booz een tijd glans en waardp heeft / maar naderhand beide verliest. Ja zelf bestonden zy de heilige schyften te ontwijden / met byboegtingen van andere by hun verdrichte boeken / die zy den gemeenen man booz wertige / en als van

264 Vermakelijkheden der
 heilige mannen door Gods geest geschre-
 bene letteren / in 't licht gaben. 't Was
 hen niet genoeg / dat de vier Evange-
 lien van Matheus / Markus / Lukas/
 en Joannes de waarheid verhaalden;
 zp moesten ook nieuwe Evangelien berzie-
 ren / die zp onder den naam van Bar-
 tholomeus, Nikodemus, Thaddeus, Tho-
 mas, Barnabas, Filippus, en Jacobus &c.
 in 't licht gaben / booznamentlijk het
 * Proteuangelium van Jacobus. Bp de han-
 delingen der Apostelen / door Lukas be-
 schreven / boegden zp andere Leugen-
 achtige handelingen der bovengenoemde
 Apostelen. En als of de goddelijke bze-
 ben van Paulus / en andere Apostelen/
 hen niet genoeg ter zaligheid dienden /
 wisten zp valse bzeben onder den naam
 van Paulus met Thekla, van Philippus,
 en Thomas boozt te bzingen. Men las
 in dien tijd bzeben / die Paulus quansuis
 tot Seneka had geschreven / en noch an-
 dere meer / die zelf al in den tijd van
 Certulliaan van valsheid overtuigt / en
 herwoopen zijn. Men vond een boek
 genaamt het Testament van Mozes, een
 ander / Regelen, en inzettingen der Aposte-
 len: een ander / de Profetye van Enoch:
 een ander / de Profetye van Zacharias de
 Vader van Joannes: noch andere / behel-
 zende de reis van Petrus, Johannes, en
 Thomas; gelijk ook het opgesmukte
 werk van Dionijs Areopagira ('t welk ik
 in 't boozgaande hoofddeel hebbe aange-
 roert) een boek vol tastelijke papegrol-
 len /

* Dat is,
 het 1ste E-
 uangelij.

len / waar van de Kardinaal Baronius nochtans schryft ; dat niemand der Katholijke leeraars twijfelt / of dat het van Dionijs d' Areopagiter is geschreven / en die dat loochenen / dat die geene andere dan eenige Lutheranen / en Weetallen zijn / enz. en meer andere / te lang omme hier te verhalen / welker valscheden van vele geleerden zijn aangezood.

't Schijnt ook dat 'er een leugenboek geweest is / waar in verhaalt wierden de wonderwerken die Christus noch een kind zijnde zoude gedaan hebben / want dit betuigt Chrysostomus met deze trefselijke woorde in zijn 18 reden over Joh. 2. *Enseuthen heemin loipon deelon &c.* dat is : En hier uit kan het ois daat na klaar bliken , dat die tekenen , welke zy zeggen van Christus in zijn kindsheid gedaan te wezen , van sommige , die dezelve beschreven hebben , verzierd , en valsch zijn.

Maar omme den Nederduitsen lezer eens een aanmerkenwaardig staaltje van dergelijke valse schriften te vertoonen / zal ik hem ten dienste alhier vertalen zeker geschryft / dat over ontrent anderhalf eeuw noch weder hoog wettig uitgegeven / en / eerst door zekeren Guilielmus Postellus uit Oosten medegebragt / naderhand door Theodorus Bibliander in het Latijn vertaalt / en te Bazel uitgegeven is ; van beide zoo hoog gewaardeert zijnde / dat zy zig niet

266 Vermakelijkheden der
 ſchaanden dat grootwerk te noemen de
 grond, en ſteun van de geheele Euangeli-
 ſche geſchiedeniſſen, waar in met de groot-
 ſte getrouwheid vervult wierd, 't gene te
 wenſen was. **De Titel van dit geſchrift**
was.

* Vide
 Boxh: hiſt:
 Sacr: &
 Prof:

* *Proteuangelium, ſive de nata-
 libus Jeſu Chriſti, & ipſius Matris
 Virginis Mariae, Divi Jacobi Mi-
 noris, conſobrini & fratris Jeſu,
 Apoſtoli, & Episcopi Chriſtiano-
 rum primi Hieroſolymis.*

Datts:

Voor-Euangely, of wegens
 de geboorte van Jeſus Chriſtus,
 en deſzelfs moeder de Maagd
 Maria, van den H. Jacobus de
 jonge, zusterling en broeder
 van Jezus, Apoſtel, en eerſte
 Biſſchop der Chriſtenen te Je-
 ruſalem.

Het *Voor-Euangely* luid aldus.

„ In de geſchiedeniſſen der twaalf
 „ ſtammen Iſraëls; Daar was eenen
 „ Joachym / een zeer rijk man: en hy
 „ offerde God dubbele giften. En de
 „ groote

grootte dag des Heeren was genadert / en de zonen Israëls offerden hune gaben / en tegen hem ober stond Reuben / zeggende : het is u niet geoorloft uwre gabe te offeren / om dat gy geen zaad in Israël gemaakt hebt. Ende Joachim is zeer bedroeft geworden / en is getreden tot de geslagtrekening der twaalf stammen. En hebbende die doorzogt / heeft hy gezien / dat alle de rechtvaardigen zaad hadden gehad. Derhalven Joachim bedroeft geworden zijnde / wierd van zijn huishouwt niet gezien / maar is na een eenzame plaats henengegaan / en heeft aldaar tenten oppgerecht / en heeft dertig nachten gebast. Ende zijn huishouwt Anna droeg dubbele rouwt en ober haar weduwoschap / en ober hare onbzugtbaarheid. En de grootte dag des Heeren quam / en Judith hare dienstmaagd zeide ; hoe lang zult gy uwre ziele quellen ? Het is nu niet geoorloft te treuren / om dat het de grootte dag des Heeren is. Neem derhalven deze sleuper / en vercier uw' hoofd. Want gelijk ik uwre dienstmaagd ben / alzo hebt gy een koninglyke schoonheid. En Anna zeide ; ga van my af / want ik zal dat niet doen. Want God heeft my zeer bemedert. Judith de dienstmaagd antwoorde ; voozwaar God heeft met regt uw baarmoeder toegesloten / op dat hy u geen zoon zoude geben in Israël. En Anna is zeer
bee

268 Vermakelijkheden der
bedroeft geworden. En zy leide hare
rouw-kleederen af / en berclerde haar
hoofd / en trok hare bzuotgskleederen
aan. En ontrent de negende uer is zy
in den tuin g. gaan om te wandelen ;
en ziende een Lauwerboom / is zy
daar onder gaan zitten / en heeft haar
gebeden hoor God den Heere gestoet.
En ziende na den Hemel / zag zy in
den Lauwerboom een mussenest / en
wende in haar zelven / en zeide : Och
my ! waar by kan ik vergeleken wor-
den ? Ik kan niet vergeleken worden
by de vogelen des Hemels / om dat de
vogelen bzuichtbaar zijn hoor uo' aan-
gezichte / Heere ! En zie / een Engel
des Heeren is tot haar geblogen / zeg-
gende tot haar ; Anna / Anna / God
heeft uo' gebed verhoort ; gy zult ont-
fangen / en baren / en uo' naam zal
vermaard gemaakt worden in de gan-
sche wereld. En Anna zeide ; de
Heere mijne God leeft / 't zy dat ik een
knechtje / of een meisje zal gebaart
hebben / ik zal dat opofferen aan den
Heere / onzen God / en het zal hem
in heilige zaken dienen. En zie / daar
quamen twee Engelen zeggende tot
haar ; Joachim uwen man komt
daar met zijne kudde : want een En-
gel des Heeren is tot hem nederge-
daalt / zeggende ; Joachim / Joa-
chim / de Heere heeft uo' gebed ver-
hoort. Ga hier van daan. Zie uo'
huisbzout Anna zal in den busk ont-
fan-

fangen. En zie Joachim quam / en
 Anna stond in de poozt / aanloopen-
 de / en zeggende ; nu bekenne ik / dat
 de Heere God my zeer gezegent heeft.
 Want zie / ik / die weduwe was / ver-
 met meer weduwe / en ik die onbzuch-
 baar was / zal zwanger zijn. Anna
 dan heeft ontfangen / en daar zijn zes
 maanden verbult. Dog op den ne-
 gende maand haarde Anna / en zeide
 tot de Doedbroute ; wat hebbe ik ge-
 baart ? en ze zeide een dochterke. En
 Anna zeide ; mijn ziele is verheerlicht
 in dat uur. En ze heeft het nederge-
 legt / en deszelfs naam genoemt Ma-
 ria. En het meisje wierd kloeker
 van dag tot dag. En als het zes
 maanden oud geworden was / heeft
 de moeder het op de aarde gezet / om
 te beproeven of het recht zoude staan.
 Ende het maakte met wandelen zeven
 treden / en quam in de schoot van haar
 moeder. Ende Anna zeide ; de Heere
 mijne God leeft / om dat gy niet zult
 wandelen op de aarde / tot dat ik u zal
 opgedragen hebben in den tempel des
 Heeren ; en het meisje wierd een jaar
 oud. Ende Joachim maakte een
 groote maaltijd / en riep by een de
 oversten der Priesteren / en Schrif-
 geleerden / en den geheelen raad / en
 alle het volk van Israël. En ze heb-
 ben hem gezegent / zeggende ; o God
 onzer vaderen zegen' dit meisje / en
 geef haar een eeuwige verheven naam
 in

170 Vermakelijkheden der
in alle geslachten. En alle het volk
zorde. Amen! het geschiede zoo! En
zj hebben het aan de Priesters opge-
dragen. Ende moeder nam het op/
en gaf het de kost. Ende Anna maach-
te een Lofzang voor den Heere God.
En zj heeft het nebergelagt in de
plaats van hare heiligmakinge / en
is uitgegaan / en dorde hen. En het
gafmaal getindigt zijnde / zijn zj bli-
de vertrokken / en hebben haar opge-
legt den naam Maria. En als het
ten meisje van twee jaren geworpen
was / heeft Joachim tot zijn huis-
vrouw Anna gezegt. Laeten wy haar
inleiden in den tempel Gods / op dat
wy voldoen onze belofte / die wy be-
looft hebben / op dat God haar ons
mogelijk niet ontneme / of zig verzo-
ke tegen ons. En het meisje is drie
jaren oud geworden. Ende Joachim
zede: roept de onbekende dochters
der Heere / en laeten zj een voor een
lampen nemen / en laat het meisje
niet achterwaerts heeren / nocht ha-
re zinnen uit den tempel Gods afge-
leid werden. En zj hebben zoo ge-
daan / wt dat zj in den tempel gegaan
zijn. En de oberste der Priesteren
heeft haar ontfangen / en gehuyl /
zeggende: Maria! de Heere heeft
uoen naam bescheerlijkt in alle geslag-
ten: en in de laatste dagen zal de Hee-
re in u openbaren den prijs van zijne
verloffinge voor de zonen Israels.
En

En het geheele huis Israell heeft haar lief gehad. Ende Maria was gelijk een duibe opgeboed in den tempel des Heeren / en kreeg spijsz uit de hand van een Engel. En als zy mit twaalf jaren oud geworden was / zyn in den tempel des Heeren de Priesters bergaderd / zeggende : Zie / Maria is riet jaren oud geworden in den tempel des Heeren ; wat zullen wy met haar doen / op dat het heiligdom van den Heere onzen God niet misfchten bebleke werde ? En de Priesters zelden tot den obersten der Priesteren ; Sta gy aan den altaar des Heeren / en bidt voor haar / en al wat God geopenbaert zal hebben / dat zullen wy doen. En de oberste der Priesteren is ingetreden (na dat hy het kered met twaalf belkens aangedaan had) in 't Hellig der Helligen / en heeft voor haar gebeden. En een Engel des Heeren stond daer by / zeggende tot Zacharias zelf ; Zacharias ga uit / en roep by een be-
 * ongetrouwen van den volke / en laten zy uder een roede medebzengen : en aan wien God een teken zal ge-
 coand hebben / aan dien zal zy tot een huisvrouw in bewaeringe gegeven worden. En daar gingen uitroepers door 't dawsche Jodenland / en de bazuine des Heeren blies / en zy quamen al te zamen aanloopen. Ende Jozef zyn hyl daar henen geworpen hebbende / ging hen te gemoed. En als

* *Viduos.*
 anders
Weduwe-
naars.

als zy vergadert waren / gingen zy tot den Hoogenpriester / de roeden genomen hebbende : dewelke de roeden van hen genomen hebbende / is in den Tempel gegaan / en heeft gebeden. En het gebed geelndigt zijnde heeft hy de roeden aangenomen / en is uitgegaan. Des heeft hy die aan pder van hen wedergegeven / en daar bleek geen teken aan. Maar Jozef kreeg de laatste roede ; en zie / daar bloog een duff uit de roede / en ging zitten op 't hoofd van Jozef. En de Priester zeide tot Jozef : Gy zijt dooz een goddelijk lot verkoren / dat gy de Maagd ontfangt / tot een bewaringe des Heeren hy u. En Jozef sprak daar tegen / zeggende ; Ik hebbe zonen / en ik ben een oud man ; daar zy maar een jong meisje is. Ende de Opperpriester zeide tot Jozef : Dreeft den Heere uwen God / en gedenk hoe groote dingen God gedaan heeft. Jozef verbaast geworden zijnde heeft haar aangenomen / en tot haar gezegt ; Maria / zie ik neme u aan uit den Tempel des Heeren / en ik zal u t' hufs laten / en ik zal henen gaan omme mijn hutzaken ofte timmermans hantering waartenemen / en ik zal dan wederheeren tot u. Ende daar geschiede een vergadering van Priesteren zeggende / laten wy maken een dekfel ofte boozhangsel dooz den Tempel des Heeren. En de opperste der Priesteren

steren zeide / roept my de onbeblekte
 maagden van de Stamme Davids.
 Zp dan weggaande hebben gebonden
 zeven maagden: en de Opperpriester
 dacht aan Maria / dat zp ook was uit
 de stam van David. En de Opper-
 priester zeide; Laat my / welke
 [maagd] spinnen zal een gouden
 draad / en Amianth / en sijn spwaad /
 en zijde / en hemelsblauw / en schaz-
 laken / en oprecht purper. Maria
 het purper en scharlaken gekregen
 hebbende / heeft den draad gemaakt.
 En zie / een stemme tot haar zeggende
 zijt gegroet / gp die vol beballigheid
 zijt; de Heere is met u. Gezegent
 zijt gp onder de vrouwen. En het
 purper genonten hebbende / is zp op
 haar stoel gaan zitten / om te werken.
 En zie / een Engel des Heeren stond
 by haar / zeggende / vrees niet / Ma-
 ria / gp hebt genade gebonden by den
 Heere van alles / en gp zult uit het
 heilige woord zelf ontfangen. En
 Maria heeft gezegt zie de Dienst-
 maagd des Heeren; laat my geschie-
 den / na uw woord. En hebbende
 het purper en scharlaken gemaakt /
 heeft zp het by den Priester gebracht /
 en hy heeft haar gezegent / en gezegt.
 O Maria uw naam is verheerlijkt /
 en gp zult gezegent zijn op de geheele
 aarde. En haar buik zwol van dag
 tot dag. Zp nu was zestien jaren oud /
 als dit geschiede. En als haar nu de
 zegde

zesde maand aangekomen was / zie /
 Jozef is van zijn timmeren gekomen /
 en tredende in zijn huis heeft hy haar
 zwanger gezien. En zijn aangezigt
 nedertwaarts slaande / heeft hy hem
 zelven ter aarde geworpen / en groot
 misbaar gemaakt. En Jozef was
 ontzet / en stond denkende ; wat zal ik
 met haar doen ? en Jozef heeft gezegt ;
 indien ik haar misdaad verberge / ik
 zal schuldig bevonden worden aan de
 Wet des Heeren ; of indien ik haar
 overgebe / en ten roon stelle aan de
 Zotten van Israël / ik breeze dat zulz
 niet rechtvaardig is / en dat ik moogt
 bevonden werden overleberende on-
 noozet bloed ter doodvornisse. Wat
 zal ik dan met haar doen ? Ik zal
 haar boozwaar hetmelijk declaten.
 En de nacht overbiel hem. En zie /
 een Engel des Heeren verscheen hem
 in den slaap / zeggende : breeft niet booz
 dit meisje. Want dat in haar gebo-
 ren is / is uit den H. Geest ; en gy
 zult deszelfs naam noemen Jezus /
 want hy zal zijn Volk zalig maken
 van hunne zonden. Jozef dan is uit
 den slaap opgestaan / en heeft den God
 Israëls verheerlijkt / dewelke hem
 genade had gegeven / en hy heeft haar
 bewaart. En Annas de Schrifstge-
 leerde quam hy Jozef / en zesde tot
 hem : waarom zijt gy niet hy de ber-
 gadering geweest ? en Jozef zesde tot
 hem : Ik was vermoest van den weg /
 en

en ik hebbe den eersten dag geruſt. En de Schriſtgeleerde hem omkeerende zag dat Maria zwanger was / en hy is heengeloopen na den Prieſter / en heeft hem gezegt. Jozef / van wien gy goede getuigeniſſe geeft / heeft geweldig gezondigt. En de Prieſter zeide / wat is dat ? En hy zeide tot hem ? hy heeft de Maagd / die hy uit den Tempel des Heeren gekregen had / te ſchande gemaakt / en haar huwelyk geſtolen / en hy heeft het den zonen Iſraëls niet bekend gemaakt. En de Oberſte der Prieſteren antwoordende zeide ; heeft Jozef dat gedaan ? En Annas de Schriſtgeleerde zeide : zent dienaren / en zy zullen haar bezwangeren binden. En de dienaren zijn heengegaan / en zy hebben haar gebonden / gelijk hy haar gezegt had / en zy hebben haar / en Jozef vooz't regt gebracht / en de Prieſter zeide ; Maria ! waarom hebt gy dat gedaan ? Waarom hebt gy uwo ziel ter nedergevozen / gy die in 't heilig der heiligen zyt opgeboed / die de ſpijze hebt genoten uit de hand eenes Engels / die de verhoorzgheden deszelfs gehoozt hebt / en vooz zijn aangezichte verblijd zyt geweest ? waarom hebt gy dat gedaan ? En zy weende bitterlyk / zeggende ; de Heere mijne God leeft / om dat ik rein ben vooz't aangezigt des Heeren / en ik henne geen man. En de Prieſter zeide tot Jozef ; waarom hebt

hebt gij dat gedaan? En Jozef zeide; De Heere God leeft / en haar Christus leeft / om dat ik zuiver ben van haar. En de Priester zeide: zegt geen valsche getuigenis / maar zegt de waarheid. Gij hebt haar eer gestolen / en gij hebt het den kinderen Israëls niet geopenbaart / en gij hebt uw' hoofd niet gebogen onder de hand des Almachtigen / op dat uw Zaad zoude gezegent worden. En de Priester zeide wederom: herstelt de Maagd / die gij uit den Tempel des Heeren gekregen hebt. En Jozef wierd overstort met tranen: en de Priester zeide. Ik zal u denken met water van de beschuldiging des Heeren / en uwe misdaad zal geopenbaart worden in uwe oogen! En het water genomen hebbende heeft de Priester Jozef gedrenkt / en heeft hem na't gebergte gezonden; maar hy is gezond wedergekomen. Ook heeft hy Maria gedrenkt / en heeft haar na't gebergte gezonden / maar zy is behouden wedergelkomen. En het gansche volk heeft zig verwondert / om dat de misdaad in haar niet geopenbaart is. En de Priester zeide: God heeft uwe misdaad niet geopenbaart / des oordele ik **II.** ook niet. En hy heeft haar bygesproken. Ende daar is een besluit gemaakt van Augustus***** hetwelke waren in Bethlem. Ende Jozef zeide: ik zal mine zonen laten

* alhier schijnt de zin afgebroken, en niet wel aan een te hangen.

opschrijven. Maar wat zal ik met deze jonge dochter doen? hoe zal ik haar laten opschrijven? zal ik haar mijn huisvrouw heten? zy is dog mijn huisvrouw niet. Want ik hebbe haar te bewaren aangenomen uit den Tempel des Heeren. Wat zal ik met haar doen? hoorbaar ik zal op den dag des Heeren zelf doen / gelijk als de Heere zal willen. Ende Jozef heeft een ezelinne oberdekt / en hy heeft haar doen klimmen op de ezelinne. Ende Jozef hem omkeerende zag haar droebig. Ende Jozef zig andermaal omkeerende zag haar lachende / en zeide tot haar. **M**aria / wat is dat met u te zeggen / dat ik uw aangezicht dan eens vrolijk / dan eens droebig zie? ende Maria zeide tot Jozef: Om dat ik twee volkeren zie in mine oogen / het eene schrepende / en zuchtende / maar het andere lachende / en zig verheugende. Ende hy quam midden op den weg / ende Maria zeide tot hem: zet my af van de ezelinne / om dat het gene / dat in my is / my dzingt / om voozden dag te komen. Ende hy zette de haar af van de ezelinne / en zeide tot haar: waar zal ik u inleiden / en uwe schaamte dekken? om dat de plaats woest is. En bindende aldaar een spelonk / heeft hy haar daar in geleid / en heeft zijn zoon by haar gestelt. En uitgaande zocht hy een Droebvrouwe

in de landstreek van Bethlehem. En als Jozef omwandelde / zag hy de Pool / of den bemet stil staan / en de lucht verschrikkende / en het gebogelte midden in haren loop ophouden / en ziende op de aarde zag hy een spijshoofde nedergezet / en werkluiden nederleggende / welker handen in de hoefwaren ; en etende aten zy niets / en die de handen ophieven / batte den niets / en die hunnen mond tets aanboden / brachten niets toe : maar de aanzichten van hen allen waren uitgestrekt naar om hoog. En zie de schapen waren verstrooft / en gingen niet voort / maar bleven staan. En als de harder zijn hand ophiefte / om haar met zijn roede te slaan / stond zijn hand om hoog : en ziende in den loopende beek / zag hy de monden der bokken wel dicht ober 't water hangen / maar niet dynken. Maar alles was op dat oogenblik door den zelven loop voortgedreven. En zie een vrouwe van 't gebergte komende zeide tot hem : Ik zegge u / O mensch / waar henen gaat gy ? Ende hy zeide ; ik zoeke een Hebreuschsche Doedvrouwe. Ende zy zeide tot hem : zyt gy uit Israël ? ende hy zeide tot haar : Ja. Ende zy zeide : Wie dog is zy / die in de spelonk in barensnood is ? ende hy zeide tot haar : eene / die aan my ondertrouwt is. Ende zy zeide tot hem : Is het my Huisvrouwe niet ? maar

Jozef zeide : het is mijn Quisbrouwe
 niet / maar zy is Maria / opgeboerd in
 den Tempel des Heeren : en zy heeft
 ontfangen uit den H. Geest / ende de
 Broedbrouwe zeide : Is dat waar
 hy zeide tot haar : kom / en zie. En-
 de de Broedbrouwe is wechgegaan
 met hen. Ende hy stond in 't gezichte
 der spelonke : en zie / een lichtschij-
 nende wolke beschaduwde de spelonke.
 En de Broedbrouwe zeide : heden is
 mijn ziele verheerlijkt / om dat mijne
 oogen verwonderlijke dingen hebben
 gezien. En tekstond was de wolke in
 de spelonk / en een groot licht / zulks
 onze oogen niet zouden komen ver-
 dragen. En het licht is allenstiens
 verschoben / tot dat het kind gezien
 werd / en het kreeg de borst van zijn
 moeder Maria. En de Broedbrou-
 we riep / en zeide, Heben is 't my
 een groote dag / om dat ik dit groote
 schouwspel gezien hebbe. Ende de
 Broedbrouwe is uit de spelonk ge-
 gaan / en Salome is haar te gemoet
 gekomen ; en de Broedbrouwe zeide
 tot Salome : ik hebbe u een groot
 schouwspel te verhalen. Een maagd
 heeft gebaart zulk een / welken haar
 natuur niet bevat. En de Maagd
 blijft Maagd. Salome zeide : de Hee-
 re mijne God leeft. En zy ik haar
 natuur zal ondersocht hebben / ik zal
 niet gelooven / dat zy gebaart heeft.
 En de Broedbrouwe inredende / zeide

tot Maria zelf: buig u zelven: want
 u is een groote strijd boozhanden. En-
 de als Salome haar op de rechte
 plaats getast hadde / is zp uitgedaan /
 zeggende: Wee my goddelooze / en
 wantrouvolge: om dat ik den lebendi-
 gen God verzogt hebbe. En zie/mijn
 hand brandende van vier / valt van
 my. En zp heeft hare knien gebogen
 tot God / en zeide: God onzer Va-
 deren / gedenk mijner / om dat ik van
 den zaden Abrahams / Isaaks / en
 Jakobs ben. En breng my niet te
 schande by de zonen Israels / maar
 geef my weder aan den armen. Want
 gp weet Heere / dat ik in uwen name
 alle mijne zorgen / en werken volboer-
 de / en loon van u kreeg. Ende een
 Engel des Heeren stond by haar / zeg-
 gende Salome / Salome / de Heere
 heeft u gehoozt: bled het kind uw' hand
 aan / en draag het. Want gp zult
 heil en bzeugde hebben. Ende Salo-
 me is aangekomen / en heeft het ge-
 dragen / zeggende: Ik zal hem aan-
 bidden / om dat'er een groote Koning
 in Israël geboren is. En als zp het
 kind gedragen had / is Salome ter-
 stound genezen / en zp is gerechtbaar-
 digt uit de spelonkegegaan. En zie /
 een stemme tot haar / zeggende: ver-
 kondig niet de groote dingen / die gp
 gezien hebt / tot dat het kind binnen
 Jeruzalem inga: en zie / Jozef is
 bereid uit te gaan na Judea. En daar

is een groote oproer in Bethlehém ontstaan. Wont daar van daan zijn gekomen de wijze / zeggende: waar is de Koning der Joden / die geboren is ?

Ende ik Jakobus / die de geschiedenis hebbe beschreven / als te Jeruzalem den oproer geschiedde / dewelke Herodes verwekte / hebbe myzelve in de woestijne begeben / tot dat den oproer in Jeruzalem gestilt is. Ende ik verheerelyke God / die my deze gabe gegeven heeft / dat ik deze historie zoude schryben. Genade zy my / met die genen / dewelke breezen onzen Heere Jezus Christus.

Einde van 't Voor-Euangely van Jacobus.

Ik gebe den rechtzinnigen lezer in bedenken / waar ober men zig meer hebbe te verwonderen / of ober den verkeerden pber der schryberen van dusdanige uit de buist verzonnen geschiedenissen / of ober de afgrijselyke onbeschaamtheit der gener / die den later nakomelingen deze grollen booz goddelijke schryfren hebben crachten in de handen te steken.

Maar 'k walge alreeds van deze vuiligheden :

My lust tot stof van beter smaak te treden.

XXIII. Hoofddeel.

Gedicht, door my opgedragen aan zeker Vriend, onder den naam van Erasmiaan. d' inhoud deszelfs is een Speelreisje na Noordholland over Amsterdam, Waar in het vermaak van eenige Sreden word beschreven.

Mij dacht daar te geboeten / dat mijn pen tot rijmschrijven genegen was / welken d'zif ik hoop my nocht den lezer verbergen kan. Zie daar dan: ik wisse hier een versch gedicht op / die lust heeft mag toetasten.

S P E E L R E I S J E

na

NOORD-HOLLAND

over

A M S T E R D A M.

Opgedragen aan den Heere D. v. H. onder den naam van Erasmiaan.

Hæc meminisse juvat.

NA dat ik, wederom, tot stille rust genegen,
Gekomen ben, langs veel vermakelyke wegen,

In

In mijn geboorte Stad , het scheeprijk Rot-
terdam ,

(Die Stad , daar * Dezideer eertijds te * Erasmus,
voorschijn quam ,

En die hy waardig achtte , om eenwiglijk
te roemen ,

Hem zelve willende den Rotterdammer
noemen)

Scheen mijn gemoed ; als door een zachten
drift , verplicht ,

U deze regels op te dragen in gedicht ,
Bemide Erasmus ; gy weet , om welke
reden

Ik steeds gewoon ben u met dezen naam te
kleeden ,

En 'k twijfel' niet , of 't kan weêrzijs in
ons bestaan ,

Dat ik ben d' uwe , en gy de mijne Eras-
miaan.

Maar 'k voel my zeker door een innig
leed beroeren ,

Wanneer ik denk' , wat lot my quam van u
te voeren ,

Daar onze vrindschap , op onseilb'ren voet
gezet ,

Niet kon gedoogen zulk een naauwbepaal-
den wet.

'k Moest echter voort , en schoon me uw
liefde scheen te trekken ,

Een nader band kon mijn gedult niet lan-
ger rekken.

Het machtig Amsterdam (een wereld in
mijn oog)

Houd nog mijn zinnen strak , en wekt mijn
geest om hoog.

't Zy

284 Vermakelikheden der
 't Zy dat ik my verbeelde een langen reex
 van huizen ,
 Burgwallen , grachten , en ontzachelijke
 sluiten ,
 Ontelb're straten , als eilanden gescha-
 keert ,
 Verheven' daken , trots met rijk cieraad
 vereert ,
 Of dat het * Kapitoel my nog houd opge-
 togen ,
 Of 't graf van * Michaël nog schittert voor
 mijne oogen .
 Ik zwerf nog midden in den dikken drang
 van 't volk ,
 En waar 'k my keere , ik ben rondom als in
 een wolk
 Van gangers , die om strijd niet durven
 gaan , maar rennen
 Te post , met armgezwaay , als vogels op
 haar pennen .
 Hier praaft een Godshuis , daar gerake ik
 in 't quartier
 Der Joden , raim zoo weits als and'ren in
 hun zwier .
 Dan schijnt my wederom de Schouburg te
 bekoren ,
 Waar in ik Konradijn kon levend zien , en
 hooren .
 Strax treurde ik om 't geklag , nu lache ik
 om de klugt ,
 Wanneer de speelder lacht , lach' ik , zugt
 hy , ik zugt .
 Dog' boven al lokt my het aangenaam
 herdenken
 Van 't rond onthaal , dat gy gulhartig
 quaaft te schenken , Het

* 't Stads-
 huis van
 Amster-
 dam .

* de Tom-
 be van den
 Heer Ad-
 miraal
 Michiel de
 Ruiter .

Het zoet, en nut vermaak van ons voorle-
den praat,

En 't graag banket der tale, op maat, of
zonder maat,

Schijnt nog mijn geesten te verquikken,
daar mijn zaken

Ons echter dwongen al deez' zoetigheden te
staken.

Ik schey dan: maar op 't woord, van u
weêrom te zien,

En op mijn weêrkomst u mijn diensten aan
te biên,

Zoo haast Noordholland my genoeg
hebb' gegeven,

En 't hart verlange, om weêr naar Am-
sterdam te streven.

Bedriege ik my? of hebbe ik reeds een
uur gedwaalt,

Eer dat ik d' Ykant zie? de Stad schijnt
onbepaalt.

't Verdriet my langer dus te rekken, en
mijn lusten

Vergingen, zoo ik t' s'cheep niet hoopte
wat te rusten.

Geen nood. Daar stroomt het Y, gebal-
last op den rug

Met duizenden van zeekasteelen, die zoo
vlug,

Als Dedalus wel eer, op zijn gemaakte
wieken,

Nu daar de Zon in't West verzinkt, nu daar
het krieken

Des dageraads in 't Oost verrijft, al 's wer-
relds schat

Opzoeken, tot bewijs, dat Neêrlands heil
in 't nat

Der

286 Vermakelijkheden der
Der vrye Zee bestaat, en niemand kan ver-
hind'ren.

Maar zegt ! terwijl ik pas mijn matheid
voel' vermind'ren ,

Bespeure ik teffens dat het jacht voor wind
en ty

My aanzoonds zetten zal aan d' overkant
van 't Y ,

Zoo is 't. Hier trede ik in de trekschuit ,
om , aan 't ende

Des Purmers, voort te gaan door 't Steed-
je Purmerende ,

Dat zijn benaming uit dit koppelwoord
verkreeg ,

Toen 't eertijds als een vlek slecht opge-
bouwt , en loeg

Wierd van * Graaf Willem als een heerlijk-
heid geschonken

Aan eenen Eggert , die het weidser op liet
pronken ,

Tot dat het naderhand een Stedenaam be-
quam.

Vaar wel nu Purmerend ! Vaar wel nu
Amsterdam ?

Verte uit mijn oog ! nu ben ik wederom
aan 't varen ,

Eer leez' wat onderweeg in lekk're Plau-
tus blaëren ,

Op dat de tijd my niet te lang valle , eer ik
aan

De Zeeftad Hooftm gerake , alwaar ik stil
zal staan.

't Gaat wel. We varen vast , schoon 't land
schijnt weg te wijken ,

En niet de schuit. Dien 't lust dit nader te
bekijken ,

Het

* de VI.
van dien
naam.

Het staat hem vry : my smaakt het aangenaam Latijn

Des Blijfpeldichters , die my velerhande schijn

Ven's Werrelds handeling zoo levend prent voor d' oogen

Als ware ik zelfs te Roome , en in de schouwburgsbogen.

* Jupijn , de Dondetaar , verliest op Alkumeen ,

De Gemalinne van Amfitruo , verscheen Nooit smaakt op 't tooneel , als toen het hem geluste ,

Dat zy , bedrogen , hem voor den Thebanet kuste :

Terwijl Merkuur , hervormt in 't beeld van Sofia ,

Geen mind're parten speelt , en volgt zijn vader na.

Daar breekt de bommel uit. Ik zie d' aanschouwers schateren

Van lachen , en ik hoor 't geklap der handen klateren ,

Nu 't koddig spel met zulk een zwier geëindigt word.

En zie , met eenen valt my 't lange varen kort.

Daar zien wy Hoorn , bespoelt van Zinderzeefe baren.

Sta vast. Nu schijnt mijn moed en yver op te klaren.

'k Wil

* Het Blijspel van Plautus , genaamt Amfitruo , wiens huisvrouw Alkumeen , van Jupijn (die zig in de gedaante van haar man hervormt had) wierd bezwangert.

288 Vermakelijkheden der

'k wil deze Zeestad wat doorkruiffen. Maar
hoe dus?

Wat voel ik? jankt mijn maag, 't is tijd
dat ik hem fuff,

Eer dat hy feller baft. Sa, fchaf nu ver-
fche fpijze,

En friffen wijn, op dat mijn Dichtgeest
weêr verrijze,

Die fchier bezweem. Hier is een Hoorn
van overvloed.

Braaf vlees, en vis. Dat fmaakt. Dat
voel ik dat my voed.

Nu eens gedronken, en dat noopt mijn luft
met fpoen.

Of zou miffchien een vriend begetig zijn te
hooren

Wat nieuws ik meêbreng' uit Zuidholland!
't is voortaan

Geen tijd. Maar zoo d'er zijn die praten,
'k hoor het aan.

Wel aan, hier wil my d' een en d' ander
fraz vertellen,

Hoe fchielijk onlangs t'Zuiderzeenat quam
te zwellen

Door ongefthuime wind, die hevig aange-
perft,

Maakt dat 'er menigmaal een Zeedijk
kraakt, en knerft.

Een ander meld my, dat weftvrieflands
landeryen,

In dit begin der lente, elks oogen reeds
verbly'en

Met gras, en loover. Hoe gelukkig
overal

Het vee gaat grazen in het heerlijk Beem-
fterdal. En

En hoe de Landheer, en de Boer om strijd
 braveren,
 Op zulk een hope, hier wil my een ander
 leeren,
 Waar in 't vermaak van Hoorn in 's vrem-
 d'lings oog bestaat,
 Wat al verscheidenheid van zeden, en ge-
 waad,
 Men hier om streeks bespeurt, in dorpen,
 en in steden.
 Zoo worde ik vast verzaad met spijs en ta-
 felreden.
 Wat dankt u, die dit leest, is Hoorn geen
 intrêe waard?
 Oja, u. We zullen hier niet blijven by den
 haart,
 Maar 't lust my d' eene straat na d' ander te
 bekijken.
 Daar's nog wat moet te zien als havenen,
 en dijken.
 Deez' Zee stad roemt met regt op haar
 manhaftigheid.
 Zy toonde eertijds 't bewijs van moed, en
 zeebeleid,
 Toen Graaf Bossu wiert na een zwaren slag
 gevangen,
 Waar van men nog de vlag en wimpel kan
 zien hangen.
 Te Horen waren 'ze, die Spanjens dwin-
 g'landy
 Stout weêrstand boden, en het juk der fla-
 verny
 Afwierpen van den nek, gewoon den naam
 te houden
 Van vrye Friezen, daar zy hun gezag op-
 bouwden,

Veles

290 Vermakelijkheden der
Volkswijzen lang, en toe een klare proef,
dat zy

Nog wys luider zijn, staat ook het jagot
vry.

Dit's 't nog alleen niet, dat de Foremaars
mee pralen.

Onces, wy willen ook hun lof hiet niet
bepalen.

Zy lovet dan voorheen gien minder schepen
uit

Als gansch Noordholland. Dog dit schijnt
nu wat gestuit.

Maar boven alle is deez' vermaarde stadte
prijzen,

Om dat ze mager is, hoel Nederland te
spijzen

Met Kazen, pik van smaak, en tot dat
drank bequaam:

Hier is de scapel, schoon di Edammer heeft
den naam.

Drink' niet, ô Vremdling, dat dit zuivel
te gering is

Tot glory, of dat Kas een al te sleeken
ding is

Voer swamijzen tonge. Wy lachen met
al't geen

Uwe overdadigheid sterft, en zijn te
vreên

Met dit gerecht, by ons veel waardet, als
al't eten

Dat ooit * Apitius, de lekkerbek, kon
weten. Noch

* Deze Apitius is eenids by de Romeinen toe
groot een lekkerbek geweest, dat hy een geheel boek
van't vreten en zuipen schreef, en daar na alle zijn
middejen verstempt hebbende, hem zelve eindelijk
om hals bragt.

Noch roemt de Zeeftad Hoorn, om dat uit
haren schoot,

Schier voor twee eeuwen, die geleerde 1511.
Schrijver sproot,

Die brave Iunius, vermaard door zijne
boeken,

En brieven, by elk een, die't pit der ta-
len zoeken:

Waarom zijn beeltenis nog in de gevel
staat.

Maar schijnt mijn dichten niet te stei-
g'ren boven maat?

En loope ik niet te ver? Geen nood wy zul-
len morgen

Ons van heel and're stof, en dichtvermaak
verzorgen.

Al lang genoeg te Hoorn gezworven.
't word eens tijd

Dat ons gezelschap langs d' Enkhuizer
straatweg rijd.

En ook deez' stad bezie, zoo net in alle
deelen:

Sla voort, het zal ons niet zoø veel als 't
paard vervelen.

Daar zien w' Enkhuize, en 'k ga't om
korteids wil voorby.

Het cierlijk Alkmaar geld voorwaar veel
meer by my,

Om dat het tweemaal 's weeks met nering-
rijke marten

Alle and're steden van Noordholland vry
kan tarten.

'k Rep niet van Medenblik, Edam, en *
d' and're plaats

* Monnik-
kendam.
welk woord
in't riimen
al te hard is.

292 Vermakelijkheden der

Die na den Monnik heet, voor 't rijmen
al te vaats.

'k Begeef my liever op de wagen, om de
landen,

En akkers, rijk van vee, en beemden, en
waranden,

't Aanschouwen met vermaak, en als we
een boerse vrouw

Met een tabakspijp in den mond zien, wel
wie zou

Niet lachen, dat die smook de wijven kan
behagen,

Die menig man, niet als met weêrzin, kan
verdragen.

Zoo veel verandering, zoo veel ver-
maak'lijkheên,

Zoo vriendelijk onthaal, op 't land of in de
steên,

Kan echter nog mijn hart geen volle vreug-
de geven,

Om dat het u niet mag gebeuren hier te
streven

Met uwen medgenood, Erasmus! dit
een'

Ontbreekt aan 't ruim genot van onze zoe-
tigheên.

Gy ('t spijt my zeker) moet in 't letterstof
nu zwoegen.

En uwe gedachten tot het lastig leerampt
voegen,

Ons beider noodlot; schoongy duizend-
duizendmaal

Mijn byzijn wenst, om met een minnelijk
onthaaf

My weêr te groeten, en nieuwsgieriglijk
te hooren.

Wat

Wat ons hier in de streek van Vriessland
quam te voren.

Terwijl ik zelve ('t is misschien een groot
gebrek

Van haastigheid) begin te jooeken na 't ver-
trek,

In onwil van elk een, die my in deze
dagen

Tracht zijn genegentheid en vriendschap op
te dragen.

Maar 'k rufft my toe. Mijn lust, dus een-
maal vast gezet,

Word nooit, of zelden door afradingen
belet.

Gy Vrinden, die aan my tw' vriendschap
quaamt betoonen,

Vaar wel. Mijn spoed zy van u allen te
verschoonen,

Een ander voorwerp heeft reeds mijn ge-
dachten in.

* Ik weet niet welk een smaak trekt yders
hart en zin

Na zijn geboorte Stad. Nog lust my wat te
rusten

In 't prachtig Amsterdam. Hoe voels ik
mijne lusten

Aan 't gaan! terwijl ik vast, eer dat ik 't
denk, of weet,

Het lastig varen in zoo langen tijd vergeet.

O Steden, Landen, en vermakelijke we-
gen,

Uitmuntende in oeraad, en ongemeene
zegen!

O gy ontelbare gehuchten, groot, en
kleen,

* Nescio
qua natale
solum &c.
Ovid.

294 **Vermakelijkheden der**
Van my te post doorrend, of met gemak
betreên !
Hoewel ik lijffelijk uw' lief gezigt môet
miffen ,
Gy gaat my nimmermeer uit mijn' geheu-
geniffen.
En gy , ô Amsterdam (alwaar ik weder-
om
Door u , Erasmus, onthaalt word') zult
alom
My doen gedenken aan ontelb're wiffelin-
gen
Van zoet vermaak , wel waard in vaarzen
op te zingen.
Nu leven wy weêrom van harten eensge-
zind ,
En voelen beide , welk een vrindeband ons
bind.
Een band van ommeegang , en langbekende
zedes ,
Van kindsbeen aangequeekt in alle min-
zaamheden ,
Eenparige oeffening , en lust tot Pœ-
zy ,
Malkander voedende met letterlekker-
ny.
O was Fortuin zoo mild , dat ze ons deed
zamenvoegen
In eene woonplaats ! wat een onderling
genoege
Zoude ons vervrolijken ! Nu is 't een kor-
te tijd
Dat wy by een zijn : En , zie daar , gy zijt
my quyt.

Dit

Die zong ik, toen het lot my quam van
u te scheiden,

Erafmiaan, tot een ververfing voor ons
beiden.

Tot dat ik, na verloop van eene nagt, weer
quam

In mijn geboorte stad, het fcheeprijk Rot-
terdam.

XXIV. Hoofddeel.

Vertaling van Iſaaks Voſſius beſchrijvinge
der Sineefche ſteden, zijnde het dertien-
de hoofddeel zijner verſcheidene opmer-
kingen, uitgegeven te Londen in den
jare 1685. Waar in gehandelt word van
den gelukkigen ſtaat der oude Sinezen.
Groote macht van Volk in Sina. Groot-
heid van de ſtad Nanquin. Verwonder-
lijke grootte van de ſtad Hanchou. Die
de grooſte is van alle ſteden die ooit in
de wereld geweest zijn. Word niet al-
leen bevestigt door Markus Paulus Ve-
netiaan, maar ook door het handschrift
van den Monnik Odorikus, beide oog-
getuigen. Geen gedeelte van Europe
is meer bewoont als Holland. Hoe veel
menſchen daarin zijn? Getal van de in-
woonderen te Parijs. En te Londen.
Hoe groot het getal der menſchen in ge-
heel Europe is? Volkrijkdom van Affa.
Oprekening van 't getal des geheelen
menſchelijken geſlachts. In hoe kist-
nen ruimte alle de inwoonderen der aarde
zouden kunnen overtend ſtaan?

DE doorgeleerde **I**saak
Vossius / schryvende in
 het boek zijner verscheidene
 opmerkingen van de groot-
 heid van oud Roome / 't Egip-
 tische Thebe / Alexandrie /
 Carthago / Kairo / en Babilon
 in Egypten / spreekt in het der-
 tiende hoofddeel van de groote
 Steden der Sinezen zoo ver-
 makelijk / dat het den Hollan-
 deren niet onaangenaam kan
 zijn / 's mans woorden in hun-
 ne moedertaal te mogen lezen.
 'k Zal my niet al te slip aan
 pder woord binden / maar de
 zaken rondelijk en getrouwe-
 lijk uit drukken.

Hy begint aldus.

Wetijl 'er geen zekerder teken is
 van goede regeringe / als de overvloed
 en volkrichheid van groote steden / be-
 hoeven wy ons niet te verwonderen over
 de wijse steden der Sinezen / welke wy
 zullen bevinden de steden van andere
 vol-

volkeren zoo verre in grootte overtrof-
fen te hebben / als zy zelve in de konst
van regeren altijd beter als alle andere
menschen zijn geweest. Ik spreek nu
niet van den tegenwoordigen staat der
Sinezen / na dat hun gemeenebest / be-
dooven door de schuld der quade vorsten
en overheden den Barbaren tot een proop
is geworden ; maar van dien gelukkig-
ger tijd / toen zy alleen onder vorsten van
hunnen stamme stonden / die niet wel
altijd vroom waren / maar echter zelden
zoo quaad / dat zy alle zorg van regerin-
ge lieten waren / en de ondeugden alleen
dienden. Doch die onder hen goed wa-
ren (en daar zijn d' er zeer vele geweest)
zouden Plato zelf in het beschikken van
een gemeenebest tot een voorbeeld hebben
kunnen zijn / beter als dat hy gevolgt
heeft.

Men vind onder hen geen Césars /
Alexanders / of dergelyke pesten / die
in nederlagen en verderf des menschelij-
ken geslachts vermaak scheppen. Zy
handhaafden Orde / rust / konsten en
wetenschappen / en wat des meer is /
waar in 't geluk des levens bestaat. En
daar door alleen / zelfs zonder krijgs-
toerusting / hebben zy grooter gebied
verkregen / als ooit enig Monarch /
of republiq / door de wapenen / hoe
overwinnende die mochten zijn geweest /
bevochten heeft.

Dit is een genoeg krachtig bewijs
van goede regeerkunde / dat zelf zeer

298 Vermakelijkheden der
bergelegene volkeren hunne vaderlijke
inzettingen ende manieren verlaten / en
hunne woestaardp verfoert hebbende /
van zelfs zig onder 't gebied der Sinezzen
hebben begeben / en geboegt by die ge-
nen / die alleen wisten te leven / en zon-
der bloedstozten te overwinnen. De Si-
nezzen hebben ook wel voortreffelijke
oorlogsmannen gehad / maar zy puzzen
hunne dapperheid niet / dewijle de oor-
logen niet zonder veel bloedvergieten ge-
voert worden / en andere hoozgers daar-
om niet gelukkiger leven.

Die koningen alleen puzzen zy in
hunne historien / dewelke in rechtbaar-
digheid en zeden hebben uitgemunt / die
niet met geweld of wapenen / maar
door 't gerucht van denugd alleen hunne
heerschapp bergrootten / en door dat
middel allerlep koningen en rijken tot
gedienstigheid aantokten. Zy meen-
den / dat men den genen / die de Sinee-
sehe wetten niet wilden gehoorzamen /
nochtans niet met oorlog moest verhol-
gen / want dat het onrechtvaardig was
de zinnen te verderben / om anderen on-
berdantig te maken / dewijl men meer
beminnen moet de genen die van zelf /
als die gedwongen dienst doen. Dat
het hen niet raakte / indien andere niet
beelachtig worden aan 't geluk / dat zy
genoten / want dat de heerschapp der
Sinezzen genoege verbzels / en hun geluk
groot genoeg was.

De

De menigvuldigheid der menschen in dit koninkrijk kan men daar uit afnemen / om dat het blijkt / dat hoor dezen laatste oorlog / die zij met de Tartaren gevoert hebben / daar in getelt zijn geweest hondert en zestig / of / gelijk andere willen / zeventig millioenen / van welk getal men naauwelijks een zesde gedeelte in geheel Europe zoude kunnen binden.

Om zoo groot een menigte te boeden hebben zij overbloed van landerpen / van zelf wel vruchtbaar zijnde / maar daar by door menschelijke naarstigheid overal zoo behouwt / dat nergens eentig stukje lands / hoe klein het is / ledig gelaten wordt / en nergens zoo een onvruchtbare grond is / dat het verstand der Sinesen geen raad weet / om die te bouwen. Ook komt 'er veel doedsel uit de rivieren / die aldaar zeer vlietrijk / en waar van sommige wel acht of tienduizent schreden wijd zijn / zoo dat somtijds de oevers van wederzijden niet kunnen gezien worden / van de genen die daar in varen : en in dezelve is zoo groot een getal van schepen / als in de geheele obergewereld niet te vinden is. 't Is zeker / dat hoor de stad Hanchou eens op een tijd veertig duizend koopvaardyschepen getelt zijn. De Portugijs P. Samedus van de Stad Manquin afvarende / om eentger wijze het getal der schepen op te rekenen / berischt / dat hij in den tijd van een uur getelt heeft drie-

hou

300 Vermakelijkheden der
hondert schepen / wie hem maar van
d'eene kant van de rivier te gemoed qua-
men / alle overdekt / en kostelijk ge-
schildert; en toegetakelt / als of ze niet
om waten te laden / maar tot wellust en
hoogtijdsiering gemaakt waren.

Deze dingen zouden ongelooffelijk
konnen schijnen den genen / die niet we-
ten / dat by de Sinezen altijd een Pla-
tonische republijk gebloeit heeft / en
dat 'er nu zoo vele duizende jaren alleen
geregeert hebben Filozofen / of liefheb-
bers der Filozofie. Dusdanige zijn
gewees de byzitters der Koningen;
hunne raads mannen / en lijstrawan-
ten. Aldaar is geen erfelijke adel. De
geleerde zijn by de Sinezen alleen edel /
en derzelver nakomelingen / indien ze
ongeleerd en leip zijn / vervallen we-
derom tot hunnen ouden staat / en wor-
den onder den gemeenen hoop getelt.
De regeerkundige kunstnarpen / wel-
ke Plato zegt geen deugden / maar scha-
butoen der deugden te zijn / worden van
hen niet geprezen / ten sy die met recht-
vaardigheid en billijkheid zijn beree-
nigt. En hoewel al 't volk eben zeer de
wetten onderworpen is / nochtans wor-
den de gene / die dezelve overtreden /
niet op eene wijze gestraft: want hoe dat
semand / die misdoet / grooter is / zoo
beel te zwaarder straffe lijdt hy. Op
geene word strenger acht genomen / als
op de Filozofen zelve / dat is / de booz-
naamste / en overheden des volks / wel
we-

Wetende / dat alles wel gaat / indien zy / die met rechtvaardigheid en goede zeden anderen tot een voorbeeld moeten zijn / hen zelven by van alle schuld en misdadaad houden.

By aldien de koningen iets misdryben / de Filozofen hebben zoo groot een byzheid in hen te vermanen / als naauwelijks de Profeten eertijds by de Israëlyten gebzuikten : En de gemeene man heeft dezelve byzheid in de Filozofen te vermanen / indien zy ook hunnen plicht niet wel waarnemen. Want * Konfucius zelf (toen hy met andere Filozofen wilde bluchten uit het hof / dat van quade en oneenige opperhoofden ingenomen was) heeft niet ongestraft zijn post verlaten ; en daar ontbreeken geene uit het slechtste graauw / die hen

* Deze CONFUCIUS, die meer dan 2000 jaren voozonzen Heere Christus geleefd heeft, is geweest de grootste Filozof, voor, of na dien tijd, onder alle de Sinezen. Hy hadde meer dan drieduizent leerlingen, en is na zijn dood met goddelijke eerbewijzingen geviert. Zijn leven en leere kan van de genen, die de Latijnsche tale verstaan, worden gelezen in het nu nieuwelijks uitgekome ne boek, genaamt *Confucium Sinarum Philosophus, sive scientia Sinenfis Latine exposita, studio & opera Patrum Societatis Iesu, & jussu Ludovici Magni &c.* [dat is] Confucius, de Filozof der Sinezen, ofte de Sineesche Wetenschap in 't Latijn verklaart door d' oeffening en arbeid der Vaderen van de maatschappij van Jezus, ten bevelen van Louis de Groote &c., gedrukt te Parijs 1687.

hen wel darden in den baard voeren / dat ze geen filosofen noch te hzabe mannen waren / die / als 't gemeene beste in nood was / hunne hiezen pakten / en de algemeene rust met een schandelijke blucht verrahende het bijzonder voordeel boven 't gemeene nut stelden. Want / zeiden ze / indien alleen de quade in 't haf blijven / zoo is 't ongekomen met alle de vrouwen / en t gansche gemeenebest. Doch hoewel d'er ontalijke voorbeelden zijn / waar uit wy het geluk van die volk konnen afmeten / echter meer daaraan te verhalen dient is dezer plaats niet. Ondertussen durve ik verzeheren / behalven dat wy het kamps / de dzykhunst / en vele andere vindingen den Sinezen schuldig zijn / dat 'er noch meer en beter dingen oheris zijn / die de Europeërs van de Sinezen hebben te leeren.

Maar om hoeder tot ons bodynomen te keeren : in 't rijk van Sina is zoo groot een getal van groote steden / als naauwelijks in de oberige geheele wereld te vinden is. Eer de stad Panguin van de Tartaren verwoest wierd / was ze zoo groot als het oude Bablon. Want ze was vierkant / gelijk de meeste steden der Sinezen / om de welgesteldheid / en besloeg zestig duizend schreden in den ommetrek. Ten huidigegen dage heeft ze naauwelijks het tierde deel van die grootte / dewelke nochtans wel zesmaal zoo groot als Parijs is. 't Zoude

te lang vallen / alhier op te halen de
 overige steden van die Koninkrijk / die
 in heerlijkheid / grootte / en getal der
 inwoonders alhier steden van Europe
 dorre te boven gaan.

h Zaknadar van een spzeken / bevel-
 ke nu al door vier eeuwen / naamtelijk
 toen Marcus Paulus Venetiaan met
 meer andere s' huys quam / de geheele
 wereld met het geruchte van haren
 naam verheft heeft. Deze stad wordt
 gemeenelyk Quiozal genaemt / door een
 misflag der boeckverhoopers / die de booz-
 schyften van M. Paulus Venetiaan
 hebben uitgeschyden / dewijl de nachte
 naam is Hascheu. Dat ze ook van la-
 ter Spzeken bekend geweest is / besla-
 te uit de lijst van Chysohaka van de
 doorgluchtelige steden / waar in ze genaemt
 wordt Chanbou, en gestelt op de lengte
 van 162-30 / en op de breedte van 33-8
 graden. En nademaal deze stad verre-
 de allergrootste schijnt geweest te zijn
 van 300 vele steden als er ooit geweest
 zijn / zal het de moeite waardig zijn / eer-
 top eindigen / van deze stad ook iets op
 te brengen.

De eerste Christen / die deze stad be-
 zien heeft / is geweest Marcus Paulus
 Venetiaan / die booz vierhondert en
 meer jaren onder de Sinezen verheerde.
 Want hy is na de Oostersche landenge-
 togen int jaer 1250 / van waar hy weder
 t' huys gekomen / en gebannen zijn bin-
 den ooylog / die de Venetianen met de

Genuezen hebben geboert / heeft hy uit-
 gegeben zijne aantekeningen oer de
 wonderen / die hy gezien had / in den ja-
 re 1298. Dit boek is uitgekomen in 't
 Latijn / en dikwils in het Italiaans /
 maar daar is zoo groot een verschild van
 naschrijften / dat indien men de Latijn-
 sche met de Latijnsche / en de Italiaan-
 sche met de Italiaansche vergelijkt / de-
 zelfde boeken naautwelijks van een en de-
 zelfde schryber beschreven schijnen. De
 laatste Italiaansche drukken / die te
 Venetien uitgegeven zijn / in 't jaar 1626 /
 en daar na in 't jaar 1640 / beloven wel
 den rechten Paulus Venetiaan / en
 schijnen na 't oprechte boozschrijft ge-
 drukt / maar vertoonen alleenlijk een
 koft begrip ; oerminst de druk / die
 Baptista Ramusius heeft uit laten
 gaan / ten minsten driemaal grooter is.
 Ook behelzen de drukken / die in 't La-
 tijn uitgegeven zijn / niets anders / als
 een koft bezip / niet alleen verminkt /
 maar ook met vele fouten besmet / als
 zijnde overgezet door een onbequaam
 man / en die den zin des schrybers niet
 getroffen heeft. Maar in vele boekha-
 meden is noch boozhanden een andere
 vertalinge / die zeer goed / en oprecht
 is / en / zoo ik 't wel hebbe / van Mar-
 kus Venetiaan zelf opgesteld is / waar-
 dig zijnde boozwaar dat ze t' eentger tijd
 in 't licht gegeven werde. Ik zelf heb-
 be ook zulk een naschrijft gehad / 't welk
 door ik weet niet wat gebal verloren is.

Doch

Doch alle de naschrijften komen in de
 maat en grootte van deze stad over een /
 want ze beschrijven die in den ommerrek
 groot te zijn hondert duizend schiedert.
 De meenigte der inwoonderen rekent
 Markus Paulus op uit het getal der
 haardsteden op deze wijze. Hy zegt dat
 daar in waren hondert en zestig Thuman
 haardsteden. Ider Thuman begrijpt
 tienduizend haarden. By aldien men
 pder huisgezin-toeschijft een huis / 't ge-
 tal der huizen of huisgezinnen zal zijn
 1600000. De Monnik Odorikus /
 die eenigen tijd na dien Venetiaan ge-
 schreeven heeft / toen een gedeelte dezer
 stad van de Tartaren verbrand of ver-
 woest was / telt maar negen-en-tachtig
 Thuman. Maar / om dat in dien tijd
 de huizen zeer hoog waren / en vele huis-
 gezinnen begrepen / rekent hy veel groo-
 ter getal van inwoonders. 't Zal mi
 niet verbazeten deszelfs woorden hier by
 te schrijven / na de geloofwaardigheit
 van mijn boek / en noch een ander / dat
 ik van den zeer geachten heer J. Kotton
 gekregen hebbe.

„ Hier van daan trekkende ben ik ge-
 „ komen by een stad genaamt Chansave,
 „ dewelke zoo veel beduid als de stad des
 „ Hemels. Deze stad is grooter als
 „ eenige andere / die hedensdaags in de
 „ wereld is / want ze bestaat in den om-
 „ merrek hondert mijlen. In dezelve
 „ is geen grond / die niet wel bewoont
 „ word / ja daar is dikwils een huis /

D

„ t welk

306 Vermakelijkheden der

„ t welk tien of twaalf huishoudens be-
 „ griipt. Want deze stad heeft zeer
 „ groote wijken / waar in meer volk is
 „ als in een stad. Ze heeft twaalf vooz-
 „ name poozren / en by yder van deze
 „ poozren bphang in de ruimte van acht
 „ mijlen / zijn grooter steden / als de
 „ stad Venetien / en Padua. Daarom
 „ gaat men wel zes of zeven dagen door
 „ een van die wijken / en men schijnt
 „ noch maar mariglijk gebozderd te zijn.
 „ Deze stad is gelegen in 't water / gelijk
 „ de stad Venetie. Ze heeft meer als
 „ twaalfduizend bruggen / en op yder
 „ van dien is wacht gestelt / bewakende
 „ deze stad tegen den grooten Hond.
 „ Terzijde deze stad loopt een zekere ri-
 „ vier / nevens welke deze stad gelegen
 „ is / gelijk Ferrara nevens de Po.
 „ Ik hebbe naautokeurig onderzoek ge-
 „ daan by Christenen / Saracenen / en
 „ Afgodendieners / dewelke alle uit
 „ eene mond spreken / zeggende dat de
 „ stad in 't rond hondert mijlen bestaat.
 „ d' Inwoonders zeggen dat ze van
 „ hunnen heer op eene kam geschoren
 „ worden ; want elke haard betaalt eene
 „ bali en vier kartas , t welk uitmaakt
 „ eene gulden / en een halve. Dit is
 „ sinne manier : tien of twaalf huys-
 „ gezinnen maken eenen haard / en al-
 „ zoo betalen ze maar vooz eenen haard.
 „ Deze haarden beloopden 80 Thuman ,
 „ met vier andere der Saracenen / be-
 „ dragende 89 Thuman. Yder Thuman
 „ be-

„ bedraagt 10000 haarden. Van de rest
 „ zijn sommige Christenen / kooplie-
 „ den / of Passagiers : 300 dat ik mi
 „ dikwils hebbe verwondert hoe dat 300
 „ vele menschelijke lichamen by een kon-
 „ den wonen.

Deze woorden hoewel * louter krom-
 taal zijnde / verklaren nochtans genoeg
 den zin des Schryvers / en hier uit is
 lichtelijk af te meten / dat Markus
 Paulus al by schaars en matiglyk
 heeft gesproken / als hy na 't getal der
 huizen zestienhondert duizent huysge-
 zinnen in die stad telt.

* De taal
 van den
 Monnik,
 hoewel ver-
 staanlyk ge-
 noeg, is
 echter zee-
 stordig La-
 tijn.

Evenwel / om dat deze andere zegt /
 dat de huizen 300 hoog / en van 300 vele
 huysgezinnen bewoond waren / zal 't
 niet veel ontschieten / meen ik / indien
 men / gelijk als te Parijs / en in ande-
 re dichtbewoonde steden / ten minsten
 twaalf menschen voor pder huys rekent.
 't Welk doende / 300 zal het uitmaken
 een getal van 1920000 inwoonders /
 dat is / meer als negentien millioenen.
 Wilt gy nu hier noch byvoegen de voor-
 steden / en die byzonderlyk daar by re-
 kenen / 300 moeten in die stad meer in-
 woonders geweest zijn / als geheel Eu-
 rope bevat.

Markus Paulus verklaart ons /
 dat'er twaalfduizend streene byggen in
 die stad geweest zijn. Hy telt ook vele
 andere / maar byzonderlyk tien groote
 koopmarkten / alle vierkant / en twee-
 duizend schreden in 't rond bestaande.

308 Vermakelijkheden

Daarenboven beschijft hy het Paleis van den Koning Fanfur / in den omkring tienduizend schieden groot / en een gracht die de stad van d' eene zijde omringt / lang zijnde veertig duizend schieden. Alle 't welcke een yder oberwegende lichtelijck zal verstaan / dat 'er nootdergelijck een stad geweest is.

En om te gelooven dat Markus Paulus in het vprekenen der gemelde getalen geen misflag heeft / moet men zien op de gewoonte / die de Sinezen van alle eentwen hebben onderhouden / dat is / dat yder gehouden is te stellen vooz zijn huys een steene pilaar / waar op geschieden worden de tijtels en namen der gener / die in elk huys leven / of ter herberge zijn. Als 'er geboren worden / of sterben / strax worden derzelver namen of aangeeteekent / of uitgeschrypt: en ze durben zelfs geenem vremdeling innemen / als op die boozwaarde. Dunne namen worden op yders poort / of pilaar / gelijk ik gezegt hebbe / opgeteekent / en die worden aanstonds in schrift na de Wykmeesters / en daar na tot de stadsbevelhebbers gebracht. Zoo dat in dit gansche Koninkryck / zoo wel op 't land als in de steden 't getal der menschen bekend is / niet alleen aan de oberheden / maar ook aan den volke / 't welck daar uit van haar gemeenebeste oordeelt: want zy achten dat de oberbloed van menschen het voornaamste teken van een goede regeringe is.

☉

Ook moet de geloofwaardigheid van **Markus Paulus** geensints verdacht zijn / nademaal de hedendaagse erba- rendheid geleeraart heeft / dat zelf die dingen / die in dezen **Schryver** aller- beuzelachtigst schenen / zeer waarachtig zijn. En hier strydt niet tegen / dat de- ze stad / noch op dezen tyd behoudende den naam van **Hancheu**, nu naantoe- lijks gezien word in het twintigste deel van hare vorige grootte / detijl bekend is / dat ze eerijds / van de **Tartaren** is uitgeroeft / en daar na uitgeput door **Nanquin**, waerwaerts de koninglijke stoel der **Sinezen** overgebracht is geweest / hoewel die nu zelf / door het grootste ge- deelte / van dezelve barbaren verwoest is.

Is 'er dan iemand te gelooven / 't is **Markus Paulus** **Benettaan** / een oog- getuige / wiens geloofwaardigheid by onerbarene / en die der zaken onfaandig zijn / door de waarheid gestaast word. Doet men niemand gelooven / desge- lijks dan ook niet den genen / die alles ontkennen / dat zy zelve niet gezien heb- ben. 'k Wete wel / dat lichtsgetoobig- heid dwaaling onderwerpen is ; maar ik wete daar by / dat zulke menschen twee- meermaals bedrogen worden / die an- deren misstrouwende / alles na hunne oogen afmeten / en al wat die niet te bo- ren komt / loochenen elders te zijn / of immermeer geweest te zijn. Wat zal 'er dan eindelijk van de wetenschappen obe-

310 Vermakelijkheden der
rig blijven / indien wy die binnen onze
zinnen en oogen besluiten / en achten /
dat al waar die te hoort komen / alles be-
paalt word ?

Doorts blijkt het uit het gene wy gezegt hebben / dat deze Sineesche stad / zelf zonder de boorteden / ten minsten de helft grooter is geweest als Babylon / ja ook grooter als Rome / met alle hare boorteden / eindelijk ook grooter of ten minsten zoo groot / als de oude stad Pems. En deze niet alleen / maar noch zeer vele andere steden van beroonderlyke grootte zijn d'er by de Sinezen geweest : zoo dat hier uit iemand genoeg kan bespeuren / hoe veel eene byna gedurtige byde / nooit berflapte landbouwerp / en eindelijk de zorg van een goede regeringe kan helpen tot het voortplanten van menschen. Ja men moet niet twiffelen / of door dezelfde oorzaken zijn in den beginne der heerschappien veel grooter en volkryker steden gebonden / als in dezen onzen tijd ergens gezien worden. Namentlyk de oude koningen waren byzake huisvaders / en geen eertijtel behaagde hen meer / als die van een goeden harder. Ook is die gewoonte lang by de oude Grieken gebleven. En byna met geenen anderen naam als van harders worden by Hommer genoemt de boorten van Griekenland / en zelf Agamemnon / de koning der koningen. Zy hielden geene knechten / zelf geene koks ; en 't is aamerhengs

hengwaardig dat alle die helden by wo-
meēt hun zelven dienen / spyze schaffen/
en in alles behelpen. Hoe gemeenzaam
zy met den volke omgingen kan men
leeren uit Euripides / en de oude Creu-
pelers / als zy hen doen booztkomen
alleen dooz de stad wandelende / op de
deuren kloppende / en dezelve openen-
de.

De Bozsten onzer eeuwe belachen
bergelijke koningen / en d'er ontbreken
geene / dewelke uitroepen: o ellendige
menschē ! hoe konden zulke mannen
heerschen / dewelke zelf niet wisten te
leven ? Maar zy wisten wel hunne scha-
pen te weiden / en te bermenigbuidigen:
zy wisten wel boozspoedige en zegenryke
republyken te stichten / welker bozge-
ten hunnen staat zelf niet met de konin-
gen der Perstianen zouden hebben willen
verreuzen. Zy zyn die gene geweest /
dewelke met het verwoekken van verhe-
dene verstanden dooz hun / en de hunne
eenen eenwigen saam hebben verwoz-
ben. Ja zy zyn die gene / die ons ook
gelukkig hebben gemaakt. Want wy
zouden Barbaren zyn / ten zy hunne
gedenkteekenen oberig waren / in wel-
ke en een geregelder leven / en de meeste
konsten en wetenschappen begrepen zyn;
dooz hen tot zulk eenen top geheben /
dat 'er naauwelijks iets kan bygeboegt
wozden / of zoo d' er iets bykomt / het
steunt alles op den grond best / die zy ge-
legt hebben / en is gelijk als een booz-
plan-

312 Vermakelijkheden der
planting en byboegfel van den zeiben
wozel.

Roome alleeg had booz de dwingelan-
dp van Spilla zoo groot een mentigte van
inwoonders / als men naantweylhs-
thans ter ijd in half Europe zoude bin-
den.

Hier tussen kan ik niet nala-
ten den lezer te berichten, dat
ik het volgende wel met ver-
maak vertaalt hebbe, maar ech-
ter verschille van't gevoelen des
Heeren Voffius, dewijl hy de
oprekening der inwoonderen
van Holland, en sommige an-
dere plaatsen, waar over hy
hier na handelt, mijns bedun-
kens, al te klein opgesteld heeft.
Doch een yder sta zijne giffinge
vry.

Want dat sommige meenen dat'er
niet veel minder als hondert milltoenen
menschen gebonden worden / dat is zoo
verre van de waarheid / dat ik durve
berzekerem / dat alle de Europeers het
derde deel van dat getal niet uitmaken.
Men mist byna nergens meer in / dan
in't optellen van't getal der inwoonders
in pder stad en land; dewijl elke landsaart
hare

hare zaken op 't hoogste verheft. Een gedeelte des aardrijks in geheel Europe is zoo bewoont als Holland. 't Gemeen gevoelen is / dat daar in gebonden worden twintigmaal hondert duizend menschen: maar zoo iemand goede rekening maakt / daar zullen geen zesmaal hondert duizend gebonden worden. Die in de grootste en kleinste steden wonen maken t'zamen geen viermaal hondert en vijftig duizend uit. En die zig in de dorpen / en ten platten lande onthouden / gaan het getal van hondert duizend niet te boven. Op dezelfde wijze is 't in andere landen gelegen / in welke de onbedrebene-betziereu d'zemaal of viermaal ja wel t'emaal grooter getal van menschen te zijn / als de reden of waareheid bereikt / of de erbaretheit toont.

Hoewel een naaukeurige oprekening der inwoonderen in pder land niet wel kan gemaakt worden / evenwel om die eeniger wijze redelyk te doen zijn / zoude het velligste wezen in pder stad op te tellen de huizen / en na dat die wel / of qualijk bewoont worden / en of hoog / of laag zijn / ook rekening te maken; waar uit men dan eindelyk iets zekerder als uit de geruchten des gemeenen volks kan giffen.

Verhalven indien iemand wilt weten of het waer is / dat sommige d'welen seggen / dat de stad Parijs van twintigmaal hondert duizend menschen bewoont word: zal lichtelyk begripen / dat dat

314. Vermakelijkheden der
 onmogelijk is / indien iemand de huis-
 zen opreken / dewelke het getal van
 vijfen twintig duizend niet overtreffen.
 Want op die wijze zoude men pder huis
 moeten toeschrijven tachtig menschen.
 Maar gy zult beter doen / en niet veel
 huizen 't spooz trezen / indien ge in pder
 hoopning stelt twaalf menschen ; als
 wanneer gy in deze Stad zult hebben
 driehonderd duizend menschen.

Wedenstaags gaat Londen in menig-
 te van huizen Paris te boven ; want in
 deze stad worden getelt ontrent vijftig dui-
 zend huizen ; evertwel hoog 't meeste ge-
 deekte lager / en min bewoont als te Pa-
 ris. Laten wy dan in pder woonhuis
 maar rekenen zes menschen / 300 zul-
 len wy te Londen hebben niet veel min-
 der als een getal van driemaal honderd
 duizend. Daar onder onzen zeer bja-
 ven en gelukkigen Woest * groeit deze
 stad dagelijks 300 aen / datze in korten
 tijd verre zal voorspoeden alle de steden
 der Christenwereld / dewelke ze nu in
 menigte van huizen / oerbloed van
 allerhande zaken / en voorspoed der bur-
 geren groorelyks te boven gaat.

Wonder is 't / het gene van de me-
 nigbuidigheid der inwoonderen in de
 stad Napels verhaalt word. Wy heb-
 ben ook die heerijke stad gezien / en die
 zoo groot niet bebonden als gemeenelyk
 gestoft word / want ze kan in den tijd
 van anderhalfuur gemakkeelyk rond ge-
 gaan worden. Ze heeft wel zeer hoog
 ge

* Hy vield
 Karel de
 tweede,
 toen noch
 in 't leven
 zijnde, aen
 wien hy
 ook het
 boek zynet
 opmerkin-
 gen heeft
 opgedra-
 gen.

ge huizen / en van vele bevestigingen :
 maar zoo iemand derzelver getal opre-
 kent / al stelde hy in pder huis twaalf of
 meer menschen / 't zal eventwel nooit op
 tweehondert duizend menschen uitko-
 men.

In min bewoonde steden is't genoeg
 in pder huis te rekenen vijf of zes men-
 schen. 't Getal der steden moet niemand
 bedriegen. In hondert steden worden
 somtijds geen vijftig duizend menschen
 gebonden / en dat niet alleenlijk in de
 Noordsehe / maar ook in de landen die
 meer bebouwt zijn / 't welk ik dikwijls
 niet zonder verwonderinge hebbe aan-
 gemerkt. 't Getal der gener die ten
 platten lande woonen / is niet groot /
 indien zy met de inwoonders der steden
 vergeleken worden. Echter is 't in de
 Noordoostersche landen anders gele-
 gen / want aldaar is veel grooter getal
 van landlieden / als stedelingen. In
 Zweden en Finland komen byna hon-
 dert duizend boerehuizen voor / daar
 nochtans in hondert en veertig steden
 geen sevenzig duizend menschen gebon-
 den worden. Verhalven keure ik niet
 voor goed die ongemete menigte men-
 schen / die sommige meenen in Europe
 te zijn. En hoewel men geen zeker ge-
 tal / gelijk ik gezegt hebbe / kan stellen /
 ik meene nochtans / dat wy niet verre
 van de waarheid zullen af zijn / indien
 wy aldus de optellinge maken.

In

316 Vermakelijkheden der

In Spanje twee millioenen men- schen	2000000
In Dancrkijk vijf millioenen	5000000
In Itallie / Sicillie / Kozfika en Sardi- nie drie millioenen	3000000
In Engeland / Schotland en Perland twee millioenen	2000000
In Nederland 2 millioenen	2000000
In Hoogduitsland / Bohemen en Hong- garië vijf millioenen	5000000
In Denemarken / Holstetn / en het geheele daar aanpalende land / dat men 't Cymbzische, Chersomesus noemt / vier hondert duizend	400000
In Sweden / Finland / Noorwegen / en Lapland zeshondert duizend	600000
In Polen / Lijfland en Lithaube twee millioenen en een half	2500000
Noorts in alle de landen van Hongarpe af / tot den Pontus Eurinus toe / en Thracie daar by gebogt / twee millioenen en een half	2500000
In Dalmatie / Illyricum / Maacedo- nie / geheel Gzekenland / Kreten / en andere Gziefse Eilanden drie mil- lioenen	3000000
—————	
	27000000

Hier hebt gy zeven en twintig millioe-
nen booz' t geheele getal van alle men-
schen / die in Europe leven.

Op aldien gy ook de woeste landen der
Muskovitors by Europe wilt brengen /
hoewet het grootste deel derzelver aan
Asie

Wiste behoort / hoeg'er dan noch by drie
 millioenen. 't Zoude belacchelyk zijn
 van Island te spreken / zynde wel het
 grootste der Elanden van Europe
 naast Brittanje, maar in het welke
 geen vier duizend menschen gebonden
 worden / zoo als de Islanders zelbe
 bekennen. Verhalben Europe ten breed-
 sten uit gerekent zynde / zat men in 't
 geheel hebben dertig millioenen men-
 schen. De woestheid der landen in de-
 zen tijd doet my ebenwel gelooven dat
 het getal zoo groot noch niet is / als ik
 terstond hebbe opgerekent.

Wie maet zig niet verwonderen dat
 in oude tijden meer inwoonderen in Si-
 cilien alleen geweest zijn / als nu in ge-
 heel Itale en Sicilie te zamen? En
 dat de Stad Athenen alleen eertijds van
 meer menschen bewoont is geweest /
 als in dezen tijd geheel Griekenland met
 Peloponnesus daar by gevoegt zynde
 bewoont word.

Dat van Europe alleen hondert mil-
 lioenen van menschen zoude konnen op-
 brengen / is'er zoo verre van daen / dat
 het zoo groot een somme niet soude uit-
 maken / al voegde men geheel Afrika
 en Amerika daer by.

Maet Asia is het geheel anders gele-
 gen / in 't welke (de eilanden daar by
 gevoegt zynde) ten minsten bytemaal zoo
 veel menschen wonen / als in de geheele
 oberige wereld. Dochmans is het Si-
 neesche gebied in den Carttaarschen oor-
 log

318 Vermakelijkheden der

log wel hondert millioenen van menschen
berminderd. En niettemin 't getal der
menschen die in Asia overig zijn / be-
draagt meer als driehondert millioenen.
't uiterste gedeelte van Asia zal verre het
grootste deel van deze somme uitmaken /
gelijk als 't gebied der Sinezen / ver-
scheide koninkrijken der Indianen /
Japan / en meer welbehoonde eilan-
den. Want wat aangaat de rijken der
Persianen / en Turken in Asia / die
maken het minste gedeelte niet somme /
als zijnde wegens gebrek van water in
vele plaatsen slechter bebouwt / en niet
voorzien van groote steden / uit welke
nochtans de menigvuldigheid van men-
schen is te rekenen. Hoe vele en hoe
grootte volkeren in de woeste landen zijn /
die zuidwaarts tegen Java en de eilan-
den der Molukken leggen / misschten
tweemaal en driemaal grooter zijnde als
Europe / is tot noch toe onbekend.
't Overige Zuidland is om de strenge
koude nauwelijks bewoonbaar. In-
dien men dan 't gros van 't geheele men-
schelijke geslacht wilde oprekenen / 't ge-
tal / nazene th / zal niet zijn verre boven
de vijf hondert millioenen.

Wil men ze niet in getal maar in
plaatsbeslag meten / gelijk eertijds
Herces deed : zoo zal eene hoogduitsche
mijl genoeg kunnen bebatten al wat
menschen op de aarde zijn. Want de-
wijl een mensch bequamelijk kan staan /
of opgericht worden op de plaats van
een

zen boet in 't vierkant / en een mijl uit-
gebeyd worden tot 24000 / of ten min-
ften 23640 boeten / 300 zult gy hebben
een vierkant van 576000000 of ten
minften 558849600 boeten / welke ge-
talen de somme / die we gezegt hebben /
berre overtreffen. Waar uit blijkt dat
Lukaan niet miszegt heeft / als hy van
Roomeu aldus schryft.

*Urbem populi veltique frequentem
Gentibus, & generu, coeat si turba, capax
Humani*

Dat is :

Een stad daar Landsluy, en verwonde vol-
ken komen
Van allerley geslacht: en diau ik niet zou
schromen
Zoo groot te noemen, dat al 't mensche-
lijk geslacht
Daar in zou kunnen staan.

Want het vlak der Stad Roome /
met alle hare voorseden / was ten min-
sten / * gelijk wy voerens gezogt heb-
ben / twintig vierkante hoogduitsche Wij-
len groot. Zoo dat aldaar in de vlakke
meer dan twintig boeten vierkant booz-
pder mensch overgelaten worden / zon-
der dat daar noch opgerekent zijn de
ruimtens in de hoogte / dewelke in de
Wijzen tot vele verdiepingen toe oprij-
zende bytmal of viermaal tufmer wo-
ninge zonden hebben konnen uitleveren.

* aarment-
lijk in de 5
eerste
Hoofdde-
len van zij-
ne aanmer-
kingen, vo-
rens ge-
meld.

XXV. Hoofd-

XXV. Hoofddeel.

Vervolg uit den hiervoorengemelden schrijver van de konsten en wetenschappen der Sinezen, zijnde het veertiende hoofddeel zijner verscheidene opmerkingen. Hoe veel een duurzame letterkunde vermag. Lof en nutheid der Sineesche spraak. Uitmuntende kennis der Sinezen in de geneeskunst, boven de Christenen. Ongelooffelijke ervarentheid in 't betasten, en bevoelen der polskloppingen. De kennisse derzelve is den Europeërs niet bekend. De Sinezen hebben de kennisse van den omloop des bloeds al voor vierduizend jaren verstaan. Hunne naaukeurige en ongehoorde wetenschap van die zaak, waar uit zy de oorzaak van alle ziekten strax kennen. En of 't lichaam wel of qualijk gesteld is ja zelf op wat dag en jaar iemand sterven zal. Wonderbaarlijke schranderheid van dat volk. Wanneer de konsten, die wy meenen in deze later tijden uitgevonden te zijn, by de Sinezen al bekend zijn geweest? Hunne bedreventheid in 't wondheelen. In de Stoffscheiding. In 't gebruik der konstige beweegtuigen. In de Bouwkunde. Muur van duizend mijlen. Porceleine torens. Marmersteene brug van vier mijlen. Noch een andere verwonderlijke brug. Hoe verre zy in de Zangkunst de Europeërs overtreffen? Ook in de Schilderkunst. En Beeld-

Beeldhouwery. Ambachten en Handwerken. Toonneelspelen, en Bootmakeryen. Hoe lang dit volk 't gebruik van den Zeilsteen voor alle anderen gehad heeft. De Sinezen hebben de Druk-kunst vijftienhondert jaren eerder als de Christenen geoeffent. Op wat wijze zy daar in te werk gaan? Echter zijn de Christenen meer bedreven in de wiskunde, en starrekunde. En door wat reden? De konst van buskruid, en geschut te maken heeft in Sina byna voor zestienhondert jaren al bekend geweest. Aldaar word met Spelen meer buskruid verquist, als in Europe met oorlogen. Geen volk afkeeriger van den krijg als Sinezen. Wanneer de Tartaren dit machtig rijk hebben ingenomen?

Indien / nieuwsgierige lezer /
 De voorgeaande historie van
 de groote steden der Sinezen u
 aangenaam is geweest / onge-
 twijfele zal des voornoemden
 heeren **Dollius** hieraanvol-
 gend verhaal van de konsten
 en wetenschappen derzelver
 volkeren u niet min smakelyk
 vallen: 't welk of schoon tegen
 mijn mening uitbiel / 'k zal
 echter mijnen arbeid van't ver-
 taals

322 Vermakelijkheden der
talen niet vrychteloos bekeerd
achten / als gedaan zijnde ten
verzoeke van iemand / in de
Latijnsche tale niet bedreven / die
dit / en noch meer aan my ver-
dient heeft. Op hebt uw' oor-
deel bys ober de zeldzaamhe-
den / die verhaalt zullen wor-
den.

Van de konsten en wetenschap- pen der Sinezen.

Indien iemand de treffelijke uitvins-
dingen van alle volkeren / die eertijds
getoest zijn / of noch zijn / byeen hale /
hoe veel en hoe gedenkwaardig die mo-
gen geacht werden / echter zullen ze zoo
groot en zoobanig niet zijn / of men zal
gewaar worden / dat 'er veel meer en
heter zaken zijn uitgebonden van de
Seres alleen / welken de Portugijzen
verhoerdelyk Sinezen hebben genoemd.

Op dat konsten en wetenschappen ten
top geheben werden / is 'er van nooden
een lange erbarendheid / en letterkunde
van vele eentwen. Die Letterkunde
kan niet bestendig zijn / indien de taal
niet duurzaam is ; dewyl men ziet dat
geen volken zelfs in hunne eigen zaken
bedreven zijn / ja ook niet weten / wat 'er
voor

door twee of drie eentwen bedreven is /
 of zoo zy 't weten / zy weten 't niet door
 hulpe der morterale (want die verstaan
 ze niet) maar door de Latijnsche taal.
 Welke weschgenomen zijnde / zal alles
 een loutere bastaardij zijn / behoft wy
 alles wat we weten 't eenemaal of aan de
 Griekse of aan de Latijnsche taal schuldig
 zijn / zonder welke niemand nocht de
 overblijfselen der Hebreeuwse / nocher
 dan andere talen / zoo d'er noch enige
 overig zijn / kan verstaan.

't Is niet alleen zoo gelegen met de
 Europeesche landtaarden : want intusschen
 iemand eens tot de Aziatische en alles
 landen volkeren overtreed / hy zal 't zel-
 ve komen opmerken. Der siamen / In-
 dianen / en Arabbers komen niet lan-
 ger hante oude gedenkrekenen lezen /
 't laas staan verstaan : En hoewel deze
 laatste (om dat ze altijd van de vermen-
 ging van andere volken byz getweest zijn)
 door een geduntig lezen des Ptolemaï-
 schen taal langer als andere landtaarden
 behouden hebben ; echter weten zy niets
 wat 't gene door Mahomet's geschied is /
 en zoo ze wat wren / dat hebben ze al-
 les uit de Griekse Schryvers getrok-
 ken.

De * Zeres alleen in deze onze wer-
 reld hebben nu al door bysond'erschen saren
 behouden een duurzame en nocht verby-
 kene letterkunde / die wel inderdeek is /
 maar welkers byzette zoo groot een ar-
 beid verzoet / nademaal iemand / des
 ¶ 2

* verstaat
 doorgaans
 de Sinezet.

maar

324 Vermakelijkheden der

* Characte-
ris.

maar alleen hunne * merkletters geleert heeft / kan schijnen meer gebozbert te hebben / dan of iemand d'erbarentheid in alle talen die 'er ooit geweest zijn / of noch zijn / verkregen had.

Dit 's de reden alleen / waarom alle konsten en wetenschappen by hen tot een veel hooger top als by eenige andere volkeren gestegen zijn. En zoo iemand daar aan twijfelt / die kan dooz de getuigenisse van duizenden uit die gewesten komende. / en ook dooz hunne werken / die tot ons overgebracht worden / uit alle twijffeling geraken.

* Medicina.

* Pulsus.

Hoe verre zp in de * Geneeskunde de Christenen overtreffen / kan alleen hunne kennisse van de * Polskloppingen bewijzen. Van de tijden van Galenus af heeft deze werenschap niet toegenomen / of om liever de waarheid te zeggen / zp is zoo vermindert / dat 'er in deze eeuw nauwelijks een Geneesmeester te vinden is / die de opmerkingen van Galenus of verstaat / of zig daar aan laat gelegen leggen. Zp meenen dat het moepelijk en verward is 't gene Galenus in zestien boeken van de natuur der polskloppingen heeft geschreven. Maar al stonden top dat toe / hy heeft nochtans den weg gebaant om de soorten der polskloppingen te kennen in allerley ziekten. Hy zelf heeft daar na by alle zijne boeken der polskloppingen een kort begrip geboegt. / waar inne hy onderscheidentlijker / en korter getrachte heeft

heeft zijn meening te verklaren. Enge-
 ligh konsten en ouderbindingen niet in 't
 geheel teffens woorden geopenbaart / zoo
 is daar na eene Theophilus gevolgt /
 die de * gedaantens / en * berbeeldingen
 der kloppingen in allerhande ztektens * Forma.
 gepoogt heeft te beschrijven. By de * Figura.
 Grieken is de kennisse der polskloppin-
 gen niet verder gegaan / als dat ontrent
 booz vier of vijf eeuwen hen ter hande
 gekomen is een zeker geschzift van
 Abentsina / dien ze gemeenlijk Abteen-
 na noemen / dewelke onderwozen zijn-
 de van de nseuwgeplante volkeren der
 Seres / die in Kathaia Nigra wonen /
 een naauwkeuriger middel om de pols-
 kloppingen in alle ztekten te kennen na-
 gelaren heeft.

Dit geschzift wierd van de Grieken
 met groote toejuchting aangenomen /
 maar om de moepelijheid is 'er geen
 gehoopt gebolg geweest / dewijl 'er zeer
 weinige gebonden wierden / die zoo wel
 geseffende vingeren hadden / dat ze zoo
 vele onderscheiden en gedaantens der
 polskloppingen konden begrijpen en
 uitleggen. By de Latijnen / en ande-
 re Europeesche volkeren wierd deze lee-
 re bespot / gelijk de meeste dingen ple-
 gen die men niet verstaat / of die iemand
 wanhoopt te kunnen bekriegen. Maar
 by de Sinezen word hy voor geen be-
 quaam geneesmeester gehouden / die
 een arm op vele plaatsen gevoelt en be-
 tast hebbende / zonder dat de zieken een
 woord

326 Vermakelijkheden der
woord spreken / niet weet te zeggen uit
wat deel des lichaams de pijn komt / of
wat ziekte zy hebben. Ook is deze we-
tenschap van de Sinezen overgegaan
tot hunne nageburen / die van Tunchin/
welke deze konst ook verstaan / en zeer
gelukkiglijk oefenen / tot groote verwon-
dering der Christenen.

Dat ook de omloop des bloeds / die
gemeenlijk Circulatio genoemd wordt /
nu al meer vierduizend en meer jaren den
Sinezen bekend geweest is / getuigen
hunne boeken: en overmits een geschijft
van de polskloppingen en omloop des
bloeds in de menschelijke lichamen uit
de Sineesche spraak vertaalt in 't licht
gekomen is / behoeden wy daar aan niet
meer te twyfelen. De Venetiaanse
Kooplieden / die te land na Sina reis-
den / en naderhand de Vaders Jezuïten
hebben zelfs nog in de hoopgaande eeuw
ruchtbaar gemaakt de ervarendheid
van dit volk in de polskloppingen te
voelen / en in den omloop des bloeds.

D' Eerste / die van den omloop des
bloeds in schrift gewag gemaakt heeft /
is / meen ik / eene Indysch Gesalpi-
nus. Dit gevoelen behaagde byzon-
derlijk Paulus Sarpinus Venetiaan /
van wien zeker Engelsman het hoofd /
de welke een boek van den omloop des
bloeds beschreef / maar / om dat hy niet
een mensch vond die het goedkeurde /
zijn eigen boek meer verduisterde. Vele
jaren daar na is 't zelve boezem
der

pernomen van den zeer vermoorde War-
 bejus / en wel met gelukliker voort-
 gang : en nochtans is 't zoo weinig 't
 gene den Christenen tot noch toe bekend
 is geworden / dat het niet veel schijnt te
 beduiden / indien 't met de opmerkingen
 der Sinezen vergeliken word. Zy
 hebben nu al meer zoo vele duizend jaren
 geweten wat het bloed beweegt / en
 langs welke weg / met wat maat / met
 hoe groote tusschenpoozingen / en in hoe
 veel tijds elke omloop en wederloop
 voortgaat / en volbragt word. Zy heb-
 ben door zeer getwiffe sienteekenen / en
 boelinge bespeurt dat in lichamen van
 behoorlijke gestalte en goede gezondheid /
 den omloop des bloeds in den tijd van
 bierentwintig uren / of in een dag en
 nacht vijftig maal rond gaat ; en zoo
 d'er in dien tijd meer of minder omloo-
 pen geschieden / van zeggen ze dat zulke
 een lichaam niet wel gestelt is. Elken
 omloop meren zy af met tweehondert en
 zeventig ademhalingen : want zoo dik-
 wils gaat den adem in en uit / eer dat
 de beweging des bloeds zijn ronde of
 kring volbringt. Op elke ademhaling
 word het bloed voortgezet omrent zes
 Sineesche duimen die een weinig meer
 zijn als zeben duimen van een roomsche
 voet ; zoo dat het bloed in den tijd van
 een nacht en dag een loop volbringt van
 duizend vijfhondert en vijf en zeventig
 schreden. In yder ombrenteling loopt
 het bloed een weg van hondert zeben en

328 Vermakelijkheden der
bijftg boeten en een half; en dewijl op
pder ademhaling bijf / of ten minften
bier polsflagen gefchieden / is 't klaar /
dat het bloed op elke polsflag meer als
anderhalbe voet voortgaat.

• Zoodanig is des bloeds omloop in
mensch en van behoorlijke gefalte en vol-
komene gezondheid / na welker richt-
fnoer de Sineefche geneesheeren mee-
nen dat alles moet afgemeten worden.
Want zoo d' er van langer of korter ge-
falte zijn / dan verandert ook / na de
maat en houding des lichaams / de ma-
nier van polskloppingen / en ademha-
lingen / nadien de geduerige en ftant-
vafte toet der natuur leeraart / dat in
kleene dieren alles raffer omgaat als in
groote / en de klopping van kinderen
wel tweemaal sneller is als van man-
nen / en een olifant / terwijl de menschen
biermaal ademen / zulc maar eens
doet.

Hoewel de vertaaler zelf bekend / dat
hy heel overgeflagen heeft / enden zijn
en maniere van fpzeken der Sinezen
oberal niet heeft konnen verftaan / dit 's
nochtans genoeg om daar uit te kennen /
hoe verre zy in de geneeskunde alle an-
dere volkeren overtreffen : weshalven /
indien onze geneesmeesters hunne kunst
gelukkiglijk willen oefnenen / het nood-
zakelijk is / dat zy leerlingen van de
Sineefche geneesheeren worden / of /
om zachter te fpzeken / dat zy hunne
kunst

kunst van polskloppingen te voelen aan-
nemen / en tot hen oberbzengen.

Al is het schoon / dat 'er geen ziekte /
geen ongetempertheid / nochte geen ver-
anderingen den menschelijken lichamen
oberkomen / dewelke ook niet byzon-
dere gedaantens van polskloppingen
aanbzengen: nochtans is onder de Chri-
stenen naauwelijks een Geneesmeester
te vinden / die hoedanig de polsklop-
ping van eenige ziekte zp / naauwkeu-
rig kan ontbouwen: daar in't tegen-
deel die gene / die by de Sinezen de ge-
neeskunst handhaben / niet lichtelijck
aangenomen worden / ten zp zg alle ge-
daantens en verbeeldingen van alle
polskloppingen onderzocht hebben.

In kinderen / in volwassene / en
stokouden weten zp te zeggen hoedanig
op ider poos van 't saar de polskloppin-
gen moeten zijn / en hoe vele slagen in
welgestelde lichamen op yder ademha-
linge geschieden. Indien op elke adem-
halinge vier of vijf / of ten meesten in
negen ademhalingen negen en veertig of
vijftig polsslagen getelt worden / dan
zeggen zp / dat zulk een lichaam welge-
stelt is. En zoo d'er op elke ademha-
ling meer slagen geweest zijn / neem eens
zes / of zeven / dat beteekent overtollig-
heid van warmte. Zoo d'er in den tijd
van eene ademhalig negen kloppen ge-
daan worden / dat 's een teeken dat die
man sterben zal / en zoo d'er tien ge-
schieden / dat hy al sterft. Elf of twaalf

330 Ver makelikheden der
slagen worden gegeven als iemand den
geest geeft. En gelijk beelbuldige sla-
gen een bewijs van hitte en warmte zijn/
alzo zijn de trage een bewijs van koude/
en al te veel docht. Een eenige / of
twee slagen op pder ademhaling betee-
kent een vernieling. En by aldien in
den tyd van twee ademhalingen maar
eene slag gaat / dat's een zeer getwist
teeken van een stervende.

Wooz is om te weten welk gedeelte des
lichaams qualijk gestelt is / en waar de
ziekte van daan komt / onderzoeken zy
de polskloppingen op dize plaatsen in
de rechte en op eben zoo veel plaatsen
in de sijnkehand. In de dize plaatsen
van de sijnkehand worden van hen
waargenomen de kloppingen van 't
hart / en klerne darmen / en daarenbo-
ven van de leber en gal. In de dize
plaatsen van de rechte hand worden be-
grepen de kloppingen der longe en
groote darmen / ook van de maag, en
buk / de poozt des lebens / en het der-
de deel des lichaams. In de zes eerste
voelingen schryppen zy zachtelyk de
huit / om te weren of wegens eenige
uiterlyke oorzaak de huit of 't vleys qua-
lyk gestelt is. In de tweede zes voelin-
gen zetten zy de vingers wat vaster om
te weren / of 't gebrek in de zenuwen en 't
bloed zy. En noch harder drukken zy /
als zy de woztel van de klopping naspo-
ren tot zelf aan 't gebeenic / omme de
onderzoeken hoe 't in 't allerdiepste gele-
gen

gen is: Want by aldien daar geen beweginge geschied / en de klopping geen wortel heeft / zoo is 't met het leven gedaan. Verhalven op 398 verscheide plaatsen / en met achttien boelingen de klopping waargenomen hebbende / indien alle slagen obereenkomen / en op behoorzijke tijden weeron loopen / zoo staat het met de gezondheid wel. Gebeurt het / dat de slagen niet obereenkomen / echter houden zy niet op van taffen en voelen / tot dat zy dis ingekropene en van de andere verscheidende polsklopping hebben utegonden / welke gehent zijnde / zoo weten zy dan ook van wat lid / of darm de ziekte voortkomt.

Wetijl 'er dan geen deel des menscheijken lichaams is / 't welk het uitdruksel van zijn staat en gelegentheid in de polskloppingen niet vertoont / en de Sineesche geneesheeren alle die gedaantens en verbeeldingen naarstiglijk van buiten leeren / zoo weten ze ook zonder missen te zeggen of de oorzaak van 't quaad in de hui / zenuwen / blees / bloed / gebeente / dan of ze in de longen / hart / leber / en andere ingewanden of gedarmtens verhoogen is.

Za zy hebben eertijds door de gedultige leering / en opmerking der polskloppingen onderbonden / dat zy niet alleen durben vast zeggen op den hoerpeelsten dag / maar op het hoerpeelste jaar

332 Vermakelijkheden der

jaar iemand zal sterben. Indien de pols na de een-en-bijftigste slag stil staat / zoo berzekeven zy / op de getuigenisse der polskloppinge zelf / dat 'er bloedbewegende geesten in de onderste deelen ontzeken / en ten zy men in dat quaad boozze / en de pols tot eenparigheid gebzacht werde / dat die mensch noch maar vijf jaren leven zal. Want by zoo verre dat quaad niet genezen word / 't volgende jaar gaat het zelbe ongemak boozt tot de nieren / en dan zal na de een en veertigste slag de pols eens ophouden ; waar uit zy besluiten dat de mensch na vier jaren tijds zal sterben. Als dan vervolgens dezelbe bloed-bewegende geesten ook in de leber ontzeken / en de pols na de een en dertigste slag stil staat / zoo is 'er maar drie jaren levens tijd over. Dien de pols na de een en twintigste slag stil staat / sterben binnen twee jaren. Dien de pols na de vijftiende slag ophoud / die sterft over een jaar. Dien na de dertienste slag de pols leutert / en de levendige geesten ook in 't hart en de longen belemmert zijn / sterben binnen weinige maanden. Dien op elke slag de pols blijft staan / die sterben 's anderen-daags. Dien na de tweede slag de pols ontzekt sterben den derden dag / en zoo boozts in de overige dingen / waat over nochtans eenig vershil is tuffen de oudste Schrijvers / die onder de eerste Koningen zes of zeven hondert jaren na de

de Zondbloed geleest hebben / en de la-
ter Sinezen. Of dat toekomt by't lan-
ger leven / want het menschelijc leven
duurde toen wel drie eeuwen / gelijk
uit de Heilige Schrift en der Sinezen
Kronyken blijkt / of om eenige andere
oorzaak / dat zullen de Sinezen zelf best
weten te zeggen.

Laat dit weinige gendeg gezegt zijn
van de leere en wetenschap dezès volks
in de polskloppingen na te sporen: die
begeertig is daar van meer te weten / laat
die na zoeken de uittrekselen uit de Si-
neesche boeken zelf / welke/hoewel ze op
vele plaarsen een Sineesche vertaaler
van doen hebben / echter zoodantig zijn /
dat ze den weetliebenden begeerte / ve-
len benijding / en alle menschen ver-
wondering konnen aanzetten.

De schyanderheid der Sines / of Si-
nezen bestaat hier in niet alleen / want
ook zonder de leeringe der polsklop-
pingen konnen zy allerley ziekten en
qualen uit de kentteekenen van 't wezen/
en 't geheele lichaam / enkel met hunne
ogen bespeuren. Tot een proef zy de
tongue alleen / uit welkers vertwen /
trekken / vlakken / en andere gesteld-
heden zy niet alleen den staat en krach-
ten van de meeste ziekten / maar ook
van alle koozsen / en byzonderlijc de
quade / met zeer getoefte bewijsredenen
konnen besluiten.

234 Vermakelijkheden der

Ze hebben ook onreindige andere dooz; koudende rechenen / waar dooz ze niet slechts de gesteldheid des lichaams / maar ook de hartschreën / en zichten des geroepes met zoo gelukhige giffingen wasseren / dat ze moete of ten minsten zeer zelden bedrogen worden / en de uitkomst gemeenlijk met hante verzeheringen ooreenkomt.

De zichten die men gemeenlijk ongeoorffelijk noemt / als waterzucht / tetting / vallende ziekte / melandigheid / en zeer vele anderen genezen ze met groot geluk ; ja zelf stonnen en dooden.

Mer niet kan men lichtelijks verstaan / hoe veel een geduerige en van zoo vele duizende jaren het ongeschonde gebuik der letterkunde vermag / om de vreeschappen woort te planten. Eentwel heeft ook de langlevendheid van de menschen niet weinig gebaat / tot den opbouw der konsten. Want de Senezen schijnen het grootste en beste deel dezer opmerkingen toe aan eenen koningten / de derde koning van Sina / toen het leven der menschen drie hondert en meer jaren duerde. In dien tijd / gelijk by de Chaldeen / en Egyptenaars / zijn de konsten en werenscappen byna ten hoogsten top geboert. En echter ontbeeten geene menschen in deze onze eentw / die willen zeggen / dat in die tijden het menselijk geslacht in haar kindsheld was / en beweren / dat nu in

in den ouderdom des werelds mannen
 booz den dag gekomen zijn / die rijpheid
 van verstand hadden. Om welk geboe-
 len staande te houden zj gemeenlijk die
 bewijsreden byzengen / dat zj zeggen /
 dat het gebruik van't Kompos / Bus-
 kruid / Gescht / Zakkunst / en meer
 andere zaken in deze laatste eeuwen eerst
 uitgevonden zijn. Maar niet wat recht
 dat gezegt woord zal blijen uit het gene
 wy hier na zullen verhalen. Laat ons
 nu tot de wetenschappen der Sinezzen
 wederhoeren.

De groote boozgangen zj gemaakt
 hebben in't kenne der Kruiden / en
 wat krachten yder heeft / hoewel dat
 blijkt uit hunne oneindige boeken / nu
 al booz vele eeuwen geschreven en ge-
 dukt / niet bygehoegde verbeeldingen
 heurlijk na't leuen gedaan / echter be-
 tuigt hunne dagelykse * *Praxis* be-
 merkning dat noch veri meer / dewyl geen menschen
 gelukliker booz hulpe van kruiden al-
 terlep zekters konnen genezen / en dat
 wel in hogter tyd / dan by ons gewoos
 is te geschieden / gelijk zyk van de
 meeste / die hunne landen doorzeyt
 hebben / niet onkent word.

Wel is niet minder verwonderlijk
 kunne * *Wondheekunst* / die zj booz er- * *Chirurgie*
 barentheid van eeuwen lang verkregen
 hebben / booznamerlijk in alles te
 doorzoren / zelf tot de heffens toe /
 want ze weten booz't gehele hoofd te
 steken een metale naalde van een elle
 lang /

336 Vermakelijkheden der
lang / of noch langer / hoedanige top
dikwils gezien hebben / dooz welk mid-
del zp verzachten / of t'eenemaal ver-
zichten de pijn / die de menschelijke
lichamen prangt.

Dat men nu zeggen wil / dat de Si-
nezen uit de pis geen booztekenen ne-
men / hoewel top toestaan dat dat waar
zp / daar is echter weinig aangelegen /
bewijze uit de kennis der polsklop-
pingen veel gewisser boozbeduidingen
halen.

Wijders word hem tegengeworpen /
dat zp in geene ziekten of qualen / hoe
zwaar / en gebaarlijk die zijn / de ader-
latinge in 't werk stellen. Maar zoo top
de Sinezen zelf hooren / zp zeggen dat
de aderlatinge nooit goed is / maar dat
men het ziedende bloed liever dooz ver-
hoelende middelen moet bedwingen /
als aftappen. Want hoewel in 's men-
schen lichaam dooz het dagelijksse voed-
sel 't eene bloed in plaats van 't ander
komt / echter meenen zp dat het laatste
bloed altijd erger is als 't eerste / 't welke
meer natuurlijk is / en dooz den tijd zelf
beter word / indien men 't wel bewaart.
Als een pot al te veel zied / moet men
het sop niet uitgieten / maar 't hier
wechnemen. En als men op volle wijn-
baten / den ouden afgetapt hebbende /
altijd nieuwen ingiet / word de Wijn
slechter. De Sinezen / deze en meer
andere redenen geloovende / zeggen dat
het natuurlijk bloed niet moet worden
ver-

berminderd / maar deszelfs overtolting-
heid dooz verhoelende spijs en drank /
en onthouding van voedsel wechgenom-
men.

Men bevind dat de * stoffscheiding-
konst nu al dooz twee duizend jaren by
de Sinezen in gebruik is geweest. En
zoo we de * stoffscheiders zelf hooren /
zj halen de oudheid van hunne kunst al
over de biet duizend zes hondert jaren /
en zeggen / dat de langlevendheid der
eerste menschen nergens anders van
daan gekomen is / dan dooz de hulp van
deze wetenschap. Maar de geleerde
Geneesheeren berispeden dapperlijk die
soozt van menschen / niet alle hunne
geheimz verzieterselen niet durvende dooz
den dag komen. Nergens vindmen
meer Stoffscheiders als by de Sinezen /
want zj beloven iet alleen rijkdom-
men/maar zelf d'onsterffelijkheid/en wat
des meer is aan anderen / 't gene zj hun
zelven niet konnen geben:

By aldien we d'andere konsten en
wetenschappen willen onderzoeken / ge-
lijk als de a. Handwerk-kunst / b. Bouw-
kunst / c. Zangkunde / d. Ambachten /
konsten des gemeenen volks / en andere
werken / die tot het gemeene leven / of
tot vermaak strekken / wy zullen des-
gelijk bevinden / dat de Sinezen hier
in zoo veel te gelukkiger zijn dan andere
menschen / als zj dooz een vaste en duur-
same behoudenis der letteren boven an-
dere volkeren uitmunten.

* Chemia,
f Chymia.

* Chemici,

a. Mechanica.
b. Archi-
tectura.
c. Musica.
d. Opificia
manuum.

¶

't Zott-

338 Vermakelijkheden der

't Zoude een eindeloze moette zijn op te halen alle de konststukken / die 3p dooz de wetenschap der konstige handwerken maken. Geen beweegtuis om allerlei zware lasten dooz te zetten / of op te heffen / is den Christenen bekend / 't welk niet al dooz twee of drieduizend jaren by hen in gebruik is geweest. Zelf hebben ze het Archimedische werktuis / om water op te halen. Ja by hen zijn zeer vele andere handwerktuigen / welker gebruik den Christenen t' eenemaal onbekend is : gelijk als wanneer 3p allerhande zware lasten / zonder handspreken / of windazen / alleen dooz bestier van touwen om hoog heffen : als 3p groote schepen / zonder riemen / of zellen / dooz 't enkel behulp van een stokje / dat aan de hiel vastgemaakt is / zeer geswind doozthalen ; en alze alleen dooz behulp van stokjens / die ze by de handspreken zetten / zoo veel als met windazen weten te doen. Maar alzoo by van deze en andere dingen eens byzonderlijk mogen handelen / zullen we hiet niets meer byvoegen.

Van de Bouwkunde behoeven we niets te zeggen / dewijl de werken zelf genoeg spreken. Indien by de muuren van Babel / de * Grafnaalden van Egypten / en de groote * Schoutoburg van Roomen bergelijken met een muur / die al dooz duizend negenhondert jaren gebouwt / en ten minsten duizend mijlen lang is / 't eerste zal maar beuzelwerk schij-

* Pyramides.
* Amphitheatrum.

schijnen. 'k zwijge noch van torens /
 uit porcelein gesticht / tot de hoogte van
 duizend / en meer voeten / en een brugge
 van louter marmet tegen den slag van
 een zee-arm gestelt / en ontrent vier mij-
 len lang : ook noch een andere brugge /
 overkoulst maar met een enkel gewelf /
 van vierhondert voeten lang / en ontal-
 lijke andere werken meer. Om van de
 bouwkunde der Sinezen wel te kon-
 nen oordeelen / moet men niet alleen de
 byzondere [burgerlijke] maar ook de ge-
 meenslandsgebouwen in acht nemen.
 En nochtans dat de huizen en gebouwen
 der gemeente burgeren de huizen der Eu-
 ropeërs in fraaiheid te boven gaan / ge-
 twygen vele die 't gezien hebben.

De oude Zangkunst beklagen de Si-
 nezen / als een veriorene kunst / en ach-
 ten niet veel die noch in dezen tijd overig
 is. 't Is gelooffelijk / dat dat herlies
 nergens anders van daar gekomen is /
 als uit de verandering van spraak / en
 taal / welke by de Sinezen eben zoo
 wisselvallig en ongestadig is als by ons.
 Dat den Grieken het zelve overgekome-
 men is / hebben wy elders aangewezen.
 Nochtans toonen de overblijffelen / die
 noch in wezen zijn / klaar genoeg / dat
 zy ook in dit stuk onder andere volkeren
 uitmunten.

In 't sleutspelen overtreffen zy verre
 de Europeërs / by welke althans geen
 goede sleutten gebonden worden : want
 daar zijn geen goede / dan die van riet.

340 Vermakelijkheden der
gemaakt worden / terwijl de andere / die
men uitholt / ongelijk van draad zijnde /
een heesch / ondoelmaakt / en t'eenes-
maal onaangenaam geluid geben. En
hoewel by hen ontalpkie werktuigen
worden gebonden / waat op 3p of met de
vingers spelen / of die 3p met blazen be-
stieren / nochtans is pygswaardig ze-
kere kleene orgel met riete pijpen / daer
mensch en op blazen / 't welk van alle /
die 't gehoozt hebben / boven allerley he-
dendaagse speektuigen verheben word.

Wat nu sommige niet wel gevoelen
van de Schilderkunst der Sinezen heb-
bende een doozoortdeel uit de beeltenissen
staande op de doozen en baten / die tot
ons worden overgebracht ; dat is eben
zoo veel / als of iemand uit de aarde
schotelen / of boerenhuisraad / en uit
de beeltenissen daar op staande / een be-
wijs wilden halen van de kennisse der
Europeers in deze kunst. Om zulk een
redenbaveling te doen doozgaan / moe-
ten de verbeeldingen der Sineesche pot-
tebakkers en werklieden met die van
onze pottbakkers en handwerkers ver-
geleken worden. 't Welk zoo men doet /
dan zal de waardering van onze zaken
ook verdwijnen. Hoewel de beelde-
kens / die tot ons komen / de beste niet
zijn / als de welke de Christenen gewoon
zijn van de vissers of boeren te koop en :
ik hebber nochtans gezien zoo aardig
afgeteikend / dat de kunstkennters daar
over verwondert waren / en op een hoo-
ge

ge prijs stelden. Als ze zeggen / dat de Schilderpen der Sinezen gemeenlijk geen schaduwten hebben / dan berispen ze 't gene zy moesten prijzen. 't Is waar / zy zijn zeer spaarzaam in schaduwten uit te drukken / en hoe de schilderpen beter zijn / hoe ze minder beschadwt worden: maar hier in zijn zy veel erbarener als de schilders van onze landen / die niet als door byboeginge van dikke schaduwten de meer uitstaande deelen weten te vertoonen. In welke zaak zy de wetten van de natuur nochtan van de * gezichkunde waarnemen: want die leetaren / indien eenig lichaam byna met eenparig licht bestraalt word / zoo dat er geen schaduwten zichtbaare zijn / dat dan de meest nabylgelegene of uitstaande deelen niet onderscheidentliker trekken / en de afwijkende of verafgelegene zoo onderscheidentlijk niet moeten vertoont worden. By aldien iemand deze manier in 't schilderen waarneemt / de schilder zal naast aan de natuur kotten / en zelf zonder zichtbare schaduwten zullen de uitstaande deelen klaarder vertoont worden.

* Optica.

Hoe verre zy uitmuntten in de konst * van staande beelden te maken / kan men zien uit de groote kolossusbeelden / welker konst vele niet zonder verbaasheid en verwondering aanschouwen / boozamentlijk indien zy in oude tijden gemaakt zijn. Want gelijkherwijs by ons / alzo is ook by de Sinezen met

* Statuaria.

342 Vermakelijkheden der
verloop van tijden de waardigheid en
wetenschap der konsten vermindert.

Van de ambachten en handwerken
zullen wy niet reppen / dewijle die wer-
ken / die jaarlijks tot ons gebacht wor-
den / genoeg betoonen hoe verre zy ook
in dit stuk andere volkeren boven't hoofd
steigeren. Is'er iemand die twijfelt /
en zijn eigen oogen wantrout / laat die
ten minsten gelooven zoodanige men-
schen / die na Sina gereist zijn / en tot
hunne groote schade aldaar na toe ge-
hoert hebben Europeesche waren / de-
welke met der Sinezen gewoef en werk
bergeleken zijnde enkele bodden en be-
delaarshuisraad schenen : dewijl Eu-
rope naauwelijks iets kan toebereyden /
't welk in dit zeer ruim koninkrijk niet
betert / fraper / tierelijker / en ober-
bloediger gemaakt word / of boozhont.

By alden wy lager komen tot die
konsten en wetenschappen / die tot ver-
maak behooren / hoedanig zijn het toon-
neel- * of kluchtspel / en de * bootsma-
kerskunst ; dat ze hier in ook meer ver-
mogen als andere volkeren / getuigen
eenpariglijk alle die by hunne spelen te-
genwoordig zijn geweest : byzonderlijk
als ze hunne taal en reden wel verstaan.
Een maaltijden worden by hen gebiert /
of daar zijn bootsmakers by / die aller-
lep handeling vertoonen. Ja met en-
kel wenken / en gebaaren te maken /
ook zonder spreken / bedrijven zy alles
zoo gelukkig / dat yder een hen verstaan
kan:

* Histrioni-
ca.
* Pantom-
mica.

kan: Zoo dat zy niet minder schijnen als de oude kluchtspelers / en misschien beter zouden zijn / indien de wetten der Sinezen hen zoo heel recht en gezag vergunden / als wel eer de Roomsche deden : want men weet / dat die soot van menschen onder de ondeugende Keizeren te Roomen den baas speelden / 't welk de Sinezen niet lichtelyk zouden toelaten.

't Gebruik van de Zelfsteen / vooz zoo heel die 't Moorden aanwijst / hebben ook d' andere volkeren van de Sinezen gekregen / dewyl het blijkt / dat zy al over tweeduisend en achthondert jaren de kracht van degen steen gekerst hebben. Wyta vooz byfhondert jaren gebruikten de Saracenen die in hunne scheepvaart / gelijk Jakob de Vitriaco getuigt / zonder twyfel onderwezen zijnde van de Sinezen / die na Capzobana gaan. Van dezen hebben 't de Christenen geleert nu ontrent vooz drie eentwen. Wat nu sommige meenen / dat by deze nitbindinge naderhand veel bygekomen is / 't welk de Sinezen niet weten / met wat gegronde reden zy dat betemeren blijkt noch niet / oermits het zeker is / dat de neiginge des Zelfsteens den Saracenen behend geweest / en tefsens met het gebruik des Zelfsteens zelf in de scheepvaart aen de Christenen overgelevert is. Tot hoe verre de Sinezen in de wetenschap der Zelfsteenen gebozbert zijn / zullen hoe dan eerst weten / als hunne schrif-

344 Vermakelijkheden der
ten en aanmerkingen ober dezen steen-
den Chyistenen bekend zullen worden.

De Drukkonst is by hen schier vijf-
tindhondert jaren oudes / als by de Chy-
stenen. En al wie meent dat de Euro-
peers ook in deze konst het meesterschap
hebben / worden / gelijk in de andere za-
ken / groorelijks bedrogen. De Sine-
zen drukken niet / gelijk 't by ons ge-
meenlijk toegaat / hunne letterbeelden
elk in een byzondere vorm / want dat
zoude by hen niet gemakkelijk konnet
geschieden / om de ontallijke menigte
der letterbeelden / maar zy graveren el-
ke zijde van een blad in een byzonder hou-
te rasereel / byna op gelijke wijze als by
ons de beelden in koper of hout worden
gesteuen / en daar na op de drukpers
gelegd worden. Op deze wijze maken
zy / dar zy het uitgeben van allerley boe-
ken vooz een geringe prijs / met zeer
kleene moeite / en in een korten tijd ber-
richten. De boekdrukkers doen daar
nooit schade / want zy drukken niet vele
afdrukfels teffens / gelijk by ons / maar
als er een koper hornc / nemen zy hun-
ne rasereelen of berdekens / en die met
inkt obergestrecken / en tuffen elk rase-
reel een rol papiers gelegd hebbende / die
soms tijds hondert of meer voeten lang is /
maken zy dat in den tijd van een uur of
twee een boek gedrukt is / welk / als
het uit de rasereelen genomen is / zulke
effene kanten heeft / als onze boeken /
die met messen glad gesteuen worden /
nau-

natuurlijks hebben. Indien iemand
 fette op de manier / dien de Chyftenen
 tot noch toe in het boekdruken onder-
 houden / die is niet alleenlijk vol arbeid/
 maar zoo zeer 't gebal onderwoopen / dat
 de drukkers dikwils / dooz al te groote
 onkosten / schade van alle hunne goede-
 ren lijden / wanneer zy steunende op pbe-
 le hope / loffe beloften / en zotte waar-
 deerders van zaken / geen ventbare boe-
 ken aan den dag brengen / en dikwils /
 in plaats van winst / wind en schande
 behalen. Daarom zijn d' er ook zeer
 vele geweest / die de gemakkelijke en
 korte wijze der Sinezen in 't boekdru-
 ken hebben gepoogt na te volgen ; maar
 zeventwel / 't zy dooz 't gebrek van den
 inkt / of dat het papier niet bloeyend ge-
 noeg is / of om eenige andere oorzak /
 't is tot noch toe alles vergeefs geweest.
 Wat daar na zal geschieden / zal de tijd
 leeren.

't Zoude al te lang vallen / de oberi-
 ge konsten en wetenschappen der Sines/
 of Sinezen / zoo als ze gemeenlijk ge-
 noemt worden / op te halen / waar van
 de Chyftenen het minste deel kennen.
 Maar dit is genoeg om te weten / wat
 een duurzaam gebruik der letteren / en
 een doorgaande kennis van oude boeken
 bermag.

Wp behoeven niet te meenen / dat de
 Natuur / den Sinezen gunstiger zijnde /
 hen een treffelijker verstand / of bequa-
 mer aart tot konsten te leeren gegeven

346 Vermakelijkheden der

heeft als andere landvaarden; Neen; men moet het de letterkunde / en het nooit verbodene gebruik van dezelve toeschrijven / dat zy in erbarentheid van zaken andere menschen te boven gaan.

Wpaldien men het de Gziesche en Latijnsche letterkunde te danken heeft / dat de wetenschappen in de Chzistenwereld tot een hooger top gebordec zijn / als elders / 't is ook billijk / dat we in die stuk booz de Sinezen wijken / als wel het letterkunde veel ouder is. Hoe oud die zy / leeraren hunne kronghen / en / al zwoegen die / de menigte en booztreffelijheid der konsten zelf bewijst dat genoeg.

* Mathesis.
 Evenwel wil ik niet ontkennen / dat de Chzistenen in sommige deelen der wisshunde / en voornamentlijk in de Starrekunst iets weten / dat de Sinezen zoo niet verstaan. Want oermits deze wetenschap by ons de alleroudste is / als dewelke de Gziken van de Chaldeen en Egiptenars hebben gekregen / zoo moet het niet wonder schijnen / indien de Chzistenen in dien deele meer uitnemen als andere volkeren. De Chzistenen / met deze wetenschap alleen onderstut zijnde / hebben onder de Sinezen eenen braven naam gekregen / byzonderlijk toen zy de boeken van Euclides en Archimedes tot hen overbrachten / welke de Sinezen wonderlijk behaagden.

Wel

Wel meest zijn 3p by hen in achtninge
 gekomen dooz het net uitrekenen der
 * taningen van Zon en Maan / eertijds
 een uitblindinge zijnde geweest van de
 Chaldeers / en Babloniers / maar ons
 overgelevert dooz Ptolomeus. En ze-
 hier / inden de * samenstellinge van
 Ptolomeus / welke toe gemeenlijk den
 Almagest noemen / niet in wezen was ;
 niemand der Arabieren nochte Chyste-
 nen zoude de stonden der Zonne-en
 Maan-taningen weten op te rekenen.
 Dus heeft in dit stuk 't geluk den Eur-
 peers gunstiger geweest als den Sine-
 zen / welker boeken behelzende de a. Hi-
 storphenis / b. Wiskunde / c. Star-
 rekunst / d. Zangkunst / en zeer vele
 andere wetenschappen (uitgezonderd
 nochtans die tot de e. Landbouwerp /
 en f. Geneesdoeffening behoorden) nu al
 booz negentiendhondert jaren verbyand
 zijn / ten bevelde des konings Ching /
 een man / die wel vermaard is dooz vele
 andere werken / en sonderling dooz 't
 bouwen van die groote muur / welkers
 gerucht het gansche werreldgrond ver-
 bukt heeft / maar die nochtans 't gebrek
 van al te groote eerezucht had / als de-
 welke niet mocht lijden / dat de daden of
 schriften van andere koningen / of booz-
 name mannen / die booz hem geleest
 hadden / overig bleven / op dat / na-
 mentlijk / der zelver geheugenisse uitge-
 wist zijnde / by de glorie van zijne daden
 alleen den nakomelingen zoude nalaten /
 en

* Eclipsis.

* Syntaxis.

a. Historia,
 b. Mathesis,
 c. Astrono-
 mia.
 d. Musica.

e. Agricul-
 tura.
 f. Medici-
 na.

348. Vermakelijkheden der
en hy alleen den baas zoude zyn. Doch
leest dat hier / dat zoo vele verstanden en
zoo veel arbeid den dood gebaan heeft /
in de gemoederen der Sinezen / en zal
nimmermeer uitgebluft worden / ja die
berchand. ng der boeken schijnt hen zoo
groot en doodelijk geweest te zyn / dat
zy meenen / dat zelf in de toekomende
berchand. ing des werrelts zoo groot een
schat niet vergaan zal.

Al wie d' uitbinding van't buskruid /
en ook van't groot / en klein geschut /
dat we gemeenlijk gebruiken / den Chri-
stenen toeschrijven / word. daar in ook
grootelyk bedrogen : want het blijkt /
dat dit alles nu al bijna. voorszestienhon-
dert jaren den Sinezen bekend is ge-
weest. 't Is zeker dat hy hen gebonden
worden zeer uitgelezen konstige kanon-
stukken / die voorsz acht of meer eeuwen
al gemaakt zyn: en op dat dit niemand
bjeemd mocht schynen / Tabernier / een
zeker ooggetuige / zegt / dat hy by die
van Stam (welke deze kunst van de Si-
nezen geleert hebben) geschut gezien
heeft / dat al voorsz vijf of zes hondert ja-
ren gegoten was.

Dezelve man getuigt ook / dat het
buskruid / by hen veel beter als by de
Christenen gemaakt word. Hoe verre
zy uitmunten in de konstige uitwerkin-
gen / die ze met het buskruid maken /
weten alle menschen die 't gezien heb-
ben / eenpartiglyk getuigende / dat de
schoub. spelen / die van de Christenen
ber-

vertoont worden / niet met al te bedu-
den hebben / indien ze vergeleken wor-
den met de verwonderlijke werken der
Sinezen / als welke door een lange en
geduerige oeffening zoo veel in deze
konst geboordert zijn / dat zy de blammen
weten te verweten met al wat koleuren zy
willen / en daar in allerley gedaantens
en verbeeldingen / en alzulke schilde-
ryen / als 't hen belteft / in de bloote
lucht vertoonen. De Europeers ver-
quisten in alle hunne oorlogen zoo veel
bushruid niet / als de Sinezen in die
dierwerken van vermaak. Maar voor
zoo veel 't gemelde bushruid tot krijgs-
gebruik dient / 't is een zekere zake / dat
de Sinezen in dien deele voor de Euro-
peers wijken / om dat die hen in krijgs-
zaken verre overtreffen. Het blijkt ook /
dat zy in dezen laatsten oorlog / dien ze
met de Schythen geboert hebben / den
dienst der Christenen gebrukten in het
bestieren en lossen van 't geschut.

Nochtans pochchen zy / dat ze ook
eertijds in deze kunst gaauwe bazen ge-
weest zijn. Of dat waar is / of niet /
weet men noch niet zeker. Maar om
ondertussen niet al te grooten geboelen
van de krijgsdapperheid dezès volks te
hebben / kan genoeg zijn / te zeggen /
dat geen menschen zoo groot een afschrik
altijd van den krijg gehad hebben / als
de Sinezen. Nu al byna voor twee-
duizend jaren waren tot bewaringe van
die allerwonderlijkste muur / die 't
ge

350 Vermakelijkheden der
 geheele koninkrijk van 't Noorden om-
 ringde / tienmaal hondert duizend men-
 schen gestelt / maar gerne als de aller-
 slechteste uit het kanaalse / en die d' een of
 d' ander misdaad bedreven hadden /
 wederden tot deze macht gezonden / na-
 maal by hen niets verachtelijker is als
 den krijgsvienst. De Sinezen / tot
 ledigheid en wellusten genegen / hebben
 dit alleen altijd betracht / dat ze lang en
 vermakelijk mochten leven. En noch-
 tans hebben de wellusten (gelijk anders
 doorgaans pleegt te geschieden) hen geen
 verderf aangebracht : maar hunne uit-
 spanningen zijn voel eer prijswaardig /
 en booz't meeste gedeelte geleerd geweest ;
 en hunne wellusten zoodanig / dat ze
 meer strekten om 't gemeene beste te be-
 houden / als te verderben. Zy zijn on-
 der alle menschen d' eenigste geweest /
 die hun koninkrijk en gemeenebeste meer
 dan vierduizend jaren / zonder wape-
 nen / in de grootste vrede / en gerust-
 heid / behouden hebben / zoo dat ze met
 recht mogen genoemd worden de geluk-
 tigste van alle menschen / als welke on-
 der geduerige vzeugden en wellusten
 booz' hen zelven grooter en heftiger geluk
 hebben konnen vertrekken / als eenige
 andere landaard met oozlogen / schoon
 dat ze na wensch uitbielen.

Zoo lang als de Sinezen aan 't obe-
 rige menschelijke geslacht niet bekend
 waren / zoo lang waren ze ook geluk-
 tig. Want dewijl een groot geluk niet

zonder groote benydinge kan bestaan / daarom hebben zy altyd den byzandelingen vliandig geweest / niet toelattende / dat 'er eenige uitheemsche tot hen quamen / of / zoo zy dat toelieten / hen alle hope van wederkomst t' eenemaal benemende. Maar gelijkerwijs in de zaken der sterbelingen niets eeuwigdurend is / alzo heeft dit koninkrijk ook de rampen des ouderdoms gevoelt. Het zal nu in de vijfde eeuw gaan / zedert dat de Tartaren / toen dit rijk aan inlandschen tweedragt ztek lag / de muur overweldigt / en bijna 't gansche gebied der Sinezen ingenomen hebben. Toen eerst is de staat / en ongelooffelijke rijkdom dezes koninkrijks den Aziatischen en Europeeschen volkeren bekend geworden. Wederom ontrent vooz beertig jaren inballende hebben zy dit geheele gebied overrompelt / en ingenomen / en houden het noch / zullende misschien aldaar zoo lang heerschen / tot dat ze zelf dooz de wellusten der Sinezen verzoeken en verstaapt worden / en de Sinezen / dooz rampen verzoeken en afgemat zijnde / soldatenmoed aangripen. 't Rijk der Sinezen kan men echter uit den tegenwoordigen staat na een vierduizendjarig geluk niet ellendig noemen : maar ellendig en ongelukkig mogen die burgeren genoemd worden / welker geboortelot niet in de bloeyende maar rampzalige tijden voozgeballen is.

Dit

352 Vermakelijkheden der

Dit van de Seres / of Sinezén / gelijk ze gemeenlijk genaamt worden / en van hunne oude letterkunde / hoewel hoortelijck / gezegt zijnde / meene ik niettemin genoeg te zijn / om te weten dat dit volck in voortreffelijckheid van kunsten en wetenschappen boven andere landaarden zoo verre te achten is / als by hen ouder is het geduurige / en nooit verbrokene gebruik der tale / zonder welke de konsten verloren gaan / eer ze tot eenige waardigheit geraken. Laten tot een voorbeeld zijn de meeste andere volkeren van den geheelen aardbodem / die in geene konsten of wetenschappen bedreven zijn / welke zy niet of van de Sinezén of van de Griecken gekregen hebben.

Alle die gene van / die in deze onze eeuw / de Griekse en Latijnse tale den schop gebende / hunne ras vergaankelijcke moederspraken hoog achten / en anderen aanprijzen / die schijnen geene andere zaak te beoogen / als alle taalkunde te bederven / op dat het werktuig / door 't welke de wetenschappen voortgeplant worden / wechgenomen zijnde / 't menselijk geslacht tot de oude onnoozelheid wederkeere en wy na dezen niets meer weten / dan dat de schielijcke en natuurlijcke dzift ons ingebe.

XXVI. Hoofddeel.

Verhaal van de vaarzen, die in 't geleerde Hekelschrift, ofte de Euphormio van Barklay voorkomen. Wie die in't Duits vertaalt heeft? Tooverzang. Gedicht op 't afbeeldsel van de Tweedracht. Op den drift der Jeugd. Op de Veranderlijkheid. Klachte van de verdrevene Vorstin van Walles. Twee vaarsjens op de Waarheid.

Weinige der nteuwe schrijberen hebben het geluk gehad van zoo rieflijk Latijns dicht en ondicht te schrijven / als de geleerde J. Barklay, die ons twee kleindoodten / als gedenkteekenen van zijn doozluchtig verstand / heeft nagelaten / in zijn niet min vermakelijk als wereldwijs boek / onder den naam van Argenis, en in dat welgezoute hekelschrift / dat het opschrift van Euphormio boert. Beide hebben my meenig uur onttrokken / en nooit ben ik dooz die te lezen zoo verzaadigt geweest / of ik bevond de volgende reize in my bersche en bersche lust / om telkens weder het hart daar in op te halen.

Nederlander en / die maar een weinige kennisse hebben van de tijden / waar op de verbloemde schrijfwijze dezegmans doelt / zullen / geloobe ik / my geen ongelijk geben / indien ze hun gemoed eenigermalen in een van beiden

Z

de

354 Vermakelijkheden der
dezer keurelijke schriften beruſtigt heb-
ben: want zy zijn in onze moedertale
vertolkt; 't eerste dooz een Amsterdams-
mer / en 't laatste dooz een Fries / bet-
de dooz hunne vertalingen niet onge-
kend.

Esen het laatste booz eenige foren
vertaalt wreed / bezocht my de drukker
(op wotens kosten het geschiede) dat ik /
bermte de vertaler in de Hollandsche
dichtkunde niet wot bedrogen woz / alle
de haarzen / in het gemelde hehofschrift
boozkomende / wilde vertalen / om de-
zelve pder op zyn plaats in te lassen.
Ik liet my bewegen / hopende dat myn
arbeid niet vruchteloos zonde zijn: doch
als ik 't werk ten einde gemaekt hadde /
woz de vertaler zoo hooghartig / dat hy
my die kleine eer misgunnende / in spyt
van de waarheid / den drukker liet wot-
ren / dat mijn rijmen hoer en daar niet
klaar genoeg den zin der Latijnsche
woorden wtdrukten / en dat hy zelf der-
halven daar aan een wotig de hand zou-
de leggen; 't welk hy den / tot mijn / en
alles verghenieren / ja ook des den-
kers / miswogen / zodanig gedaen
heeft / dat niemant der gener / die mij-
ne dichtstijl kennen / oordeelde / toen ze
de haarzen gedrukt zagen / dat die uit
mijn pen gekomen waren; gelijk som-
mige (wotende dat ik na dien arbeid be-
zig geweest woz) my dooz wotden / en
met monde betuigt hebben.

en

En geen wonder boozwaar. Want/
omme niet veel woorden over hoop te
halen / de Fries heeft quansys iets
willen doen / 't welk zoo ongelukkig is
uitgevallen / dat hy de grootste onge-
naamheid / en welkuidensheid der baar-
zen / booz ik weet niet welk een Friesche
stijfheid / en barste samenhoortinge van
woorden / die den dichtkunde teenemaal
oneigen is / op vele plaatsen heeft den
nek gebroken. 'k Zegge de zake / ge-
lyk ik alle andere gedoorben / dat is /
na ronde waarheid / en omme den lezer
daar van de proef te toonen / zal ik som-
mige mijner doen ter tyd vertaalde berij-
mingen / uit des gemelden Warklars
hehelschysse genomen / booz een hoof-
deel dezer lettervermakelijsheden te
boozschijn brengen ; op dat / zoo iemand
lust heeft / dezelve niet de gedrukte / dat
is / die de Friesche toli hier slanst en ber-
hoetelt heeft / te vergelijken / hem de
waarheid mijns zeggens te beter blijven
kan. Zie daar van ('k haat enige ande-
re na) booz 't eerste en

Tooverzang van een Hex, omme voor twee schoone juffertjes na haar huwelijk te vernemen. · Uit Barklais hekelschrifts 1. deel.

Helsche Goden, die beneën
In de grondelooze kolken
En in vlam en zwavelwolken
Met ontzag word aangebeën.

Cpent uwen gruwelpoel.

Wilt nu alles eens ontsloopen,
Zet den woesten Beyert open,
Jaag de schimmen van uw' stoel.

Laat de Lotbus ledig staan

Van Vorst Minos, die zijn ooren
Mag verleenen, om te hooren
Stemmen die wijdlugtig staan

Van zijn dolle Priesterin;

Draay het noodlot uit zijn schroeven;
Maak eens los, en doe vertoeven
't Werken van de Schikgodin;

Om t' ontfangen ons bevel.

Laat heel Acheron vry vreezen,
En Alekto stemmig wezen,
Met de veerman van de Hel.

Toon ons zeg ik, toon althans,

Wien dog beide deze Maagden
Door het noodlot ooit behaagden,
Toon, ey toon ons dog haar Mans.

Wilt

Wilt nochtans haar zwak gemoed,
 Dat van vreeze schijnt te beven,
 Die onnoozelheid vergeven.

Ey ontruk haar uit den gloed

Van de bittere helsche schrik.

Laat ze uw heiligdom niet schromen.

Hoe? zijt gy noch niet gekomen?

'k Daag u in een oogenblik.

Kom, laat dit vertoeven staan:

Of 'k zal aanstonds met mijn spreken

Midden door den Afgrond breken.

't Komt my op geen midd'len aan.

Zoo gy wilt gedwongen zijn,

'k Heb nog wapens vol verwoedheid,

En waar in mijn grootste moed leit.

Woorden, felder als venijn.

Woorden zijn 't, die midden door

d' Afgrond zullen henebreken;

En zoo dit my mocht verstekten,

'k Hebbber kruideryen voor,

Die al driemaal van de Maan

Naar het maaven zijn beschenen,

En zoo dit niet helpt met eenen,

Om dit offer aan te gaan:

Hier zijn zoden, uit een graf,

Van het Blixemvier getroffen,

Dat ten Hemel af quam ploffen,

En zig weer na boven gaf.

Toen ik langs d'aspunten heen

Als een Vogel ging laveren,

Door de wolken. 'k Wil u zweren,

'k Heb hier stof van menschenbeen:

358 Vermakelijkheden der

Ja nog iets, dat boozter is,
Heb ik in dit kleed hier steken;
Zou ik 't zwijgen? zou ik 't spreken
Vorsten van de duisternis!

'k Heb hier been, en vlees, en vel,
Van een Kindje, jong geboren,
Dat ik zelfs heb gaan versmoren,
Voor de Goden van de Hel.

Op het Afbeeldsel van de tweedragt, uit den poel van Avernus opbarstende, geschildert in 't Hof van Labetrus, (met wien Albertus Aartshartog van Oostenrijk beduid word) by J. Barklay in zijn hekelschrift. I. deel.

IN d'Italiaansche zee legt een bekende plaats,
Van overlange door een deel Eubeesche maats
Bewoont, en toegenaamt Avernus; daar den oever
Een nare eerbiedigheid vertoond, en 't land nog droever
Zig opdoet; daar de nacht een gewzaam regiment
Van zware wolken langs den doffen hemel zend.
Het is 'er rondom stil. Men roert 'er niet een vinne.

Ten

Ten zy somtijds hier een vervleete nacht
 Godinne

Haar slange-haar beweegt. Nog gtoente
 is hier, nog gras.

Zoo dorre is 't land, als of 't niet wist
 waar Zonne was,

Al wat men merked mag, of eettigfints
 kan weten,

Is dat de Helhond huilt om Akonijt te vre-
 ten.

In dees' spelouk (gelijk 't gefagt zegt)
 is een scheur

Waar heen men gaat na 't vak der dooden,
 met een deur,

Een wreede helder, vast, van binnen,
 en van buiten,

Die 't yffchijk besluit des Noodlots af kan
 sluiten,

Heeginnucht 'er van all' de schijnmer, wel-
 ker straf

De groethe is in te treedt in 't eind'loos
 duister graf.

Alhier heeft Tweedracht ook eens op
 haar dubb'le wagen

Haar twiffelachtig hoofd ten afgrond af-
 gedragen:

Wanneer 't gestarte schier in eenen oogen-
 blik

Verwikte, en d' opelacht ontroerde door
 deschrik.

Zy rende kring op kring, dwers door de
 wolken henen,

De dag en 't daglicht was doot dat gedrois
 verdwenen.

Haar hand van pylen, en twee fakkelen vol
 licht; Z 4 De

360 Vermakelijkheden der

De roode gramfchap gloeit en flikkert
in 't gezigt.

Ze is flaag veranderlijk van opzet in haar
zinnen.

Die booze kropt , en is vol ftrijd , en
twift van binnen.

Rondom haar vliegt bedrog , bedroefd-
heid , fchelmery ,

En gramfchap , lagch , en vervloekte ra-
zerny.

De wreeden Oorlog zit voor op zeer trôts
verheven ,

En word door 't roeren van de wapens aan-
gedreven.

Zoo h' aft dit monfterdier in onz' geweften
quam ,

En hare wangen deed opftuiven als een
vlam ,

En driemaal , onder het geklets van geef-
felflagen ,

De Vrede ftoutlijk dorft befchimpen uit
haar Wagen ,

En driemaal toonde haar heillooze moord-
bedrijf ;

Toen kreeg het volk eerst die uitzinnigheid
in 't lijf ,

Dat het na moorden en begin van krijgen
haakte.

(Terwijl het d' oorlog zelfs nog niet volko-
men fmaakte)

Niet anders als de wind , die zachtjens in 't
begin

Eerst op de baren speelt , en daar op har-
der in

Voortvliegende , te mets haar krachten
komt te toonen. enz. Op

Op den drift der jeugd, uit
 J. Barklais hekelschrifts
 2. deel.

Die de steigerende baren,
 Of den bollen zuiden wind,
 Weet te brengen tot bedaren,
 Dat men stille wolken vind:
 Of met eenen stouten hand
 Onweêr knellen kan in band,
 Zulk een zal alleen bedwingen
 't Norffe hart, en fier gemoed
 Van de losse jongelingen.
 Zulk een zal 't gezwolle bloed,
 En den buy van 't dwaas verstand
 Ook beteugelen in band.

Nu voert hem de wellust henen,
 Dan bedriegt hem vroomheids schijn:
 Maar als 't duister is verdwenen,
 Zal het daglicht schooner zijn.
 Wacht uw tijd: zijt niet te fel.
 Fierheid stut haar zelve wel.

Poog geen stroomval met een brugge
 Te weêrhouden. Keer' geen bloed
 Van een driftig hart te rugge.
 Steuit geen maling van 't gemoed,
 Daar de lust der dertelheid
 Zachtjes in begraven leit.

want een stroom, die onbedwongen
 Eerst in zee speelt, vry van wil,
 Zal daar na met korte sprongen
 Wederkeeren na zijn kil:

362 Vermakelijkheden der
Zonder dat voor zijne plas
Kran- of paalwerk noodig was.

Dus ook hy, die eerst zijn lasten
Al te vryen teugel gaf,
Zal daar na van zelve rusten,
Nu niet langer dwaas, en laf;
Maar voortaan zijn's levens staat
Schikken na der Ouden raad.

Op de veranderlijkheid, uit het
Latijn van J. Barklay in het
2. deel van zijn hekelschrift.

MEn moet niet lasteren een die afwe-
zig is;
Maar denkt altijd dat die kan tegenwoon-
dig wezen.

want die gy meint dat ver van hier, in
wildernis

Mocht zwerven, is veeltijds u nader, als
voor dezen.

Elk ding neemt zijnen keer. 't Is alles
wisselbaar

Op aarde; en 't menschedom word veran-
derlijk gedreven

Door lot of Hemelloop: getijde de
hugt, donk'lar,

Nu dampig is, en dan weer windig gau
zweven.

De Hemel-zelfs loopt om, en 't stralend
ooster vier

Word weer in 't westen nat: Men ziet de
vogels dwalen,

En 't

En't wild, 't geen eertijds was in bof-
fchen, ziet men hier

Op vremde landerye, en onbekende pa-
len.

Wy ook begeven ons (hoe groot de zee
is) graag

Daar over: maar 't verstand is vlug, het
lichaam traag.

In't zelve deel van Barklays
Hekelfchrift hoort men de
verdrevene Vorstin van Wal-
les aldus klagen.

O vaderland! ô gy Kasteelen! lieve da-
ken

Mijns ouders! daar wel eer mijn Groo-
tevaêr, en gy

O Vader! en mijn drie gebroeders op
een ry.

Den fchepter van hun rijk deen aan de star-
ren raken!

Kent gy my nu niet meer doorluchtige Ka-
steelen?

Ik ben de gene zelfs, dien gy van kinds-
gebeens

Hebt opgevoed, en haar geboorte plaats
verloent,

Als ik Godinnen overtrofste in alle de-
len,

Eertijds de hoop van twee, die my zoo
trots beminden,

Na

364 Vermakelijkheden der

Nu maar Vrouw weduw', met 's rijks
yd'len naam belaën,

Kome ik uit rotfen en uit bergfpelonken
gaan,

Maar hier doet ook 't geval my stof van
droefheid vinden.

Het ongeluk wijft my hoe dat ik haar moet
eeren

Die my is opgevolgt, en een (ô droef-
femis !)

Die zelfs een eigen kind' uit mijne len-
den is ;

'k Ben ook niet machtig om my zelven te
verweren.

Fortuin heeft my al lang veroordeelt, en,
doen blijken,

Hoe fchadelijk 't my was, te ftrijden met
dien man.

Vertrouwen op de Goôn is alles wat ik
kan ;

'k Ga my nu voegen na gelukkigigen, en
rijken.

En volgen 't Noedlot in. O smart ! hoe
kan ik buigen,

Mijn overheerft gezigt, en boozen bid-
den aan.

Geloof niet dat ik leef: ik ben al lang
vergaan,

En nu al lang gedood, kome ik my noch
betuigen.

Ik leve en fterve nu zoo menigmaal door
plagen,

Doch 't pafte my dus lang te fterven zul-
ken dood, Ik,

Ik, zoo veel eeuwen lang vermaard ge-
acht, en groot,
Zal Walles laatste naam noch op mijn graf-
steê dragen.

Op de Waarheid, by Barklay
in zijn Hekelschrift aan 't
5. deel.

Wat schildert gy de waarheid, als bestraalt
Met Zonneglans? gy dwaalt.
God heeft al overlange die Godin
In 't hemels huisgezin
Geboeit, en met twee ketens vast vertuut.
Op aarde is 't met haar uit.

Noch op de zelve.

DE Waarheid is een Vader van de zoren,
En Moeder van de droefheid, schoon ver-
borgten,
Die haar ontbeert is quaad in zijnen aart;
En die haar heeft is angstig en vervaart.

De rest ben ik / 'k weet niet dooz wat
gebal / quyt geraakt.

Zeven

XXVII. Hoofddeel.

Lof van de Elopische ~~Fabel~~, die door Fedrus in vaarzen gestelt zijn. Fabel van de Kikvorssen, een Koning eiffende. De tyran Filistraat word geprézen met de woorden van T. Faber, en een plaats uit Cicero. Noek een Fabel van de Vorssen, in Neêrduits gerijmt.

Z Al u / lezer / niets meer verschijf /
 fen dan den fabel of twee van Eso-
 pus / door den slaaf Fedrus / die siddet
 de Keizeren Oktavianus Augustus / en
 Tibertus / geleest heeft / in zulver Ka-
 tijn gebicht / en door mij door eenigen
 tijd in Neêrduits rym gezet. 't Eerste
 is die alomtevermeerdste fabel van de kikvorss-
 sen: een oud deuntje / maar van nie-
 mand aardig opgezongen / als van
 Fedrus / wiens vaarzen by mij in hoo-
 ge acht worden zijn. Is er eens byschouwer
 die door dergelijke leerzame bezierfelen
 niet vermaakt word (doch hoop heten ik
 dit haars niet gemaakt hebbe) ik ant-
 woorde hem met de woorden van den
 geleerden Luvagnillus Faber (want
 dezen man moet ik / gelijk verans noch
 eens gezegt is / dikwils 't spits later
 afbijten / als bevelke mijn geboelen in
 niet weinige zaken rondelijk uitdrukt)
 ik zyn heerlijke aantekentingen over
 den gemelden Schryver / waar in hy
 verklaart : Dat het boekje van Fedrus
 geen

geen * aas voornarren is, maar dat hy, die * *Man-*
 zig aan geen vodderyen stoort, volgens de *makou-*
 meening van zeer wijze menschen, oor- *thoon de-*
 deelt, dat die manier van wijsheid te lee- *lear.*
 ren, welke op het verstaan der zedelijke in't Grieks,
 dichters steunt, veel hooger behoort ge-
 acht te worden, als andere ondewijzingen,
 die gemeenlijk in 't werk gestelt worden,
 en voornamentlijk die droevige beuzelinge-
 gen, die men noch in dezen tijd (zoo zat is
 deze eeuw! zegt hy) de onbedachte jeugd
 onder den schijn van Filozofy in de handen
 steekt. **Ja hy gaat voort / en zegt ze-**
kerlijk te gelooven, dat die soort van schrij-
vers (nammentlijk der Poëten en Werkg-
ters) het menschelijk geslacht grooter ma-
heid toegebracht heeft, als onzalijke oude
 * Filozofen, en indien hem zulx luste te
 betoogen, dat hy het met de geruigenissen
 der oude wijzen, van Sokrates af, tot de
 deftigste Schrijveren onzer geheugenisse
 toe, zeer lichtelijk zoude kunnen doen.
Zie daar hebt ge 't Latijn / 't welk ik
hier byvoege / op dat het handten gae
die 't verstaat met mijn Duits kon be-
geleken worden.

Trakt-

* Hy zegt in 't Latijn; *Sextantus Chryssippos, et*
totidem Crantoras. dat is. Zeshonderd Chryso-
 pen, en zoo veel Krantors daar by. Deze waren oude
 Filozofen.

Rana regem petentes.

Athenæ cum florent æquæ legibus,
 Procax libertas civitatem miscuit,
 Frenumque solvit pristinum licentia.
 Hinc conspiratus factionum partibus
 Arcem tyrannus occupat Pisistratus.
 Quum tristem servitutem flerent Attici,
 Non quia crudelis ille, sed quoniam grave
 Omnino insuetæ onus, et coepissent queri,
 Esopus talem tum fabellam rettulit.

Rana vagantes liberis paludibus,
 Clamore magno regem petiere à Iove,
 Qui dissolutos mores vi compesteret.
 Pater Deorum risit, atque illis dedit
 Parvum sigillum, missum quod subito vadi
 Motu sonoque terruit pavidum genus.
 Hoc mersum limo quum jaceret diutius,
 Forte una tacite profert è stagno caput,
 Et explorato rege cunctas evocat.
 Illa timore posito certatim adnatant,
 Lignumque supra turba petulans infilit:
 Quod quum inquinassent omni contumelia,
 Alium rogantes regem misere ad Iovem,
 Inutilis quoniam esset qui fuerat datus.
 Tum misit illis hydrum, qui dente aspero
 Corripere coepit singulas. Frustra necem
 Fugitant inertes; vocem præcludit metus.
 Furim igitur dant Mercurio mandata ad Iovem,
 Afflictis ut succurrat. Tunc contra Deus;
 Quia noluitis vestrum ferre, inquit, bonum,
 Malum perferte. Vos quoque, ô cives, ait.
 Hoc sustinete, majus ne veniat malum.

t. Welte

't Welk ik dus nabolge.

Fedrus 2. fabel van 't eerste boek.

De Kikvorssen een koning eiffende.

Wanneer voorheen de stad Athenen
bloeide

In voorspoet, en in recht en wetten groeide,

Verviel het volk tot ongebondenheid.

Dus wierd de grond tot meutery geleit,

En t'wijl men in dien stant partyfchap
maakte,

Nam Pisiftraat zijn slag waar, en geraakte

In dit gewoel ten koninklijken troon.

Als nu 't Atheensche volk, dit niet ge-
woon,

Zeer klaagde, juist niet om zijn dwinglan-
dye,

Maar d'ongewone last der heerschappye,

Vertolde hen Esopus deze klucht.

De Vorssen, die wel eer in vrye lucht,

In wat'ren en moerassen hielden woning,

Begeerden van Jupijn met kracht een ko-
ning,

Die over hen mocht heerschen met ontzag.

De Vader van de Goden kreeg een lach,

En werp hen toe een balkje, dat gedreven

In 't water, strax 't verbaast geslagt deed
beven.

Maar als dit hout lang in de modder lag,

En stil bleef, quam een kikvors voor den
dag,

Bekijkende den koning, die bleef leggen.

Stax gaat hy't al zijn and're makkers zeg-
gen:

Ma

Zoo

370 Vermakelijkheden der
Zoo dat terstond her gansche kikkersrot
Rondom hem sprong, en stak met hem de
spot,

Ja zond weêrom tot Jupiter een voorspraak,
Die eiffen zoude een and'ren Vorst, ter oor-
zaak

Dat die, dien zy nu hadden, onbequaam
Was tot dat ampt en koninklijken naam.
Toen stierde hen Jupijn een waterflange,
Die een voor een opslokte. Des de bange
Rampzaal'ge hoop der kikkers henenvlood,
En d'anxt en vrees, hun quazakgeluid besloot.
Wat raad? Merkuur verzoekt ten derden-
male

Van Jupiter een middel voor die quale,
Op hunne beë. Maar deze Vader sprak,
Om dat g'u niet kond houden in 't gemak,
Zoo zult gy nu het ongemak verdragen.
Gy ook zoo, zeide Elopus, wilt niet klagen.
O Burgers, en draag nu uw eigen quaad:
Op dat het u noch eens niet arger gaat.

De borengenoemde geleerde man
wenst / in zijne aantekeningen over
Fedrus / dat Europe hedensdaags vele
dergelijke * Tyrannen mocht hebben /
als Dissistratus is geweest : Want (zegt
hp) al waar het om geene andere oor-
zaak / het zoude ten minsten wat beter
gesteld zijn met de geleerdheid / dewelke
Dissistraat / zoo lang hp iefde / met
grooten pber heeft geëert / en anderen /
op dat zy desgelijks zonden doen / met
zijn voorbeeld voorzegaan. Zie daar
de lofspraak van zoo groot een Man uit
Mar-

* Versta het
woord
Tyrann
in den bes-
ten zin, ge-
lijk hier vo-
ren in 't 9.
Hoofddeel
is aange-
voont.

* **Marcius Cullius.** Wie is geleerder, of wiens welsprekenheid is in dien tijd meer met letterkunde voorzien geweest als die van Pisistratus? die men zegt dat allereerst de onderengemengde boeken van Homerus in zulken orde geschikt heeft, als wy die nu hebben?

*In zijn boek de Oratorre.

By vele brave schrybers vind men den lof van dezès grooten mans geleerdheid / belesdheid / en uitmuntend verstand: zoo dat Pedrus met recht te kennen geeft / dat de Athentensers zijn heetschappye haateden uit ongewoonte: doch niet om dat hy wezed was.

Het tweede / is een kluchtrje / dat een ne niet min aardige beduidinge heeft: 't Latijn is

Fabula 6. Lib. 1.

Ranæ ad Solem.

V Icini fures celebres vidit nuptias
 Æsopus, & continuo narrare incipit.
 Vxorem quondam Sol quum vellet ducere,
 Clamorem ranæ sustulere ad sidera.
 Convicio permotus querit Iupiter
 Causam querelæ: quædam tum stagni incolæ:
 Nunc, inquit, omnes unus exurit lacus,
 Cogitque miseræ arida sede emori:
 Quidnam futurum est, si crearis liberos.

aldus nageligt.

Pedrus 6. fabel van 't eerste boek.

De Kikvorffen tegen de Zon.

Ezopus zag zijn buurman, die een dlef
was,

Te troeven gaan, 't welk als hem niet
zeer lief was,

Spak hy aldus. Wanneer voorheen
De Zon in d' echten staat wou treden,

Verhief het Kikkerdom een klacht

Hier tegens aan uit al haar macht

Ten hemel. Vader Jupiter

Zai' waar toe die geroep van ver?

Toen sprak een van de vorffen: ach

(Hooft dog ons redelijk geklach!)

Een Zon alleen d' hogern al 's nat

Van meeren, en moerassen. Wat

Zal 't worden, zoo ze kind'ren teelt,

Daar z' ons ter dood toe reeds verveelt!

*Om een rospaffinge maken / die
hem gehoegelijst schijnt.*

Hier

Hier mede zal ik / door uit-
 schrijven vermoen / door
 deze eerste brief een vrede ma-
 ken der aanmerkingen / en ver-
 talingen / die ik / god uit ei-
 gen lust / als ten bezooke van
 anderen / mit groote schryfveren
 hebbe te velle geslagen. In-
 dien onder enige Landgenoo-
 ten enige door een edele leers-
 puer tot dusvanige vermaakte-
 sijnheden geprikkelt worden /
 ik behoeve van die moede niet
 te beklagen. Verschillen som-
 migt / gelijk ik wel geloobe /
 met my in gevoelen wegens re-
 nige zaken / die ik uit eigen
 hooft onderselt hebbe / laten
 zy hanne gedachten aan de ve-
 den toetsen. Maar wat de in-
 bloepende vertalingen / t zy
 van sijn of onrijn aangaat /
 tis niet te duchten / dat er ie-
 mand mochte gebonden wor-
 den / die tegens my zal willen

374 Vermakelijkheden der
betwisten dat gene / 't welk /
van anderen gezegt zijnde /
door my enkelijk verduict / en
het oordeel der Hollanderen on-
derworpen word. Ik hebbe
geen hatelijke zaken opge-
haalt / maar gedacht dat der-
gelijke taalkundige oefenin-
gen tot vermaakelijkheden /
niet tot pijnigingen der zinnen
konnen strekken / byzonder-
lijk den zoodanigen / die /
schoonze in Griekse of Latijns
tale (waar uit / mijns bedan-
kens / al wat er noch van de
geleerdheid overig is / alleen-
lijk bestaat / en in wezen blijft)
onbedreven zijn / echter / zoo
veel in hen is / dat allerverfoe-
pelijkste schizkdiert / de domme
ontwetenheid / pogen te over-
meesteren / en hunne verstan-
den te verheffen boven d' ydele
bekommeringen / die 't leven
der menschen in 't gemeen be-
stozzen. Niet dat ik geloof/
dat

Dat mijn schrijven zoo vele ver-
scheidene oordeelaars / als wel-
ke het voorkomt / zal behagen.
Soenmits. 'k Moest wel on-
kundig zijn van die alombe-
kende waarheid / begrepen in 't
baarsje

*Pro captu lectoris habent sua
fata libelli.*

te kennen gevende / dat een
boek geprezen / of veracht
word / na dat de lezers begrip
hebben. Ook hebbe ik al over-
lang uit Seneka geleert / dat
in 't zelve veld / waar in een
koe gras / een jager ook een
haas / en een oojevaar een ha-
gedis zoekt. Eventwel bent ik
zoo verre gekomen / dat ik ver-
trouwde wel te weten / dat
quadaardige zoekers in een
open veld niet altijd vinden /
't gene zy met een eindeloos
hartzeer najagen.

Na 4

Noch

Doch is 'er een soort van
 menschen / welke afgunst de
 boekmakers door al hebben
 afte wachten; menschen / zeg-
 ge ik / die 't voornaamste deel
 hunner menselijkheid metrek-
 ken / en steeds bezig zijn met
 den arbeid van naarstige ver-
 standen te beschrijven / om dat
 ze zelf onmachtig zijn iets aan
 den dag te brengen / waar door
 de wereld kon zien / dat hen
 iets beter ter harte ging als den
 buik te vulken: haters van 't
 letterploegen en Verachters
 van Poëzie / hoewelke door let-
 terkenners willen aangezien
 worden / en van de taalkunde
 (die men gemeenlijk de letteren
 der menselijkheid of bekefd-
 heid noemt) openbaare belij-
 ders schijnen.

Stijfhoofden / die niets an-
 ders wetende / en anderszoo
 zeggende / dan dat hen van
 hunne meesters ingestampt is /

(tra 2)

strax in denersten opslag den
 arbeid van anderen met den
 voet stooten / en niet bequamen /
 ja ook te leuy zijnde / omme te
 onderzoeken dat hen voor alles
 past / dooy ongegronde verach-
 tinge een misaden vlak poggen
 aan te wijzen aan de schriften
 der genet / welker voetschappen
 na te volgen hen een vobdelijk
 zwaert zoude afperken. Het
 tal van zoodanige wederstreb-
 ren is groot. Doch gelijk ze
 wel de slimste werktuigen zijn /
 om de bonken der letterliefte
 in velen uit te blussen / alzooy
 zijn zy des niet tegenstaande by
 my de allergeeringste / als wel-
 ke ik niet waardig achte uit
 my te laten hooren / wat be-
 weegredenen een rechtschapeu
 boekhoffenaar aandrijven / om-
 me zijne Landsgenooten deel-
 achtig te maken de kennisse der
 zaken / waar dooy hy meent
 veel gebozderet te hebben / en

378 Vermakel. der Taalkunde.
die hy bequaam acht om ande-
ren te ontsteken tot een begeer-
te van noch meer na te vors-
sen.

Dat ik van hen gewag ma-
ke / strekt ten geenen anderen
einde / dan om te toonen / dat
ze my niet onbekend zijn. En
dit was 't alles / wat ik tot een
toegift van deze lettervermaa-
kelijkheden hadde hy te voer-
gen.

BLAD.

BLADWIJZER.

A.

A Anzienlijkheid van den staat der Joden 186.

A Aanteekenaar op juvenaal 203.

A Achis, de koning der Filiftijnen, een afgodendienaar, zweert by Jehovah, en den Engel Gods 258

A Abentfina of Avicennia 325.

A Adel was voorhenen in Sina niet erfelijk, alzo de geleerde aldaar alleen edel waren 300.

A Agrippine Neroos moeder 69.

A Alcibiades 46.

A Alle zaken konnen voor en tegengesproken worden 165.

A Ambrosius 247.

A Amphis spreuk 82.

A Amphitruo een blijfpiel van Plautus 287.

A Anakreon 122. en 123. deszelfs werken vertaalt, en waarom niet uitgegeven? 125. Verhaal van zijn leven 128. e. z. v.

A Antigonus 75.

A Apitius, hoedanig een quant die geweest is? 290.

A Apulejus 153.

A Arabiers hebben door 't geduerig lezen des Alkorans hunne taal behouden 323.

A Aristofanes 8. 46. 47. 119.

A Aristoteles 3. 42. Zijn leugepraatje van de joden 188. 247.

A Asia heeft ten minften driemaal zoo veel menfchen als de geheele overige werrelt 317.

A Atheneus een Grieks fchrijver 46. 119. 247.

A Atheenfche neus 141.

A Atreus tyranny 117.

A Augustus, of Oktavianns Augustus 64.

Augu-

BLAD WYZER.

Augustinus 247.

Aulus Gellius 10. 148. 236.

Aulus Vitellius, zie Vitellius:

Ausonius 247.

B.

B Anus, de meester van Josephus 92. 93. 94.

Barleus 60.

Barklay 54. 237. Wie de vaarzen in den verzaalden Euphormis of Hekelshrift berijmt heeft? 354. Zijn Tooverzang 355. Zijn vaart op de Tweedracht 358. Op de drift der jeugd 360. Op de verandelijkheid 362. Klachte van de verdrevene Vorstin van Walles 363. Twee vaartsjes op de waarheid 365.

Baronius 114. 265.

Belisarius 148.

Bemalen in een onkuiffen zin gesamen 130.

Bera 126. 359.

Bibliander 265.

Bygeloof 7.

Blad van den Sibyl 8.

Boeken der Sibylle 11.

Bolla te Hoorn gevangen 289.

Brug van Marmersteen, vier mijlen lang 339.

Brug van een gewelf dat vierhondert voeten lang is 340.

Buikpreeksters hoe in 't griex genaamt 16.

Burgemeester Pollio, zie Pollio.

Buziris, koning van Egipten, een tyran 117.

Cali-

BLADWYZER

C.

- C** Aligula, zie Kaligula.
Cesar, zie Julius Cesar.
Chanfave, een stad in Sina, 100 mijlen groot 304.
Chanfon 303.
Chingi, koning der Sinezen, en bouwer van de verwonderlijke muur in Sina, heeft de beste boeken van dat volk laten verbranden 347.
Chol, een Hebreuws woord, wat het beduidt? 239. en 241.
Chrestus, en Christus 89.
Christus wanneer gestorven 183.
Chryfokoka 303.
Chrysoftomus 265.
Cicero 22. 23. 32. 65. Zijn zeggen van de Joden 192.
Claudianus, zie Klaudiaan.
Cornelius Nepos, zie Norodius.
Cuneus, zie Kuneus.
Curtius, zie Kurtius.
Cypriaan 247.
Cyrillus ibid.
Cyrus 73.

D.

- D** Agdoopers, hoedanige menschen 76.
Daniels (des Profets) weken 175.
Daniel Heinfius 52.
Davids woorden Psalm 91. vers 13. 240.
Deugd en ondengd der monniken 260.
Diagoras Melius wierd de Godenbevechter genaamt, en waarom? 35. 36. 249.
Diodoor van Cyrenen 35. 249.

Diedo

B L A D W Y Z E R.

Diodorus Siculus 2. 8.

Diogenes Laërtius 41. 45.

Diogenes Cynicus, of de hondsche 49.

Diomedes, koning van Thracien, een tyran 117.

Dion Kassius 23. 24. 65. 68. 72.

Dionijs Tyran van Syrakuse 67.

Dionijs Areopagiter 252. en 264. Baronius gevoelen daar van 265.

Domitianus 74.

Drie zaken aangemerkt in het spoorloos verhaal van Tacitus wegens de joden 199.

E.

E Geria verziende Godin van den Koning Numa 18.

Elianus 46. 149.

Engelen by de Heidenen in den zelve zin verstaan, als by de joden en Christenen 254. en 255. blijkt uit de Heidense schrijveren, en zelf uit het Oude Verbond.

Epifanius 93. 247.

Epiktetus 47.

Erasmiaan 283.

Erasmus 43. 50. en 51. 108. 120. Zijne woorden uit den lof der Zotheid 228. Hy, en zijne schriften zijn van velen gehekel 232. Zijn aanmerkelijke misflag in 't vertaalen van 't Griekse woord *Phoenix* 233.

Eschylus de Treurspelschrijver 64.

Esopus 363.

Euripides *ibid.*

Europeërs zijn vele konsten aan de Sinezen schuldig 302. Verquisten in alle hunne oorlogen zoo veel buskruid niet, als de Zinezen in hunne spelen en vierwerken van vermaak 349. Overtreffen echter de Sinezen in Krijgskunde *ibid.* Euse-

BLADWYZER.

Eusebius 19. 20. 21. 108. 109. Deszelfs valsheid
110. e. z. v. 173. 247.

F.

F Abel nit Fedrus van de Kikvorssen 369.

Faber, zie Tanaquillus Faber.

Falaris Tyran der Agrigentiners 75. 118.

Fedrus Latijn word van Tanaquillus Faber beweert
tegen Scioppius haarklooveryen 238.

F. Fernandez de Kordua 248.

Filozoten waren wel eer de Raadsluiden der Sineefche
Koningen 300.

Flavius Vespasianus 71.

Flavius Domitianus, zie Domitianus.

Florus van de Joden, en hoe te verstaan 205. e. z. v.

Focilides 37.

Fotius 38. 102. 103.

Fouquets gedicht in de gevankenisse aan Maria in 't
Latijn 210. In 't Duits 216.

Fransche vertaling van de woorden Jobs 239.

G.

G Alba 68.

Galenus 324.

Gedicht op de verbastering der Nederduitse taal 57.

Gedicht op Anakreons dood 136.

Gedicht aan zeker vriend, onder den naam van Eras-
miaan 282.

Goddeloosheid wat? 33 en 34.

Graffchrift van Laurens Valla 235.

— van den Poët Nevius 236.

Gregorius Naziansenus 247.

Grieken, en Sinezen zijn de uitvinders van alle be-
kende wetenschappen 352. Griek-

B L A D W Y Z E R.

- Griekse vertaling der zeventig Overzeters wegens zekere plaats uit Job 239.
Gulden Wijnstok, die gezegt word in den Joodsen tempel geweest te zijn, wat daar van te gelooven is? 206. en 207.

H.

- H**Adrianus, de Keizer, wat hy tot spijt van de Joden deed? 201.
Hanchen, een zeer grootte Stad in Sina 299. Ja de grootste van alle de steden, die ooit in de wereld geweest zijn 303. Heeft nu naauwelijks het twintigste deel van haar vorige grootte 309.
Handelingen van Pilatus 181.
Henrik-Stefanus berispt Erasmus 229.
Herodoots getnigenis van Anakreon 129. Zijn verhaal van volkeren, die gezegt worden eenmaal 's jaars in wolven te veranderen 161. Zijn beschrijving van den vogel Fenix 243.
Hieronimus verwerpelijk gevoelen over 't wootd Tyrans, in de Handelingen der Apostelen 120. en 121. ook over het woord Malen, en Malen 145. 151. noch 247.
Hieronimus Merkuralis 164.
Historie der Sibyllijnsche boeken 10.
Historie van Ptolomeus koning van Egipten 23.
Historie van een meineedig burger van Mileten 38.
Historie van David, den koning Achis bedriegende 257.
Historie van Samson, en hoe die van Hieronimus verstaan word? 153. Word wederlegt 155.
Historisch geloof 78.
Hoangteu, de derde Koning der Sinezen 334.
Hoeren, *Lupa*, of wolvinnen genaamt 164.

Hoe

B L A D W Y Z E R.

Hoe veel menschen in Sina gevonden zijn voor den laatsten Tartaarsen oorlog? 299.

Hoe veel menschen in geheel Europe zijn? 316.

Holland weet nu niet meer van Toovenaars e. z. v. 160. — Is boven alle gedeeltens van Europe meest bewoont 313. En hoe veel menschen daar in zijn? *ibid.*

Homerus 149. 255.

Hoofd 66. Zijn oordeel van Euripides 40.

Hoogduitse vertaling van een plaats uit Job 239.

Hoorn, een Stad in Noordholland, is de geboorte plaats van H. Junius e. z. v. 289.

Horatius 150. 193. 234.

I.

JAh, in 't Hebreuws God 208.

Jakob Godofredus ongegronde verandering in de plaats van Paulus aan de Korinthers, *om der Engelen wille* 259.

Jesuit Pontanus, zie Pontanus.

Jezaïas voorzegging wegens den ondergang der Babyloniers 151.

In hoe kleene ruimte alle de inwoonders der aarde zouden kunnen staan? 318. en 319.

Joan Barklay, zie Barklay.

Jobs woorden 239.

Joden zeggen dat Daniel zijne Profetien niet van God zelf heeft ontvangen, maar door een wedergalm, of als door de dochter van de stem 176.

— van de heidenen gelastert 193. e. z. v.

Josefus getuigenis van Christus 81. Is een verziende bylapping van Eusebius 108. Zijn verhaal van den gulden Wijfstok in den tempel der Joden 206.

B L A D W Y Z E R.

Iris, een Engelin, by Homeer 216.

Izaak Vossius bewijs dat Tertulliaans en Jozefus getuigenissen van Christus waarachtig zijn 171.

— hy gelooft dat Jozefus Christus voor den Messias gehouden heeft 174.

— word wederlegt 80. e. z. v.

— zijn beschrijving der Sineefche steden 296.

Hokrates 75.

Julius Cefar 93. 69.

Julius Scaliger heeft groote haat tegen Erasmus gehad, en beklagt 230.

Junius te Hoorn geboren 291.

Justinus Martyr 97. Deszelfs ontrouw in't bybrengen van een plaats uit David 98.

Justinus, die het kort begrip van Trogus Pompejus historien heeft gemaakt, schrijft van de Joden 189. e. z. v.

Juvenalis 8. 55. 56. 193. 203.

K.

Kajus Cefar Kaligula, zie Kaligula.

Kaligula 65. 74.

Kamerling van de Koninginne Kandace 9.

Kaspar Scioppius, zie Scioppius.

Kato 2.

Keizer Hadrianus, zie Hadrianus.

Klaudiaan 247.

Klemens Alexandriner 100. 250.

Klemens Romanus 247.

Konfucius is de grootste Filozof geweest onder de Sinezen 301.

Korinthisch koper 72.

Kornelius Nepos 119.

Kraf.

B L A D W Y Z E R.

Kraffus, de Oude, heeft nooit gelachen 141.
Kuneus woorden wegens de Joodse republiik 186.
Kurtius 19.

L.

L, Achen 137. en 140. Lachen voor belachen 141.
Lach God 138.
Lakrantius 12. Zijn waan 20. 170.
Latijns vertaling van Hieronimus, wegens, zekere plaats uit Job 140.
Laurens Valla heeft velen gehekel, en gerbemt dat hy ook pijlen tegen Christus had 235.
——— zijn Grafschrift. *ibid.*
Leo de Paus 99.
Les van Kato 2.
Lezen. *ibid.*
Letterkunde der Sinezen 322.
Lipfius 7. Zijn heerlijke verbetering in Florus 206.
Livius 18.
Londen, de Hoofftad van Engeland. Hoe veel huizen en menschen daar in zijn 314.
Lof van Esopus fabelen, door Fedrus in dichtmaat gezet 363.
Luciaan de Samofatenfer 47. 135. 138. 155.
Lukaan 247.
Lukanthroopia, of wolfsmensheid 161. Wat? 163.
L. A. Florus, zie Florus.
Lykaon, in een wolf verandert, hoe te verstaan? 162.

B L A D W Y Z E R

M.

MAnilius 148.

Markus Paulus Venetiaan, en zijn verhaal van de wonderen, die hy in Sina gezien heeft 303.

Muur van duizend mijlen lang 338.

Martiaal 138.

Martinus Luthers goede vertalinge in het woord *te schande maken* 142.

Meineedigheid 37.

Mela, zie Pomponius Mela.

Mezentius wreedheid 118.

Molen, en Malen 145. 150.

Monnikken hebben veel verziert 261.

Muretus 231. Zijn zeggen van Erasmus boek der spreekwoorden *ibid.* Verhaalt een aanmerkelijke misflag van Erasmus 232. e. z. v. 250.

M. S. Otho, zie Otho.

N.

Namen der Sibyllen 12.

Nanquin, een stad in Sina 299. Grootte overvloed van schepen daar ontrent 300. Is zoo groot geweest als het oude Babylon 302.

Napels, van hoe veel menschen bewont?, en hoe veel huizen daar in zijn? 315.

Negentien millioenen inwoonders in eene stad 307.

Nehemia is in 't 25 jaar van Xerxes heerschappy te Jeruzalem gekomen 175.

Neêrduitse overzetting van zekere plaats uit Job 239.

Nero *

B L A D W Y Z E R.

Nero 67.

Niklaas Fouquet, zie Fouquet.

Niklaas Heinſius 50.

O.

O Dorikus een Monnik. Zijn verhaal van de ſtad Chanſave in Sina 305.

Olaus Magnus des Biſſchops van Upſale leugenachtig verhaal van menſchen, die zig in wolven veranderen, word belachen 156.

Om der Engelen wille [een plaats by den Apoſtel Paulus] hoe te verſtaan? 259.

Onzekeren ſtaat der Grooten 209.

Oprekening van alle menſchen in Europe. 316.

— van 't geheele menſelijk geſlacht 318.

Orakel wegens Sokrates getoetſt 40. e. z. v.

Origines 101. 105. Zijn lof 107.

Os in den Bybel 5.

Otho 69.

Oud opſchrift 147. en 148.

Oude Aanteekenaar op Juvenaal 203.

Oude Sinezen waren den oorlog wars 298.

Oude Sineefche Koningen waren brave Huiſvaders 310.

Ovidius 140. 162. 247.

P.

P Aleis van den Koning Fanfur in Sina 10 mijlen lang 308.

Palmboom, hoedanig in 't Grieks.

Papinius Statius 247.

B b 3

Pari-

B L A D W Y Z E R,

- Parijs, hoe veel huizen en menschen daar in zijn? 314.
Paus Leo, zie Leo.
Petrus Egidius graffschrift op Valla 237.
Phalaris, Tyran der Agrigentiners 75. 118.
Philippus Karolus bespot Erasmus 231.
Phocylides 37.
Photius 38. 102. en 103.
Pilumnus en Pikumnus hoedanige Goden? 146.
Pittakus 149.
Plato 40. 45. 66. 116. 131. 256.
Plautus 148. Heeft als een slaaf in de Molen geloopen 149.
Plinius 10. en 162. Gelooft dat de werreld een Godheid is 202. Zijn verhaal van den Vogel Fenix 243.
Plutarchus 192.
Pollio 168.
Polybius 17.
Polykrates, tyrau van Samos, wanneer geleest heeft? 128.
Pomponius Mela 138.
Pontanus [de Jesuyt] belacht Erasmus 230.
Porceleine Toorens in Sina 339.
Postellus heeft het valse Vooreuangelij eerst uit Oosten gebracht 266.
Priamus 68.
Profeet Jezaias, zie Jezaias.
Prokopius 148.
Protogoras Abderites 35.
Purmerende, een steedje in Noordholland, waar van daan zoo genaamt? en van wien opgebouwt? 286.

Quin-

B L A D W Y Z E R.

Q.

Quintus Curtius , zie Kurtius.
Quinzy een zeer groote stad in Sina 303.

R.

Rivieren in Sina , schier van onmetelijke wijt-
te 299.
Romeinen hebben ontrent 600 jaren lang geen bak-
kers gehad 146.
Roomeu was voorhenen in de vierkante vlakke groot
20 Hoogduitse mijlen 319. (Zoo't waar is dat
de heer Izaak Vossius zegt).
Roomens volkrijkdom voor Syllaas tyranny 312.
Roomsche heerschappy 61.

S.

SAllustius 66.
Salonius , des Burgermeesters Pollioos zoon 198.
Samsons ramp 153.
Scioppius heeft vele letterhelden gehekelt 237.
— word van Tanaquillus Faber tot de plak ver-
wezen 238.
Seneka 6.
Seres , zijn van de Portugijzen Sinezen getoemt
322.
Sergius Sulpitius Galba , zie Galba.
Servius 146.
Sextus Domitius Nero , zie Nero.

B L A D W Y Z E R.

Sibylle heeft verscheide bynamen 12.

Sibylle 166.

Sibyllijnseloten 17.

Sina is eertijds van de beste vorsten ter wereld geregeert 297.

Sinezen weten 't getal der inwoonderen in hunne steden, door wat middel? 308.

———— hebben een verwonderlijke kennis boven alle andere volkeren in de Geneeskunst 324. Van den omloop des bloeds 326. e. z. v. Ongelooffelijke kennis van de Polskloppingen 330. en 332. In de kruiden 335. In de wondheekunst ibid. Doen de zieken nooit Aderlaten 336. Hunne ervarentheid in de stoffcheidingkunst, en andere konsten meer 337. In de bouwkunde 338. Zangkunst 339. Schilderkunst 340. Beeldhouwery 341. In allerley handwerken. Kluchtspel, en bootsmakery 342. Wanneer zy 't gebruik des Zeilsteens hebben geweten? 343. Als mede de Drukunst 344. Wat zy in de Wiskunde en Starrekunst weten? 346. Wanneer hunne beste boeken verbrand zijn? 347. Hoe groot zy 't verlies van die boeken achten? 148. Sinezen hebben een afkeer van oorlogen 350. Wanneer de Tartaren Sina hebben overmeestert? 351.

Smeekdicht van Niklaas Fouquet 209.

Sokrates 39. 44. 45. 46. 131. e. z. v.

———— zweert by den Hond e. z. v. 48.

Sokratische misdaad 49.

Speelreisje na Noordholland over Amsterdam in rijm gezet 282.

Stampen 146.

Sterquilinius 147.

Straboos brave getuigenis wegens Mozes 187.

Suetonius bygebracht 11. 28. 5. 69. 70. en 182.

Sum.

B L A D W Y Z E R.

Sm, in de Schotse taal zonde, is ook een letter in 't Hebreuws, en word van zeker Godgeleerde zottelijk toegepast 229.

T.

TAcitus 11. 29. Zijn verhaal van de Joden 194.
Word overwogen 199. Zijn verhaal van den Vogel Fenix 245.

Tamerlaan, hoe die met het Wif van den Keizer Bajazeth geleeft heeft? 154.

Tanaquillus Faber 79. 130. Deszelfs brief aan den Heer Chabrool wegens de getuigenisse die men in Josefus van Christus leest 80. Gedeelte van zijn brief aan Elias Boherellus, waar in hy bewijst Tertulliaans misgrijpingen, en ongelooffelijke vertellingen 168. e. z. v. Noch 255. Zijn lof van Fedrus fabelen 366.

Tavernier getuigt in Siam Kanonstukken gezien te hebben, die al voor 500 of 600 jaren gegoten zijn 348.

Terentius gebruikt het woord bespotten voor onteeren 142.

Tertulliaan 99. Verhaalt dat de Roomse Raad den Heere Christus onder de Goden heeft willen stellen 173. en 179. 't Welk wederlegt word 178. e. z. v. Zijn woorden wegens d' opstanding uit den doode 240. Verstaat het griekse woord *Phoenix*, beduidende een Palmboom, in zekeren Psalm van David, voor den Vogel Fenix 244. Zijn verwerpelijk gevoelen wegens de plaats van den Apostel Paulus aan de Korinthers, dat de Vrouwen hare hoofden moeten dekken om der Engelen wille 259.

B L A D W Y Z E R.

Teffareskaidekatiën. Wat foort van menschen?
181

Theognides 140.

Thuman, wat in Sina beduid? 305.

Tibareners, hoedanig een volk? 138.

Tiberius Cesar 65. 68. 179.

Tibullus 37.

Titus Vespasianus 72.

Tyran, en deszelfs beteekenis 117. 119.

Twaalfduizend steene bruggen in eene stad 307.

Tweemannen, en tienmannen by de Romeinen aangesteld tot het bezichtigen der Sibyllijse boeken
12.

V.

Valerius Flakkus 30.

Valsheid der Monnikken 263.

Valsche Euangelien 264.

Varro 15, 147.

Virgilius 12. 13. 14. 15. en 16. Noch 118. 168.

Zijne vaarzen in de vierde harders zang hoe te verstaan? 168. en 169.

Vijftienmannen der Romeinen mochten alleen de Sibyllijfche boeken inzien 12.

Voorcuangely, of vals gefchrift wegens de geboorte van den Heere Chrifrus, en deszelfs Moeder de Maagd Maria e. z. v. 266.

Vorftin van Walles 363.

Waarom

B L A D W Y Z E R.

W.

WAarom de Monnikken zoo vele leugenboeken hebben geschreven? 262.

Wanneer de Tartaren het machtig Koninkrijk van Sina hebben ingenomen? 351.

Weerwolven belachen 157.

Wel begonnen is de helft van 't werk 3.

Wie nooit gelachen heeft? 141.

Wien het geoorloft was by de Romeinen de Sibyllijnsche boeken in te zien? 11.

Wonderen, die beschreven zijn, dat Christus in zijn kindsheid zoude gedaan hebben, worden van Chrysofostomus voor leugens gehouden 265.

Woorden, welker oorspronkelijke beteekenis onfeilbaar volgens den bevattelijksten zin der Schrijver en word aangetoont, in een overgebrachte be-
duiding te willen gebruiken, is ongerijmt 144.

't **W**oord *Phoenix* beteekent in 't Grieks een Vogel Fenix (van wien de oudheid veel verziert heeft) of een Palmboom 238. en 240. Is van Erasmus uit zeker boekje van Plutarchus qualijk vertaalt 233.

't **W**oord *Engel* 252. Hoe de Engel van Petrus in de Handelingen der Apostelen, door Lukas beschreven te verstaan is? 253. Engelen 259.

't **W**oord *Bemalen* in een onkuiffe beteekenis 150.

X.

XEnofon 40. 73.

Yland

B L A D W Y Z E R.

Y.

Y Sland heeft naauwelijks vierduizend menschen
317.
Ystroom 285.

Z.

Zand, in 't Hebreeuws *Chol* 239.

U I T.

